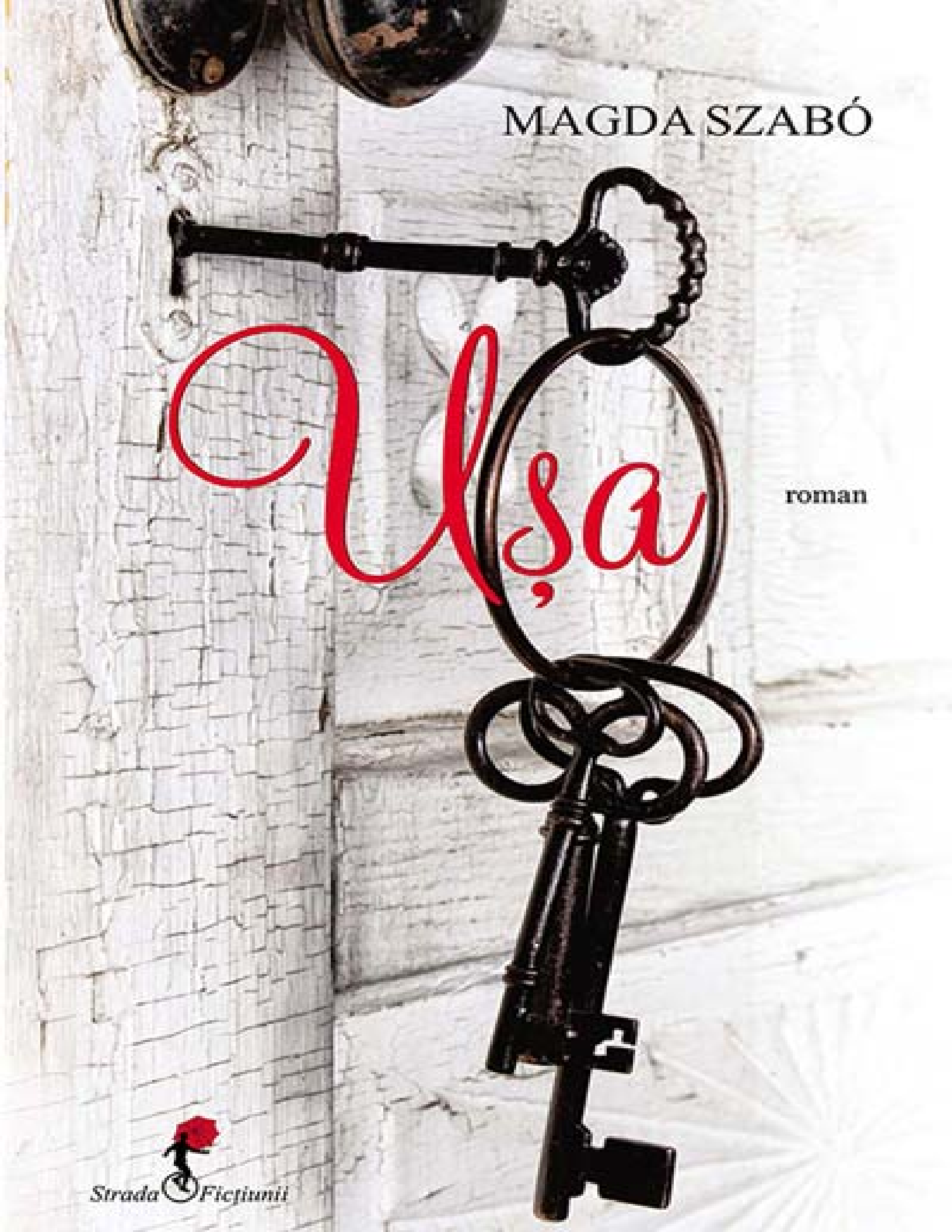
MAGDA SZABÓ
Ușa
roman
Strada Ficțiunii

Magda Szabó

Ușa

Traducere din limba maghiară, note
și postfață de Andrei Dósa

ALLFA
2015

Strada Ficțiunii

HUNGARIAN BOOKS
AND TRANSLATIONS
OFFICE

Publicat cu sprijinul Petőfi Literary Museum (PIM) –
Hungarian Books and Translations Office

EDITURA ALLFA

Această carte în format digital intră sub incidența drepturilor de autor și a fost creată exclusiv pentru a fi citită utilizând dispozitivul personal pe care a fost descărcată. Oricare alte metode de utilizare, dintre care fac parte împrumutul sau schimbul, reproducerea integrală sau parțială a textului, punerea acestuia la dispoziția publicului, inclusiv prin intermediul Internetului sau a rețelelor de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme – altele decât cele pe care a fost descărcată – care permit recuperarea informațiilor, revânzarea sau comercializarea sub orice formă a acestui text, precum și alte fapte similare, săvârșite fără acordul scris al persoanei care deține drepturile de autor, sunt o încălcare a legislației referitoare la proprietatea intelectuală și vor fi pedepsite penal și/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.

AZ AJTÓ
Magda Szabó

Copyright © Magda Szabó, 1987

UȘA
Magda Szabó

Copyright © 2015 Editura ALLFA

ISBN ePub: 978-973-724-993-7
ISBN PDF: 978-973-724-994-4
ISBN Print: 978-973-724-819-0

Redactare: Crenguța Năpristoc
Tehnoredactare: Liviu Stoica
Corectură: Anca Tach
Design copertă: Alexandru Novac

Editura ALLFA
Bd. Constructorilor nr. 20A, et. 3,
sector 6, cod 060512, București
Tel.: 021 402 26 00
Fax: 021 402 26 10

Distribuție:
021 402 26 30; 021 402 26 33

Comenzi:
comenzi@all.ro

www.all.ro

Lectura digitală protejează mediul

Versiune digitală realizată de elefant.ro

MAGDA SZABÓ

Magda Szabó (1917-2007) s-a născut la Debrecen în Ungaria. A absolvit Universitatea din Debrecen și a lucrat o vreme ca profesoară de latină și limbă și literatură maghiară, apoi, între 1945 și 1949, ca funcționar în cadrul Ministerului Cultelor și Învățământului. Și-a făcut debutul literar cu volumul de poezii *Bárány* (1947), urmat de *Vissza az emberig* (1949). În 1949 i s-a

decernat prestigiosul Premiu Baumgarten, care, din motive politice, i-a fost retras în aceeași zi. Tot în 1949 și tot din motive politice a fost dată afară din Minister. Între 1949 și 1956 a avut interdicție de publicare. În 1958 a publicat primul roman, *Freskó*, cu mare succes în rândul cititorilor. A mai publicat, printre altele, romanele *Abigél* (1970), *Ușa* (*Az ajtó*, 1987; Editura ALLFA, 2015), ecranizat în 2012 în regia lui István Szabó, și *Für Elise* (2002), devenind unul dintre cei mai populari scriitori din Ungaria. A primit numeroase distincții literare, printre care Premiul Kossuth în Ungaria și Prix Femina Étranger în Franța, pentru romanul *Ușa*.

„Scriitorul nu trebuie să se implice niciodată
în politică în același fel ca politicianul.
Fiecare are treaba lui. A scriitorului este să
îi facă pe oameni să deschidă bine ochii
atunci când au luat-o pe un drum greșit.“

Magda Szabó

Ușa

Visez rar. Dacă visez, mă trezesc năclăită de sudoare. Mă întind în pat, aștept până când bătăile inimii se răresc și mă gândesc la puterea magică a nopților, împotriva căreia nu există apărare. Când eram copilă sau tânără, nu aveam nici vise frumoase, nici coșmaruri, doar bătrânețea împinge spre mine groaza plămădită din aluviunile trecutului, care este atât de amenințătoare pentru că are o consistență mai fermă, mai tragică decât felul în care aș fi putut vreodată s-o experimentez, fiindcă în realitate nu mi s-au întâmplat niciodată lucrurile care mă fac să mă trezesc țipând.

Visele mele sunt identice, până la cel mai mic detaliu, viziuni recurente. Întotdeauna visez unul și același lucru. Stau la intrare, la baza scărilor, în fața ușii noastre cu geam incasabil și ramă de fier și încerc să deschid ușa. Afară, în stradă, e parcată o ambulanță, siluetele infirmierilor, care se văd irizate prin sticlă, sunt neobișnuit de mari, fețele lor umflate sunt înconjurate de un halou, asemănător cu cel al lunii. Cheia se învârte, dar degeaba mă lupt, nu reușesc să deschid poarta, deși ar trebui să-i las pe infirmieri să intre, altfel va fi prea târziu pentru bolnavul meu. Dar ușa rămâne nemișcată, ca și cum ar fi fost sudată în rama ei de fier. Strig după ajutor, dar nu mă aude niciunul dintre locatarii celor trei etaje, îmi dau seama că nici nu ar avea cum, fiindcă îmi mișc buzele în gol, ca un pește,

iar punctul culminant al groazei pe care o simt în vis este atins în momentul în care conștientizez că nu numai că nu pot să deschid ușa, dar că am și amuțit. Atunci mă trezește propriul strigăt, aprind lumina, încerc să învinge dispneea care mă cuprinde de fiecare dată când visez, deslușesc în jur mobila din dormitorul nostru, iconostasul familiei atârnat deasupra patului, strămoșii mei cu guler tare, în uniformă de husar cu ceaprazuri, purtând haine în stilul Barocului maghiar sau Biedermeier, strămoșii mei atovăzători, atotștiutori, ei singuri ar putea mărturisi de câte ori am alergat cu noaptea în cap să le deschid ușa infirmierilor, ambulanței, de câte ori mi-am imaginat, în timp ce, în locul obișnuitului tumult al zilei, pe străzile amuțite – doar crengile mișcate de vânt și pisicile care stăteau la pândă făceau ceva zgomot în noaptea ce se năpustea pe ușa larg deschisă –, ce s-ar fi întâmplat dacă o dată m-aș fi luptat în zadar cu ușa și cheia nu s-ar fi rotit.

Tablourile știu totul și cel mai bine știu ce încerc cel mai mult să dau uitării, un lucru care nu mai aparține viselor. Că o dată, o singură dată în viața mea, nu în anemia somnului, ci și în realitate, în fața mea s-a deschis o ușă pe care cea care încerca să-și apere singurătatea și nefericirea, lovită de neputință, n-ar fi deschis-o nici dacă acoperișul de deasupra capului ei ar fi ars, trosnind în flăcări. Doar eu eram autorizată să deschid acel zăvor: cea care a rotit cheia credea în mine mai mult decât în Dumnezeu și în acel moment de cumpănă și eu credeam despre mine că sunt un zeu înțelept, plin de discernământ, bun și rațional. Amândouă am greșit, și cea care a crezut în mine, și eu, cuprinsă de trufie. Acum nu mai contează, pentru că ceea ce s-a întâmplat nu se mai poate îndrepta. Să vină așadar, din când în când, cu încălțările lor medicale transformate în coturni, furiile cu mască tragică și șapcă de infirmier, să se adune în jurul patului meu, ținând în

mână săbii cu tăiș dublu, visele mele. Nu există seară în care să pun capul pe pernă fără să mă gândesc la ei, mă aștept ca din moment în moment să se audă soneria, la al cărei sunet, groaza fără de nume mă ia pe sus și mă împinge spre poarta din vis care nu poate fi deschisă niciodată.

Religia mea nu cunoaște ideea de spovedanie individuală, noi recunoaștem odată cu preotul că suntem păcătoși, că suntem meniți morții veșnice, fiindcă am nesocotit sub toate aspectele Scripturile. Când suntem absolviți, Dumnezeu nu cere de la noi nici explicații, nici detalii.

Eu asta voi face acum.

Cartea aceasta nu a fost scrisă pentru El, Cel care îmi cunoaște cea mai intimă fibră, nici pentru umbre, care sunt martore la tot ce se întâmplă și îmi veghează zilele și nopțile, ci pentru oameni. Am trăit până acum plină de curaj, sper că voi muri la fel, plină de curaj și fără să rostesc minciuni, dar condiția ca acest lucru să se împlinească este să declar: eu am omorât-o pe Emerenc. Și faptul că am vrut s-o salvez, nu s-o distrug, nu schimbă nimic.

Legătura

Când am vorbit prima oară, aș fi vrut să-i observ chipul, și m-a derutat faptul că nu mi-a dat ocazia să fac asta. Stătea în fața mea ca o statuie, nemișcată, nu în poziție de drepți, ci mai degrabă ușor aplecată, din fruntea ei abia dacă vedeam ceva, pe atunci încă nu știam că abia pe patul de moarte o voi vedea fără broboadă, că până atunci va umbla mereu acoperită, de parcă ar fi fost o catolică ferventă sau o evreică evlavioasă, căreia religia îi interzice să se apropie cu capul descoperit de Domnul. Era o zi de vară, care nu justifica și nu necesita niciun fel de acoperământ, stăteam în grădină, sub cerul bătând în violet, iar ea nu se potrivea printre trandafiri. Omul simte cine ce fel de floare ar fi. Dacă ar fi să se nască în regnul vegetal, cu siguranță nu s-ar simți în elementul ei printre trandafiri, înflorirea de carmin, aproape nerușinată, nu i s-ar potrivi. Trandafirii nu sunt flori inocente. Am simțit imediat că Emerenc nu face parte din această categorie, dar nu știam încă nimic despre ea, cu atât mai puțin ce fel de floare ar putea fi.

Broboada îi acoperea fruntea, umbrindu-i ochii; abia mai târziu am descoperit că irișii ei sunt albaștri. Aș fi vrut să aflu culoarea părului ei, dar, atâta timp cât a fost ea însăși, și l-a ascuns. Am trăit clipe importante în acel început de seară, trebuia să decidem dacă putem să ne acceptăm. Ne mutaserăm de câteva săptămâni în locuința cea nouă, considerabil mai

mare decât cea de dinainte, de care mă ocupasem singură, fără niciun fel de ajutor, având în vedere că vreo zece ani cariera mea de scriitor fusese înghețată politic. Acum lucrurile începuseră să se miște, eram mai nou scriitor cu normă întreagă, cu posibilități noi și cu nenumărate îndatoriri care uneori mă legau de masa de scris, alteori mă obligau să fiu pe drumuri. De aceea eram în grădină, față în față cu bătrâna tăcută. Pe atunci era deja clar că dacă cineva nu va prelua treburile casnice, eu nu voi fi în stare să public ceea ce produsesem în anii de tăcere, și nici nu voi putea pune pe hârtie ceea ce aș mai fi avut de spus. Imediat ce ne-am mutat, cu tot cu cărțile care ar fi umplut o bibliotecă și cu mobila șubredă, ce trebuia menajată, am început să mă interesez. Mi-am întrebat toate cunoștințele din zonă. Până la urmă, ne-a rezolvat problema un fost coleg de școală, ne-a spus că acasă la fratele lui face curățenie de mulți, mulți ani o femeie bătrână, că este mai bună decât oricare femeie tânără și că ne-o recomandă din toată inima, numai să aibă ea timp de noi. Garanta că persoana respectivă nu o să ne dea foc la casă cu țigara, nu o să aibă relații cu tot felul de bărbați, nu o să sustragă nimic din casă, dimpotrivă, dacă o să ajungă să ne simpatizeze, o să ne aducă tot felul de lucruri, pentru că îi plăcea nespus să facă daruri. Nu fusese niciodată măritată, nu avea copii, singurii care o vizitau cu regularitate erau un văr și un milițian, toată lumea o îndrăgea în zonă. A vorbit despre ea cu căldură și respect, m-a înștiințat că Emerenc era și administrator, se putea spune că era persoană juridică, spera că o să accepte slujba, că dacă n-o să reușim s-o facem să ne placă, n-o să accepte slujba nici pentru toți banii din lume. Nu a fost un început promițător, nici Emerenc nu a fost prea afabilă când am rugat-o să treacă pe la noi să vorbim. Am găsit-o în curtea casei de care avea grijă – locuia aproape de noi, atât de

aproape, încât puteam să-i văd locuința de pe balcon. Spăla o grămadă de rufe și folosea mijloace demodate, fierbea lenjeria într-un cazan, la foc deschis, și scotea rufele cu un făcăleț mare, în căldura și așa sufocantă. Părea înconjurată de flăcări, era înaltă, osoasă, chiar dacă în vârstă, era cumva mătăhăloasă, nu grasă, ci musculoasă. Iradia forță, ca o walkirie, broboada era și ea la linie, ca un coif. Fusese de acord să trec pe la ea, de aceea stăteam față în față în grădină, în acel apus de soare. M-a ascultat cu atenție, fără o vorbă, în timp ce îi spuneam ce ar avea de făcut la noi în casă. În timp ce vorbeam, mi-am adus aminte că niciodată nu îi crezusem pe scriitorii care afirmau în vreun mare roman din secolul trecut că fața cuiva poate fi comparată cu suprafața unei ape. M-am rușinat, ca de atâtea ori când am îndrăznit să mă îndoiesc de clasici: chipul lui Emerenc pur și simplu nu putea fi asemănat cu nimic altceva decât cu oglinda neutră a apei în zorii zilei. Nu știam în ce măsură o interesează propunerea mea, nu avea nevoie nici de o slujbă, nici de bani, se simțea asta în toată ființa ei, eu eram cea pentru care ar fi fost crucial să accepte, însă chipul ei ca oglinda apei, ascuns în umbra broboadei ce amintea de un obiect ritualic, n-a dezvăluit mult timp nimic. Emerenc nu și-a ridicat capul nici atunci când, într-un târziu, a răspuns că s-ar putea să țină cont de propunere, pentru că una dintre casele în care lucra devenise un loc de muncă dezagreabil, ambii soți fiind bețivi, iar băiatul cel mare, un depravat; nu putea să aibă grijă de ei. Dacă cineva putea să garanteze pentru noi și o convingea că la noi nimeni nu e turbulent sau bețiv, ar fi putut să accepte. O ascultam siderată, se întâmpla pentru prima oară ca cineva să ceară o recomandare despre noi.

— Nu spăl rufele oricui, a spus Emerenc.

Avea o voce clară, de soprană. Probabil că trăia de mult în capitală, pentru că, dacă n-aș fi terminat cândva Filologia, cu

greu mi-aș fi dat seama după vocale că trebuie să fi fost de loc de pe meleagurile mele. Am întrebat-o dacă e adevărat că e din Hajdúság, credeam că o va bucura întrebarea, dar n-a făcut decât să dea din cap, a recunoscut că e din Nádori, mai precis din satul înfrățit cu acesta, Csabadul, dar a schimbat imediat subiectul, ca și cum ar fi dorit să-mi dea de înțeles că nu vrea discute despre asta. Ca atâtea alte lucruri, am reușit să aflu doar peste mulți ani că întrebarea mea i se păruse insinuantă și indiscretă, că nu era dispusă să-și aducă aminte. Emerenc nu îl studiase pe Heraclit, dar știa mai multe decât mine. De câte ori aveam ocazia, mă întorceam în orașul părăsit, căutam locurile dispărute, care nu puteau fi aduse înapoi, umbra caselor, care mi-a învăluit cândva fața, casa mea de odinioară, și de fiecare dată mă întorceam fără să fi găsit nimic – pe unde o curge acum râul ai cărui curenți au purtat cioburile vieții mele? Emerenc era prea înțeleaptă să încerce imposibilul, își conserva energia pentru ceea ce ar mai fi putut să fie făcut în viitor pentru trecutul ei. Desigur, înțelegerea acestui lucru era încă de domeniul viitorului. În acea zi, în care am auzit pentru prima dată aceste două nume de localități, Nádori și Csabadul, am simțit că nu trebuie să aduc prea des vorba de ele, că dintr-un motiv sau altul acele două cuvinte sunt tabu. Dacă așa stă treaba, să vorbim despre lucruri practice. Am crezut că vrea să fie plătită cu ora, ar fi fost cea mai avantajoasă variantă pentru ea, dar nu mi-a spus nimic sigur, mi-a comunicat că va hotărî ea cât va trebui să-i plătesc, în momentul în care își va face o imagine despre noi, și că ea știe cât de delăsători și dezordonați suntem și câtă bătaie de cap va avea cu noi. Se va strădui să facă rost de informații despre noi – nu de la colegul de clasă, el este ocupat –, și, când le va avea, se va prezenta la noi chiar și în cazul în care va trebui să ne spună „nu“. M-am uitat după ea cum pleacă și timp de câteva clipe am fost tentată să mă

gândesc la ea ca la o bătrână ieșită din comun și să-mi zic că poate ar fi fost mai bine pentru toată lumea să nu accepte munca. Încă nu era târziu, voi striga după ea și îi voi spune că m-am răzgândit. Nu am strigat.

Emerenc s-a întors în mai puțin de o săptămână; sigur, ne-am întâlnit de mai multe ori pe stradă în acel interval, saluta și trecea repede mai departe, ca omul care nu vrea să ia o decizie pripită, dar nici să trântească fără explicație ușa în nas. Când a sunat la ușă, am văzut că e îmbrăcată în hainele de duminică și am înțeles imediat ce înseamnă asta; mă mutam stânjenită de pe un picior pe altul în costumul de baie care nu reușea să acopere totul. Era îmbrăcată în negru, purta o rochie de stofă bună, cu mâneci lungi, pantofi de lac cu cataramă, și, ca și cum nici n-am fi întrerupt discuția de data trecută, m-a înștiințat că de a doua zi începe munca și spre sfârșitul lunii ne va putea spune cât să fie leafa lunară. Între timp îmi fixa umerii goi cu o privire înghețată, iar eu mă bucuram că măcar soțului meu nu-i va găsi nimic de reproșat. El purta sacou și cravată în căldura de treizeci de grade: nici dacă ar fi fost caniculă nu și-ar fi schimbat obiceiurile dobândite în Marea Britanie înaintea războiului. Ei doi erau îmbrăcați ca și cum ar fi vrut să dea exemplu unei comunități primitive, din care făceam parte și eu, și ar fi încercat să mă convingă să respect bunele maniere pe care omul se cuvine să le respecte în demnitatea sa. Dacă vreodată cineva de pe lumea asta semăna cu Emerenc în ceea ce privește anumite norme și valori, acela era soțul meu. Poate că de aceea nici nu au reușit mulți ani să se apropie unul de altul cu adevărat. Bătrâna ne-a întins mâna, cu toate că după aceea evita ori de câte ori putea să mă atingă, dacă îi întindeam mâna, mă respingea, de parcă ar fi gonit o muscă. În acea seară nu s-a *angajat* la noi, asta n-ar fi fost demn sau cuviincios: Emerenc a *aplicat* la noi. La plecare și-a luat la revedere de la

soțul meu astfel: „Îi doresc o seară bună stăpânului.“ El s-a uitat ca trăsnit după ea, nu exista om pe fața pământului căruia să i se potrivească mai puțin acel termen minunat decât lui. De altfel, așa i s-a adresat până la moarte, dar a trecut ceva timp până când soțul meu s-a obișnuit cu noul apelativ și a început să răspundă la el.

Timpul petrecut de Emerenc în casa noastră, la fel ca și ora la care sosea, nu erau reglementate prin nicio înțelegere. Se întâmpla să n-o vedem toată ziua și să apară la unsprezece noaptea și până în zori făcea curățenie în bucătărie și în cămară și se putea întâmpla să nu mai putem folosi baia o zi, două, pentru că ea înmuiase covoarele în cadă. Programul ei imprevizibil avea un randament uimitor, bătrâna muncea ca un robot și ridica, fără să se cruțe, mobile care nu puteau fi ridicate. În rezistența și în puterea ei de muncă era ceva aproape înfricoșător, cu atât mai mult cu cât nici nu era nevoie să facă atâtea lucruri. În mod vizibil, Emerenc trăia prin muncă, îi plăcea să lucreze, nu știa ce să facă cu orele ei libere. Tot ce făcea era fără cusur, umbla încolo și încoace prin încăperi, de cele mai multe ori fără să scoată un cuvânt, nu numai că nu era curioasă și nu încerca să se bage în sufletul omului, dar încerca să evite orice fel de vorbărie inutilă. Îmi cerea mulți bani, mai mult decât m-aș fi așteptat, dar și dădea mult. Dacă o anunțam că voi primi oaspeți sau dacă aveam musafiri neașteptați, mă întreba dacă doresc să mă ajute. De cele mai multe ori o refuzam. Nu voiam ca cercul nostru de prieteni să afle că în propria casă eu nu am un nume. Emerenc găsise un nume doar pentru soțul meu, eu nu eram nici scriitoare, nici doamna mea, nu mi s-a adresat nicicum până când n-a reușit să-mi găsească un loc definitiv în viața ei, până când n-a reușit să-și dea seama din perspectiva ei cine sunt eu, care este apelativul care mi se potrivește. Desigur, și în acest

caz, dreptatea a fost de partea ei, fiindcă, fără niciun fel de pornire, orice definiție este inexactă.

Din păcate, Emerenc era perfectă din toate punctele de vedere, câteodată într-un mod apăsător, iar când auzea timidele mele cuvinte de laudă, nu-mi ascundea faptul că nu vrea să primească reacții tot timpul, să n-o mai lăudăm, ea e foarte conștientă de randamentul ei. Purta întotdeauna haine gri, se îmbrăca în negru doar în zilele de sărbătoare sau la ocazii speciale, își proteja hainele cu un șorț cu pieptar pe care îl schimba zilnic, detesta șervețelele și batistele, folosea numai batiste albe ca zăpada, atât de apretate, încât pârâiau. Când am aflat că totuși are și ea slăbiciuni, descoperirea m-a făcut de-a dreptul fericită, de exemplu uneori, indiferent ce o întrebam, se întâmpla să tacă câte o jumătate de zi, iar atunci când tuna și fulgera afară, se speria. Dacă se apropia furtuna, renunța imediat la ceea ce făcea, fugea acasă fără niciun avertisment sau explicație și se ascundea. Ca orice femeie bătrână, i-am spus soțului meu, iar el a dat reprobator din cap. „Groaza asta e și nu e manie“, a zis. „Mai mult ca sigur trebuie să aibă o cauză, doar că nu este una pe care ea să se simtă obligată să ne-o împărtășească, dar ne-a spus ea vreodată ceva cu adevărat important despre ea?“ Din ce-mi amintesc, niciodată. Emerenc nu era prea vorbăreață.

Lucra deja de mai bine de un an la noi, când a trebuit s-o rog să ridice în locul meu un colet ce trebuia să sosească în acea după-amiază, soțul meu trebuia să fie la un examen și era singura zi în care dentistul putea să mă primească. Am prins în piuneze un bilețel pe ușă, pe cine și unde să caute curierul în lipsa noastră, și am trecut în grabă pe la Emerenc, fiindcă uitasem s-o anunț atunci când făcea curățenie. Tocmai își terminase treaba la noi, trebuia să fi fost acasă de doar câteva minute. Când am bătut la ușă, nu am primit niciun răspuns, dar

am auzit-o făcând zgomot prin casă și faptul că nu puteam să mișc clanța nu era o noutate, nimeni nu văzuse încă ușa casei lui Emerenc larg deschisă, cu toate că, dacă te rugai de ea, ieșea cu chiu cu vai din casă. Se știa că, imediat ce ajungea acasă, trăgea toate zăvoarele, lumea se obișnuise deja. I-am strigat să se grăbească pentru că nu mai pot să stau, am treabă. Cuvintele mele au fost întâmpinate de aceeași tăcere, dar, când am dat cu pumnul în clanță, a ieșit val-vârtej, și mi s-a făcut frică, am crezut că o să mă lovească. A trântit ușa în urma ei și a zbierat să n-o bat la cap după orele de lucru, că nu e plătită pentru asta. Stăteam rușinată în fața ușii, roșie până în vârful urechilor din cauza țipetelor ei neobișnuite, care nu aveau nicio justificare, fiindcă în cazul în care considera că îi lezasem demnitatea chemând-o înapoi din apele ei teritoriale, putea să mi-o spună și fără să ridice vocea. Am bâiguit rugămintea mea, nici nu mi-a răspuns, doar stătea în fața mea și îmi fixa ochii. Se uita la mine de parcă i-aș fi înfipt un cuțit în mână. Bine. Mi-am luat la revedere politicos, m-am dus acasă, și am anulat prin telefon rezervarea de la dentist. Soțul meu plecase deja, eu aveam să rămân acasă să aștept coletul. Nu aveam chef nici să citesc, mă plimbam prin apartament, mă întrebam ce am făcut greșit, de ce acel refuz pătimaș, în mod vizibil menit să mă jignească, lucru care pe deasupra nici nu-i stătea în fire bătrânei, care de cele mai multe ori se comporta atât de formal încât te stânjenea.

Am stat singură mult timp. Ca ziua să fie cu totul compromisă, coletul nu a sosit, degeaba l-am așteptat. Nici soțul meu n-a ajuns acasă la ora la care obișnuia, după examene a mai stat cu studenții, eu răsfoiam un album cu reproduceri de artă, când am auzit cheia în ușă. Nu am auzit salutul nostru obișnuit, din asta am dedus că soțul meu încă nu se întorsese, că venise Emerenc. Nu doream s-o revăd în acea seară plină de

frământări. Probabil că se liniștise – m-am gândit – și venise să-și ceară scuze. Dar Emerenc n-a bătut la ușă, n-a zis un cuvânt, am auzit-o trebăluind prin bucătărie. La puțin timp după aceea s-a auzit declicul încuietorii, plecase. Când a venit soțul meu și am ieșit în bucătărie după cina noastră obișnuită, după cele două pahare de chefir, am găsit un platou rece pus la gheață, bucăți de piept de pui rumenit, tăiate cu grijă, apoi reasamblate cu precizie de chirurg. A doua zi, când i-am mulțumit lui Emerenc pentru ospățul menit să ne îmbune și i-am întins vasul curat, nu numai că nu a spus „cu plăcere, să vă fie de bine“, dar a și tăgăduit că ar fi avut ceva de-a face cu puiul, n-a vrut să ia nici vasul, îl mai am și azi. Am aflat dintr-o conversație telefonică ce a avut loc mult mai târziu, în legătură cu coletul, că degeaba îmi pierdusem vremea pe-acasă în acea după-amiază, coletul era în cămară, sub raftul de jos, îl adusese împreună cu puiul, pentru că stătuse să păzească poarta și îi spusese curierului cuvânt cu cuvânt ceea ce-i transmisesem. Preluase coletul fără să mă înștiințeze, apoi dispăruse în propria casă. Acesta a fost un episod important al vieții noastre, pentru că începând de atunci am trăit mult timp cu impresia că bătrânei îi cam lipsește o doagă și că vom avea de-a face și de-atunci încolo cu mintea ei bizară.

Au fost multe lucruri care mi-au întărit această impresie, în mod special informația pe care am obținut-o de la un bărbat din aceeași vilă în care locuia și ea, supranumit omul bun la toate de către vecini, care în timpul liber meșterea întotdeauna ceva, că de când locuia acolo, de vreo mie de ani, nu prea trecuse niciun locatar mai departe de spațiul din fața locuinței ei, pentru că nu lăsa niciun oaspete să intre în camera ei și că lua în nume de rău chiar și dacă cineva o ruga, pe nepusă masă, să iasă afară. „Ține o pisică înăuntru, n-o lasă niciodată să iasă, o aud uneori vecinii că miaună, dar nu se vede nimic din ce e

înăuntru, pentru că obloanele de la ferestrele ei sunt mereu trase. Nu știu ce Doamne iartă-mă păzește acolo în afară de pisică, deși, dacă într-adevăr are lucruri de preț, să le țină închise acolo nu-i o soluție prea bună, așa oricine ar putea să creadă că ascunde obiecte de valoare. Într-o bună zi o să-i dea cineva în cap din cauza asta. Nu pleacă niciodată din oraș, cel mult atunci când îi moare vreo cunoștință, o însoțește pe ultimul drum, dar de fiecare dată se grăbește să ajungă acasă, de parcă ar pândi-o o mare primejdie. Să nu vă simțiți jignită, dacă n-o să vă dea drumul înăuntru. Până și pe propriile rude, pe fiul fratelui ei Józsi și pe locotenent-colonel, îi primește în curte, fie vară, fie iarnă, au luat de mult la cunoștință că nici ei n-au voie să intre, dar s-au obișnuit, se distrează pe seama ei.“ În spatele cuvintelor se deslușea un portret destul de înfricoșător, așa că am devenit și mai neliniștită. Cum putea să trăiască într-o asemenea izolare? Și de ce nu dădea drumul animalului pe afară, că doar lângă vilă era o bucată de grădină împrejmuită? Adevărul e că am crezut că are probleme mentale până când am aflat, dintr-una dintre expunerile de dimensiuni epice ale Adélkăi, văduva unui laborant, una dintre cei care o ridicau permanent în slăvi, că una dintre primele pisici ale lui Emerenc fusese mare vânător, decima din când în când stocul unui locatar care creștea porumbei, mutat acolo în timpul războiului. Acesta rezolvase în mod radical problema, pentru că după ce Emerenc îi explicase că pisica ei nu e profesor universitar ca s-o poți convinge cu puterea cuvintelor, și chiar dacă era bine hrănită, din păcate făcea parte din natura ei să ucidă din plăcere, nu îi ceruse lui Emerenc să-și țină animalul acasă, sub cheie, ci îl prinsese și îl spânzurase pe viteazul vânător de clanța ușii lui Emerenc. Când bătrâna ajunsese acasă și văzuse hoitul, bărbatul o mai și pusese la punct, ținându-i o adevărată predică: din păcate fusese nevoit să

protejeze prin mijloacele de care dispusese singurul aliment și singura sursă de venit pe care se baza familia sa.

Emerenc nu scosese niciun cuvânt, dăduse jos pisica de pe sârmă, căci călăul folosise sârmă în loc de frânghie, motanul era acum un cadavru înspăimântător, avea o rană deschisă la gât. Bătrâna îl îngropase în mormântul domnului Szloka, aflat în grădină, care pe atunci încă nu fusese exhumat, iar asta îi adusese noi neplăceri, deoarece călăul de pisici chemase miliția, dar, din fericire, cazul fusese mușamalizat. Dar satisfacția crescătorului de porumbei fusese de scurtă durată, nu reușise să o mai facă pe Emerenc să se certe cu el, ea se uita prin el ca prin sticlă și, dacă avea de rezolvat vreo chestiune oficială cu ea, negocia politicos, îi trimitea vorbă prin omul bun la toate. Însă pe animale părea să le lege o solidaritate neagră, fiindcă muriseră pe rând toți porumbeii. Atunci descinsese din nou miliția; locotenent-colonelul care o vizitează era doar sub-locotenent pe atunci. Crescătorul de porumbei o acuzase că îi otrăvise porumbeii, dar în stomacul păsărilor autopsiate nu se găsise otravă. Veterinarul de la raion stabilise că fuseseră atacate de un virus necunoscut, fuseseră decimați și porumbeii altora, pentru asemenea cazuri n-ar trebui deranjați vecinii și autoritățile.

Atunci locatarii se uniseră împotriva celui care ucisese pisica. Soții Bodarics, cel mai respectat cuplu, depuseseră o plângere la consiliul local, potrivit căreia somnul lor era întrerupt în zorii zilei de uguitul continuu. Omul bun la toate declarase că porumbeii îi umpleau constant de găinați balconul, iar soția inginerului se plânsese că simptomele ei alergice se manifestau din cauza porumbeilor. Consiliul nu îl obligase pe crescătorul de porumbei să renunțe la ocupația sa, doar îl avertizase. Locatarii fuseseră fost dezamăgiți, pentru că ar fi vrut ca ucigașul să fie sancționat, pedepsit cum se cuvine.

Venise și ziua aceea: călăul suferise noi pierderi, noile păsări pe care le achiziționase pieriseră la fel de misterios ca cele de dinainte. Mai încercase o dată să facă reclamație, sub-locotenentul n-a mai dispus efectuarea unor cercetări medico-legale, ci îl ocărâse îngrozitor că îndrăznea să deranjeze în mod inutil miliția ocupată și așa până peste cap. Atunci înțelesese în sfârșit, o blestemase pe Emerenc în curte, astfel încât să-l audă toată lumea, executase și noua ei pisică, deși acest lucru n-a putut fi dovedit, dându-i un ultim exemplu, apoi se mutase undeva în suburbii. După ce plecase definitiv, bombardase autoritățile cu noi și noi acuzații îndreptate împotriva îngrijitoarei. Emerenc ținuse piept acelor presiuni cu atâta blândă seninătate și cu atâta umor înțelept, încât Consiliul și Miliția ajunseseră deopotrivă să o simpatizeze, niciuna dintre cererile îndreptate împotriva ei nu avuseseră urmări, se obișnuiseră cu faptul că persoana bătrânei atrăgea acuzațiile anonime în aceeași măsură în care un munte magnetic atrage fulgerele. Milițienii făcuseră un dosar pe numele lui Emerenc, arhivaseră bogatul material și dădeau a lehamite din mâini când sosea câte o scrisoare, nemaiexistând niciun agent începător care să nu recunoască vocabularul și formulările ceremonioase, baroce ale crescătorului de porumbei. Din când în când mai trecea câte un milițian, doar așa, să bea o cafea, să pălăvrăgească cu Emerenc, iar sub-locotenentul, care începuse să urce pe scara ierarhică, profita de ocazie: dacă venea vreun băiat nou, se făceau prezentările. Emerenc pregătea cârnați, pogăci, clătite, atentă la cine ce avea poftă. Milițienilor veniți din provincie le aducea aminte de satul lăsat în urmă, de bunica, de familia care era departe, nici nu se mai sinchiseau să-i spună că printre acuzațiile care i se aduceau figura și faptul că ar fi ucis și jefuit evrei în timpul războiului, că ar fi fost spionul americanilor, că ar fi întocmit rapoarte secrete, că ar fi

fost gazda unor hoți și că ar fi ascuns bunuri de mare valoare.

După relatarea doamnei Adélka m-am mai liniștit, dar mai ales după vizita făcută la miliție din cauza unui buletin pierdut. S-a nimerit ca Locotenent-colonelul să treacă pe hol tocmai când îmi dictam datele personale, a devenit atent la numele meu, și m-a rugat să aștept la el în birou până când noul document va putea fi ridicat. Eram convinsă că îmi cunoaște scrierile, atenția lui o puneam pe seama acestui fapt, dar am aflat că mă înșelasem. Nu voia să audă despre nimic altceva decât despre Emerenc, ce mai face, cum îi e, de la ea auzise că lucrează și la noi și se interesa dacă fata fiului lui Józsi, fratele ei, ieșise deja din spital. Nici nu știam de existența acelui fiu. Cred că îmi era frică de Emerenc.

A avut grijă de noi mai bine de douăzeci de ani, dar în primii cinci ani puteai să măsori cu un aparat gradul de apropiere la care era dispusă. Eu sunt prietenoasă, intru în vorbă cu plăcere și cu străinii, Emerenc în schimb nu ne comunica decât strictul necesar, se grăbea să-și termine cât mai bine și mai repede treburile, pentru că întotdeauna o așteptau nenumărate alte lucruri sau activități. Viața ei umplea toate cele douăzeci și patru de ore ale zilei, și, cu toate că nu dădea voie nimănui să pătrundă între pereții casei ei, era prima care afla toate noutățile, curtea din fața casei ei era ca o cameră cu telex, toată lumea avea ceva de relatat, cazuri de deces, scandaluri, vești bune, catastrofe. Se bucura ori de câte ori putea să-i ajute pe bolnavi, aproape în fiecare zi o vedeam pe stradă ducând un vas acoperit cu o tavă, îmi dădeam seama ce are în mână după forma obiectului. Punea mâncarea într-un *komatál*[1], se îndrepta spre cel căruia, conform bârfelor de pe strada noastră, i-ar fi prins bine niște mâncare sățioasă. Emerenc știa întotdeauna unde este nevoie de ea, iar oamenii rămâneau deschiși față de ea, fără să se mai aștepte la același

lucru din partea ei, știau că nu pot afla de la ea decât banalități sau lucruri știute de toată lumea. Politica n-o interesa, artele nici atât, la sport nu se pricepea, știa bârfele legate de infidelitățile conjugale ale vecinilor, dar nu îi condamna, cel mai mult îi plăcea să cerceteze vremea de afară, pentru că posibilitatea de a face o plimbare până în cimitir depindea de venirea unei eventuale furtuni, care, așa cum am mai spus, o îngrozea. De altfel nu doar aceste evenimente, ce pot fi considerate sociale, erau reglementate de vreme, ci și rutina lunilor de toamnă și de iarnă. Imediat ce se înrăutățea vremea, precipitațiile deveneau tiranul timpului ei. Ea dădea zăpada din fața aproape fiecărei case mai mari din zonă, n-avea timp nici să asculte radioul, doar noaptea sau în zorii zilei. Dacă era pe stradă, se ghida după stele să vadă ce va aduce ziua de mâine, cunoștea astrele după numele date de străbunii ei, își dădea seama după licărul lor mai slab sau mai puternic dacă se schimbă vremea, chiar și atunci când încă nu exista prognoză. Se angajase să curețe zăpada din fața a unsprezece clădiri. Când dădea cu mătura, era de nerecunoscut, corpul ei mereu îngrijit semăna cu o păpușă de cârpă, iar în loc de pantofii strălucitor de curați, se încălța cu niște cizme de cauciuc. Când ningea mult, erai tentat să crezi că Emerenc nu e niciodată acasă, că e tot timpul pe stradă, că n-are nevoie de somn ca ceilalți muritori. Așa și era: Emerenc nu se culca niciodată, își schimba doar hainele după ce se spăla, dintre mobilele ei lipsea patul, dormita pe mica canapea botezată „sofaua îndrăgostiților“, *loversit*, susținea că, imediat ce se întinde, o cuprinde un fel de slăbiciune, doar stând reușește să găsească un sprijin corespunzător spatelui ei dureros, dacă se culcă, ametește, ei nu-i trebuie pat.

Iarna, în timpul viscolelor, nu apuca să se odihnească nici măcar pe canapea, căci, până termina cu a patra casă, pe

trotuarul din fața primeia se așternea din noua zăpada și Emerenc alerga de la casă la casă cu cizmele ei mari și cu și mai marea mătură de nuiele. Ne cam obișnuiserăm ca în acele zile albe nici să nu treacă pe la noi, nu i-am atras atenția, de ce-aș fi făcut-o, argumentul pe care Emerenc nici nu era nevoită să-l formuleze era de neatacat: noi avem un acoperiș deasupra capului, ea își face de obicei bine treaba, să așteptăm până când va avea din nou timp de noi, atunci va recupera totul, și în plus nici mie nu-mi strică să mă aplec din când în când. Imediat ce ninsoarea se mai potolea, Emerenc reapărea, punea la punct în mod miraculos locuința și lăsa, fără nicio explicație, o prăjitură sau o tavă cu turtă dulce pe masa din bucătărie. Ar fi trebuit să îmi dau seama că mâncarea adusă pe furiș transmitea același mesaj ca puiul adus cu ocazia inexplicabilei ei purtări necuviincioase: ați fost buni, spunea tava, ca și cum am fi fost încă la școală (și n-am fi ținut amândoi dietă), copiii cuminți și răbdători merită o recompensă.

Nu știu cum încăpea atâta viață în ea, nu știu, dar Emerenc nu stătea aproape niciodată locului, când nu mătura, mai mult ca sigur ducea de mâncare cuiva sau căuta stăpânul vreunui animal de casă rătăcit, iar dacă nu-l găsea, încerca să-l dea altcuiva, și de cele mai multe ori reușea, dacă nu, pisica sau câinele dispăreau brusc din zonă, ca și cum niciodată n-ar fi umblat înfometați prin gunoaie. Muncea mult, în multe locuri, câștiga mult, bacșiș în schimb nu accepta sub nicio formă asta am reușit să mai înțeleg cumva, dar niciodată nu am înțeles de ce refuza să primească cadouri. Bătrânei îi plăcea doar să dea, dacă cineva voia să-i facă o surpriză, nu zâmbea, ci se enerva. Ani de zile am încercat în zadar, din nou și din nou, să îi fac vreun cadou. Îmi răspundea arogantă că pentru ceea ce face nu așteaptă nimic în plus, iar eu ascundeam plicul, ofensată. Soțul meu se distra pe seama mea, îmi spunea să nu-i mai fac curte

lui Emerenc, nici să nu încerc să schimb situația, lui îi convenea de minune acea umbră fugace, care își făcea bine treaba, chiar dacă la ore greu de imaginat și fără reguli prestabilite și nu accepta nici măcar o ceașcă de cafea. Emerenc însemna ajutorul ideal, era problema mea dacă mie performanța în sine nu-mi ajungea, dacă voiam să am o relație de suflet cu toată lumea. N-a fost ușor să acceptăm faptul că Emerenc a decis, așa cum a decis în privința tuturor, că nu are nevoie de noi în calitate de prieteni.

---

[1] Un vas tradițional în care nașii duceau mâncare la casa proaspetei mame.

Frații și surorile lui Hristos

Într-adevăr, n-a avut nevoie de noi ani la rând, apoi, dintr-odată, când soțul meu s-a îmbolnăvit foarte tare, a avut. Știind că pe bătrână n-o interesează în mod vizibil nimic din ce se întâmplă la noi, eram convinsă că, dacă i-aș fi spus adevărul prea puțin spectaculos, acesta i-ar fi solicitat viața emoțională până la puterea unei tăvi cu mâncare, așa că nu i-am dezvăluit nimic. L-am însoțit pe soțul meu la spital pentru operația de abces pulmonar. Nimeni din clădire sau de pe stradă, nici măcar ea, nu știa unde plecăm. Habar nu avea ce se întâmplase, analizele care precedau operația fuseseră făcute la fel, fără știrea ei. Când am ajuns într-un târziu acasă, Emerenc stătea în fotoliu, ținea o mulțime de linguriță de argint în poală și le curăța. Operația durase aproape șase ore. Cel care a mai fost în situația de a se uita la lumina semnalizatoare de deasupra intrării în blocul operator, știind că cel operat s-ar putea să nu se mai ridice niciodată, poate să-și închipuie, fără să mai fie nevoie de cuvinte, ce stare aveam când am ajuns acasă. Emerenc a început să-mi spună că-i ascunsesem un eveniment important din viața mea; că nu-i comunic decât lucrurile pasagere, fără nicio importanță. Bătrâna și-a ridicat ochii spre mine: înaintea unei posibile operații mortale mi-am ascuns fricile față de ea, ca în fața unui străin. A adus vorba de acest lucru, nu era jignită, ci furioasă. Eu i-am răspuns că până atunci

mi se păruse că n-o interesează viața noastră, de unde era să știu că ceea ce ni se întâmplă o afectează și pe ea, de altfel, dacă nu mi-o ia în nume de rău, „aș vrea să rămân singură, aș vrea să mă culc devreme astăzi, am avut o zi grea și încă n-am reușit să aflu nimic“. Emerenc a plecat imediat și m-am gândit că am jignit-o atât de tare, încât s-ar putea să nu se mai întoarcă. După vreo jumătate de oră m-am trezit dintr-un vis agitat, și ea era în casă și moșmondea ceva, apoi a intrat în cameră cu un pocal aburind.

Aducea o operă de artă pe tava de aluminiu, un pocal din cristal gros, albastru regal, încununat de două mâini gravate. Pe mâna doamnei era o brățară, domnul avea mâneca dantelată, și amândoi țineau o tablă de aur. Pe ea scria cu litere emailate: TOUJOURS. L-am luat și l-am ridicat spre lumină. În el aburea un lichid întunecat, mirosind a cuișoare.

— Bea-l! a spus Emerenc. Nu voiam să beau, nu-mi doream nimic decât liniște.

— Bea-l! a repetat, de parcă ar fi vorbit cu un copil obraznic, greu de cap, apoi, când a văzut că pun jos pocalul și nu deschid gura, l-a smuls și mi-a turnat o parte din vinul fiert în decolteul rochiei.

Am țipat. Mi-a imobilizat o mână și mi-a izbit pocalul de dinți, dacă nu voiam să toarne și restul pe mine, trebuia să înghit. Era cea mai bună băutură din lume, deși era chinuitor de fierbinte. În cinci minute mi-a trecut tremurul. Pentru prima dată în viața ei, Emerenc s-a lăsat lângă mine pe canapea, mi-a luat pocalul golit din mână, apoi a stat, ca și cum ar fi așteptat să deschid gura și să-i torn în cuvinte acele șase ore despre care nu știa nimic și ce a urmat după. Eu nu puteam să vorbesc, să pun în cuvinte ce se întâmplase sau să-i sugerez groaza premergătoare operației, vinul băut dintr-o înghițitură și-a făcut și el efectul, știu asta pentru că am adormit și, când m-am

trezit, veioza lumina la fel ca atunci când venisem acasă, doar că ceasul arăta două noaptea. Probabil că îmi desfăcuse patul, pentru că eram învelită cu o cuvertură subțire de vară, pe care n-avea de unde altundeva s-o ia. Mi-a comunicat, pe tonul ei obișnuit, fără urmă de emoție, că nu merită să-mi petrec noaptea frământată de gânduri negre, să mă liniștesc, că totul va fi în regulă, ea obișnuiește să simtă apropierea morții, plus că în zonă n-a început să urle niciun câine, nu s-a crăpat niciun pahar, nici la ea, nici aici în bucătărie, desigur, am tot dreptul să n-o cred. Dacă cumva vreau să mă adresez Cerului, îmi aduce Biblia, nu-i musai să vorbesc cu ea. Am uitat pe loc de efectul vinului fiert și că a stat lângă mine cât am dormit, simțeam doar batjocura: iar mă lua peste picior. „Nu-i suficient că în fiecare duminică plec la biserică pe drumuri ocolitoare, doar ca să-i evit remarcile? Cum să-i explic eu ei, din moment ce nu dorește să înțeleagă nimic, ce înseamnă pentru mine slujba, câte suflete nevăzute stau alături de mine pe bancă, care timp de secole au rostit aceleași rugăciuni ca și mine, că ăsta este singurul ceas în care pot fi sigură de întâlnirea cu tatăl meu mort, cu mama mea, în acele șaizeci de minute cât ține slujba. Emerenc nu înțelege nimic, nu acceptă nimic, asemenea căpeteniei unui trib primitiv, flutură o rochie de seară cu paiete în chip de drapel de luptă spre steagul cu Mielul Domnului.“

Bătrâna înfrunta cu o înflăcărare de secol șaisprezece Biserica, nu doar preoții, dar și pe Dumnezeu și toate personajele biblice, în afară de Sfântul Iosif, pe care îl respecta din cauza ocupației lui – tatăl lui Emerenc fusese tâmplar. Când am văzut casa în care s-a născut, cum radia impetuos, ivindu-se din spatele gardului, cu stâlpul gros ce susținea veranda și acoperișul în patru ape, care crea efectul de casă țărănească barocă, pe de o parte, iar pe de altă parte de pagodă din Orientul Îndepărtat, am reușit să simt ceva din gusturile și

personalitatea lui József Szeredás, cel care desenase cândva schița construcției. Vacile, cum numea Emerenc platanii cu trunchiuri ample din jurul casei, crescuseră uriași. Grădina era înflorită. Când am fost eu pe acolo, era în continuare cel mai frumos așezământ din Nádori, în calitate de atelier de tâmplărie al TS-ului[2]. De altfel, voltairianismul lui Emerenc nu avea nimic logic, mult timp nici nu i-am înțeles motivele, chiar mă deranja, până când am reușit să punem cap la cap detaliile – de data aceasta cu ajutorul unui alt confident al ei, zarzavagioaica Sutu – și am reușit să ne dumirim.

Obiecțiile religioase nu apăruseră imediat după asediu, ci fuseseră o consecință a ultimului eveniment al războiului și al primului pe timp de pace, nu rezultatul unei filosofii definite printre ruinele unei lumi distruse, ci o răzbunare primară, primitivă, declanșată de un colet venit din Suedia. Cei din parohia ei primiseră o donație de la o congregație suedeză. Până atunci nu prea interesase pe nimeni religia ei, nici la biserică nu fusese văzută, că doar muncea tot timpul, mai ales la început când încă mai accepta zilnic rufe și pe cele mai multe le spăla duminica. Când ceilalți se îndreptau spre biserică, ea făcea focul în micul ei cazan și se apuca de treabă. Bineînțeles că vestea că primiseră pachete de la coreligionari ajunsese și la ea, prietena ei, Polett, fusese cea care o înștiințase și despre darurile împărțite în paraclis. Emerenc, care nu venea niciodată la biserică, apăruse deodată în haine negre de sărbătoare și aștepta să fie chemată. Toți cei din vecinătate o cunoșteau, dar nimeni nu se gândise s-o ia în calcul. Doamnele desemnate să participe la împărțire, care le traduceau membrilor misiunii suedeze, priveau stânjenite în direcția femeii slabe ce aștepta cu o figură inexpresivă. Înțeleseseră imediat că, chiar dacă nu obișnuia să participe la slujbe, mai mult ca sigur era membru al acelei parohii, dar toate hainele de

lână și de mătase fuseseră deja împărțite, pe fundul coșurilor mai erau doar rochii de seară, trimise de un suedez filantrop, care cu siguranță nu luase în considerare situația de acolo când își aruncase hainele ce-i deveniseră inutile. Nu voiau s-o lase să plece cu mâinile goale. Așa cum se aflase mai târziu, sperau că va putea valorifica donația la vreun teatru sau casă de cultură sau poate să o schimbe pe mâncare – în niciun caz nu voiseră să-și bată joc de ea, așa cum crezuse ea. Aruncase rochiile de seară la picioarele președintei femeilor caritabile și începând de atunci nu mai călcase pragul bisericii și n-ar fi făcut-o nici dacă, în mod excepțional, ar fi avut o oră liberă, iar asta nu din cauza programului încărcat, ci a jurământului pe care îl făcuse. În mintea ei, femeile caritabile se confundau cu Dumnezeu și cu Biserica și n-ar fi scăpat nicio ocazie de a-i înțepa pe cei din tagma credincioșilor. Nici pe mine nu mă menaja, dacă mă vedea ieșind pe ușă în zi de sărbătoare, cu jumătate de oră înainte de începerea slujbei, ținând în mână cartea cu Psalmi.

Când ne-am întâlnit prima dată, nu știam încă istoria rochiilor de seară și am întrebat-o, naivă și neștiutoare, dacă n-ar vrea să vină cu mine. Mi-a răspuns că ea nu este o doamnă distinsă care să alerge la biserică, spoită-n toate culorile ca să fie admirată. Dacă n-ar trebui să dea cu mătura în fața casei, nici atunci n-ar face-o. O priveam uimită, pentru că mi-a fost clar de la început că Emerenc este înrudită cu Marta cea din Sfânta Scriptură, căci viața ei însemnase muncă fără oprire și ajutor dat altora. Cum ajunsese deci să se certe cu Cel de Sus? Când am aflat de rochiile de seară m-am indignat, i-am cerut socoteală pentru purtarea ei, dar mi-a râs în față, ceea ce nu-i stătea deloc bine. Nici plânsul, nici râsul senin nu i se potriveau lui Emerenc.

A zis că ea n-are nevoie nici de preot, nici de biserică, nu plătește nici impozit, că a văzut în timpul războiului cum e când

Domnul acționează eficient. Cu tâmplarul și cu fiul său nu avea nimic, ăia fuseseră oameni muncitori, doar că pe fiu îl zăpăciseră atât de tare minciunile politicienilor, că fuseseră nevoiți să-i însceneze ceva ca să-l poată executa, pentru că începuse să devină incomod pentru conducători. Cel mai milă îi era de maică-sa, că ea probabil n-a avut nicio zi liniștită, cu toate astea, e destul de ciudat că doar în noaptea de vineri a reușit să doarmă și ea în tihnă, probabil că până atunci n-a putut de grija fiului ei. Am crezut că o să ne trăsnească Dumnezeu, în timp ce Hristos, în varianta lui Emerenc, căzut pradă mașinațiunilor politice, precum eroul decăzut al unui proces fabricat, reușea într-un final să iasă din viața Fecioarei, măcinată de griji din cauza neastâmpăratului Fiu al ei. Emerenc și-a dat seama că m-a rănit, ba chiar s-a bucurat și m-a urmărit cu o privire răutăcioasă când mi-am dat capul pe spate ostentativ și m-am îndreptat spre biserică. A fost singura dată când mi-a trecut prin minte că acea ființă ieșită din comun, care pretindea că n-o interesează politica, trebuie să fi absorbit totuși, prin intermediul vaselor capilare ale cotidianului, ceva din ce se întâmplase la noi în acei ani de după război, la fel și gândul că ar fi trebuit să caut un preot capabil să retrezească în Emerenc ceva ce cu siguranță făcuse cândva parte din viața ei, dar mi-am dat seama că singura ei reacție ar fi să-l ocărască pe bietul om. Emerenc era creștină, dar nu exista duhovnic pe lumea asta care s-o poată convinge de asta, nu mai exista nici o bucățică din acele rochii de seară, dar paietele i se lipiseră pe conștiință.

Sigur, în noaptea aceea nu voia decât să mă tachineze și asta a avut darul neașteptat de a mă liniști, m-am gândit că dacă ar fi simțit amenințarea, nu m-ar fi întărâtat, dar, slavă Domnului, nu făcea decât să mă ia peste picior, se distra pe seama mea. Am vrut să mă ridic, dar nu m-a lăsat, a spus că,

dacă voi fi ascultătoare, îmi va spune o poveste. Să nu mă mai fâțâi, să închid ochii. M-am cuibărit mai bine pe canapea, iar ea a rămas în picioare, sprijinită de sobă. Știam puține lucruri despre ea, cât am reușit să recompun din datele fragmentare pe care le aveam, aproape nimic, un portret-fantomă. În acea noapte ireală, în care viața și moartea s-au ținut de mână până în zorii zilei de iarnă, Emerenc s-a prezentat ca să-mi alunge spaima:

— Sunteți frații și surorile lui Hristos, ne tot zicea mama, din cauză că tatăl meu a fost tâmplar, tâmplar și dulgher, iar fratele lui, nașul meu, a fost maistru, dar el a murit imediat după botezul meu, a fost un om îndemânatic, ca toți cei din familia Szeredás. Tata a fost un om care știa câte-n lună și-n stele, și era și voinic, iar mama era Ileana Cosânzeana în persoană. Părul ei era de aur curat și-i ajungea până-n pământ, călca pe el, bunicul era tare mândru de ea, n-a dat-o unui țăran, dar nici meșteșugarul n-a obținut-o ușor, bunicul l-a pus să jure că n-o s-o pună să muncească. S-a ținut de cuvânt. Cât timp a trăit tata, mama a citit, e adevărat că asta n-a durat mult, nici nu împlinisem trei ani când a murit, săracul, interesant, bunicul l-a urât pentru asta, ca și cum tata și-ar fi dorit moartea doar ca să-l enerveze pe el... Oricum, a venit războiul, iar lucrurile au devenit și mai grele. Nu cred că mama l-a iubit la început pe maistru, dar nu reușea să se descurce singură cu atelierul, așa că mai bine s-a căsătorit cu el. Tatălui meu vitreg nu-i plăceau cărțile, dar nu asta era cea mai mare problemă, ci că toți bărbații au fost luați pe front și era înspăimântat, nenorocitul, că o să-i vină și lui rândul. Ce viață frumoasă ducea pe lângă maică-mea, reușea să ne întrețină și pe noi, nu era un om rău, cu toate că pe mine m-a retras de la școală, directorului i-a părut rău, dar trebuia să gătesc pentru secerătorii plătiți cu ziua, fiindcă mama nu reușea să facă față, eu aveam grijă și de

gemeni, cu ei se purta frumos tatăl vitreg, dar nici nu mă mir, dacă ai fi avut vreodată ocazia să vezi copii rupți din lumea basmelor, atunci ei ar fi fost aceia, amândoi semănau leit cu mama. Fratele meu mai mic, Józsi – îl știi pe fiul lui, pentru că obișnuiește să treacă pe aici –, nu seamănă cu niciunul dintre noi, pe el nici nu l-am prea văzut, pentru că imediat ce s-a prăpădit tata, bunicul Divék l-a chemat la el, stătea mai mult la Csabadul decât la noi în Nádori. Rudele mamei trăiesc și azi acolo. Când m-au retras de la școală, directorul striga ce păcat, ce pierdere, iar tata i-a explicat că ăla care se amestecă în familia altuia e un mare bou, să nu mă mai instige că îi crapă capul, că el s-a însurat cu o văduvă cu patru copii, pe lângă asta poate fi luat în armată în orice clipă, muierea nu se descurcă singură cu gospodăria, ce-și închipuie, că e o mare fericire pentru el că trebuie să mă înhame și pe mine la muncă, dar ce poate să facă, n-are niciun bărbat în atelier, nici pe câmp, și li se cere tot timpul să predea cota, deși nu e îndeajuns nici pentru a hrăni animalele, deci i-a dat o lecție directorului, iar pe mine m-a pus la treabă. Să nu crezi că era un om rău, doar îi era frică, ai văzut și dumneata cum e omul când intră spaima în el, și ce lucruri e-n stare să facă. Nu sunt supărată pe el, deși m-a bătut de multe ori, pentru că la început eram neîndemânatică. Aveam și pământ, dar până atunci nu fusese treaba mea, ieșeam afară să mă joc, nu să muncesc, iar tatăl meu vitreg tremura și înjura, pentru că ordinele de chemare se înmulțeau ca șoarecii. Într-o seară, după ce i-am culcat pe gemeni și când s-a făcut în sfârșit liniște, iar fratele meu Józsi nu mai stătea la noi, ci la bunicul, mama i-a spus să nu mai pomenească lucrul ăla de care-i e frică, că s-ar putea să se întâmple, dar el bâiguia fără oprire și-i explica îngrozit că simte c-o să i se-ntâmple ceva rău. Visase că dacă o să-l cheme, n-o să ne mai vadă niciodată. Păi nici nu ne-a mai văzut, a fost primul din Nádori pe care l-au luat și a murit

pe front. Mama nu știa ce să facă cu atelierul, puseseră sechestru pe lemn, oricum nu se mai construia nimic, nici oameni nu erau, dar la început a crezut c-o s-o scoată cumva la capăt. Era fiica unor oameni gospodari, credea că se pricepe la pământ, că se descurcă și singură. S-o fi văzut cum se lupta, nu eram un copil prost, o ajutam cât puteam, dar ce folos, niciunul! Găteam pentru toată lumea când aveam nouă ani și aveam grijă de gemeni. Când a venit vestea morții tatălui meu vitreg, am aflat că mama ajunsese să-l iubească și pe el, acum plângea după amândoi, și după tata și după tatăl vitreg, doar că tatăl meu vitreg n-avea mormânt, iar mama a început să nu-și mai suporte viața – să nu crezi că doar cei de teapa dumitale au nervi. Era slăbită, neputincioasă, tânără, iar într-o zi, când ăia mici făceau năzbâtii, a intrat și-n mine ceva, că doar încă eram copil, și, când m-a lovit fiindcă mi-a stat mintea la joacă în loc să-mi văd de treabă, m-am gândit să fug de-acasă, să plec după fratele meu la Csabadul, el o ducea bine lângă bunicul și, chiar dacă îl mai punea uneori la muncă, nu se spetea. Voiam să-i iau cu mine și pe gemeni, apăi să se descurce mama cum o putea, noi plecăm. Pot s-ajung și pe jos, mi-am zis, știu încotro să merg, că doar Csabadul e comuna vecină. Așa că în zori am plecat la drum, îi țineam de mână pe cei doi copilași blonzi, dar n-am ajuns decât până-n capătul ogrăzii, fiindcă au vrut să se așeze și să mănânce, pe urmă au vrut apă, așa că am fugit la adăpătoare cu cana de metal, o aveam tot timpul la mine, o purtam la gât, legată cu o sfoară, băgasem bine la cap că cei mici încep imediat să se smiorcăie după apă, eu nu stăteam nici acasă fără cană, d-apăi dacă plecam la drum lung. Adăpătoarea nu era nici aproape, nici departe, ce știe un copil ce-i aproape și ce-i departe. Exact când am ajuns, s-a dezlănțuit furtuna, în viața mea n-am văzut vijelie care să izbucnească așa de repede, s-a cutremurat cerul, așa ceva nu se mai văzuse prin împrejurimi,

un uragan ca ăla nu se mai abătuse niciodată asupra ținutului ăluia. Cerul s-a întunecat într-o clipă. Nu s-a făcut negru, ca-n alte dăți, ci mov. Părea să ardă totul acolo sus, ca și cum flăcările ar fi cuprins norii, tuna, zgomotul se rostogolea pe cer, credeam c-o să surzesc, așa că am aruncat cana și am fugit înapoi, iar când i-am căutat cu privirea pe gemeni, nu pe ei i-am văzut, ci fulgerul care trăsnise copacul. Când am ajuns lângă el, totul era numai fum. Muriseră amândoi, dar n-aș fi crezut că cei pe care-i văd sunt ei, pentru că nu mai aveau nimic omenesc. Atunci a început furtuna, picăturile de ploaie se lipeau de mine ca sudoarea, stăteam în fața fratelui și a surorii mele, erau două trunchiuri negre, care dacă aduceau a ceva, atunci aduceau a doi butuci carbonizați, doar că erau mai strâmbi și mai mici. Stăteam prostită, îmi roteam capul încolo și încoace, să văd unde au dispărut cei doi blonzi, că doar chestiile alea nu puteau fi frații mei.

— Te mai miră că mama a sărit în fântâna de lângă adăpătoare? Asta îi mai lipsea, priveliștea aia, și eu, care urlu isterică, urlu atât de tare, că, după ce furtuna se potolește, se aude până-n drumul mare, până la casa noastră. Mama a ieșit din casă în cămașă, desculță, s-a năpustit la mine și mi-a tras o bătaie cruntă, deși nici nu știa că încercasem să fug de acasă, să scap de lacrimile și supărarea ei, de necazurile zilnice și de vaietele ei, nu știa ce face, în disperarea ei voia să spargă și să calce-n picioare totul, să lovească pe oricine-i ieșea în cale, era supărată pe viață. Apoi, când s-a prins de ce am chemat-o și i-a văzut pe copii, fața ei a fost străbătută de o străfulgerare. A trecut glonț pe lângă mine prin ploaie, părul ei desfăcut aluneca în urma ei pe pământ. Fugea și țipa, păsările obișnuiesc să țipe așa. Am văzut că sare în fântână, dar n-am putut să mă mișc, am rămas lângă copac și cele două cadavre. Nu mai tuna, nu mai fulgera, dacă aș fi fugit să chem pe cineva în ajutor, ar fi

putut fi salvată, casa noastră era lângă drumul mare, ograda începea în capătul grădinii, dar eu stăteam ca fermecată și capul îmi era gol, creierul îmi amorțise, cu toate că fruntea îmi era udă leoarcă. Niciun om nu putea să iubească așa cum îi iubeam eu pe micuți. Mă uitam la butuci, încă nu-mi venea să cred c-aș putea avea vreo legătură cu ei, nu strigam după ajutor, doar mă holbam și m-am întrebat, doar așa, în treacăt, oare ce tot face mama pe fundul fântânii. Ce să facă, ce să facă, încerca săraca să fugă de mine, să fugă din fața ororii și din fața sorții, nu mai putea să trăiască așa, se întâmplă uneori ca omul să vrea s-o termine definitiv cu viața. O vreme m-am mai uitat la una și la alta, pe urmă, într-un târziu, am pornit-o încetișor, casa era pustie, de ce să fi intrat acolo, m-am dus la drumul mare și primului om care trecea pe acolo i-am spus să vină să vorbească cu mama, care a coborât în fântână, iar cei doi blonzi, frații mei, au dispărut de lângă copac și în locul lor sunt niște lucruri negre. Vecinul a venit în fugă, până la urmă el a făcut toate aranjamentele, pe mine m-au dat domnului director, pe urmă s-au dus să-l caute pe bunicul, care m-a și luat, dar nu m-a ținut la el, doar pe fratele meu Józsi l-a ținut. Când au venit domnii de la Pesta în căutare de servitoare, m-a dat un-doi, m-au și luat cu ei imediat după înmormântare. Din înmormântare n-am înțeles nimic. Mi s-a dat ocazia să-i mai văd o dată pe-ai mei, fiindcă nu erau acoperite coșciugele, gemenii erau într-unul, mama în celălalt, mama era un spectacol la fel de neînțeles ca și gemenii, lor li se topise cumva părul, n-aveau nimic pe cap, de fapt nici n-aveau cap și erau atât de diferiți de niște copii, că nici nu puteam să plâng, să-i plâng, lucrurile care mi se întâmplaseră nu încăpeau în mine. Știi pentru ce strâng eu bani? Pentru o criptă. O să fie mare cât lumea, și atât de frumoasă, ceva de neînchipuit, fiecare fereastră o să fie din sticlă de altă culoare și o să aibă și rafturi, pe fiecare raft câte

un coșciug, tata, mama, gemenii, eu, iar dacă fiul lui Józsi nu se schimbă față de mine, celelalte două locuri ar putea fi ale lor. Am început să strâng bani pentru ea dinainte de război, dar pe urmă mi-au trebuit banii pentru altceva, mi i-au cerut pentru un loc bun, i-am dat, bine am făcut. Am început să strâng din nou. Pe urmă m-au jefuit, dar am făcut rost de alți bani, eu am și o sursă de venit stabilă, mi-i trimite respectiva din străinătate, ca să nu mai zic că n-a fost zi în viața mea să n-am ce munci. S-au strâns banii de criptă, dacă ies la vreo înmormântare, mă uit de fiecare dată dacă există o clădire ca aia la care m-am gândit, dar nu e niciuna, a mea o să fie diferită de toate. O să vezi dumneata ce fâșii de lumină colorată o să arunce soarele la răsărit și la apus pe coșciuge! Moștenitorul meu o să construiască o criptă în fața căreia o să se oprească toată lumea. Mă crezi?

---

[2] Echivalent al Cooperativei Agricole de producție în timpul comunismului.

Viola

Pentru mine a fost întotdeauna importantă această trăire: cel care ajunge să fie într-o relație mai apropiată cu mine să-mi transmită, atunci când ne vedem, bucuria reîntâlnirii. Indiferența totală arătată de Emerenc a doua zi dimineața nu mi-a rănit vanitatea, ci, după acea noapte ireală, în care a rămas lângă mine și și-a arătat eul din copilărie, tocmai această nevoie. În zorii zilei adormisem eliberată complet de neliniște și anxietate, simțeam că pământul este totuși rotund și nu m-am mai îndoit nicio clipă de reușita operației, pentru că vorbele lui Emerenc au reușit să-mi dizolve teama. Până atunci toate detaliile importante ale ființei ei fuseseră ascunse de un voal, iar apoi devenise personajul central al unei sălbatice scene rurale, în spatele ei cerul aprins, în fața ei cadavre carbonizate, fulgere deasupra ciuturii fântânii. Am crezut cu tărie că gheața dintre noi s-a topit, că Emerenc nu mai este o străină, ci o prietenă. Prietena mea. N-am găsit-o prin casă când m-am trezit, nici pe stradă, când am plecat spre spital, dar porțiunea de trotuar din fața porții, curățată deja de zăpadă, era o dovadă că trecuse pe acolo. „Probabil că Emerenc își face treaba pe la celelalte case“, îmi spuneam, în timp ce mașina mergea, nu eram neliniștită, nu mă înțepa inima, simțeam că la spital mă așteaptă numai vești bune, și așa a și fost. Am rămas în oraș până la prânz, când m-am întors acasă eram lihnită, eram

convinsă că e în casă și mă așteaptă să afle noutăți, dar mă înșelam. M-a aruncat în acea trăire neobișnuită, când nimeni nu e curios cu ce fel de veste aducătoare de fericire sau de moarte se întoarce omul acasă, probabil că strămoșul nostru neanderthalian a învățat să plângă când a trebuit să se bucure de unul singur pentru zimbrul ucis, când n-a avut cui să-i povestească experiența vânătorii, n-a avut cui să-i arate nici prada, nici rănile dobândite. Nu mă aștepta nimeni acasă, am trecut din încăpere în încăpere, o căutam, i-am strigat și numele, pur și simplu nu voiam să cred că putea fi altundeva în ziua aceea, din moment ce nici nu știa dacă bolnavul meu trăiește sau a murit. „Ninsoarea s-a oprit, mai mult ca sigur n-are nicio obligație care s-o țină-n stradă.“ Dar Emerenc nu era nicăieri, m-am dus în bucătărie și, cu pofta de mâncare brusc pierită, am început să încălzesc mâncarea. Rațional știam că n-am niciun drept să-i cer așa ceva bătrânei, dar rațiunea nu poate să filtreze totul, nici senzația acută de lipsă, nici amăgirea. În acea zi, Emerenc n-a făcut deloc curat, cuvertura rămăsese mototolită așa cum o lăsasem. Am făcut ordine în casă, am spălat pe jos, apoi am plecat iar spre spital, pentru a primi alte vești bune. Siguranța de sine mi-a revenit și asta mi-a dat putere, am plănuit să nu-i spun nimic din ce îmi spuseseră doctorii, să n-o plictisesc cu problemele mele. „Mai mult ca sigur nici n-o interesează, ce garanție pot să am că a spus adevărul în noaptea petrecută în compania vinului fiert? A spus lucruri incredibile, balade populare în proză, și până la urmă ce-mi bat eu atâta capul cu Emerenc, n-am altceva mai bun de făcut?“ Abia seara târziu a trecut pe la mine, mi-a spus că s-ar putea să ningă din nou, s-ar putea ca nici mâine să nu aibă timp de făcut curățenie, dar va recupera imediat ce va avea timp, și nu-i așa că stăpânul se simte mai bine. Nu mă interesa nici înștiințarea ei, nici preocuparea pe care o arăta, răsfoiam

demonstrativ o carte, i-am spus că soțul meu e bine, poate să plece liniștită. Emerenc a și plecat imediat, urându-mi noapte bună. Ar fi putut să arunce măcar recipientul de chefir gol la coș, dacă tot îl uitasem acolo. Nu s-a îngrijit nici de foc, în noaptea aceea nu s-a mai întors, n-am avut parte nici de vin fiert, nici de povești. S-a prezentat abia peste două zile, a făcut curățenie peste tot, nici nu s-a mai interesat de stăpân, probabil că instinctul îi spunea că starea acestuia s-a îmbunătățit. Nu-i plăcea să vorbească degeaba.

După aceea a petrecut și mai puțin timp la noi decât de obicei, viețile amândurora erau orânduite, a mea de spital, a ei de precipitații. Nu primeam oaspeți, nu prea stăteam prin apartament, înainte de Crăciun soțul meu a venit acasă, Emerenc l-a întâmpinat politicoasă, i-a urat însănătoșire completă și, așa cum îi dictau legile nescrise după care se ghida, a apărut și la noi, cu mâncarea cuvenită convalescenților. De data aceasta m-am uitat bine la vas, spre deosebire de dățile trecute, când o văzusem trecând cu el pe stradă, spre alți bolnavi. Vasul era o bijuterie, la fel ca pocalul de data trecută, avea două toarte, se sprijinea pe un fund mic și rotund, iar capacul de porțelan era împodobit, în mod surprinzător, cu steagul maghiar ce purta numele și portretul lui Kossuth. A adus o supă de pui cu irizări aurii, a văzut că admir mai degrabă vasul, a spus că e foarte util, i-l dăduse una dintre femeile la care lucra, doamna Grossmann, pe vremea legilor antisemite, evident, ea nu-l folosea să ducă mâncare proaspetelor mămici, ci ca vas ornamental pentru plante, dar era păcat să-l folosești pe post de ghiveci. Avea o mulțime de porțelanuri și vase de sticlă, pe cel în care adusese vinul fiert îl moștenise tot de la doamna Grossmann.

„Frumoasă moștenire“, m-am gândit scârbită, fiind oricum supărată că revenise la vechea ei atitudine. Scena în care

împacheta lucrurile într-o casă răvășită, rămasă fără stăpân, era tot ce-mi mai lipsea. Eu mă învârtisem în niște cercuri politice privilegiate în anii de dinaintea celui de Al Doilea Război Mondial, printre străini mult mai bine informați decât conaționalii care făceau parte din anturajul meu. Dacă o să scriu vreodată despre acea perioadă de care aproape că nu se vorbește niciodată, probabil că istoria primei mele tinereți o să suscite interes, eu oricum știam ce se transportă în vagoane, știam unde și cu ce scop. Aș fi vrut să-i dau vasul înapoi lui Emerenc, dar atunci ar fi trebuit să-i dau explicații și nu voiam să-l stârnesc pe soțul meu, deocamdată încercam să-l menajez față de lumea exterioară. El ar fi sărit din pat chiar dacă ar fi fost pe moarte la gândul că i se aduce mâncare într-un obiect ce aparținuse cândva unui necunoscut care își găsise sfârșitul într-o cameră de gazare, pentru că era evident că Emerenc gândise la fel ca mulți alții în acele zile, dacă nu-l ia ea, va ajunge în mâinile altcuiva. L-am lăsat deci să soarbă supa până la ultima înghițitură, și răzbunarea mea a fost că nu i-am spus lui Emerenc că atunci a mâncat pentru prima dată cu așa o poftă, deși ea a trebăluit destul de mult prin bucătărie. Deși niciodată nu accepta complimentele, am simțit că în ziua aceea ar fi făcut o excepție. Nici nu i-am mulțumit, i-am pus vasul gol în față și am pornit înapoi spre dormitor. I-am simțit privirea în ceafă, eram bucuroasă că acum ea e cea care nu știe ce am pățit. Eram victorioasă și îngâmfată, un pic disprețuitoare, simțeam că am găsit în sfârșit motivul interdicției de a-i călca pragul. Bănuiala omului bun la toate era întemeiată, probabil că în spatele ușii zăvorâte se aflau bunuri de preț, comorile unor condamnați la moarte, nu era o idee prea bună să le arate la toată lumea, dacă cineva recunoștea vreun obiect, era vai și amar de capul ei, degeaba le strânsese cu atâta zel, nici măcar nu va putea să vândă prada fără pericolul de a fi descoperită. „Ce figură,

familia Grossmann n-are un mormânt al său și ea strânge bani pentru Taj Mahal! Și cică ține pisică, de-aia nu deschide ușa! Pisica închisă în casă poate să treacă drept alibi, e un motiv destul de bun, doar că-i lipsește ceva. Averea familiei Grossmann a fost omisă din legendă.“

Era mai orgolioasă decât mine; chiar dacă a fost surprinsă, nu a încercat nicio clipă să afle motivul pentru care ambianța din jur s-a răcit dintr-odată. Soțul meu nu era sociabil, cu ea deloc, am mai spus că timp de câțiva ani l-a stânjenit vizibil prezența bătrânei, deși nu s-a manifestat niciodată verbal: Emerenc radia ca un element nou care se activa în orice mediu, nu putea fi îndepărtată așa ușor din cercul nostru format din două persoane. De altfel, nu ne-a mai făcut pe plac cu nimic. Nici eu nu mai simțeam, ca până atunci, că ea e stăpână, căci credeam că i-am dezlegat misterul, nu mai credeam despre ea nici că e din cale afară de deșteaptă, pentru că, dacă ar fi avut minte, după patruzeci și cinci i s-ar fi dat posibilitatea să se educe. Dacă s-ar fi apucat să învețe după război, acum ar fi fost ambasadoare sau ministru, dar ei nu-i trebuia cultură, n-o ducea mintea decât să strângă de la alții, iar acum face acte de binefacere cu vasul furat și mă aburește la orele mici ale dimineții cu texte auzite cine știe când de la vreun muzicant ambulant sau citite într-un roman de duzină găsit în podul bunicului ei. Furtună, fulgere, fântână, atâtea lucruri la un loc sunt deja disonante, exagerate. Acum reușeam să văd dincolo de pasivitatea ei politică și de renegarea Bisericii, bine face că nu se arată în public, Budapesta nu e chiar așa de mică, dacă familia Grossmann mai are rude acolo, cineva ar putea să afle de casa ei mereu zăvorâtă, ar începe să se gândească și, în final, ar ajunge la aceleași concluzii la care am ajuns și eu. Și de ce s-ar duce una de teapa ei la biserică, în ce să creadă una ca ea? Iarna a fost grea, Emerenc a avut multă treabă, boala soțului

meu mi-a ocupat tot timpul, eu și bătrâna ne-am evitat adesea, nu bătea la ochi faptul că aproape niciodată nu ne lansam într-o discuție serioasă.

Apoi am dat peste un câine.

Soțul meu avea voie să iasă din nou din casă, începea să-și recapete forțele. A trebuit să-l îngrijesc adesea, în cei treizeci și cinci de ani de căsnicie a scăpat de mai multe ori ca prin minune din ghearele morții, dar din toate încercările, până la ultima, s-a reîntors victorios și parcă mai tânăr – victoria era vitală pentru soțul meu în toate domeniile. Era de Crăciun, ne întorceam de la farmacie, luaserăm medicamentele prescrise pe rețetă, iar soarele își cernea ultimele raze. Pe cățeluș l-am găsit îngropat până la gât în zăpada de pe alee. Era o scenă demnă de filmele a căror acțiune se desfășoară într-un lagăr de prizonieri din Orientul Îndepărtat, în care cineva este îngropat până la urechi, până și gura îi este acoperită de nisip, și nu poate să comunice decât prin nări. Nu strigă, doar scâncește. Și câinele acela scâncea, cel care îl abandonase, bazându-se pe faptul că până la urmă îl va salva cineva, nu era un psiholog rău. Cine ar lăsa să moară o ființă în ajunul Nașterii Mântuitorului? Acesta a fost un moment plin de vrajă, căruia nici soțul meu, care nu era un iubitor de animale, nu i s-a putut opune – cu toate că nu avea de gând să primească în casă un străin, cu atât mai puțin un câine, care nu avea nevoie doar de hrană, ci și de afecțiune, m-a ajutat totuși să-l scot de sub zăpada înghețată. De fapt, nu aveam de gând să-l păstrăm pentru totdeauna, ne închipuiam că mai încolo îl va lua cineva, dar știam amândoi că nu putea să rămână în starea aceea acolo, până în zori ar fi murit. Animalul nu promitea decât probleme, era clar că avea nevoie mai mult de un doctor decât de mâncare.

— Ce cadou deosebit, a spus soțul meu când am băgat cățelușul sub geacă, încheind nasturii peste el, iar animalul

cerceta îngrozit, cu fața lui neagră, drumul din spatele gulerului de blană, în timp ce zăpada topită îi curgea de pe lăbuțe și de pe burtă, rar se-ntâmplă să primești un dar adevărat de Crăciun.

Emerenc terminase deja de făcut curățenie, toate camerele erau lună, iar în timp ce ne îndreptam spre casă cu animalul ne întrebam unde avea să stea câinele. Am decis că la mama, care pe atunci nu mai trăia, între mobilele ei frumoase și vechi – încălzirea nici nu era pornită.

— Sper că-i place secolul al optsprezecelea, a spus soțul meu. Câinele roade doar până la vârsta de doi ani, apoi se dezvață.

Nu i-am răspuns, pentru că avea dreptate, dar n-am fi putut face altceva nici dacă amărâtul ăla de acolo de sub haină ar fi ros într-adevăr mobilele. Înaintam, ca procesiunea misterioasă a unei secte formate din doar câțiva membri. Pricopsiți cu recliva neagră, în Ajunul Crăciunului.

Niciodată, nici înainte, nici când deja ar fi fost în stare să-și dea viața pentru mine, n-am văzut-o pe Emerenc să manifeste o asemenea revărsare de iubire materială, ca atunci când a văzut ce-am adus acasă. Când am intrat, tocmai trebăluia prin bucătărie, aranja niște prăjituri pe o tavă. A aruncat imediat cuțitul pe masă și mi-a smuls câinele din brațe. A luat cârpa de șters praful și l-a șters bine, apoi l-a pus pe podea, se uita la el să vadă dacă poate să stea pe picioare; animalul s-a lăsat neputincios pe șezutul slab, membrele lui erau încă rigide din cauză că stătuse atâta îngropat în zăpadă, și a făcut pe el de frică. Emerenc a aruncat o foaie de ziar peste urmele lăsate și m-a pus să caut în dulapul încastrat în zid prosopul de plajă pufos. Până atunci nici nu știusem că are idee unde ținem noi lucrurile, insista ca eu să fiu cea care le aranjează prin dulapuri, pentru că ei nu-i făcea plăcere să se atingă de lucrurile altora. „Deci știe ce și unde stă, nu se atinge de nimic,

dar e atentă, verifică și ține minte, Emerenc nu suportă ca ceilalți să aibă secrete în fața ei.“

Am adus prosopul plușat, iar ea a înfășat bine cățelușul, ca pe un bebeluș, și se plimba cu el prin hol, îi șoptea la ureche. Eu am intrat să telefonez, dacă voiam să salvăm cățelul nu mai puteam să pierdem timpul. Televizorul era pornit și totul era legat de Crăciun: florile dalbe, atmosfera de sărbătoare cu mirosurile, luminile și cântecele ei. Pierdusem o mulțime de lucruri de-a lungul timpului, dar reușeam încă să simt atmosfera presărată cu praf de stele a Crăciunului, reprezentat de Copilul Isus, cu capul încununat de aură, ținut în brațe de Fecioară. Emerenc nu vedea, nu auzea nimic, se plimba cu câinele pe hol, vocea ei aspră reproducea cuvintele scârțâite ale unui cântec, apoi, printr-o acrobație stângace și emoționantă, a ajuns să laude venirea pe lume a Mântuitorului. Se legăna ca o madonă absurdă cu câinele înfășat strâns în brațe, o caricatură a maternității. Dumnezeu știe până când l-ar fi alintat, dacă n-ar fi căutat-o vecinii din casa de peste drum, să vină cât mai repede, că se spărsese o țeavă, domnul Bodarics telefonase deja după instalatori, ea să se ducă repede să închidă robinetul de la centrală. Mi-a pus câinele în brațe cu o privire ucigașă și a plecat să scoată apa, să-și bată capul cu țeava, dar avea să se întoarcă din zece în zece minute să vadă ce mai era cu animalul. Prietenul nostru veterinar, care se sustrăsese cu chiu cu vai dintre focurile bengale, se îngrijise deja de el. Emerenc îi asculta cu neîncredere constatările, de altfel nu credea nici în medicamente, nici în eficiența vaccinurilor, susținea că injecțiile se fac pentru a stoarce bani de la oameni, și că de aia sunt răspândite și poveștile despre vulpi și pisici turbate, ca ei să câștige mai mulți bani.

Lupta pentru viața câinelui a durat câteva săptămâni, bătrâna se dispensa fără comentarii de urmele enteritei, dacă

eu nu eram acasă, băga cu forța medicamentele în câine, îl ținea când i se făceau injecții cu antibiotice, în ciuda convingerilor sale, iar între timp noi încercam să-i găsim un stăpân în dreapta și în stânga, dar nu-l voia nimeni. Îi găsiserăm un nume frumos, franțuzesc, Emerenc nu l-a strigat niciodată pe nume, nici câinele nu reacționa la el, creștea de la o zi la alta, toată grația și trăsăturile bune, caracteristice rasei lui corcite, au început să se arate în timpul convalescenței, apoi s-a însănătoșit. Am descoperit că inteligența lui o depășea cu mult pe cea a câinilor de rasă pe care îi aveau prietenii noștri. Nu era frumos, fusese plămădit din prea multe elemente pentru a fi astfel, dar cine îl vedea simțea numaidecât, uitându-se în ochii lui foarte întunecați, care străluceau în mod neobișnuit, că înțelegerea lui aproape că poate fi măsurată după standarde umane. Până să-mi dau seama că nu-l vrea nimeni, am ajuns să-l îndrăgim. I-am cumpărat niște lucruri, un coș în care să doarmă, pe care l-a ros în câteva săptămâni, împrăștiind prin tot apartamentul nuielele rupte, și, dacă voia să doarmă, se culca lângă preș. Nu avea nevoie de pături sau de perne, blana din ce în ce mai deasă, ușor vălurită îi oferea tot confortul de care avea nevoie. Și-a însușit cu repeziciune vocabularul necesar supraviețuirii, a devenit parte a familiei. Nu-l puteai neglija: era o personalitate. Soțul meu îl tolera, câteodată îl și mângâia când se arăta neobișnuit de deștept sau distractiv, eu îl iubeam, Emerenc îl adora.

Amintirea vasului cu supă și a pocalului cu vin fiert era încă proaspătă, cu tot cu asocierile care se născuseră. Sigur că trebuia să îi respecți pe iubitorii de animale care lăsaseră să plece vagoanele de vite sigilate fără un suspin, fără să schițeze măcar un gest – calomniatorii perfizi spuneau că transportă oameni, dar evident că totul era o minciună. Observam deci cu ironie dragostea pe care Emerenc o manifesta față de animale,

deși povestise cu gura ei că gâștele, rațele și găinile erau imediat atrase de ea; într-adevăr, nu era ușor să le dea în cap, să le reteze beregata, dacă voia să facă de mâncare dintr-una dintre cunoștințele ei, pe care reușise să o îmblânzească într-o asemenea măsură încât îi ciugulea deja și din gură semințe sau se așeza plină de încredere lângă ea pe canapea. Atâta timp cât mi s-a părut că Emerenc se lasă complet pradă afecțiunii exigente față de câine, m-am amuzat, dar când mi-am dat seama că și el o vede ca pe adevăratul lui stăpân, m-am enervat. Câinele se raporta la fiecare dintre noi altfel, și comportamentul lui era și el de trei feluri, cu mine era prieten, de față cu soțul meu era liniștit, aproape politicos, iar când simțea că se apropie bătrâna, fugea la ușă și o întâmpina plângând de bucurie. Emerenc îi explica multe lucruri, rostea cuvintele cu voce tare, articulat, de parcă ar fi educat un copil care tocmai începuse să vorbească. Nu era niciun secret ce-l învăța, repeta mereu același text, ca pe o poezie, și părerea noastră n-o interesa:

— Cu stăpâna ta poți să faci ce vrei, poți să sari pe ea, să-i lingi fața, mâinile, poți să dormi lângă ea pe canapea, stăpâna o să suporte, pentru că te iubește. Stăpânul e tăcut ca apa, nu se știe ce se află în adâncuri, câinele meu, să nu tulburi niciodată apa, să nu-l stârnești pe stăpân, că nu mai ai ce căuta aici, deși e un loc bun, mă rog, cât de bine poate să-i fie unui câine între patru pereți.

În legătură cu ea însăși nu l-a instruit, animalul a înțeles și fără cuvinte ce vrea de la el. I-a dat și un nume: Viola. Era mascul, dar asta nu părea s-o deranjeze pe Emerenc. Câteodată nu îl educa, trecea la dresaj.

— Șezi, Viola! Până nu stai jos, nu primești zahăr! Șezi! ȘEZI!

Când am observat cu ce îl răsplătește, i-am spus că medicul

a zis să nu-i dăm zahăr.

— Medicul e un idiot, a răspuns Emerenc, și i-a dat una cu tandrețe între coaste. Șezi, Viola, șezi! Dacă se așază, primește ceva dulce și bun. Câinele primește zahăr. Da, zahăr. Șezi, Viola, șezi!

Și Viola se conforma, la început pentru zahăr, iar mai târziu benevol, în mod reflex, ori de câte ori primea comanda. Bătrâna ne cerea câteodată câinele, spunea că va fi plecată toată ziua și are nevoie de el, să-i păzească casa cât timp ea curăță zăpada. Soțul meu o lăsa, să-l ducă, măcar nu mai sărea și nu mai lătra prin casă, eu am întrebat-o dacă nu-și face griji pentru pisică, pentru că, din câte auzisem, avea o pisică. Emerenc mi-a comunicat că nu-și face griji, o să-l învețe că nu trebuie să-i facă rău pisicii, trebuie să o iubească. Viola poate să învețe orice. Dacă o să facă ceva rău, o să-l bată cumplit, în ciuda atașamentului ei și a obiecțiilor mele. În cei paisprezece ani cât a trăit, nu l-am lovit niciodată pe Viola, cu toate astea el pe Emerenc o considera stăpâna lui.

Eram tare curioasă să aflu ce face câinele în imperiul bătrânei, în care nimeni nu avea niciodată acces, dar interdicția de încălcare a proprietății rămânea în vigoare. Că era posibil să se fi întâlnit înăuntru cu o pisică o știam din faptul că se procopsise cu purici, de atunci încolo aveam să ne distrăm și cu puricii. Prima întâlnire nu avea cum să se fi petrecut fără incidente, fiindcă Viola avea o rană pe nas și o zgârietură adâncă pe ureche. Starea de spirit a câinelui arăta că avusese loc o încăierare, probabil luase și bătaie de la Emerenc, care folosea metode drastice pentru a-i inculca în conștiință că n-are voie să se atingă de pisică. Nu a perceput întâmplarea ca fiind ceva tragic, s-a întors acasă lipindu-și la fiecare pas moaca tristă de genunchiul lui Emerenc. Mai târziu, de câte ori îl scoteam afară, am observat în comportamentul adoptat pe stradă că se

uită vesel, fără furie și fără a fi tulburat, după pisicile vagabonde care fugeau din calea lui să se ascundă sub balcoane, aparent fără să înțeleagă de ce se speriaseră acestea, din moment ce el nu avea nicio intenție rea. A păzit toată iarna casa lui Emerenc, dar nu l-am mai lăsat să se ducă acolo după ce, într-o seară de duminică, a venit acasă beat.

Am crezut că nu văd bine. Când l-a adus Emerenc acasă, câinele se clătina, burta îi era cât un butoi, respira greu și își arăta albul ochilor. N-am reușit să-l ridic pentru că se tot dezechilibra, a trebuit să îngenunchez lângă el să-l examinez. Viola sughița și mirosea a bere.

— Câinele e beat, Emerenc! i-am zis cu respirația sugrumată.

— Am băut un pic, a răspuns ea liniștită. N-o să moară, îi era sete, i-a picat bine.

— Dumneata ai înnebunit, am zis și m-am ridicat, și nu mai poți să-l iei! S-a terminat! Dacă tot l-am salvat, să nu-l omorâm doar pentru că dumneata îl obișnuiești cu alcoolul.

— Sigur, că asta îl omoară, câteva înghițituri de bere, a spus Emerenc cu o surprinzătoare amărăciune în voce. Da, da, rața la cuptor pe care am împărțit-o cu el, berea pe care am băut-o, pe care a cerșit-o, da, el mi-a cerut-o, ce să-i fac dacă deja știe să spună orice... Mai avea puțin și vorbea, cerșea mâncare și băutură, ăsta nu e un câine oarecare. Asta-l omoară, nu? Că a luat prânzul cu mine, așa cum se cuvine, și n-a înghițit în sec, ca la dumneata, unde n-are voie să mănânce decât la anumite ore și e ținut la dietă, niciodată în cameră sau din mână, deși așa ar trebui, să i se dea din mână, nu în farfurie. Eu sunt cea care-l omoară, eu, care-l educ, vorbesc cu el și-l învăț numai lucruri bune – era extrem de serioasă, ca un pedagog rănit în cele mai sfinte simțăminte ale sale –, poate că dumneata l-ai învățat să stea, să șadă, să alerge, să aducă mingea înapoi, să salute, că

doar stați toată ziua ca doi idoli de piatră, unul bate la mașină într-o cameră, celălalt în cealaltă cameră... Deci țineți-l pe Viola, și vedeți pe urmă ce-o să se întâmple cu el!

S-a răsucit pe câlcâie și a plecat imediat ce și-a rostit declarația – dacă era ceva important, Emerenc nu vorbea, făcea declarații. Viola bolborosea dărâmat și era atât de beat, că nici nu și-a dat seama că a fost lăsat în plata Domnului.

Necazurile nu au început imediat, ci doar a doua zi dimineața, pentru că Emerenc, care până atunci îi dădea micul dejun, îl plimba și de cele mai multe ori îl și lua cu ea, nu a venit după câine. Viola s-a abținut, n-a făcut pe el, dar de la șapte și un sfert a început să plângă atât de tare, că a trebuit să mă scol. Mi-a luat ceva timp până să îmi dau seama că aștept degeaba, că Emerenc e ca Iehova, te pedepsește până la a șaptea spiță. Scandalul a izbucnit în fața vilei în care locuia Emerenc, pentru că Viola voia să intre la ea în casă, așa cum făcea în fiecare dimineață. Niciodată n-am reușit să înțeleg de ce se simțea el mai bine închis la Emerenc, decât acasă cu mine, unde putea să cutreiere în voie încăperile. Când și-a dat seama că degeaba trage de lesă, s-a revoltat, m-a smucit cu putere și a rupt-o la fugă, trăgându-mă după el. Era un câine puternic, iar eu eram un pieton laș pe strada acoperită de zăpadă: pe marginea trotuarului erau troiene de zăpadă, sursa tuturor pericolelor, mă temeam că o să cad și o să-mi rup ceva, dar nici nu puteam să-i dau drumul, de frică să nu ajungă sub roțile vreunei mașini. În acea dimineață am învățat locurile prin care obișnuiau să se plimbe, Viola a făcut marș forțat cu mine prin sectorul lui Emerenc, m-a târât la toate cele unsprezece clădiri unde aceasta obișnuia să facă curat. Din cauza ninsorii puternice, gâfâiam, pe jumătate oarbă, în goana demnă de Peer Gynt, alergam de la o casă la alta în ritmul dictat de Viola.

Într-un final, m-a smucit atât de tare, încât a reușit să mă

răstoarne, dar am ajuns la destinație. A găsit-o pe cea pe care o căuta. Emerenc era cu spatele la noi, iar câinele a sărit în așa fel pe ea, că aproape a dărâmat-o și pe ea, dar Emerenc era puternică, de zece ori mai puternică decât mine, cu toate că eu eram tânără. S-a întors și m-a văzut îngenuncheată în zăpadă. Și-a dat seama într-o clipă ce s-a întâmplat și pentru început i-a tras una zdravănă câinelui cu lesa rămasă liberă, și când Viola a schelălăit, ea a continuat cu bătaia. M-am ridicat în picioare. Deja mi se făcuse milă de bietul animal.

— Șezi, tâlharule, a strigat Emerenc cu o furie menită doar oamenilor, ce comportament e ăsta, nenorocitule!

Viola se holba la ea, iar Emerenc îl controla din priviri, ca un dresor.

— Dacă vrei ca stăpâna ta să-ți dea drumul, trebuie să-i promiți că n-o să te mai îmbeți, pentru că stăpâna ta are dreptate, doar că nu se gândește că nimeni nu mă sărbătorește de ziua mea, de vreme ce doar tu știi când este, pentru că doar ție ți-am spus, nu i-am spus nici nepotului meu, nici lui Sutu, Adél, nici lui Polett, iar locotenent-colonelul a uitat când e. Dar când ne trezim nu ne comportăm ca huliganii, trebuie să cerem voie. Stai, Viola!

În tot acel timp câinele stătuse pe burtă și plânsese, cât ținuse ploaia de lovituri nici nu se mișcase, nici nu încercase să se ferească, iar apoi s-a ridicat.

— Cere-ți iertare!

Nu bănuiam că poate să se stea în două picioare, dar știa: și-a îndoit lăbuța stângă din față la piept, iar cu dreapta arăta spre cer, ca statuia unui patriot.

— Zi, Viola! l-a îndemnat Emerenc, și Viola a lătrat. Încă o dată!

Cățelul a lătrat din nou, fără să-și ia ochii de la dresor, să vadă dacă face bine numărul despre care instinctul îi spunea că

este hotărâtor pentru ceea ce urmează.

— Acum promite-i c-o să fii băiat bun! am auzit, și Viola i-a întins laba. Nu mie, eu știu, stăpânei tale!

Viola s-a întors spre mine și, ca lupul în tablourile cu Sfântul Francisc, ferindu-și privirea, plin de căință, și-a întins-o pe dreapta. Nu am prins-o, mă durea foarte tare genunchiul și eram foarte supărată pe amândoi.

Cățelul a văzut că degeaba mă imploră și atunci a încercat altceva, m-a salutat fără să fi primit vreun îndemn, apoi și-a îndoit iar laba stângă la piept. M-am predat. Fusesem din nou învinsă, știam toți trei asta.

— Nu-ți bate capul cu el, a spus Emerenc, astăzi la prânz mănâncă la mine. O să-l aduc diseară. Curăță-ți piciorul, sângerează! Toate cele bune!

I-a poruncit doar cu ochii, cu o mișcare aproape insesizabilă a capului, dar Viola a înțeles și a lătrat spre mine de două ori, articulat: m-a salutat. Emerenc a legat lesa de gard și a început să mături din nou zăpada: eram liberă să plec. M-am dus acasă singură, ninsoarea era foarte densă.

Legături

După ce l-am primit pe Viola printre noi, cercul nostru de cunoștințe s-a lărgit. Până atunci ne întâlneam doar cu prietenii noștri, acum, chiar dacă era ceva superficial, cu tot cartierul. Emerenc lua câinele cu ea dimineața, la prânz și seara, dar se mai întâmpla uneori să nu poată să scoată câinele la plimbarea de prânz din cauza unei obligații ivite pe neașteptate, și atunci rămânea să-l plimbăm noi. Indiferent dacă îl scotea soțul meu sau eu, Viola era cel care stabilea de fiecare dată traseul. De regulă, prima dată ne trăgea spre casa lui Emerenc. Trebuia să-l lăsăm de fiecare dată să intre pe poartă, să se asigure că Emerenc nu se ascunde prin casă, dar nasul lui descoperea repede că bătrâna nu îl păcălise, într-adevăr lipsea de acasă, și atunci puteam să-l ducem mai departe. Se întâmpla uneori să fie acasă, doar că avea o treabă la care nu dorea să fie asistată de Viola. Atunci trebuia să așteptăm rușinați afară cu câinele care plângea și râcâia la ușă, până venea Emerenc înjurând și-l făcea să înțeleagă că o deranjează. Câteodată se întâmpla să-l și certe, nu numai să-l bată, ca pe un oaspete inoportun. Țipa la el, că de ce o scoate din casă, că s-au văzut și în zori, că seara o să se vadă din nou, alteori îl bătea pe ceafă, îi băga în gură o bomboană, îl punea să-și facă numărul și abia apoi îl alunga în stradă. Dacă nu o găseam acasă, trebuia să o căutăm în fața uneia dintre casele la care lucra. Dacă era acolo, se repeta

același ritual ca cel din curte, cu diferența că Emerenc îl punea să-și repete de mai multe ori repertoriul, iar noi ajungeam fără să vrem în centrul atenției. Așa am făcut cunoștință cu numeroși vecini, cu care altfel n-am fi ajuns să vorbim. Dacă Emerenc avea musafiri – desigur, doar atunci când era vreme frumoasă, în anotimpurile în care se putea sta pe băncile scoase în fața ușii ei –, Viola își căuta singur, la comandă, farfuria și oala din care bea, și pe care bătrâna le ascundea de fiecare dată în altă parte, iar musafirii îi urmăreau uimiți isprava. Mă întrebam uneori ce părere aveau despre faptul că bătrâna își desemnase casa ca fiind Orașul Interzis, că aveau voie să stea doar în curte și că legea ușilor închise îi privește și pe ei, deși erau cunoștințe apropiate, ba chiar un fel de prieteni, ba mai mult, fiul fratelui ei, Józsi, îi era rudă de sânge.

Perimetrul deschis vizitatorilor era ca un hol, un dreptunghi încăpător, din care se deschideau ușile spre cămară, duș și un șopron. Era limpede că era un loc sacru, Orașul Interzis probabil decorat frumos cu lucrurile familiei Grossmann. Curtea era mereu curată, bătrâna spăla pe jos de două ori pe zi, atâta timp cât o lăsa vremea de afară. Dacă îi mai rămâneau câteva ore libere, făcea pe gazda la masa de acolo. Masa ei stătea între două bănci, când treceam pe stradă, o vedeam adesea pe Emerenc prin gard sau din geam, servind cafea și ceai musafirilor ei de diferite vârste și din diferite medii sociale. Le turna personal lichidul în cești de porțelan fin, cu mișcări atât de sigure și de calme, ca și cum ar fi făcut asta de nenumărate ori și n-ar fi învățat de la fitecine codul bunelor maniere la masă. Odată am fost la premiera unei piese de Shaw, *Man and Superman*, în care Blanche era jucată de o actriță celebră. M-am tot gândit în timpul spectacolului cu cine seamănă tânăra artistă în scena ceaiului, apoi mi-am dat seama că este vorba de Emerenc, când primea musafiri în fața

teritoriului interzis.

Cândva, în zonă locuiau mai multe persoane publice, pe atunci miliția patrula adesea pe străzi, dar mai târziu politicienii s-au mutat, unii dintre ei au murit și, pe măsură ce au dispărut, unul câte unul, au dispărut și milițienii. Când am cunoscut-o pe Emerenc, singurul om în uniformă care se mai prezenta cu regularitate pe strada noastră era locotenent-colonelul. Mult timp n-am înțeles ce fel de legătură exista între cei doi și de ce nu-l deranja pe acest ofițer prezentabil interdicția impusă de Emerenc – casa putea să ascundă orice –, dar mai târziu am aflat că a fost înăuntru, cunoaștea casa. Pe lângă acuzația că ar fi otrăvit porumbeii și cea de profanare, împotriva lui Emerenc fuseseră înregistrate și denunțuri care conțineau calomnieri de natură politică ce obligaseră miliția să arunce măcar o privire, să constate ce era acel ceva secret și de mare valoare, care nu trebuia văzut de nimeni. Locotenent-colonelul, care pe atunci nu era decât sublocotenent, examinase conștiincios, împreună cu un coleg și un câine, imobilul în care proprietara îi primiseră mormăind nemulțumită, și nu găsise decât o pisică grasă, a treia de când locuia Emerenc acolo, care se refugiase pe dulapul din bucătărie când văzuse câinele. Nu stătea nimeni acolo în chirie ilegală, niciun deținut fugit din închisoare, nici obiecte furate nu se găsiseră, doar bucătăria orbitor de curată și o cameră mobilată cu o garnitură nespus de frumoasă, acoperită cu o învelitoare, în care era clar că nu locuia nimeni, nu se țineau niciun fel de obiecte personale acolo. Prietenia dintre ofițer și Emerenc debutase de fapt cu o ceartă, pentru că, după ce își zăvorâse ușa la loc, Emerenc începuse să urle la el: exista vreo ordonanță care prevedea că ea trebuia să lase pe oricine ar fi sunat la ușa ei să intre, de ce era ea obligată să deschidă ușa oricărui necunoscut, mai bine l-ar fi căutat pe tâlharul care o denunțase, era de neconceput ca

ea să fie norocoasa căreia miliția îi făcea mereu vizite. Ba era vorba de porumbei morți, ba de stârvul pisicii, ba căutau arme la ea în casă, ba focar infecțios, se săturase până-n gât de miliție, îi ajunsese!

Pe măsură ce milițienii intrau într-o defensivă blândă și locotenent-colonelul își punea la bătaie întreaga elocință ca s-o liniștească, vocea lui Emerenc devenise din ce în ce mai puternică. Spunea că politicienii care locuiseră acolo aveau arme cu care împușcau ciori când se plictiseau, sigur, pe ăia îi păzeau, iar la ea venea cu câinele să-i percheziționeze casa, cădea-ar cerul peste ei. Peste ei, nu peste săracul câine, el nu era de vină că era folosit în scopuri rele, pe el nu era supărată, doar pe locotenent-colonel. Paharul cu otravă al rușinii resimțite de autorități continuase să se umple: câinele adus pentru descoperirea unui eventual cadavru îngropat tot în grădină sau a unor obiecte incriminatorii acceptase, contrar comenzilor primite în timpul instrucției, să fie mângâiat pe cap de către Emerenc, începuse să dea din coadă tremurând tot, iar scena culminase atunci când acesta, în loc să-și facă treaba, îi aruncase lui Emernec priviri înceţoșate, de îndrăgostit; plânsetele lui erau un cod ușor de descifrat, își cerea scuze în fața sus-pușilor săi și le comunica că nu poate să se opună, o voință mai puternică decât a tuturor îl obliga să se supună acelei femei. Locotenent-colonelul izbucnise în râs, fața întunecată a lui Emerenc începuse să se lumineze încetul cu încetul, cam așa se împrieteniseră, ofițerul nu prea fusese până atunci în nicio casă în care proprietarul să-i țină piept într-o asemenea măsură, iar Emerenc nu cunoscuse până atunci niciun reprezentant al autorității care să dea dovadă de umor și seninătate. S-au ținut minte. Detectivii își ceruseră scuze și plecaseră. Mai târziu, ofițerul se întorsese împreună cu soția. Frumoasa și rara lor prietenie rezistase și după ce tânăra

murise în mod neașteptat, ofițerul mi-a mărturisit mai târziu că Emerenc a fost cea care l-a ajutat să iasă din depresie.

De când orele treceau în sistemul de coordonate Viola-Emerenc, încetul cu încetul am început să mă îndoiesc de legitimitatea bănuielilor pe care le aveam în legătură cu vasul și pocalul. Până la urmă, dacă locotenent-colonelul o vizita cu regularitate pe Emerenc și, la vremea respectivă, văzuse cu ochii lui ce avea înăuntru, probabil că verificase și proveniența acelor lucruri, se putea să mai greșesc și eu, poate nu fuseseră uitate acolo, poate că familia respectivă i le lăsase ei, le-o fi făcut vreo favoare, în vremea aceea ajutorul îmbrăcase forme extrem de specifice. De altfel, numărul cunoștințelor noastre a continuat să crească, atât Viola cât și Emerenc legau relații cu din ce în ce mai mulți oameni, care apoi au început să ne salute și pe noi. Cele trei prietene ale lui Emerenc se opreau din ce în ce mai des să schimbe câteva cuvinte cu mine: Sutu, proprietara aprozarului, Polett, care călca rufe, și Adélka, văduva laborantului. Într-o după-amiază de vară, când cele patru mâncau o prăjitură cu miros îmbietor și beau cafea, Emerenc mi-a făcut semn să mă așez lângă ele. Mă plimbam cu Viola, nu puteam să le jignesc refuzând, iar câinele oricum decisese deja ce e de făcut: m-a tras înăuntru și a început să cerșească la masă. Pe lângă asta, a mai și plusat. Când am vrut să plecăm, nici nu s-a mișcat, și asta m-a enervat. Seara, când bătrâna a venit după câine să se mai plimbe o dată cu el înainte de culcare, am întrebat-o dacă nu vrea să-l țină la ea definitiv, noi inițial oricum voiam doar să-i oferim un adăpost, nu o casă, să-l țină în casă la ea, așa nici măcar nu va mai trebui să închidă ușa cu cheia. În timp ce vorbeam, bătrâna îl mângâia pe grumaz, cu o așa de mare tandrețe și iubire, de parcă ar fi alintat o floare sau un bebeluș, și între timp dădea din cap: nu se poate. Dacă ar fi avut voie, și-ar fi luat demult un câine, dar,

conform contractului pe care îl semnase, avea voie să țină orice, găini, gâște, dar doar în casă și doar până când le procesa și, pe lângă asta, aproape că niciodată nu era acasă, iar un câine avea nevoie de libertate de mișcare și de spațiu, ea nu era un criminal să-l chinuie, nici pentru o pisică nu era ușor să fie ținută în casă, d-apăi pentru un animal curios și social ca Viola, care voia să-și bage nasul peste tot. Câinele nu s-a născut să fie sclav, chiar dacă păzește casa din curtoazie, de altfel bătrânii ar face bine să nu țină câini, că mai devreme sau mai târziu animalul rămâne orfan și atunci ce-o să se întâmple cu el, este alungat, ajunge câine vagabond. Dar dacă pe mine mă deranja că Viola o iubește și pe ea, avea să ia măsuri să schimbe situația. Nu doar oamenii puteau fi sălbăticiți, ci și animalele. Simțeam că vrea să evite responsabilitatea, și m-am supărat cu adevărat pe ea, pentru că dacă ei nu-i trebuia, atunci de ce nu-l ținea la distanță. Abia mai târziu am înțeles, mult mai târziu, când am fost nevoită până la urmă să iau seama la semnele care prevesteau moartea lui Emerenc, că de fapt nimeni nu luase în considerare posibilitatea morții ei, aveam senzația că va rămâne a noastră atâta timp cât vom trăi, că va renaște primăvara odată cu natura, că rezistența ei nu însemna doar interdicția de a-i călca pragul, ci era valabilă pentru tot, inclusiv pentru moarte. Atunci am crezut că mă minte și l-am pedepsit pe Viola pentru propriul eșec, exilându-l din camera în care era televizorul. Câinele era ahtiat după ecran, își întorcea capul în stânga și în dreapta în direcția în care zburase mingea la tenis, urmărea cu atenție cântecul păsărilor, toate zgomotele caracteristice filmelor documentare despre natură, reușea să perceapă ceva ce nu trăise niciodată, din moment ce nu îl dusese nimeni nici măcar până pe muntele János. După o săptămână mi s-a făcut rușine, nu puteam să-l pedepsesc pentru ceva ce nici măcar nu avea legătură cu el și chiar dacă

ar fi avut, n-aș fi avut dreptul. Am acceptat că bătrâna și câinele erau foarte legați. Eu dimineața eram prea adormită, în timpul zilei, prea ocupată, iar seara, prea obosită ca să mă ocup de el sau să-l scot la plimbare, soțul meu era bolnăvicios și amândoi eram adesea plecați în străinătate. Viola avea nevoie de Emerenc și, dacă așa stăteau lucrurile, atunci trebuia să recunosc: practic era al ei. M-am întrebat de ce făcuse aluzie, pentru prima oară de când ne știam, la vârsta ei. Până atunci nu adusese niciodată vorba de asta. Emerenc ridica obiecte inimaginabil de grele, urca pe scări cu cele mai grele pachete și cufere, era puternică asemenea unui personaj mitologic și niciodată, nici măcar în trecere, nu pomenise adevărata ei vârstă. A trebuit să deducem din datele concrete ale poveștii ei de viață. Avea trei ani când murise tatăl ei și nouă când îl luaseră pe front pe tatăl ei vitreg, care murise imediat, în 1914. Dacă în 1914 avea nouă ani, atunci se născuse în 1905 și era uimitor, nespus de bătrână, era normal să se gândească ce se va întâmpla dacă va muri. De altfel, toți ceilalți, cărora nu le povestise ce-mi povestise mie, puteau doar să ghicească vârsta lui Emerenc. Când a sosit ziua teribilă, niciodată uitată, înmormântarea nu a putut avea loc decât cu ajutorul aceluiași locotenent-colonel și asta tot ca urmare a zilei în care avusese loc memorabila ceartă: în sertarele luate la rând pentru percheziție nu se găsise nici măcar un document personal – probabil că bătrână era singura persoană care exclusese cu desăvârșire, imediat ce putuse, autoritățile din viața ei. La început ofițerul mai văzuse niște hârtii la ea, ba mai mult, și răsfoise cartea ei de muncă, care pe atunci servea de buletin. Mai târziu, dintr-un motiv rămas neelucidat pentru totdeauna, Emerenc trebuie să fi distrus toate documentele, pentru că nu mai poseda niciun act de identitate. Emerenc ura pașapoartele, certificatele, abonamentele de transport și, în registrul întocmit

de ea, pe care a trebuit de asemenea să-l distrugem când am făcut selecția lucrurilor ei, însemnase, cu un scris școlăresc, un lucru imposibil despre ea: că se născuse la Sighișoara în data de 15 martie 1848. Era o declarație frivolă, ca un bobârnac, tipică pentru Emerenc, menită să evite întrebările indiscrete. Micile răzbunări ale lui Emerenc erau malițioase, dar diversificate.

Sutu era încă adolescentă când Emerenc se mutase pe strada noastră, mai târziu a declarat că înainte de izbucnirea războiului și după război n-ar fi avut cum să ocupe un post fără acte și nici să se mute, cu toate acestea Emerenc preluase casa de serviciu și adusese cu ea mobila aceea ca din poveste; proprietarul însuși fusese cel care o ajutase să se mute acolo, asta înainte să plece în Occident, mai mult ca sigur că pe atunci Emerenc încă mai avea documente, atât ea cât și partenerul ei de viață, de dragul căruia Emerenc începuse încă de pe atunci să țină ușa închisă. Acel domn era un prieten ursuz. Emerenc era atât de geloasă, că nu lăsa pe nimeni să-l vadă, dar cui îi trebuia, bărbatul avea o sănătate șubredă, avea certificat prin care era scutit de orice, nici pe stradă nu prea ieșea, pentru armată nu era bun, pentru muncă nu, Emerenc mi-a spus că era numai tendoane. Întotdeauna o atrăsese acest tip, atât în cazul oamenilor cât și al animalelor o interesau cei lipsiți de vigoare. Probabil că și de aceea îl îngrijise și pe domnul Szloka până la moarte, pentru că nu era un om întreg și nu avea nicio rudă.

Povestea lui Sutu era compusă din elemente atât de neclare, încât am pus-o să-mi mai zică o dată, până am înțeles: prin urmare, Emerenc trăise cu cineva în timpul războiului și înainte. Deci la început avusese nu numai pisică, ci și un chiriaș, sau ce-o fi fost, și din lumea ei făcea parte și acel domn Szloka, care nu putea nici să plece, nici să aibă grijă de el însuși, într-atât de prăpădit era. Avea o boală de inimă care nu-i permitea să accepte nici să stea de pază pentru a semnala

atacurile aeriene. Murise pe neașteptate, într-un moment total inoportun. Erau vremuri tulburi, începuse asediul, degeaba fugea Emerenc de la Ponțiu la Pilat să fie luat cadavrul, le rămăsese pe cap, începeau și sărbătorile, nu interesa pe nimeni, până la urmă fuseseră nevoiți să-l îngroape ei pe nenorocit, Emerenc acceptase, în schimbul bicicletei domnului Szloka, să-l îngroape în grădină. Mai târziu bicicleta dispăruse, mai mult ca sigur o luase „prietenul“ ei, pentru că plecase și el, dar Sutu nu știa unde. Emerenc îl îngropase pe domnul Szloka sub dalii, acolo putrezise până când dăduse Consiliul ordin să fie exhumat la începutul verii lui ’46. Până atunci se tot perindaseră oamenii prin casă, stătuseră acolo tot felul de nații, Emerenc spălase pentru nemți, apoi spălase și pentru ruși. Apoi viața revenise la normal, trăiseră din nou în pace. De fapt, denunțurile care o vizau pe Emerenc nu începuseră cu cele în care era acuzată că ar fi otrăvit porumbei și nici cu calomniile cu caracter politic, ci cu acuzația de profanare de morminte, asta după ce Emerenc îngropase pisica în mormântul domnului Szloka, dar când îi explicase locotenent-colonelului că pisica era singurul ei apropiat, bărbatul afirmase că locatarii meritau o lecție, fiindcă îngreunau munca miliției cu astfel de acuzații, avea să-i scoată pe toți la muncă voluntară, să ajute la reabilitarea parcului Vérmező, pentru că acolo erau îngropați cel puțin la fel de mulți cai ca oameni, să separe ei ce mai rămăsese din cadavre, apoi oamenii o să fie îngropați în pământ sfințit, iar animalele pe unde se putea. Alte preocupări nu aveau, când țara abia începea să-și revină după dezastru? Ce-i mai invidia! Dacă aveau să mai insiste mult cu povestea cu pisica, avea să-l caute el pe gunoiul ăla care, doar pentru că nu suportase pisica lui Emerenc, o spânzurase ca un fascist de clanța ușii, în loc să se înțeleagă cu proprietarul. Exista o lege și împotriva chinuirii animalelor.

Într-o zi, Emerenc n-a venit să scoată câinele la plimbare, deși nu avea niciun motiv să nu vină. N-a apărut toată ziua. Era toamnă, ninsorile erau încă departe, dar ea tot n-a venit. Ploua, era o ploaie domoală, mai degrabă călduță. Am ieșit la plimbare cu câinele. Viola a încercat s-o caute de dimineață, dar nasul lui sensibil i-a dezvăluit că nu e nimeni în spatele ușii. Atunci am luat la rând casele, câinele m-a tras după el chiar și la piață, dar felul deznădăjduit în care se mișca îmi spunea că Emerenc nu e prin apropiere, poate că nici prin cartier, în niciunul dintre locurile cunoscute de Viola. Câinele stătea abătut, eu făceam curățenie, soneria suna întruna, veneau oameni din nenumăratele locuri unde lucra Emerenc, lumea o căuta la noi tot timpul, cunoscuții erau panicați, ce s-o fi întâmplat, n-a măturat frunzele de pe trotuar, lada de gunoi nu-i scoasă în fața porții, n-a adus hainele date la spălat și, cu o seară în urmă, n-a venit să aibă grijă de copil, nici cumpărăturile nu le-a făcut. Trebuia să deschid mereu ușa celor care veneau să se intereseze, iar Viola urla și își arăta colții. Nu voia să mănânce, aștepta.

Oglinda de Murano

Emerenc s-a întors seara târziu, a scos la plimbare animalul care, de bucurie, scotea sunete de nedescris, apoi m-a chemat și m-a rugat să trec pe la ea pentru că voia să discute cu mine niște lucruri la care stăpânul nu trebuia să fie martor. I-am sugerat că am putea sta la noi într-una dintre camere, dar ea insista s-o însoțesc, așa că am pornit toți trei, ea, eu și Viola care dansa în fața noastră, la ora aia nu i-am mai pus lesă, nu exista riscul de a se întâlni cu alți câini și de a se lua la harță cu ei. Emerenc mi-a făcut semn să stau jos la masa curată, acoperită cu nailon, din curte. M-am așezat. Acolo se simțea întotdeauna un miros greu și gros, un amestec amețitor de clor, soluție de curățat și odorizant de cameră. Casa era tăcută, toate luminile erau stinse. În timpul zilei nu mi-ar fi trecut prin cap asemenea gânduri, dar acum, că eram doar noi trei în curte, chiar dacă nu era o oră la care să bântuie spiritele, era totuși noapte, brusc am început să simt și eu ceva din prezența sau prezențele din locuința lui Emerenc. În tăcerea din jur s-a auzit un zgomot, un zgomot surd. Viola a îngenunchiat lângă crăpătura ușii și s-a pus pe suspinat. Dacă voia să intre undeva, folosea un semnal special care semăna foarte tare cu un geamăt uman sau cu respirația unui astmatic. Era o seară obișnuită din toate punctele de vedere, nu plăcută și armonioasă, ci o seară care promitea mai degrabă ceva tulbure; în condiții normale nu

prea stăteam să analizez, dar câteodată îmi aduceam aminte că nu știu aproape nimic despre Emerenc, aproape nimic în afară de maniile ei și de răspunsurile frumos cizelate, evazive.

— Zilele astea o să am un oaspete, a început. Avea vocea unui trezit din anestezie, atât de pronunțat ireală, când mintea încearcă să sprijine conștiința împiedicată.

— Știi că nu las pe nimeni în casă, dar pe cel care o să vină nu pot să-l așez acolo unde stai dumneata. E imposibil.

Experiența mă învățase să n-o trag niciodată de limbă, pentru că atunci nu avea să-mi mai spună nimic, se speria. Dacă urma să-i vină un oaspete pe care nu-l putea primi acolo, dar nici în casă nu putea să-l lase, atunci respectivul nu era un oarecare, poate că veneau în vizită cei doi gemeni carbonizați care poate nici n-au existat, fiind personaje dintr-o baladă populară, sau poate că venea Dumnezeu, în care Emerenc nu credea, pentru că, în loc de îmbrăcăminte din lână, îi dăduse rochii de seară. Trebuia să fie un oaspete mai important decât nepotul ei și ofițerul, pentru că pe ei îi primea de obicei acolo.

— Îmi dai voie să vorbesc cu el acolo la dumneata? Altcineva m-ar bârfi, dumneata nu. Ca și cum ar fi oaspetele dumitale. Stăpânul lucrează în ziua aia după-masa și, dacă îl rogi, o să accepte orice. Faci asta pentru mine? Rămân datoare.

— Vrei să primești oaspetele la noi?

Era o întrebare inutilă, Emerenc formulase exact, cu precizie absolută. Normal că asta voia.

— Trebuie să creadă că și eu locuiesc acolo, împreună cu dumneata și cu stăpânul. Aduc tot ce trebuie, cești, cafea, băutură, dumneata nu trebuie să dai nimic în afară de spațiu. Spune „da“. O să-ți fiu recunoscătoare. Până se-ntoarce stăpânul, am și plecat. Miercuri, la patru. Se poate?

Viola a suspinat pe prag, afară ploua mărunt. Situația internațională se normalizase de mult, oaspetele lui Emerenc

putea să fie și președintele Franței, că nu avea să cum provoace complicații politice. Faptul că nu putea să-l primească acolo adâncea și mai mult misterul pe care Emerenc îl purta oricum, ca pe o broboadă. Am dat din umeri, să vină dacă vrea, speram că nu va trebui să-l păzesc, deși îmi ceruse să fiu și eu în casă, să nu o las singură cu vizitatorul.

În timp ce mă întorceam în apartamentul nostru, mă întrebam cum o să-l fac pe soțul meu să accepte toate astea. Dacă exista vreun lucru pe care-l detesta, atunci lucrurile neclare erau acelea, tot ce nu era rotund, nu era sigur, nu putea fi legitimat, dar în loc să se opună sau să protesteze, a început să râdă, și el găsea bizară toată povestea aceea, era ceva care îi stârnea imaginația de scriitor. „Emerenc și oaspetele pe care-l primește aici! Doar n-o fi vrând să se căsătorească, doar n-o fi vreun străin care vine după ce a citit anunțul ei matrimonial? Emerenc, care n-a deschis niciodată ușa propriei case, i-a dat întâlnire aici? Să vină!“ Aproape că îi părea rău că nu va fi și el acasă. Ne lăsa liniștit singure cu străinul în casă. Dacă ar fi încercat să ne facă ceva rău, Viola l-ar fi făcut arșice. Când și-a auzit numele, câinele i-a lins cuprinzător mâna, apoi s-a rostogolit pe spate și și-a arătat burta să-l mângâiem. Era o experiență neobișnuită animalul acela care înțelegea tot!

În ziua anunțată, Emerenc era ca o nebună care se ține în frâu cu voință de fier, dar nici Viola, care prelua mereu starea celorlalți, nu se purta normal. Bătrâna a adus farfurii și tot felul de vase acoperite cu pânză, atunci m-am enervat și am întrebat-o, dacă banchetul ăla era așa un mare secret, de ce își căra lucrurile prin curte, că doar nu avea lepră, probabil nici oaspetele ei, de ce nu putea să mănânce din farfuriile noastre, cu furculițele noastre, dulapul era acolo, să ia din el ce-i trebuia, putea să servească în vesela festivă a mamei, cea de argint, ce credea, că mi-e milă de ea? N-a zis „mulțumesc“, dar a precizat

că n-a uitat niciodată niciun gest, nici pe cele bune, nici pe cele rele. Mi-a spus că nu era vorba că voia să fie secretoasă, doar că n-ar fi vrut ca oaspetele să vadă că n-are familia lângă ea, că trăiește singură și nici n-ar fi vrut să înceapă să-i explice de ce nu deschidea ușa sau de ce trăia așa cum trăia.

În timp ce punea masa în camera mamei, am simțit că a venit momentul să o previn în legătură cu ceva, mă pregăteam de mult să fac asta. Aranja friptura rece, salata – avea un dar deosebit și la asta –, iar eu am întrebat-o dacă nu i-a trecut niciodată prin cap să discute cu un profesionist în ale medicinii în legătură cu simptomul nu tocmai obișnuit de a exclude din spațiul ei vital lumea; mai mult ca sigur acel blocaj sau care o fi fost termenul științific putea fi vindecat.

— Un doctor, a ridicat privirea Emerenc în timp ce ștergea paharele de șampanie cu picior înalt, folosite doar cu ocazia sărbătorilor importante, nu-s bolnavă și nu fac rău nimănui cu felul meu de a trăi și, în afară de asta, știi și dumneata că nu suport doctorii. Lăsați-mă în pace, nu-mi place să fiu sfătuită! Dacă vă cer ceva și-mi dați, atunci faceți-o fără predici, altfel degeaba mi-ați dat.

Am lăsat-o singură și m-am dus în dormitor, unde am pus un disc, să nici nu aud ceea ce nu mai voiam să văd. Nu mai aveam niciun chef de oaspetele lui Emerenc. „Odată și-odată o să ne facă belele, femeia asta nu-i normală! Pe cine aduce-n casă? Dacă n-aș ști că am câinele, mi-ar fi frică, și la ce naiba-i trebuie ei pahare de șampanie pentru întâlnirea asta secretă?“ Nu-mi plăceau nici propriile secrete, ce să mai zic de ale altora.

Acordurile răspândite de disc acopereau tot ce se întâmpla, mă despărțeau două camere de cea a mamei, în care pusese masa Emerenc. Am încercat să citesc, am răsfoit vreo cincizeci de pagini, când am început să intru la bănuieli. Emerenc îmi dăduse de înțeles că vrea să-mi facă cunoștință cu

necunoscutul, dar unde era acel musafir și ce făceau ei acolo de nu se auzea nimic și Viola tăcea, venise s-au nu venise? Trecuse aproape o oră din timpul destinat întâlnirii, când am auzit în sfârșit un lătrat, m-am gândit că fusese o idee bună să-l aștepte pe vizitator cu friptură rece, nu cu cine știe ce mâncare caldă, îmbietoare, măcar rămânea proaspătă. Am continuat să ascult muzică, când deodată s-a deschis ușa și Viola s-a năpustit înăuntru, dând ture în jurul patului și încercând să-mi spună ceva din priviri. Asta chiar că era ciudat, pentru că dacă oaspetelui i-ar fi fost frică de câini, Emerenc l-ar fi trimis în altă încăpere, nu aici, ce făceau cei doi acolo, de nu suportau prezența câinelui? Misterul s-a deslușit repede, pentru că la puțin timp după câine a apărut și ea, pe fața ei nu se citea nimic, nu-i era greu să facă pe surdo-muta. Viola se întinsese lângă mine pe patul dublu, Emerenc nici nu l-a văzut. Mi-a dat de știre că cel pe care-l așteptase nu venise, nu avea să mai vină deloc. Omul bun la toate dăduse o fugă până la noi, îl căutaseră cei de la hotelul la care se cazase oaspetele ei și îi spuseseră să-i transmită lui Emerenc că întâlnirea se amânase în ultimul moment din cauza afacerilor, nici nu ajunsese la Budapesta, avea să-i transmită din timp dacă traseul va redeveni actual.

Mie mi-au fost anulate nenumărate întâlniri oficiale din pricina oaspeților care până la urmă n-au reușit să ajungă, nu găseam nimic tragic în toată povestea aceea, în afară de faptul că Emerenc cheltuise aiurea o sumă considerabilă, dar bătrâna a ieșit din cameră ca un taifun, a trântit ușa în urma ei, am auzit-o urlând atât de tare la Viola în hol, că a trebuit să mă ridic din pat să văd ce-i face câinelui, că doar săracul n-avea nicio vină. Din camera mamei, unde pregătise masa pentru musafir, s-au auzit zdrăngăneli, a fost pentru prima oară în viața mea când vocabularul lui Emerenc m-a speriat, curgeau din ea blestemele și înjurăturile vulgare. Am deschis ușa, dar

am rămas pironită în prag. Nu îi făcea nimic câinelui, altcineva era ținta înjurăturilor. Viola stătea la masă, așezat pe scaunul mamei mele și mânca, Emerenc trăsese tava cu mâncare în fața lui, câinele trăgea feliile de pe vas și le înfuleca, cu un picior se sprijinea pe tavă, laba îi tot aluneca pe oglinda de Murano ce folosea la servit masa, pe care eu n-am folosit-o niciodată în viața mea, nici măcar în cele mai speciale ocazii, și sfeșnicul cu cinci brațe din mijloc se clătina încolo și încoace. Viola mai scăpa din când în când câte o bucată din gură și le împingea cu botul pe suprafața oglinzii, printre urmele de grăsime. Cred că în viața mea n-am fost atât de furioasă.

— Șterge-o, Viola! Jos, pe podea! Oglinda mamei, porțelanurile! Ce se-ntâmplă aici, Emerenc? Dumneata ai luat-o razna?

Nici înainte, nici după aceea, până în clipele când i se apropia moartea, nu am mai văzut-o pe Emerenc bocind, atunci a început să plângă, iar eu nu știam ce să fac, pentru că Viola nu mă asculta niciodată în momentele de criză, până nu-i repeta Emerenc porunca. Stătea și cina în continuare liniștit, iar Emerenc era scuturată de plâns pe partea cealaltă a mesei, Viola îi mai arunca câte o privire ca să-i arate compasiunea, dar nu se oprea din mâncat, nu putea să se abțină la vederea atâtor bunătăți. Nu pot să spun că n-a învățat de la Emerenc bunele maniere, ar fi putut să-și facă numărul și la circ, avea o conduită aproape ireproșabilă, stătea în fund ca oamenii și se sprijinea în picioarele din față și, în loc de gheare, se folosea de gură pentru a se servi. Scena era atât de absurdă și m-a înfuriat atât de tare, că pur și simplu nu reușeam să mă exprim. Propriul câine stătea la masa mamei, în camera mamei și nici nu mă băga în seamă, stătea la o masă bogată, aranjată ca de sărbători și mânca, din când în când se mai uita pe furiș la măsuța de servit pe care se înălța un tort mare și se întreba

cum avea să ia tortul de acolo, iar în tot acel timp Emerenc plângea fără oprire. O fi cheltuit ceva bani, tava se golise binișor, dar se vedea, judecând după resturi, că oaspetele care nu mai venise era un om foarte respectat. Simțeam cum continuă să crească în mine furia, eram pe punctul de a izbucni, când Emerenc și-a șters brusc fața și ochii răvășiți de plâns cu dosul palmei, apoi, ca cineva care nu-și revine din narcoză încet, cu binișorul, ci cu zgâlțâieli violente, a sărit la câinele ce înfuleca cu spor și i-a aplicat o ploaie de lovituri cu mânerul furculiței de servit mâncarea. L-a făcut în toate felurile, animal netrebnic, nerecunoscător, mincinos ordinar, capitalist fără suflet. Viola schelălăia, a sărit de pe scaun și s-a culcat pe covor să-și primească sentința de neînțeles. Viola nu fugea niciodată când îl bătea Emerenc și niciodată nu încerca să se apere. Doar în coșmaruri se întâmplă să vezi ceva atât de îngrozitor și de ireal ca ceea ce s-a petrecut acolo. Viola se ghemuise și tremura sub lovituri, era atât de îngrozit, că nici n-a mai reușit să înghită ultima bucată, a scăpat-o din gură pe covorul preferat al mamei. Credeam că Emerenc o să înfigă furculița în el, așa îl lovea, totul se concentrase în acel moment. M-am speriat atât de tare, că am început să țip, dar atunci bătrâna a îngenuncheat lângă câine, i-a ridicat capul și l-a sărutat între urechi, iar Viola a gemut de ușurare și a început să lingă mâna care îl bătuse.

Nu, nu se putea, asta deja era o exagerare, să-și caute pe altcineva pentru accesele ei. M-am răsucit pe călcâie, am rugat-o să binevoiască să îndepărteze resturile ospățului din camera mamei și, dacă nu-i ceream prea mult, să nu ne mai aleagă pe noi ca personaje secundare ale episoadelor vieții ei private imposibil de urmărit și să nu mai folosească drept scenă casa noastră. N-am fost chiar atât de emfatică, dar ceva de felul ăsta i-am spus, trebuia să înțeleagă. A înțeles. O auzeam din cameră cum trebăluiește, nu știam ce face, am descoperit mai târziu că

punea înapoi la gheață dulciurile și șampania cu care îl așteptase pe musafir, ca și cealaltă tavă, care conținea celelalte feluri de carne la cuptor, tot pentru noi. Tava din care a mâncat Viola a golit-o în farfuria câinelui. Acum animalul nici nu se mai mișca, în jurul meu era în sfârșit liniște, am crezut că Emerenc a și plecat, de fapt se pregătea, îi punea lesa câinelui – ori de câte ori câinele era răvășit, îl scotea la o plimbare mai lungă, specială, făcea asta chiar și dacă trebuia să lase deoparte călcatul sau frământatul cocii. Când a venit să mă anunțe că se duc până la pădure, redevenise cea de zi cu zi. A stat cu câinele în prag și și-a cerut iertare. N-am auzit pe nimeni să-și ceară iertare cu atâta demnitate, fără nicio urmă de smerenie și părere de rău, mult timp după aceea am crezut că și-a bătut joc de mine, și că poate nu ea, ci eu am fost cea care a greșit. Nu mi-a dat nicio explicație, evident. Așa a plecat.

Soțul meu a dat din mână când i-am povestit cum se desfășurase după-amiaza lui Emerenc. „Așa-mi trebuie“, l-am auzit, „dacă iau totul în serios și mă amestec tot timpul viața unor străini.“ Să-l fi dus pe misteriosul musafir în clubul ei din curte, pe acea persoană distinsă, care era atât de distinsă în comparație cu locotenent-colonelul, că nu putea să ia prânzul decât în camera mamei mele. Degeaba se gătise până la epuizare, că oaspetele nu se arătase. Să-i duc înapoi ce ne pusese în frigider, nu dorea să mănânce resturile rămase după un musafir care nu se arătase, el nu era Viola.

Simțeam că are și nu dreptate, dar am făcut cum mi-a spus, am pus pe o tavă tot ce-am putut, ca să i le duc lui Emerenc înapoi. Și eu eram supărată pe bătrână, și totuși simțeam că pentru ea ceea ce se întâmplase acolo în după-amiaza aceea fusese o grozăvie. O auzisem plângând, și în cele câteva ore care trecuseră de la plecarea ei mă liniștisem atât de mult, încât s-a trezit în mine o bănuială: problema era mai gravă decât

părea, n-ar fi trebuit să ne alintăm din cauza jignirii care ni se adusese. Scena cu Viola înfulecând la masă nu era o imagine idilică, și ospățul lui Emerenc exprima o altfel de patimă, mitologică, căci, dacă stăteam să mă gândesc mai bine, nu fusese vorba de un câine brav recompensat de stăpânul său, ci de două personaje ale unui mit grecesc la o masă de coșmar, iar carnea înghițită de animal era doar aparent friptură adevărată, nu era doar mâncare, ci și un amalgam de fibre și viscere invizibile, un fel de jertfă umană, de parcă Emerenc ar fi pus câinele să-l mănânce cu tot cu amintirile și bunele ei intenții și pe oaspetele care nu își făcuse apariția în acea după-amiază, ci trimisese doar un mesaj, și prin asta rănise acel ceva foarte important pentru Emerenc, despre care nu vorbea niciodată cu nimeni. Viola fusese un Iason naiv, iar pe sub broboada Medeei-Emerenc mocneau flăcările infernului. Nu mă bucuram că trebuia să-i duc înapoi mâncarea, deși nu-mi plăcea nici gândul că ne lăsase nouă resturile. Și eu eram o provincială, și avem o sensibilitate de provincie, știam că aveam s-o jignesc, dar mai clar de atât n-aș fi putut să-i arăt că de data aceea chiar întrecuse măsura.

Vasul era greu, abia am reușit să deschid poarta, vecinii s-au uitat după mine când am traversat curtea. N-o vedeam pe Emerenc nicăieri, dar din spatele ușii ei închise se auzeau clar zgomote, ba mai mult, vorbea, probabil că se conversa cu pisica, din moment ce și cu Viola vorbea mult. I-am strigat că din păcate nu am cum să păstrez resturile festinului, le-am adus înapoi, o să le pun pe masa din curte, să vină să le ia. Atunci s-a furișat afară printr-o crăpătură lată de o palmă, care împiedica pisica să iasă, iar pe oaspete să vadă înăuntru. Își schimbase hainele de sărbătoare cu cele de zi cu zi. N-a scos niciun cuvânt, s-a dus la șopron și a scos o oală mare, apoi a aruncat în ea tot ce era în tavă, a amestecat tortul cu carnea și cu salata, apoi le-a

dus în spălător și am auzit cum împinge totul cu lingura în vasul de veceu și trage apa. Viola avea spume la gură, dar n-a vrut să-i dea – acum nici nu-l lăsa să se apropie de ea, de parcă nici nu l-ar fi cunoscut, i-a tras și un șut. Îmi era din nou frică de Emerenc, cu adevărat frică, strângeam de lesă, deși știam că dacă o s-o apuce vreun acces de isterie și o să mă atace, animalul o s-o apere pe ea, și nu pe mine. Emerenc a terminat și cu băuturile, a luat sticlele de gât și le-a izbit de pragul ușii, șampania a explodat, câinele a început să schelălăie de frică, Emerenc a aruncat celelalte sticle la gunoi și a spălat curtea cu vinul și șampania care s-au vărsat. Mirosea ca într-o cârciumă. Sutu, Adélka și Polett, pe care le mânase soarta în acel sfert de ceas spre casa ei, s-au și întors din drum când ne-au văzut, eram o pereche care nu putea fi pricepută cu mintea și nici încredere nu cred că le insuflam – Emerenc împrăștia tăcută alcoolul pe pietrele curții, câinele urla, eu stăteam ca o statuie, era mai bine dacă nu se apropiau, au și plecat repede.

Nu mai încăpea îndoială, în după-amiaza aceea avusese loc o crimă: odată cu mâncarea, Emerenc își încheiase în mod simbolic socotelile și cu oaspetele. De altfel, am făcut cunoștință cu victima sacrificiului câțiva ani mai târziu, în tumultul ce cuprinsese cimitirul de ziua morților: lângă mine mergea poticnindu-se o tânără zveltă, atrăgătoare. N-ar fi putut să aleagă o zi mai nepotrivită ca să-și rezolve afacerile de la Budapesta sau să facă o vizită la cimitir, încercând să dea de urma mormântului lui Emerenc. Și-a pus florile pe pragul criptei din povești, ea nu avea cum să bănuiască, dar eu știam că trandafirii înalți, împachetați într-o cutie de celofan erau degeaba, aveau să fie furați în aceeași seară. Îi părea rău că nu putuse să vină când promisese, atunci ar fi apucat s-o mai vadă pe Emerenc, dar ea era un om de afaceri, de când se retrăsese taică-său – fratele ei trăia de mult timp în străinătate –, ea

conducea fabrica și atunci conjunctura europeană fusese de așa natură, încât ceva ce ar fi trebuit să se materializeze la Budapesta se amânase și vizita n-ar fi avut sens, trebuia să aștepte o nouă ocazie pentru a putea definitiva negocierile și întâlnirea cu Emerenc dintr-o singură lovitură, New Yorkul nu era chiar la un pas. Luase cina cu noi, doar ce aveam în frigider, desigur, unde erau acum masa festivă a lui Emerenc și lumânările care se reflectau în oglinda de Murano? I-am povestit cât de tare o rănise pe bătrână întâlnirea aceea amânată și s-a mirat, nu înțelegea cum poate cineva să pună atât de tare la suflet o modificare în agendă, așa ceva se putea întâmpla oricând în lumea afacerilor. De altfel, am simțit din cimitir că de undeva suflă un aer rece, neplăcut, ca și cum bătrâna n-ar fi vrut să accepte nici măcar lumânarea pe care o aprinsese pentru ea, atunci se pornise și vântul, când tânăra ajunsese la mormânt de pe crengi îi cădeau pe ceafă picături reci, toate lumânările se stingeau imediat ce erau aprinse, de parcă Emerenc i-ar fi suflat flacăra înapoi din toți plămânii. De altfel, s-a întâmplat des după moartea ei să se răsucească pe călcâiele fantomatice și să ne ignore batjocoritoare remușcările sau încercarea de a ne apropia: spre noi lucea atunci unul dintre cristalele milioanelor ei de secrete.

Cel mai înfiorător era că, dacă s-ar fi întâlnit, poate că Emerenc ar fi înțeles și ar fi acceptat din spusele oaspetelui că aceasta nu avusese intenția s-o rănească, nici s-o jignească. Cea care îi desconsiderase pregătirile nu era o adolescentă capricioasă sau un copilaș, ci o femeie devenită om de afaceri, care fusese cândva și copilaș și care încerca să-și sincronizeze agenda de afaceri cu viața personală. Un adult care înțelesese exact ce fel de sentimente trebuia să-i fi trezit lui Emerenc pe vremea când depindea total de ea și ce-i datorează familia ei și în special ea fostei servitoare. Și-a consumat cina dietetică fără

niciun fel de rememorări lacrimogene, îi părea rău că până la urmă nu apucase s-o întâlnească pe bătrână, ar fi fost ca și cum ar fi văzut-o pentru prima dată, fiindcă pentru ea Emerenc nu avea o față, la vremea respectivă era prea mică, oricât de mult o iubise, o uitase. M-am gândit ce părere ar fi avut fata aceea drăguță, dacă ar fi aflat cum o omorâse Emerenc în mod simbolic, când pornirea strâmbă născută din iubirea ei refuzată îi luase mințile timp de un sfert de oră și îi aruncase câinelui friptura, adică fetița salvată de la moarte, care între timp se dovedise a fi nedemnă, s-o devoreze el.

Desigur, toate acestea sunt încă departe în această seară, extrem de departe. Deocamdată, când am ajuns acasă, n-am simțit decât că am făcut totuși o greșeală, că am jignit-o. N-ar fi trebuit s-o las pe Emerenc să invite la noi un străin, n-ar fi trebuit s-o ajut să creeze aparența apartenenței la o familie, când ea de fapt stătea singură, s-o las să adâncească și mai mult misterele care o învăluiau, dar dacă tot o făcusem, n-ar fi trebuit să-i spun în față lucrurile de care nu voia să știe nimic, să-i duc înapoi mâncarea, ce îngâmfare prostească pune uneori stăpânire pe om, poate că ar fi depășit mai ușor acea criză nu-știu-de-care, dacă ar fi simțit că eforturile ei au avut totuși o finalitate. Pregătise niște mâncăruri pe care le vezi rar până și în bucătăria marilor hoteluri. N-ar fi trebuit să-mi îngădui gestul de a-i arunca mâncarea înapoi. Cineva o rănise în ziua aceea pe bătrână, nu am știut dacă voit sau nevoit, poate că totul avea o explicație simplă și logică. Emerenc nu vedea lucrurile la fel ca mine, nu înțelegea multe, cum la fel de multe erau lucrurile pe care le pricepea într-o secundă, când nimeni altul nu le înțelegea. De ce am rănit-o și eu? Cât de brutal l-a bătut pe Viola, și el tot nu i-a luat-o în nume de rău, deși animalul știe tot, are multe canale și fire neștiute prin care simte. Ne-am culcat, nu mă simțeam bine, pe soțul meu îl furase

somnul demult, eu nu puteam nici să adorm, nici să mă liniștesc. M-am îmbrăcat din nou, Viola m-a simțit imediat de la trei camere distanță, de lângă patul mamei, dar n-a scheunat, doar a zgâriat încet ușa, ca și cum n-ar fi vrut ca soțul meu să-l vadă. „Bine, să mergem amândoi, Viola, e adevărat că sunt doar câțiva pași, dar nu-mi place să umblu singură noaptea.“

Mergeam ca eroii din *Eneida* care mi-au marcat copilăria, ca tânărul *pius pater Aeneas* din cântul șase al epopeii, poate că acesta a fost momentul în care ceva s-a schimbat definitiv în relația și în viețile noastre. *Ibant obscuri sola sub nocte per umbram, perque domos Ditis vacuas.* Eu și Viola mergeam prin bezna filtrată, poarta era închisă, am apăsat pe butonul soneriei lui Emerenc. A trebuit să aștept până să apară, era trecut binișor de miezul nopții, dar am văzut că becul din curte arde încă, știam că Emerenc nu se retrage până nu-l stinge. A apărut într-adevăr repede, stăteam de cele două părți ale gratiilor, Viola respira zgomotos, se sprijinea cu picioarele din față pe soclul gardului.

— E bolnav stăpânul? m-a întrebat Emerenc.

Vocea ei era rece, oficială, politicos de scăzută. Toată casa dormea.

— Nu e bolnav. Aș vrea să intru.

M-a lăsat să intru și a închis poarta după noi, ieșise din casă, dar avusese grijă, și de data asta, să închidă ușa. Viola s-a culcat pe prag, i-a suflat pe sub ușă pisicii. Aș fi vrut să spun ceva frumos, împăciuitor, ceva de genul că nu înțelegeam ce se întâmplase sau ce se întâmpla în acel moment acolo, dar că îmi părea rău că după-masă, când ceva o făcuse să-și piardă cumpătul, reacționasem așa cum o făcusem. Deși nu știam ce o tulburase de fapt, empatizam cu ea. Nu mi-a venit în minte nimic, eu doar pe hârtie știu cum să procedez, în viață îmi găsesc greu cuvintele.

— Mi-e foame, i-am spus până la urmă. Ți-a mai rămas ceva de mâncare?

Nici soarele nu iese într-un mod atât de neașteptat, împotriva oricărei rațiuni, din spatele norilor oțeliți, când se schimbă dintr-odată vremea. A zâmbit, atunci mi-am dat seama cât de rar zâmbește. Întâi a dispărut în spălător, am auzit apa, se spăla – Emerenc nu punea niciodată mâna pe mâncare fără să se spele pe mâini –, apoi ușa cămării s-a trântit de perete. Am descoperit că ține pe rafturile din cămară nu doar mâncarea, ci și fețele de masă. Viola ar fi vrut să se ducă după ea, dar l-am tras de lesă, iar bătrâna i-a poruncit să stea, așa că s-a culcat. Emerenc s-a întors cu o față de masă galbenă, din damasc, a adus farfurii, cuțit și, în locul vreunei bucățele rămase din carnea pregătită pentru oaspete, a adus niște fripură bine condimentată. Era incredibil de gustoasă, am mâncat cu poftă, iar oasele i le-am dat lui Viola. M-a servit și cu vin, nu din sticlă, mi-a turnat dintr-o damigeană, l-am băut, deși nu-mi place alcoolul, dar în noaptea aia ori îmi asumam totul până la capăt, ori plecam acasă. Nu știam pe cine întruchipez eu în noaptea respectivă, dar știam că acum joc rolul cuiva, al celui pe care îl așteptase în van, cel pentru care își asumase tot acest efort, mă străduiam să-l personific cât mai bine pe străinul despre care habar n-aveam pe atunci cine este. Mângâiam amândouă urechile câinelui, ne jucam cu labele lui, apoi, când m-am ridicat să plec, Emerenc m-a condus până acasă, ca și cum aș fi plecat pe jos, în papuci și cămașă de noapte la Kőbánya. Am vorbit numai despre câine, de parcă el ar fi fost cel mai important în acea noapte. Tema era atitudinea lui Viola, capacitățile lui intelectuale, trupul lui zvelt, n-a adus nimeni vorba despre musafirul care nu venise. Când am ajuns în fața casei noastre, Emerenc mi-a dat lesa în mână, a așteptat până am intrat în grădină, apoi mi-a șoptit încet și clar, ca și cum ar fi

făcut un jurământ, a șoptit după mine în noaptea vergiliană în care se amestecau elemente reale și ireale, că pe asta n-o s-o uite niciodată. Soțul meu nici nu s-a trezit când m-am culcat din nou lângă el, dar pe Viola, căruia acea zi îi provocase o agitație neobișnuită, abia am reușit să-l fac să se ducă la locul lui. Apoi a adormit și el, nu în camera mamei, ci pe pragul de la baie, mi-am dat seama că s-a liniștit în sfârșit, pentru că sforăia ca un bărbat.

Curățenie generală

Cred că din acel moment a început Emerenc să mă iubească cu adevărat, fără rezerve, aproape sumbru, ca cel care a înțeles că iubirea e o datorie, că de fapt înseamnă o pasiune primejdioasă și nesigură. În acel an, de ziua mamei, a apărut dintr-odată la noi în dormitor, soțul meu s-a trezit mai greu din somnul lui indus de somnifere, eu m-am trezit imediat și am rămas uimită când am văzut-o pe Emerenc stând în lumina proaspătă ce se revărsa prin fereastra deschisă. Era gătită din nou în haine de sărbătoare și l-a condus la pat pe Viola. Câinele purta o pălărie veche, neagră, cu boruri întoarse, Emerenc îi prinsese sub panglică un trandafir proaspăt tăiat, iar în jurul zgardei împletise flori. Începând de atunci a venit în fiecare an de ziua mamei, în zori, să ne cânte o urare în numele lui Viola:

Pentru că ei mă iubesc,
Mi se dă, nu trebuie să pribegesc,
Pentru profesori și părinți cuvinte frumoase,
Peste câmpuri ploi mănoase.

Poezia, pe care probabil o recitase în fața învățătorului la una dintre serbările ce avuseseră loc în timpul celor trei clase primare, cu câțiva ani după Revoluția Rusă din 1905 și cu câțiva ani înainte de izbucnirea Primului Război Mondial, a răsunat an de an lângă patul nostru, cântată de vocea mereu puternică

a lui Emerenc. Viola încerca de fiecare dată să-și dea jos de pe cap pălăria găsită Dumnezeu știe unde, dar nu era lăsat. Bătrâna adăuga în fiecare an, în chip de încheiere, incantația: „Băiatul vă mulțumește pentru tot, floarea de la pălărie i se cuvine doamnei mele.“ În fiecare an avea trandafir la pălărie. De atunci, ori de câte ori văd o pălărie neagră cu boruri întoarse, îmi aduc aminte de ei doi, de Emerenc în haine de sărbătoare și de câinele nostru cu o coroniță de flori la gât și urechile lipite de cap din cauza marginii pălăriei. Au venit zorii zilei, aerul e încărcat de miresme, în castelul său, prințul cu barbă albastră a făcut deja împărțirea zilei pe perioadele sale. De acum are și Emerenc un moment al ei în eternitatea timpului, toate răsăriturile, cu lumina lor și aburii ce se ridică din ierburi, sunt ale ei. Pe soțul meu îl enerva atât de tare acest ritual, că de cele mai multe ori, cu o seară înainte de ziua mamei, nici nu se culca, dormea în halat pe fotoliu sau se ducea în camera mamei și se zăvora acolo, i se părea intolerabil ca cineva să-l viziteze când el era în pat, îmbrăcat doar în pijamale. Cred că în esență nu se bucura nici de faptul că Emerenc mă iubea atât de mult, și cu dovezi atât de excentrice.

Pentru că Emerenc nu mă iubea oricum, ci așa cum era propăvăduită iubirea în Biblia pe care nu punea niciodată mâna, dacă ar fi avut așa ceva prin casă sau dacă cei trei ani de școală ar fi apropiat-o mai mult de Apostoli. Emerenc nu știa cuvintele Apostolului Pavel, dar le trăia. Nu cred că în afară de cei patru piloni ai vieții mele, părinții, soțul și sora adoptivă, Agancs, să mai fi fost cineva care să mă fi iubit ca ea, fără rețineri și condiții. Sentimentele ei semănau cel mai mult cu cele ale lui Viola, el mai umbla de colo colo prin labirintul lumii lui emoționale cu același avânt dureros, doar că Viola nu era al meu, ci al ei. Oriunde ar fi lucrat, brusc lăsa totul baltă, pentru că se gândea că poate am nevoie de ceva, se liniștea doar după

ce se asigura că nu-mi lipsește nimic, atunci dispărea din nou, iar seara de obicei îmi pregătea mâncărurile preferate, dar aducea și altceva, apărea adesea fără niciun motiv, cu cadouri nemeritate. Odată s-a făcut curățenie generală în cartier și ea a adunat toate obiectele interesante sau neobișnuite, le-a spălat, le-a dres și le-a introdus pe furiș în casă.

Încă nu începuse valul de nostalgie, când deja puteai să știi ce anume va avea valoare. Într-o dimineață am găsit în bibliotecă un tablou cu rama deteriorată, care mai târziu s-a dovedit a fi de valoare, o cizmă de husar desperecheată, un șoim împăiat stând pe o creangă, un fierbător cu însemne heraldice și trusa de machiaj a unei foste actrițe – mirosul puternic al acesteia a fost cel care ne-a trezit. Ziua nu începuse prea bine, Viola urla, probabil că fusese împreună cu Emerenc la adunat obiecte și adulmecase tot ce îi ieșise în cale, apoi, când a ajuns acasă, Emerenc l-a închis în camera mamei ca să n-o deranjeze de la pregătirea, curățarea și aranjarea în bibliotecă a colecției ce se voia a fi o surpriză, din care făceau parte și un pitic de grădină împreună cu statuia maronie, puțin ciobită a unui câine. Neliniștea Violei a fost cea care ne-a ridicat de fapt din pat în acea dimineață și scena s-a iscat din cauză că nu eu am fost prima care am ieșit din dormitor, ci soțul meu. Afară lătra câinele care voia să intre, Emerenc însă nu era de găsit, nu făcuse decât să plaseze comorile, cu tactul unei persoane bine-crescute. Soțului meu i-a sărit țandăra când a ieșit din dormitor, a intrat în birou și a văzut cum chiar în fața rafturilor ticsite cu cărți, în fața colecției de clasici englezi, rânjea un pitic de grădină însoțit de o cizmă cu lac. Emerenc împinsese *Ulise* pe raft ca să pună în fața lui fierbătorul, în care pusese o floare artificială. Șoimul fusese așezat frumos pe șemineu. Când i-am auzit izbucnirea furioasă m-am dus repede după el, în viața mea nu îl auzisem pe soțul meu ridicând atât de tare vocea, nici

nu știam că în calmul său afișat hiberna o asemenea furie. Nu s-a mulțumit doar să critice ce-i e dat omului să găsească în casă când se trezește, dar a abordat subiectul și din punct de vedere filosofic, de ce mai trăiește omul, dacă i se poate întâmpla un asemenea lucru în propria casă, un pitic de grădină care se lăfăie pe covor, lângă el o cizmă de husar desperecheată, împodobită cu un pinten mare cât o aripă de vultur, ci mai și sărea înfuriat de la un obiect la altul. A fost o dimineață îngrozitoare, nu mai știam pe ce să pun mâna, degeaba îi explicam soțului meu că așa se exprima bătrâna, cum o tăia capul, tot ce vedea în jur era manifestarea iubirii, doar așa putea ea să-și arate sentimentele cele mai nobile și își ajusta alegerile în funcție de propria optică. „Te rog, nu mai țopăi printre obiecte și nu mai țipa, că mă ocup eu de toate astea!“ Soțul meu a plecat val-vârtej de acasă, de fapt îmi era milă de el, niciodată nu îl mai văzusem atât de tulburat și de confuz, niciodată până atunci. Mai târziu mi-a povestit, râzând încurcat, că Emerenc mătura afară pe stradă și când l-a salutat, dar el a trecut mai departe în viteză, ea i-a zâmbit ca unui copil prost crescut, care la vârsta asta ar trebui deja să știe să salute cuviincios, dar dacă nu o face, nu o face, trebuie lăsat în pace, o să-și revină el. Pentru Emerenc, relația dintre noi doi era un mister în care nu înțelegea cum m-am băgat, dar dacă așa stăteau lucrurile, ea îl accepta, așa cum și eu acceptasem că ea nu deschidea ușa. Dacă așa era stăpânul, ce putem să facem, niciun bărbat nu e întreg la minte.

De altfel, dintre cadouri, doar unul îi era menit, nici nu l-am observat la început, un *Torquato Tasso* foarte frumos, cu coperți de piele, recuperat dintre lucrurile aruncate la curățenia generală; l-am ascuns repede printre celelalte cărți, dar cu celelalte cadouri nu prea știam ce să fac la început, de exemplu cu piticul de grădină, care avea un șorț verde și lămpaș și nu-i

lipsea nici ciucurele din vârful ciupilicii. Aranjaserăm bucătăria noastră într-o manieră deosebită, începând cu lucrurile moștenite de la străbunica mea, erau de toate acolo, ladă pentru cereale, aparat de făcut tăiței, de umplut cârnați, balanță, greutăți vechi și o rășniță de cafea produsă de compania Peugeot, de pe vremea când aceasta fabrica doar obiecte de uz casnic, care ar fi trebuit să facă parte din colecția unui muzeu industrial. Piticul a încăput în spațiul liber de sub chiuvetă, am adus și fierbătorul prințului, găletușa era bună pentru detergent, iar în trusa de machiaj a actriței mi-am mutat accesoriile.

Mai rămânea să mă ocup de tablou, de cizma de husar și de șoim. L-am lăsat pe Viola să rezolve problema șoimului, când i-am dat drumul din camera mamei. Am descoperit că a fost o alegere bună, după câteva minute din șoim n-au mai rămas decât niște bucățele, câinele l-a dezmembrat imediat, speram să nu-i dăuneze substanțele de conservare, dar pasărea părea atât de bătrână, că probabil otrava oricum dispăruse de mult, își pierduse jumătate din pene, se înfruptase din el și o rozătoare, suportul de lemn s-a desprins imediat. Am scos tabloul din ramă, înfățișa o tânără răvășită pe malul unui ocean cu valuri negre, care privea în direcția ei cu intenții nu dintre cele mai bune; în spatele ei era o vilă, iar versantul era acoperit de chiparoși. Am prins tabloul în cuie pe partea interioară a ușii de la bucătărie, peste cadrul nerinduit al ferestrei, iar cizma am pus-o lângă peretele din hol. Nu aveam suport pentru umbrele, credeam că se pretează, Emerenc o curățase foarte frumos. Femeia nebună de pe ușa bucătăriei, râșnița antică, celelalte obiecte, piticul de grădină așezat în fața scurgerii, lângă putineiul pe care scria cu litere de-o șchioapă „Cine își iubește soțul îi gătește cu untură de porc“, care decorase cândva bucătăria mătușii mele, creau împreună un efect care îi făcea

pe cei care veneau în vizită să reacționeze în două feluri, ori îi paraliza stupoarea, ori erau luați în stăpânire de un acces de râs, pentru că nici măcar pereții din bucătărie nu erau obișnuiți, în loc de tapet sau vopsea, zugrăveala consta dintr-o mușama plină de veverițe, gâște și mai mulți cocoși. La noi veneau cu precădere artiști, pentru care nebunia cuminte a încăperii era ceva familiar. O terminasem demult cu rudele mele extrem de conformiste, în cel mai rău caz trebuia să mă tem de dezaprobarea lui Emerenc, ar fi fost logic ca ea să nu accepte să fac din bucătărie și din hol casă de nebuni, dar de la bun început s-a arătat încântată de ideea de a se mișca printre decorurile atât de neobișnuite ale unui teatru particular. Avea un simț hoffmannian, pentru obiectele ciudate, îi plăcea tot ce era neobișnuit, a fost unul dintre evenimentele importante ale vieții ei când i-am dat manechinul rămas moștenire de la mama. L-a cărat cu o expresie triumfătoare, ca pe o relicvă, mă întrebam, fără să-mi fac speranțe că voi găsi vreodată răspunsul, de ce aduna obiecte cu întrebuințări atât de neobișnuite, dacă tot nu deschidea niciodată misterioasa ușă, pe lângă asta eram măgulită de cinstea pe care mi-o arăta că-mi cerea ceva – am mai amintit de faptul că Emerenc nu accepta nimic. Mai târziu, mult mai târziu, într-unul din momentele cele mai ireale ale vieții mele, când mă plimbam fără rost printre ruinele vieții distruse a lui Emerenc, manechinul modelat după minunatele forme ale mamei stătea pe iarba din grădină și, înainte să fie stropită cu benzină și să i se dea foc, am găsit pe el iconostasul lui Emerenc: eram prinși toți cu ace pe pieptul de stofă al manechinului lui, familia Grossmann, soțul meu, Viola, locotenent-colonelul, nepotul ei, brutarul, fiul avocatului și ea, tânăra Emerenc, cu părul blond-deschis, prins într-un coc, purtând uniformă de cameristă, cu un copil în vârstă de câteva luni în brațe.

Atracția lui Emerenc față de obiectele neobișnuite nu era o noutate, dar în acea dimineață am fost surprinsă mai degrabă de faptul că acum nu mai strângea pentru ea, ci pentru noi. Nu îndrăzneam s-o jignesc, nici nu intenționam să fac asta, dar câinelui cu urechea ciobită chiar nu reușisem să-i găsesc nicio întrebuințare, era un spectacol greu de îndurat, eroarea unui diletant certat cu lumea. L-am ascuns în spatele mojarului, știam că dacă soțul meu îl va găsi, îl va arunca la gunoi, câinele ăla e prea de tot. Când s-a întors Emerenc, eu deja stăteam în fața mașinii de scris, singură.

— Dumneata ai văzut ce risipă fac oamenii ăștia? a întrebat. Am luat tot, n-am lăsat nimic pentru alții. Te-ai bucurat când le-ai văzut?

Cum să nu mă fi bucurat, rar mi se întâmplase să am o dimineață mai armonioasă! Nu i-am răspuns, am bătut mai departe la mașină, în urma degetelor mele furioase născându-se fraze ciuntite, fără sens. Emerenc a trecut prin fiecare cameră, voia să vadă ce și unde am pus, mi-a reproșat că am pus piticul și tabloul în bucătărie, de ce să ascund asemenea rarități, lui Viola i-a tras una în cap pentru șoimul distrus, săracul nu putea să-i mărturisească că eu îi băgasem sub nas cadavrul acela atrăgător, altfel am scăpat destul de ieftin, pentru că pe Emerenc o preocupa mai ales locul în care îl pusesem pe frumosul cățeluș. I-am spus că l-am ascuns, pentru că e de neprivit, și atunci s-a enervat, s-a postat de cealaltă parte a mesei de scris și a început să strige la mine:

— Păi nici măcar atâta lucru nu îndrăznești să faci pentru dumneata, chiar ai ajuns un sclav? Doar pentru că stăpânului nu-i plac câinii, înseamnă că nu există loc nici măcar pentru statuia unuia, nici asta nu-i place? Cu ce e mai frumoasă scoica asta hidoasă pe care o ții pe birou și cum de nu te simți stânjenită că strânge în ea cărți de vizită? Câine nu, dar scoică

da? Să dispară din fața ochilor mei, odată o s-o izbesc de pereți, mi-e și scârbă s-o ating!

A smuls de pe suportul de coral cochilia de nautil, care a ajuns la mama de pe consola Máriei Rickl după împărțirea casei din Strada Kismester, a dus-o scârbită, cu tot cu cărți de vizită în bucătărie, a pus-o lângă recipientul cu griș și cel cu zahăr pudră și în locul ei a pus câinele cu urechea ciobită. Așa nu mai mergea. Puteam să accept ca Emerenc să aibă acces liber la spațiul și evenimentele vieții mele, dar nu-i puteam permite să-mi schimbe mediul.

— Emerenc, i-am zis pe un ton neobișnuit de serios, te rog să duci înapoi statueta pe stradă sau, dacă ți-e milă s-o arunci, las-o acolo unde am pus-o, să nu trebuiască s-o văd. E marfă de talcioc, e ciobită și urâtă, nu poate să rămână în casă, stăpânul nu e singurul care n-o suportă, nici mie nu-mi trebuie. Ăsta nu e un obiect de artă, e kitsch.

Și-a întors privirea albastră, luminoasă către mine. A fost prima dată când în loc de curiozitate și atenție am simțit un dispreț nedisimulat.

— Ce-i ăla kitsch? a întrebat. Ce-nseamnă cuvântul ăsta? Explică-mi!

Mă întrebam cum să-i explic, cu ce greșise acel câine nevinovat, dar prost proporționat, de talcioc.

— Kitschul este ceva ce, într-un fel, e neadevărat, a fost inventat pentru plăcerea superficială, lipsită de pretenții a omului de rând, kitschul e ceva fals, o imitație, un surogat.

— Câinele ăsta este fals? a întrebat indignată. Amăgitor? Păi n-are el tot ce-i trebuie, urechi, picioare și coadă? Păi dumneata ai montat un cap de leu din aramă pe dulapul cu acte și îl adori, și oaspeții dumitale îl adoră și ciocăne cu el ca proștii, când de fapt leul ăla n-are nici gât, n-are nimic, doar cap, și toți musafirii bat cu el în lemnul unui dulap în care dumneata ții

niște hârtii. Leul care n-are trup nu e fals, iar câinele care seamănă întru totul cu un câine e fals? Ce-mi vinzi mie gogoși, spune-mi clar că nu vrei nimic de la mine și gata! Doar n-o fi o problemă că are vârful urechii ciobit, păi dumneata ai ascuns în vitrină un fel de ghiveci pe care l-a scos prietenul dumitale din pământ pe o insulă, doar nu vrei să spui că și ăla e *întreg*, chestia aia neagră și murdară? Măcar pe dumneata să nu te minți, spune direct că ți-e frică de stăpân, asta pot să-nțeleg, dar te mai dai pe după deget, spunând că e kitsch.

Lucrul cel mai alarmant era că în mare măsură nimerise adevărul. Statueta câinelui mi se părea și mie respingătoare, dar adevăratul motiv pentru care o ascunsesem în spatele mojarului nu era acesta, avea dreptate, voiam să-mi menajez soțul, și nici pentru întreaga colecție a muzeului de la Heraklion nu i-aș mai fi provocat o supărare ca de dimineață, așa că am început să turui ca un critic de artă stângist. Emerenc m-a ascultat cu o expresie batjocoritoare, apoi a băgat câinele în sacoșa pe care o purta întotdeauna la ea și a plecat. În drum spre ușă a observat cizma așezată lângă peretele din hol, a smuls-o de acolo și a răsturnat umbrelele în fața mea. Era atât de furioasă, încât s-a făcut roșie ca focul și a început să urle la mine.

— Dumneata ai turbat? Crezi că un om normal la cap ține umbrelele într-o cizmă, crezi c-am adus-o ca să fie suport de umbrele? Păi dumneata crezi că sunt o proastă care nu știe nici măcar ce se potrivește, ce se cuvine?

A tras cu putere de raftul cu unelte, prins de perete, a luat o șurubelniță și a început să lucreze la cizmă. Stătea cu spatele la mine, cu fața spre lumină și înjura fără oprire, era o trăire neobișnuită, pe mine nici când eram mică nu mă certau părinții, pedepsele erau mai rafinate, nu mă răneau verbal, dar nu mai vorbeau cu mine, mă durea mult mai tare dacă cineva

considera că nu sunt demnă nici să mi se adreseze, să mă întrebe sau să-mi explice ceva. Emerenc a pus cizma la subraț, cu intenția evidentă de a o lua cu ea, iar pintenul demontat l-a trântit în fața mea.

— Pentru că dumneata ești și oarbă, și proastă, și lașă! îmi enumera. Dumnezeu știe de ce-mi place la dumneata, dar orice ar fi, nu meriți! Poate când o să mai înaintezi în vârstă o să capeți gusturi mai bune și poate o să-ți vină și curajul.

A plecat. Mi-a lăsat pintenul pe masă. L-am luat, soțul meu urma să ajungă în orice clipă, nu voiam să mă enervez, să avem discuții. Ceva la mijlocul pintenului a scânteiat bătând în roșu. Stăteam uluită cu obiectul negru, oxidat în mână, pe care cineva îl ornamentase cu un granat. Emerenc, care curăța tot ce îi cădea în mână înainte să aducă în casă, era conștientă peste ce dăduse, și motivul pentru care ni-l dăruise, era în mod evident piatra semiprețioasă, nu cizma, piatră descoperită în mijlocul rotiței dințate a pintenului. Dacă aș fi dus-o la bijutier s-o demonteze, aș fi putut să-mi fac din ea o bijuterie, era o piatră minunată, fără defecte. Am simțit din nou, ținând în mână granatul cu sclipiri roșiatice, că mă făcusem de râs, aș fi vrut să alerg după bătrână, apoi m-a reținut gândul că trebuia s-o dezvăț să-și mai exprime afecțiunea într-un mod atât de necugetat, de neorganizat. Astăzi deja știu ceea ce atunci nu știam, că sentimentele nu pot fi exprimate calm, controlat și articulat și că eu nu aveam dreptul să formulez în locul nimănui modalitatea lor de expresie.

Soțul meu s-a întors, adusese cu el un teanc de ziare, ieșise să se plimbe să-i treacă supărarea. Casa îl aștepta liniștită, iar el a cercetat cu grijă fiecare încăpere să vadă dacă dispăruseră obiectele nedorite. Bucătăria a fost o surpriză, dar până să ajungă la ea se mai liniștise și el, oricum știa că acelei încăperi nu-i putea dăuna nici o balenă împăiată atârnată de tavan, ca în

magazinul străbunicilor mei. Acum, în cel mai rău caz, această bucătărie care seamănă cu un muzeu al terapiei prin muncă se mai îmbogățise cu o femeie cu privirea nebună și cu fierbătorul de apă al prințului, din fericire pe pitic nu îl văzuse, unghiul făcut de masca chiuvetei îl ascundea. Era în sfârșit liniște la noi, iarăși nu mi-am dat seama că este liniștea înșelătoare de dinaintea furtunii, o savuram, deși capul plecat al lui Viola, trupul lui lânced ar fi trebuit să mă prevină că se pregătește ceva.

Apoi, la prânz, am aflat că pot să scot câinele singură, Emerenc voia să mă pedepsească, sabotând plimbarea. Bine. Am scos câinele la plimbare. Viola s-a comportat ca un drac, aproape că mi-a rupt încheietura, era ceva neobișnuit, milițienii treceau în convoi pe bulevard, nu puteam să-l duc pe Viola pe iarbă, trotuarul era plin de lucrurile aruncate cu ocazia marii curățenii, Viola voia să adulmece, respectiv să marcheze totul cu cartea lui de vizită. La un moment dat am văzut-o și pe Emerenc de la mare distanță, tocmai se apleca spre o lădiță vopsită, i-am întors spatele și l-am târât până acasă pe Viola, care făcea spume la gură.

Seara n-a trecut pe la noi, în schimb a venit nepotul ei, care o vizita nu foarte des, dar regulat, împreună cu soția lui cosmeticiană, o femeie mică de statură, ne cunoșteam deja de foarte mult timp, Emerenc îi adusese odată pe la noi să ni-i prezinte. „Fiul fratelui meu Józsi“ era un bărbat agreabil, jovial, îl distra faptul că nici el nu avea acces la imperiul lui Emerenc, dar nu se simțea jignit. Bătrâna ținea la cei doi tineri, deși îi tot lua la rost că de ce nu fac mai mulți copii, dar ei economiseau bani să-și cumpere casă și să facă sejururi lungi în doi, în viața lor nu mai era loc pentru încă un copil, lui Emerenc nu-i convenea situația, cu toate astea le dădea de fiecare dată sume mai mici sau mai mari de bani ca să-i folosească în scopuri

turistice, să-și schimbe mașina, Emerenc avea mulți bani, i se transfera în fiecare lună din străinătate o anumită sumă, odată am întrebat-o cine o susține, mi-a răspuns că nu e treaba mea. Într-adevăr nu era.

Nepotul lui Emerenc era cam mohorât în ziua marii curățenii, dar mai și râdea, mi-a comunicat că mătușa lui îmi transmite să-mi caut pe altcineva, ea își dă demisia, avea să mai lucreze în cele zece zile rămase până pe întâi, atâtea zile ar fi trebuit să-mi fie suficiente ca să-mi găsesc o altă femeie. Soțul meu a ridicat din umeri, seria de surprize din acea dimineață nu adâncise prietenia dintre ei, dar mie mi se părea de neconceput ca mesajul să fie unul serios, nu putea fi adevărat că nu aveam s-o mai văd pe Emerenc la noi în casă în orice perioadă a zilei. „O să vină ea“, mă încurajam, „acuma stă bosumflată, nu i-a plăcut prezentarea mea despre kitsch. Dacă pentru mine nu, pentru Viola tot o să se întoarcă.“ Nepotul ei însă nu era prea optimist.

— Vă rog s-o credeți pe cuvânt, ea niciodată nu glumește, dacă spune ceva, nu-și mai retrage cuvintele. A hotărât să nu mai vină la dumneavoastră, nu mi-a spus ce a deranjat-o, eu am renunțat demult să încerc s-o înțeleg, ca să nu mai vorbim de faptul că e imposibil de influențat. Nu înțelege nimic din lumea de azi, interpretează greșit cele mai multe gesturi, când am încercat să-i explic importanța împărțirii pământurilor, m-a luat la palme, mi-a strigat că n-o interesează ce s-a întâmplat în ’45, ea n-a avut de câștigat, dar nici de pierdut de pe urma acestei schimbări. Să nu cumva să-ncercați s-o înduplecați, aproape că au luat-o razna educatorii populari[3] care au avut de-a face cu ea, și ea a fost singura care n-a dat niciun ban pentru împrumutul de pace[4], mai bine nici să nu ne gândim din ce încurcături a scos-o pe vremea aia domnul locotenent-colonel. De altfel, și pe mine m-a alungat astăzi, a zis că după ce vă

transmit mesajul să dispar, nu vrea să mă mai vadă o vreme.

— N-o să ne milogim de ea, a spus soțul meu. E un cetățean liber. De altfel, eu am fost cel care a jignit-o, pentru că n-am acceptat să-mi transforme casa în talcioc aducând toate bibelourile alea.

Nepotul a căzut un pic pe gânduri, apoi s-a hotărât să ne spună:

— Gusturile ei sunt impecabile, doctore, a zis și s-a uitat spre soțul meu, credeam că o să vă dați seama, singura problemă e că niciodată nu se gândește la adulți atunci când caută un cadou pentru dumneavoastră, face alegeri ca și cum ar fi vorba de niște copii.

Mi-am adus aminte de masa de data trecută, ce și cum servise: gusturile lui Emerenc erau într-adevăr fără cusur, și poate că era ceva adevăr în asta, fiindcă de câte ori era vorba de mine sau de soțul meu, făcea alegeri care se potriveau mai degrabă cu gusturile unui copil. Poate că pintenul nu îi atrăsese atenția datorită pietrei prețioase, poate crezuse că un băiețel în vârstă de doar câțiva ani avea să fie încântat de o cizmă atât de frumoasă și, după ce mă întorceam de la plimbare cu Viola, mai mult ca sigur aveam să mă bucur de cățelușul de ghips. Nepotul a mai scăpat câteva lucruri, mătușa lui făcuse aluzie la faptul că voia să-și scrie testamentul, probabil că acea sarcină avea să cadă pe locotenent-colonel, pe noi erau puține șanse să ne mai roage ceva după cele întâmplate în ziua aceea, el, nepotul, nu poate să o ajute pentru că era implicat în afacere: le spusese bătrâna că lor le vor rămâne banii. Probabil că suma pe care intenționa să le-o dea nu era mică, locuia gratis acolo, cineva o aproviziona cândva cu haine, lenjerie, până și cu mobilă cât să-i ajungă pentru o viață, Emerenc cheltuia bani doar pe mâncare, până și lemnele de foc le aduna de la margine pădurii. Probabil că mobilele fuseseră deteriorate de pisica ținută în casă, dar ei

își amenajaseră frumos, nu le trebuia, dar aveau nevoie de bani, ar fi vrut să se apuce de construit, deși sperau din tot sufletul ca bătrâna să trăiască încă o mie de ani, pentru că existau puțini oameni pe lumea asta care să fie atât de buni și de curați, chiar dacă, așa cum o dovedea și vizita lui, bătrâna era imprevizibilă și iute la mânie. Și-a luat la revedere, m-a rugat să îi dăm telefon în cazul în care vedem că Emerenc are nevoie de ajutor, dacă e bolnavă, deși asta nu s-a mai întâmplat de mult, de când se știe el nu se mai întâmplase, bătrâna nu se plânsese niciodată de sănătate, deși lucra mai mult decât cinci tineri la un loc. Oricum ar fi evoluat lucrurile, să nu-i purtăm pică, Emerenc era o femeie bună.

De purtat pică nici nu putea fi vorba. Soțul meu, deși nu se lăuda cu asta, a simțit un fel de satisfacție reprobabilă. Pe mine m-a cuprins neliniștea. Ne obișnuiserăm ca în casă să fie ordine absolută și fiecare, mai ales eu, să poată să-și vadă de munca lui, devenise ceva de la sine înțeles că era cineva care le rezolva pe toate. În primul rând, nici nu mă deranja că ordinea vieții mele se destrăma și aveau să treacă săptămâni întregi până să apuc să mai scriu sau că treburile casnice aveau să rămână nerezolvate, ci mai degrabă gândul că Emerenc chiar ne iubise, cu oarecare reținere chiar și pe soțul meu, și atunci, mă întrebam, cu ce o jigniserăm atât de tare, ce lege din misteriosul și rigidul ei cod de comportament încălcaserăm? Mă gândeam că nu ne-ar fi pedepsit atât de tare doar pentru că nu voiserăm să acceptăm câinele cu urechea ciobită.

Viola era ca un posedat, mai târziu a înțeles că, orice ar fi făcut, trebuia să se mulțumească cu noi; de când a înțeles, a început să zacă, ca un câine otrăvit, oare de unde știa care era sensul celor câteva fraze ale nepotului lui Emerenc? Era un mister. Soțul meu a început să analizeze situația, până la urmă nu puteam să acceptăm așa ceva, Emerenc nu avea cum să ia în

nume de rău faptul că voiam să ne amenajăm casa potrivit gusturilor noastre, dar dacă asta ne reproșa, aveam să ne descurcăm și fără ea. Eu mă simțeam obosită, atât de obosită, încât senzația n-avea cum să fie reală, deși n-aveam nici motive, nici dreptul să fiu obosită, că doar nu făcusem niciun lucru care să mă epuizeze, masa de prânz era încă la frigider, ca de fiecare dată, și nu reușisem să scriu nici măcar o frază, normal, dar scrisul trecea drept stare de grație și în zilele mai liniștite. Probabil că mă pleoștisem din cauza evenimentelor, liniștea sufletească îți dă energie, contrariul ei te obosește. Acum eram nefericită, dar nu din cauză că eram nevoită să caut altă femeie, teza era mai simplă, până la urmă nu trebuia decât să o formulez: nu doar Emerenc se simțea atașată de mine, arătându-mi o simpatie mai mult decât comună, și eu o iubeam pe Emerenc. Un bun observator ar fi văzut că afabilitatea mea statornică, constantă era doar o mască pentru faptul îngrozitor că nu sunt capabilă de nimic mai mult decât de prietenie și că nu sunt atașată decât de un număr mic de oameni, pe care i-aș putea număra pe degetele de la o singură mână. De când murise mama, Emerenc fusese singura ființă pe care o lăsasem să se apropie de mine, mi-am dat seama de asta abia în momentul în care am și pierdut-o din cauza unui cățel cu urechea ciobită. A fost o seară greu de îndurat, deși soțul meu a făcut tot posibilul să-mi fie mai ușor, l-a scos pe Viola la plimbare, deși știam că va fi o tortură, fiindcă Viola trăgea de lesă, era neascultător, întotdeauna era neascultător atunci când îl plimba el. S-a uitat împreună cu mine la televizor, deși nu-i plăceau decât emisiunile de la radio, chiar a încercat tot ce se putea ca să mă ajute; niciunul n-a adus vorba de Emerenc, dar amândoi ne gândeam la ea. Soțul meu avea nevoie să se simtă într-un fel sau altul victorios, asta îl întinerea, îl făcea mai puternic, chiar mai sănătos, ziua în care Emerenc ne-a declarat

război devenise pentru el seara victoriei, aproape că-i vedeam coroana triumfătoare pe cap. Viola s-a dus să se culce, nu ne-a urat noapte bună nici când i-am făcut observație, coada lăsată semnala tristețe, o mare tristețe. Noi ne-am așezat pe balcon, iar câinele s-a târât în camera mamei și acolo s-a prăbușit ca împușcat. Era a doua seară a marii curățenii. În perioada aceea, după lăsarea întunericului, era forfotă pe strada noastră, obișnuiam să ne uităm de pe balcon la cei care cotrobăiau printre lucruri. Că ceva nu era în ordine în ceea ce o privea pe Emerenc o arăta și faptul că brigada aflată întotdeauna sub conducerea ei lucra acum fără ea. Bătrâna avea musafiri, admiratori și simpatizanți constanți, dar din cercul ei făceau parte și persoane privilegiate, care se bucurau de favoruri deosebite, cum ar fi Sutu, ea aproviziona strada cu fructe și legume din chioșcul de la colț, Adélka, văduva laborantului și Polett, cea care călca rufe, domnișoara bătrână cu început de cocoașă, care, potrivit spuselor lui Emerenc, fusese cândva guvernantă, apoi predase limbi străine și trăise zile mai bune, dar apoi ajunsese nu se știe cum pe stradă. Emerenc susținea că fusese prădată de soldați, și după război nimeni nu avea nevoie de guvernantă sau de profesoară de limbi străine, iar familia la care lucra plecase în Occident, lăsând-o pe Polett în urmă, nu îi plătiseră nici salariul din ultima lună. Trebuie să fi avut o soartă tulbure domnișoara aceea bătrână, care părea aproape întotdeauna înfometată, deși vecinii de pe stradă o chemau să calce, așa că ceva venituri avea, și chiar știa franceză, mi-am dat seama de acest lucru după vocabularul mereu schimbător al lui Emerenc. Se ducea des pe la ea să bea cafea. Dintre diversele abilități ale bătrânei făcea parte și aceea că nu uita nimic din ce auzea, folosea cuvintele străine fără să le stâlcească. În seara aceea doar Sutu, Adélka și Polett se aplecau printre umbre, fiecare cu câte o sacoșă enormă, Emerenc nu se

vedea pe nicăieri, deși aceea era pentru ea perioada marilor vânători, o recunoșteam imediat după felul în care se mișca chiar și pe întuneric. Așa cum se apleca printre obiecte părea o variantă secular a lui Dorottya Kanizsai[5], care cerceta pe câmpul de bătălie al obiectelor pierdute dacă mai rămăsese ceva viață în cei răniți.

De data aceasta, problema n-a fost rezolvată de Viola cu metodele primitive, dar eficace folosite în cazul primei noastre confruntări. Cred că a fost prima oară când am simțit din plin puterea carismei a lui Emerenc: bătrâna n-a făcut niciun pas în direcția noastră, dar l-a paralizat pe animal cu un fel de unde radar. Transferul de voință are multe forme, acesta era cel mai diferențiat, Emerenc îl adora pe Viola și încerca să-l recupereze ținându-l la distanță. Cu chiu, cu vai, viața a mers înainte, am alergat după un ajutor, câteva zile a fost pe la noi Annus, care s-a dovedit a fi un dezastru. Activitatea ei principală era că după jumătate de oră de muncă se arunca în cadă, se juca cu săpunul și chiuia de bucurie, apoi se plimba goală pușcă prin casă sub pretextul că se răcorește. Și Annus trebuie să fi fost sub farmecele lui Emerenc, trebuie să fi aflat de undeva că am rămas singură, eu pe stradă și prin împrejurimi nu am pomenit nimănui acest lucru. Annus a apărut din senin, și nu cu orice fel de recomandări. Se adunaseră o groază de lucruri nerezolvate, i-am acordat o șansă, dar n-a rezistat mai mult de o săptămână și nu neapărat din cauza scenelor din baie, ci din cauza lui Viola, care mârâia când o vedea, și la fel făcea cu toți cei care încercau să se apropie de aspirator și de cârpa de șters. Emerenc s-a evaporat, dar a și paralizat lumea din jurul nostru, asemenea figurilor centrale ale epopeilor, s-a dizolvat în aer, nici măcar întâmplător nu ne mai întâlneam cu ea, cunoștea cursul vieților noastre și făcea în așa fel încât, atunci când noi eram sau puteam fi pe stradă, ea să nu fie prin preajmă. Când

am fost nevoită să refuz al treilea angajament literar din cauza lipsei de timp, soțul meu a spus, după o cină al naibii de nereușită, fără niciun fel de accent dramatic în voce, că ne costă prea mult câinele cu urechea ciobită, mai mult decât fac câteva vorbe împăciuitoare. Nu avea rost să ne ascundem după deget, fără Emerenc nu ne descurcam, trebuia să așezăm statueta la loc de cinste, iar când venea cineva în vizită, o ascundeam, romanele nescrise nu ar fi trebuit să depindă de asta. Nu puteam să lucrăm, eu nici atât cât el, pentru că mie îmi reveneau și treburile casnice. Trebuia să acceptăm despăgubirile pe care Emerenc avea să ni le ceară.

Nu l-am luat și pe Viola când am mers la Canossa, nici nu voia să vină, încă mai ținea vraja paralizantă, nici măcar nu s-a ridicat, doar s-a uitat la mine cu privirea lui umană, de parcă ar fi cântărit dacă am suficient curaj să mă duc și oare ce se ascunde în spatele hotărârii mele, să fi fost doar atât, că voiam să asigur cu orice preț, pentru mine și pentru soțul meu, liniștea necesară creației mele, sau simțeam că am o datorie față de demnitatea umană a lui Emerenc? Bătrâna nu era de găsit în curte, în ultimul timp n-o găseam niciodată acolo, la început am bătut în van la ușa ei, apoi am dat ocol casei și am bătut în obloanele ferestrei.

— Vino afară, Emerenc, trebuie să vorbim!

Credeam că încearcă să amâne momentul, dar deschisese deja ușa. S-a oprit în fața ei. Avea o față serioasă, aproape tristă.

— Ai venit să-ți ceri iertare? m-a întrebat fără urmă de supărare.

Am fost copleșită, trebuia să formulez foarte atent, ca să ne păstrăm amândouă luciditatea.

— Nu. Avem alte gusturi, dar nu asta e important, noi n-am vrut să te jignim. Dacă dorești, câinele de ghips o să rămână în apartament. Nu ne descurcăm fără dumneata. Te-ntorci?

— Acceptați câinele de ghips?

Tonul era de om sigur pe el, punea condiții asemenea unui om de stat.

— Da.

— Unde o să-l puneți?

— Unde vrei dumneata.

— Chiar și-n camera stăpânului?

— Ți-am spus: unde vrei dumneata.

Am pornit, Viola încă nu sesizase nimic, dar când am ajuns în scară și Emerenc i-a rostit încetișor numele, am crezut că o să spargă ușa de la intrare. Emerenc l-a salutat politicoasă pe soțul meu, ca și cum s-ar fi reangajat la noi, l-a mângâiat pe Viola, care înnebunise, apoi a cercetat apartamentul. Câinele era pus pe masa din bucătărie, ușa de la bucătărie era deschisă, ca să-l vadă de când intra, l-a și observat imediat. S-a uitat la noi, apoi la statuie, iar la noi, apoi fața ei a fost luminată de zâmbetul ei de neuitat, păstrat pentru ocazii speciale. A luat obiectul și l-a șters de praf, s-a uitat încă o dată la el, apoi l-a izbit de pământ. Nimeni n-a scos un sunet, nu exista nicio entitate sonoră care să se potrivească momentului. Emerenc stătea între cioburi ca un domnitor. Au fost ani de tihnă și fericire la Odessa.

---

[3] Formarea conștiinței de clasă în timpul anilor ’50 ai secolului trecut era înfăptuită de către așa-zișii educatori populari.

[4] Sistem de economii introdus în anii ’50 în Ungaria, care prevedea ca o anumită sumă din venitul anual al unui salariat, echivalentul a aproximativ un salariu, să fie împrumutat statului pentru a-l ajuta în „lupta pentru pace“.

[5] Contesă maghiară care a trăit la sfârșitul secolului al XV-lea, începutul secolului al XVI-lea. A fost protectoarea săracilor și a celor căzuți la datorie.

Polett

La început, soțul meu și cu Emerenc se tolerau, iar mai târziu, puțin surprinși amândoi de ceea ce se întâmplă, au ajuns să se și placă, la început datorită faptului că amândoi țineau la mine și la Viola fără a nădăjdui să scape vreodată de acele sentimente, mai târziu pentru că ajunseseră să înțeleagă mai bine semnalele pe care le emiteau. Soțul meu a învățat semiologia formelor de exprimare ale lui Emerenc, iar Emerenc a început să accepte ca fiind ceva normal o formă de existență de neînțeles, lenește chiar, în care nici măcar nu puteai să scoți un cuvânt, și asta dura uneori jumătate de zi, pentru că unul dintre noi se uita la plopii din fundul grădinii, nu făceam practic nimic, dar susțineam că lucrăm. Cred că ne bucuram de viață fără să existe fricțiuni între noi, primul străin care a venit pe la noi a crezut despre Emerenc, care cotrobăia ceva prin bucătărie, că este mătușa sau nașa mea, nu l-am lămurit, pentru că era imposibil să definești exact tipologia sau intensitatea relației noastre sau de ce nu semăna Emerenc cu niciuna dintre mamele noastre, dar cu toate acestea era părintele nostru renăscut. Bătrâna nu ne lua niciodată la întrebări, nici noi n-o întrebam nimic, a spus despre ea însăși atât cât a crezut că e nevoie, dar vorbea într-adevăr puțin, ca acele mame adevărate al căror trecut a ajuns să fie aproape irelevant, mame ocupate cu viitorul odraslelor lor. Pe măsură ce treceau anii, Viola

devenea mai serios, reprezentațiile lui s-au înmulțit, știa să deschidă ușa apăsând pe clanță, dacă îl rugai îți aducea ziarul, papucii, deja îl felicita și pe soțul meu cu ocazia zilei de naștere și a celei onomastice. Emerenc stabilise distanțele, stăpânului îi oferea cea mai mare libertate, pe locul doi era Viola, apoi urmam eu. Pe mine mă chema des la cafea, mai ales dacă prezența mea era cerută de cercul ei de prieteni, în special Adélkăi îi plăcea să-și discute problemele cu mine. Adélka era tipul de femeie care dezbătea imediat corectitudinea sfatului primit cu trei, patru prietene, când se întâmpla asta, Emerenc se abținea cu greu să n-o bată. Sutu și Polett vorbeau mai puțin, mai ales Polett, care devenise din ce în ce mai tăcută, slăbise mult, apoi dintr-odată a ieșit din viața noastră.

Sutu a fost cea care a venit într-un suflet la noi cu vestea că Polett se sinucisese, ea se ducea în fiecare dimineață în zori hală să-și facă cumpărăturile, în afară de Emerenc ea era cea care se trezea cel mai devreme. Nici nu putea să pice într-un moment mai prost, deschisesem ușa fără chef, dar vestea m-a cutremurat. M-am întristat. Ajunsesem s-o cunosc destul de bine pe Polett, cafelele lui Emerenc le legaseră, simțeam că toți suntem vinovați de moartea ei, până la urmă anumite semne ar fi trebuit să ne dea de gândit, dar noi nu fuseserăm atente. „Cum să-i spunem lui Emerenc“, a întrebat Sutu, când ieri am luat prânzul împreună? Emerenc era cea mai apropiată de Polett, știa multe lucruri pe care Polett nu i le-ar fi spus niciodată lui Sutu, ea nu putea s-o facă, să-i spun eu lui Emerenc, ea trebuia să aștepte la miliție, pentru că ea o găsise pe săraca femeie. Iată cât de atentă fusese Polett și de data asta, în legătură cu modul în care își pusese capăt zilelor, nu complicase lucrurile dispărând și făcându-i pe ceilalți s-o caute, ci se spânzurase de nucul din grădină, nu alesese casa ca ușa să nu trebuiască să fie spartă. Ceea ce era cel mai interesant, își

pusese înainte o căciulă pe cap, probabil că nu voia să sperie pe nimeni, dar și așa fusese o priveliște îngrozitoare, cum atârna cu căciula aceea carnavalescă, văzută de mii de ori, împodobită cu globuri de aramă, acoperindu-i fața. Adélka știa deja, i se făcuse rău când auzise, dar și ea fusese nevoită să plece, nu putea să țină chioșcul închis prea mult timp. Să mă duc repede la Emerenc, pentru că dacă bătrâna nu afla la timp ce se întâmplase, avea să țină supărarea toată viața, ar fi trebuit să știu deja asta, când Emerenc era supărată era îngrozitoare.

Să-i spun ceva nou lui Emerenc, să-i dau vestea? Știa deja tot.

Când m-am dus la ea, curăța mazăre în curte, iarăși avea fața aceea senină ce semăna cu suprafața unui lac, era ceva mai palidă decât în alte dăți, dar probabil că nu avusese ea prea mult sânge în obraji nici în tinerețe. Venisem din cauza lui Polett, s-a interesat ea, ca și cum m-ar fi întrebat dacă Viola fusese scos la plimbare. O văzuse în zori, când lătrase câinele, ieșise când îl auzise, noi nu ne treziserăm? Nu. Soțul meu dormea, eu deschisesem ochii pe jumătate, pentru că Viola era într-adevăr gălăgios, după miezul nopții scheunase o vreme, mă și întrebasem câte voci are câinele ăla. Viola simțise când murise Polett, a continuat bătrâna pe același ton egal, se gândise s-o caute, umblase prin cartier, o lumină aprinsă pe undeva la ora aia avea să îi semnaleze unde lovise necazul, ea o bănuia pe bătrâna doamnă Böőr, care de câteva săptămâni arăta de parcă ar fi fost deja cu un picior în groapă, dar nu văzuse nicio lumină aprinsă, atunci se uitase prin grădini, o găsise din întâmplare pe Polett, dacă n-ar fi lăsat deschisă ușa căsuței în care stătea nici n-ar fi intrat, dar lui Polett îi era frică în chichineața aia, niciodată nu dormea cu ușa deschisă, deci imediat se gândise că i se întâmplase ceva. Casa era goală, aprinsese lumina și văzuse că nu e nimeni pe canapea, nici

pătura nu fusese desfăcută, ieșise din nou să vadă pe unde s-o fi ascuns, atunci o văzuse atârnând de copac în grădină, în lumina lunii căciula cafenie părea neagră. Nu reușeam să scot niciun cuvânt, doar mă uitam la Emerenc, care nu numai că nu era tristă, dar părea că vestea o lasă total indiferentă.

— Despre căciulă n-am vorbit, a continuat bătrâna curățând mai departe mazărea, nu mi-a spus că o să-și pună căciulă, ne-am înțeles doar în ceea ce privește hainele, și cum să fie îmbrăcată când o s-o înmormânteze. Eu i-am dat combinezon negru, că n-avea. Era destul de ciudată cu căciula aia care-i acoperea fața. Îi scăpase un pantof din picioare, nu l-am căutat. L-au găsit?

Trebuia totuși s-o întreb dacă era adevărat prin urmare că știa ce urmează să facă Polett? Cum să nu fi știut, a răspuns Emerenc și a amestecat boabele de mazăre, a estimat din ochi dacă erau de ajuns pentru toți. Au decis împreună până și metoda. Să nu bea otravă. Când a lucrat la detectivul acela, i-a spus stăpânul, care prelua mereu cazurile de sinucidere, că pe cei mai mulți dintre cei care se otrăveau îi găsea pe prispă, lângă deschizătura ușii, ca și cum fiecare dintre ei s-ar fi răzgândit și în momentul în care a simțit că se îneacă ar fi vrut să iasă din casă. Moartea prin otrăvire este dureroasă, excepție fac cei bogați, care au acces la altfel de substanțe, dintre cele pe care medicul nu ți le poate prescrie. Dar nimic nu se compară cu moartea prin spânzurare, e cea mai curată metodă, a văzut destui în Pesta când erau albii la putere, pe vremea aia albii erau cei care spânzurau, iar când au venit la putere roșiii, la ei până și cuvintele de batjocură cu care îi mânjeau pe ostatici semănau, cei care nu dădeau chix din prima dădeau exact la fel din picioare, indiferent de culoarea în numele căreia fuseseră spânzurați. Spânzurarea nu e rea, e mai bună decât moartea prin împușcare, pentru că gloanțele nu nimeresc tot timpul,

apoi omul se tot uită de câte ori este luat respectivul în cătare, iar la sfârșit mai trebuie să te și duci la el să-l omori cu patul puștii sau să-l împușți în ceafă în cazul în care nu moare imediat. Cunoștea și felul ăla de execuție, văzuse de suficiente ori.

Ultima oară la Micene, în fața mormântului lui Agamemnon am avut o senzație similară cu cea din ziua aceea de iunie, când boabele de mazăre curgeau printre degetele noduroase ale lui Emerenc, și m-am întors cu gândul nu doar în timp, dar și în spațiu și istorie: n-o vedeam doar pe copilul Emerenc prinsă în cercul neîndurător al tatălui ei dispărut înainte de vreme, al mamei care se aruncase în fântână, al fratelui vitreg rămas în Galiția și al gemenilor carbonizați lângă fântână, dar și pe tânăra fată care servea, din câte se pare și la casa unui detectiv, dar poate că nu fusese doar unul, pentru că nu avea cum să fie unul și același cel care îi spânzura pe roșii și cel care îi aresta pe albi. Am întrebat-o pe Emerenc dacă nu încercase s-o facă pe Polett să renunțe, din moment ce știa ce are de gând.

— Nici nu mi-a trecut prin cap, a spus Emerenc. Te așezi? Așază-te și ajută-mă să curăț mazăre, e puțină pentru noi patru. Cine vrea să plece, să plece. Pentru ce să fi rămas aici? De mâncare reușeam să-i facem rost cumva, cei din casă n-o deranjau, o lăsau să stea în chichineața aia pentru nimic, i-am făcut rost și de prietene, dar noi nu-i eram de ajuns, nici Sutu, nici Adél, nici eu, deși îi ascultam cu drag toate năstrușniciile și lucrurile pe care nu le înțelegeam, pentru că le spunea în franceză, dar de cele mai multe ori știam că și în franceză cotcodăcește despre același lucru: că se simte singură. Cine nu e singur, aș vrea și eu să știu, chiar și cel care are pe cineva, doar că încă nu și-a dat seama? I-am dus un pui de pisică, locatarii din casa unde stătea ea tolerau pisicile, a spus că asta n-o ajută, chiar nu știu cine ar fi fost potrivit pentru ea, dacă nici noi, nici

animalul nu era. Pisica avea un ochi albastru și unul verde, știa să privească în așa fel că nici nu mai trebuia să miaune, înțelegeai imediat ce vrea. Dar pentru Polett n-a fost suficient, pentru că pisica nu era om, de parcă n-am fi cu toții animale, doar că ele sunt mai neajutorate decât noi, ele nu știu nici să te denunțe, nici să te vorbească de rău, și dacă fură, au un motiv, ele nu se pot duce la magazin, la restaurant. Cât am rugat-o s-o primească chiar dacă i se părea că nu-i e de folos împotriva singurătății, nu, nu, nu, ea avea nevoie de un om. Bine, să-și cumpere de la piață, fiindcă la noi în cartier nu e nimeni în afară de noi și de pisică. Acum s-a împrietenit cu moartea, nu mai e singură. Sutu te-a trimis pe dumneata aici sau femeia aia cu minte de găină, Adél? Ce proaste au fost amândouă, niciuna n-a observat că Polett se pregătea să plece pe lumea ailaltă, e adevărat că nici nu le-a spus, dar mie n-a trebuit să-mi zică, nici lui Viola, noi am simțit că e pe picior de plecare. Nu i-am dat jos căciula, n-am văzut cum arată, dumneata ai putea să te uiți în locul meu să vezi dacă a avut o moarte ușoară au ba. Eu nu mă duc, încă n-am iertat-o, din partea mea n-avea decât să se spânzure, am alintat-o toate trei, și câinele o plăcea, am ascultat-o cu răbdare când se văita, i-am dus și motan, nu i-a trebuit, păi dacă voia să plece, ce rost mai avea să rămână? Nu mai avea treabă pe-aici, o durea burta tot timpul, nu mai putea nici să muncească, deși călca mai frumos decât oricare dintre noi, ai văzut și dumneata ce știa să facă Polett la masa de călcat. No, mazărea e gata! Dumneata pleci sau mai stai? Dacă o vezi pe Sutu, trimite-o încoace, îi transmit că imediat ce închide la chioșc să vină să m-ajute, că azi o să pun cireșele pentru la iarnă.

La intrarea în Micene, leii prinseseră viață, amândoi aveau ochi vii de felină, unul verde, celălalt albastru, leii din Micene mieunau. Mă întorceam spre casă și mă rugam să nu mă

întâlnesc cu Sutu, de fapt începusem să formulez în minte ce să-i spun, pentru că era clar că Emerenc n-u avea să ascundă în fața ei ceea ce tocmai îmi spusese. Trebuia să încerc s-o conving să nu spună nimic, măcar autorităților, păi ce avea să se creadă despre Emerenc dacă se afla, că o lăsase pe Polett să moară și că din compasiune îi mai dăduse și sfaturi practice nefericitei ăleia?

M-am întors, Emerenc se apucase deja de cireșe, scosese în curte un ceaun mare, asemănător cu cel în fața căruia discutasem prima dată cu ea, cel în care fierbea lenjeria.

— Emerenc... am început prudentă. N-ar trebui să vă puneți de acord ce veți declara la miliție? Poate că lui Sutu o să-i scape ceva ce n-ar trebui să se știe.

— Ei na! a dat din mână. Doar nu crezi că cineva o să-și piardă timpul cu Polett? Păi cui crezi că-i pasă de o domnișoară bătrână care s-a spânzurat și a mai și explicat într-o scrisoare de ce a făcut-o? Crezi că nu am pus-o să scrie o scrisoare de adio? Se găsește o rezolvare pentru orice, chiar și pentru moarte. Am stabilit cu ea totul, hainele, scrisoarea, din păcate nu pot să-i iau apărarea dacă porcii ăia de la morgă o s-o pipăie, deși niciun bărbat n-a văzut-o goală pe Polett, medicul legist o să fie primul, iar pentru el o virgină n-o să fie o noutate, el e obișnuit cu morții, am lucrat eu și la un medic legist.

Mormântul lui Agamemnon se adâncea. Nu îmi vorbise niciodată despre vreun medic legist.

— Cei care nu te cunosc nici n-ar crede despre dumneata că ești grea de cap, a continuat Emerenc, deși eu îți tot repet. Dumneata crezi că viața ține o veșnicie și că așa și trebuie să fie, și că întotdeauna o să fie cineva care gătește, face curățenie și farfuria o să fie mereu plină și o să ai hârtie pe care să mâzgălești și soț care te iubește și o să trăiți aici pentru totdeauna, ca-n basme, și singurele necazuri o să fie atunci

când o să se spună ceva rău despre dumneata în ziar, lucru care, nu-ncape îndoială, este o rușine, dar de ce ți-ai ales o meserie atât de josnică, încât orice tâlhar să te poată împroșca cu noroi? Nu știu cum de ți-ai făcut un nume, pentru că minte nu prea ai, iar despre oameni nu știi nimic. Nici despre Polett, deși ai băut cafea cu ea de o grămadă de ori. Eu îi cunosc pe oameni.

Cireșele se prăvăleau în ceaun. Totul devenise mitologic, fructele, felul în care se desfăceau cireșele, zeama care începuse să se dizolve și tâșnea ca sângele din rană, Emerenc în șorț negru, cu capul ascuns de broboada ce semăna cu o glugă, în fața ceaunului. Ea era calmul întruchipat.

— Eu am iubit-o pe Polett. Cum de nu înțelegi? Nu-i era de ajuns. Și Sutu o iubea, tot nu-i era de ajuns, Adél o mai și respecta, toanta, toate trei o iubeam, noi care spre deosebire de ea, suntem înstărite, fiindcă noi avem unde să lucrăm, Adél are pensie, și puneam întotdeauna bani, ca atunci când n-avea de lucru să nu sufere lipsuri, primea mâncare, lemne și masă de seară, aveam grijă de ea. Ei îi trebuia altceva, îi trebuia mai mult, ce știu eu ce, nici animalul nu i-a trebuit, deși eram dispusă să plătesc și pentru mâncarea lui... Ei, atunci s-a umplut paharul! De ce se văita tot timpul? Dacă nu poți să ajuți pe cineva, trebuie să-l lași în pace, dacă ea nu mai voia să trăiască, nimeni nu avea dreptul s-o oprească. I-am dictat frumos ce să le scrie celor de la miliție, a și scris, eu, Dobri Polett, necăsătorită, îmi pun capăt zilelor cu bună știință, din cauza bătrâneții, bolii, dar mai ales a singurătății. De bunurile mele să dispună prietenele mele, Etelka Vámos, văduva lui András Kürt, Adél, și Emerenc Szeredás. Cred că e destul de clar, fierul de călcat l-am luat încă de azi-noapte, ce-ar mai fi de zis? Acestea fiind zise, ce întrebări ar mai fi de pus?

Cazul lui Polett, la fel ca toate celelalte complicații survenite

în cercul lui Emerenc, a fost rezolvate de locotenent-colonel. De la el am aflat că se descoperise cu ajutorul computerului, că Paulette Hortense D'Aubry se născuse în 1908 la Budapesta, tatăl său fusese Emil D'Aubry, interpret autorizat, iar mama, Katalin Kemenes, nu avea niciun fel de pregătire, ultima ei slujbă fiind să calce rufe. Nu se găsiseră documente care să-i ateste religia, dar Emerenc se jura că fusese reformată, preotul n-a fost prea încântat când l-au rugat să se ocupe de înmormântare, a spus că, la fel ca în cazul lui Emerenc, nici pe Polett nu o văzuse la biserică și că sinuciderea nu era o faptă plăcută în ochii Domnului. Din fericire nu a auzit comentariul făcut de Emerenc, bătrâna și-a adus aminte de ce păți se cu doamnele de la societatea de binefacere, Polett fusese și ea de față la împărțirea cadourilor, dar ea nu primise nici măcar o rochie de seară cu paiete, ca Emerenc, doamnele aveau un cui împotriva ei, li se părea că umblă cu nasul pe sus, și-apoi, la fel ca pe Emerenc, nu o văzuseră niciodată la biserică, ceea ce era adevărat, pentru că în timp ce ele se rugau, Polett le călca hainele, indiferent dacă era zi de sărbătoare sau nu, da, ea, și folosea un fier de călcat cu cărbuni, pentru că pe atunci rețeaua electrică încă nu era pusă la punct în tot cartierul, curentul se dădea doar câteva ore pe zi și capul lui Polett mai avea un pic și exploda din cauza fumului de la cărbuni, mai mult ca sigur expresia „cu nasul pe sus" asta trebuia să însemne, acea stare mentală. Pe atunci încă eram foarte atașată stilului de viață de pe vremea când eram fată, se întâmpla ca de sărbători să mă duc și de două ori la biserică, așa cum mă obișnuisem acasă și la internat, Emerenc se uita tot timpul batjocoritoare după mine când mă vedea, eu îmi grăbeam pașii ca să nu trebuiască să aud mereu aceleași cuvinte, „doar cei care au timp se duc la biserică", ceea ce, pe lângă multe alte motive, nu era adevărat, pentru că eu chiar nu aveam timp de nimic, încercam să

recuperez noaptea orele din zi în care nu stăteam în fața mașinii de scris; scrisul este un lucru capricios, dacă întrerupem fraza, niciodată nu o vom putea continua la fel ca înainte, odată cu noua formulare centrul de greutate al textului se schimbă.

L-am convins pe preot că Polett era o femeie cu reputația neciobită, măcar el s-o laude așa cum se cuvine, dacă tot avea să fie înmormântată ca o cerșetoare. De altfel, toți cei care au însoțit-o până la cimitirul Farkasrét au putut să admire ultimul omagiu adus de Emerenc: la loc de cinste, sub urnă, alături de câteva buchete umile de flori, în loc de coroană, mesajul ei, scris pe o panglică albă, era legat de un ghiveci de mușcate înflorite: „Aici nu mai e singurătate, fie-ți țărâna ușoară. Emerenc.“ Coșciugul era dintre cele mai ieftine, mormântul era într-un loc prost, pe ultimul drum au însoțit-o puțini, ceremonia a fost și ea scurtă, Emerenc a ținut să mai rămână în fața inscripției, noi am vizitat mormintele cunoscuților, apoi, când în sfârșit ne-am îndreptat spre ieșire, ne-am întâlnit din nou cu ea, probabil că atunci își încheiase recviemul. Avea ochii plânși, buzele i se umflaseră, n-o văzuserăm niciodată atât de răvășită. Seara a venit după Viola, nici câinele nu era vesel, nu țopăia anticipând plimbarea, când l-a adus înapoi, Emerenc i-a poruncit să stea pe pătura lui. S-a dus să se culce fără să crâcnească. Eu aranjam un dulap, apoi m-am întors. Atunci Emerenc m-a întrebat:

— Dumneata ai omorât vreodată un animal?

I-am spus că nu.

— O s-o faci. O să-l omori și pe Viola când o să-i vină vremea, o să-i faci o injecție. Trebuie să bagi la cap, să nu-ncerci să-l reții pe cel căruia i s-a scurs nisipul din clepsidră, pentru că nu poți să-i dai nimic în locul vieții. Crezi că eu n-am iubit-o pe Polett, că mie mi-a fost totuna când ea s-a plictisit și și-a dorit să

plece? Dar ca să iubești trebuie să poți și ucide, nu ți-ar strica să ții minte asta. Întreabă-l pe Dumnezeu, cu care ești într-o relație atât de bună, ce i-a spus Polett când s-au întâlnit.

Dădeam reprobator din cap. De ce mă necăjea tot timpul? Nu era un moment bun pentru a tachina pe cineva.

— Am iubit-o pe Polett, a repetat Emerenc. De ce am mai zis ce-am zis, dacă iar n-ai înțeles, fiindcă nu te duce capul? Dacă n-aș fi iubit-o, aș fi oprit-o, pentru că dacă eu strig la cineva, ăla ascultă, lui Polett îi era frică de mine, știa că dacă nu e cuminte o pățește. Cine altcineva să-mi fi povestit mie despre Paris și despre cimitir, unde unei femei i se duc întotdeauna flori și unde împăratul este înmormântat în așa fel încât nu poți să te uiți la el decât de sus, păi cine știa să mai povestească ca Polett pe vremea când mai credea că viața are rost? Cum altfel aș fi putut s-o răsplătesc pentru că m-a învățat atâtea lucruri, când vedeam că nimic n-o mai poate ajuta, decât spunându-i că ultimul cuvânt trebuie să fie al ei, nu al altora și nici al sărăciei și al spatelui care o durea din ce în ce mai tare și nici al umilinței. Sutu n-a iubit-o cu adevărat, o și disprețuia pentru povestea ei de viață, până acum nu ți-am spus, dar acum nu mai contează dacă strămoșul ei a fost sau n-a fost tâlhar, a fost dat pe mâna călăului, îi căutau și familia, au fugit cu toții, așa au ajuns în Ungaria. Lui Polett nu-i era rușine, vorbea deschis despre asta, doar Adél ținea să-i comenteze proveniența, nu știu de ce era atât de îngâmfată, taică-său a fost închis pentru că s-a bătut la cuțite cu cineva și pentru că a dat o spargere pe nu știu unde, e adevărat că nu l-au spânzurat, dar n-a fost cu mult mai presus de rudele lui Polett. Adél a râs când a auzit că îi tăiaseră capul, dar Adél e o găină proastă, nu-i plăceau nici poveștile lui Polett, nici n-a înțeles, deși a tăiat destule găini, capul cade repede dacă e bine țintit, nu trebuie ciopârțit. Polett se jura că strămoșul ei n-avea nicio vină, fusese o victimă politică, eu am

crezut-o, la fel și Sutu, se mai întâmplă, câți oameni au fost omorâți și aici la noi, pe vremea când eu eram încă tânără? Soția brutarului, ăleia nu i-au tăiat capul? Au făcut-o bucățele. Nu mă crezi? Treaba ta. Gloata a rupt-o în bucățele, deși n-a făcut nimic, doar a deschis prăvălia, deși comandantul i-a poruncit să nu dea pâine decât soldaților, dar i se făcuse milă de oameni, a împărțit pâine la toată lumea cât timp a avut de unde, iar când n-a mai avut, n-au crezut-o, au târât-o afară și au omorât-o, au rupt-o în bucățele, ca pe pâine, dacă se-ntâmplă ca gloata să rezolve ceva, nu se rezolvă așa, un-doi, aia-i moarte lentă. No, mă duc, doar atâta mai voiam să zic, dacă aș avea pat, azi aș face o excepție și m-aș culca, dar de când bunicii Grossmann i-au scăpat pe tineri și au avut grijă și de Eva și pe urmă au băut cianura, de i-am găsit morți în pat, de atunci eu nu mai pot să dorm decât în fotoliu sau pe canapea. No, noapte bună! Lui Viola să nu-i mai dai nimic, a mâncat destul.

Am ieșit pe balconul care dă spre grădină, mă uitam la flori, la cer, timpul, seara, mirosurile și tăcerea erau nemișcate. Polett, hughenotul, brutarul și mirele s-au sedimentat în conștiința mea împreună cu bunicii Grossmann, al căror sistem nervos nu-l mai suporta pe Hitler, lângă ghilotină, găinile curioase pândeau moartea și mirosul aluatului era puternic. Emerenc niciodată n-a mai adus vorba de brutar, i-am găsit fotografia prinsă de manechin, nu mi-am dat seama imediat despre cine e vorba.

Politică

Emerenc n-a mai vorbit niciodată despre Polett, de parcă aceasta nici n-ar fi existat, în schimb stătea la noi mai mult ca oricând, de fapt ajunsese să-și dorească să stea tot timpul cu noi. Legătura noastră era suma unor rezultante nedefinite, ca și dragostea, deși eram nevoiți să facem o groază de concesii ca să ne putem accepta una pe alta. Pentru Emerenc, toate muncile care nu implicau forță fizică, mâinile, treceau drept trândăvie, aproape o escrocherie; eu am stimat dintotdeauna forța fizică, dar niciodată n-am pus-o mai presus de intelect, de asta m-ar fi dezvățat oricum anii cultului personalității, chiar dacă, în orice moment al vieții mele, nimbul lui Giono ar fi avut un efect puternic asupra mea. Temelia lumii mele era constituită din cărți, unitatea mea de măsură era litera, dar nu simțeam că asta ar fi singura salvare, așa cum credea bătrâna despre propriul standard. Fără să fi încercat să definească vreodată în sinea ei sau să fi cunoscut și folosit vreodată acest cuvânt, „anti-intelectual“, asta era, o anti-intelectuală, doar sentimentele o mai îndemnau uneori să facă rare excepții, dar imaginea ei despre intelectuali era aceea a unei clase conducătoare puse la patru ace. Din punctul ei de vedere, în ea intrau toți cei care nu mai făceau o treabă cu mâinile lor, ci îi puneau pe alții, care aveau calificare. Asta se aplică și la trecut, și la prezent, când noi răsturnări în ordinea socială creează un nou eșalon de

plutocrați. Pe propriul ei tată, care la începutul secolului fusese un meșteșugar înstărit, îl percepea ca fiind un muncitor, pentru că-și amintea de fața lui înconjurată de așchiile rindelei, degeaba avea casă, pământuri, cantități mari de lemn nobil și scule valoroase. Bătrâna, deși pentru nimic în lumea n-ar fi rostit cuvântul total compromis de „burghez“, trăia sensul noțiunii, nenumăratele locuri în care muncise îi cizelaseră manierele, dar nu reușiseră să-i schimbe mentalitatea, pentru ea bărbații care nu munceau cu mâinile lor, indiferent ce post important ar fi ocupat – în afară de locotenent-colonel, desigur, care menținea ordinea –, erau toți niște paraziți, iar femeile care țineau discursuri conținând orice fel de sloganuri erau doar pagubă la casa omului, așa cum fusesem considerată și eu la început. În ochii lui Emerenc, orice bucățică de hârtie era suspectă, toate birourile, toate broșurile, toate cărțile. Nu numai că nu auzise de Marx, dar nu citea nimic, nici măcar ziarul, cred că fusese tentată să ne disprețuiască și pe noi, ca pe niște oameni care încercau să evite munca, dar se mai înmuiase după ce ne trecuse pragul. Probabil că încercase să se convingă că un fel de mașinărie era și aceea la care băteam noi, că exista ceva onorabil în felul în care ne câștigam pâinea. Anti-intelectualismul ei n-o împiedica să accepte posturile care i se ofereau, ocupația ei, devenită, odată cu schimbările politice survenite, într-o măsură din ce în ce mai mare o marfă rară, îi oferea siguranță, învățase câte ceva de la fiecare stăpân, dar avea o părere despre fiecare. La cărțile lor nu se uita decât atunci când le ștergea de praf, lucrurile învățate în cei trei ani de școală dispăruseră demult sub lava anilor, ținuse minte o singură poezie, urarea de ziua mamei. De la episodul fântânii, educația ei literară fusese asigurată de diferiții angajatori și de viață, ultimele decenii din istoria Ungariei o învățaseră doar retorica, pe care ajunsese s-o urască și care reușise să-i

slăbească interesul față de poetic. Când a venit vremea în care se putea auzi și altceva, deja nu mai dorea să-și îmbogățească spiritul. Pe brutar îl călcaseră în picioare în timpul Revoluției din 1918, așa cum mi-a povestit mai târziu, eroul marii ei povești de iubire dispăruse și el, iar nedemnul lui urmaș o jefuise. Emerenc n-a aflat niciodată că până la urmă ajunsese la aceeași concluzie la care ajunsese și căpitanul Butler din *Pe aripile vântului*: la fel ca eroul lipsit de scrupule al romanului, nici ea n-a mai fost dispusă să-și riște inima pentru nimeni și pentru nimic. După Al Doilea Război Mondial, odată cu Marea Schimbare, i se deschisese în față un orizont fără sfârșit, ar fi putut să profite din plin, avea o minte rece, analitică și o logică ireproșabilă, dar nu dorise nici să aibă parte de educație, nici să se remarce, nici să se agite în interesul comunității în concordanță cu directivele sau după cum dictau campaniile, ea singură decisese de ce și pentru cine să facă ceva și cât de mult să se implice: alesese să rămână printre pisici și să ofere mâncare vecinilor bolnavi. Ziare nu citea, știri nu asculta, cuvântul „politică“ nu avea ce să caute în viața ei, iar tonul ei nu împrumuta vreo nuanță lacrimogenă sau conștientă de sine, în cazul în care se întâmpla să pronunțe cuvântul „Ungaria“.

Emerenc era locuitorul unui imperiu cu un singur locuitor, cu o autoritate mai mare decât Papa de la Roma. Comportamentul ei, indiferența ei absolută față de viața publică erau cauza unor diferende acute între noi, cred că în fața unor străini am fi făcut impresia unui număr de cabaret. Eu, cu arborele meu genealogic care putea fi urmărit până la tribul lui Árpád, încercam să o conving, aproape plângând de furie, ce însemnase perioada de dezvoltare de după război, ce însemnaseră naționalizarea, posibilitățile infinite ce se deschideau în fața clasei muncitoare – nu în fața clasei mele, ci a ei. Emerenc îmi răspundea că ea știa cum gândesc țăranii,

familia ei era tot de țărani, ălora le e totuna cine le cumpără ouăle și smântâna, doar să se poată îmbogăți, iar muncitorul amenință cu drepturile lui doar până devine și el stăpân, pe ea masele proletare – nu folosea aceste cuvinte, le exprimase cu cuvintele proprii – n-o interesau, iar pe bogații trândavi și mincinoși îi ura în mod deosebit. Preoții mint, doctorii sunt ignoranți și lacomi, avocaților le este totuna pe cine reprezintă, victimă sau ucigaș, inginerul calculează de la bun început în așa fel încât să poată economisi materiale pentru casa lui, iar marile întreprinderi, fabricile și institutele de cercetare sunt niște organizații criminale. Urlam una la cealaltă, eu ca Robespierre, reprezentanta puterii populare – deși chiar în acei ani făceau tot posibilul să mă împingă spre punctul din care să nu mai pot să lucrez și să mă trimită în ghetoul care îmi fusese repartizat, împreună cu soțul meu (care și el fusese atât de hărțuit și de umilit că nu mai putea să lucreze deloc), cu speranța că voi dispărea, fie schimbând ceea ce făceam sau cum trăiam, fie părăsind țara; totuși, ceea ce mă ținea în picioare era furia, fiindcă știam că cei care mă persecutau țineau doar la cariera lor de doi bani, țara se zbătea în chinurile facerii, ea nu avea nicio vină că lângă patul ei se postaseră niște moașe atât de netrebnice, care creaseră o lume plină de cei de teapa lui Sparafucile și că puterea ajunsese în cele mai murdare mâini, care pe vremea Sfântului László ar fi fost tăiate cu barda, pentru că erau mai răi decât hoții, distrusese încrederea acordată acestei țări pentru câteva decenii. Emerenc, în fața căreia erau în continuare deschise, în ciuda vârstei înaintate, toate posibilitățile, cel puțin pe vremea când a avut loc Marea Schimbare, însoțea mersul sinuos al istoriei cu remarci batjocoritoare, le-o zisese în față educatorilor populari, ei să nu-i țină nimeni niciun fel de discurs, predicile se țin la biserică, ea fusese trimisă să gătească încă de pe când era copil, n-o

întrebase dacă face față, la treisprezece ani deja slujea la familii din Budapesta, să se ducă frumos musafirul înapoi acolo de unde venise, să plece din curtea ei, că ea trăia de pe urma muncii făcute cu mâinile ei, nu primea bani să îndruge verzi și uscate, ca educatorul popular, și nu avea timp să-i asculte prostiile. Era o minune că Emerenc nu pățise nimic, că în acele vremuri tulburi nu o internaseră, era ceva diform, grotesc în ura ei îndreptată împotriva tuturor. Educatorii populari trăiseră probabil cele mai chinuitoare momente ale vieții lor când Emerenc le prezentase teoriile ei privind statul, ea nu făcea diferența între Horthy, Hitler, Rákosi și Carol al IV-lea, cel care era la putere poruncea și putea să dea dispoziții oricui și oricând, în numele a ceva de neînțeles. Cei care erau sus, indiferent sub ce formă și chiar dacă reprezentau interesele lui Emerenc, erau toți la fel, niște opresori. În lumea lui Emerenc existau două feluri de oameni, cei care măturau și cei care nu, iar de la cei care nu măturau puteai să te aștepți la orice și era absolut irelevant sub ce steag și sub ce ideologie organizau festivitățile de ziua națională. Nu exista nicio putere care s-o poată frânge pe Emerenc, educatorul popular dispăruse din zonă speriat de moarte, nu puteai să i te opui lui Emerenc, nu puteai să te întovărășești cu ea, nici să te împrietenești, nici măcar să vorbești, era curajoasă, de o deșteptăciune uimitor de malefică, iar nerușinarea ei te umilea. Nimeni nu reușise s-o convingă că dacă i-am fi acceptat modalitatea absurdă de împărțire a lumii între oameni care mătură și oameni care nu mătură, ar fi depins doar de ea dacă voia să facă parte dintre cei care măturau sau dintre cei care-i puneau pe alții să măture, pentru că statul îi acordase acest drept în 1945. Când nu mai avea ce să arunce în joc, făcea pe bătrâna amărâtă, pe care n-o mai atinge nimic pe lumea asta, privește distrată în pământ, pierduse deja toate trenurile.

— Dar nu e vremea pierdută, mătușico, își făcea speranțe tânărul agitator, în fața dumitale toate drumurile sunt deschise, ai origini sănătoase, cum să fie prea târziu, te ducem să înveți sau trimitem pe cineva aici să-ți spună unde să te prezinți, să-ți evalueze cunoștințele, care nu-s de toate zilele, în scurt timp o să recuperezi totul, o să-ți dai bacalaureatul, o să devii un om educat.

Educat? Asta fusese scânteia care declanșase anti-intelectualismul lui Emerenc, pentru că, dacă mintea ei deosebită îți atrăgea imediat atenția, repulsia față de litere trebuia comunicată tuturor personal. Era un orator înnăscut, de mare clasă.

De citit abia dacă putea, de scris doar cu chiu cu vai, dintre operațiile matematice de bază mai știa doar două, adunarea și scăderea, în schimb memoria ei funcționa ca cea a unui computer. Orice ar fi debitat radioul sau televiziunea prin ferestrele deschise, dacă suna pozitiv, contesta imediat, dacă era ceva negativ, se apuca să laude, habar nu avea în ce parte a lumii se află o țară sau alta, dar îmi repeta, punând accentul fără cusur, ce auzise la știri despre guvernul acelei țări, enumera numele oamenilor de stat, indiferent dacă erau unguri sau străini și își însoțea întotdeauna relatările cu comentarii.

— Dumneata crezi că vor pace? Eu nu, fiindcă atunci cine o să mai cumpere puștile, și cu ce drept o să mai poată spânzura și fura, plus că, dacă până acum n-a fost niciodată pace mondială, acum de ce-ar fi?

Reprezentantele unor grupuri de femei încercaseră s-o cheme pe Emerenc la întrunirile lor, dar ea le repezise; se simțiseră jignite. Cei din comitetul stradal și consiliul local o considerau o calamitate naturală, și în această privință preotul era total de acord cu ei: Emerenc se născuse să fie Mefisto, o ființă perversă. I-am spus odată că dacă nu s-ar fi opus mereu

norocului care o pândea, până acum ar fi ajuns primul ambasador femeie, ministru, ce știu eu ce, avea mai multă minte și inteligență decât Academia.

— Bine, a spus Emerenc, păcat că nu știu ce face un ambasador. Eu nu mai vreau nimic în afară de criptă, pe mine să mă lăsați în pace! Nu mă mai învățați, că știu destule, mi-ar plăcea să știu mai puține. Cei care mai vor ceva să păstreze țara pentru ei, dacă e așa plină de posibilități cum spui dumneata. Eu n-am nevoie de nimeni și de nimic, înțelege odată!

Într-adevăr, nu avea nevoie de țară, nu dorea să facă parte dintre cei care îi puneau pe alții să mănânce, nu avea nevoie de nimic și nu-și dădea seama că, negând mereu totul, de fapt făcea politică. Dacă asta făcuse și pe vremea lui Horthy, oamenii la care lucra atunci trebuie să se fi distrat copios, nepotul ei mi-a spus că pe vremea aia stătuse câteva zile la răcoare pentru discurs agitator. Orice perioadă din viața lui Emerenc devenea un tablou înspăimântător când își începea discursul, era mai bine să dispari de acolo, cine o auzea cum vorbea despre Gagarin sau despre Laika, încerca să se ascundă. Când am ascultat bătăile de inimă ale lui Laika la radio, a început să înjure, că asta se numește chinuire de animale, apoi și-a spus că probabil fusese vorba de ticăitul unui ceas, că doar n-o să se ducă un câine deștept să se îmbarce într-o bilă sau ce-o fi fost aia și să ardă gazul aiurea pe bolta cerească, cine credea așa ceva? Despre Gagarin a prezis ceva rău, n-ar fi trebuit să accepte o asemenea misiune, pentru că de obicei Dumnezeu nu e atent la noi dacă Îi cerem ceva, dar de ce ne e frică nu scăpăm. Păi dacă ea îl aranja pe vecin când acesta îi călca în picioare florile, și Dumnezeu avea să îl aranjeze pe intrus, nu de aia existau planetele, ca să umble cineva hai-hui printre ele. În ziua morții lui Gagarin, când a fost martora reacțiilor unei lumi îngrozite și cutremurate, până și toanta de Adél a evitat-o,

pentru că-și agita mâinile în curte și explica cum spusese ea dinainte că Dumnezeu nu va îngădui ca cineva să-I conteste domeniul de competență. S-a exprimat altfel, dar ăsta era sensul. Era singurul om de pe pământ căruia nu-i era milă de cosmonaut, de altfel nici pe Kennedy sau pe Martin Luther King nu i-a jelit, Emerenc urmărea evenimentele de pe cele două emisfere cu imparțialitate și lipsă de compasiune și ne-a comunicat că și în America există măturători și oameni care-i pun pe aceștia să mănture, Kennedy îi punea pe alții să mănture, iar un negru care nu fusese angajat la circ, dar tot se plimba toată ziua și făcea pe bufonul, trebuia să fie un rege printre măturători. Toți eram datori cu o moarte, imediat ce va avea timp, va plânge și ea.

Peste ani, dacă se întâmpla să mă întâlnesc cu nepotul lui Emerenc în cimitir, discutam uneori despre viziunea de nestrămutat pe care o avea Emerenc asupra lumii; tânărul își întindea mâinile în lături în semn de neputință, el credea că pacea venise prea târziu pentru mătușa lui, tatăl lui, în schimb, cântărea lucrurile lucid, el își mai amintea bine de anii aceia grei, era mulțumit, gândea ca un progresist, izbucnirile cu încărcătură negativă, în schimb, fuseseră întotdeauna prezente în viața mătușii lui. Era lesne de observat că acea rezistență specifică aproape că rămăsese fără obiect, era îndreptată la fel de mult împotriva lui Franz Iosif ca și împotriva tuturor celor care reușiseră să influențeze, chiar dacă în bine, istoria țării. Nu i-am povestit niciodată de fiul avocatului, deși simțeam că rădăcina furiei ei se afla pe undeva pe acolo, până la urmă locotenent-colonelul a fost cel care a pus în cuvinte problema în locul nostru, de fapt Emerenc ura puterea, indiferent în mâna cui era, dacă ar fi existat vreodată un om care să rezolve toate problemele celor cinci continente, Emerenc i-ar fi luat la cunoștință activitatea cu aceeași antipatie, datorită simplului

fapt că învinsese. Toți erau egali în conștiința ei, Dumnezeu, notarul, muncitorul, regele, călăul, președintele ONU și, dacă în mod întâmplător ajungea să fie solidară cu cineva, atunci simpatia ei era universală, nu i se cuvenea doar celui care o merita. Se cuvenea tuturor. Oricui. Până și criminalilor.

Despre asta eu aș fi fost cea mai în măsură să vorbesc, în fața mea bătrâna se mai destăinuia uneori, dar nu eram nebună, asta mai lipsea, să-i dau în vileag expozeurile. Odată curăța cu o cârpă umedă părul de câine de pe covor. Viola năpârlea. Stătea în genunchi lângă mine, îi auzeam discursul de lângă mașina de scris.

— Dragă Doamne, a spus Emerenc către cârpa udă, eu l-am ascuns pe neamț fiindcă-i atârna piciorul, adică ciotul care rămăsese după ce-l găurise mitraliera, mai târziu l-am ascuns și pe rus tot acolo, se uitau unul la altul în fundul pivniței – pe aia dumeata n-ai văzut-o încă, nici n-o s-o vezi, dacă spui la cineva, să vezi ce fac cu dumneata. Când m-am mutat eu aici, în vilă nu locuia nimeni, doar bătrânul paralitic, domnul Szloka, pe care mai pe urmă l-am îngropat, proprietarii plecaseră deja în Elveția, iar dintre ceilalți locatari încă nu apăruse vreunul. Am cercetat totul, din pivniță până în pod, am văzut că sub pământ poate fi făcută o bijuterie de despărțitură, dacă regrupez mai întâi lemnele de foc, iar în spate era o ușă care dădea într-o încăpere fără geamuri, no, am pus în fața ei câțiva butuci, așa, de formă, și acolo îi ascundeam pe toți cei care trebuiau să se ascundă. Îți dai seama ce fețe au făcut amândoi când l-am adus și pe rus, ăla cred că avea o bubă în piept, pentru că scuipa sânge cu spumă, bolboroseau în întuneric, deși niciunul nu-l înțelegea pe celălalt, le-am ascuns armele, le mai am și acum, nu că ar merita să fie folosite, fiindcă sunt zgomotoase, deși aș ști să le folosesc, ofițerul la care am lucrat era mare vânător. Când să se împrietenească și ei mai bine, au murit amândoi, i-

am scos noaptea în fața casei, nici până azi n-au înțeles vecinii cum puteau să zacă unul lângă celălalt atât de împăcați. L-am ascuns eu și pe domnul Bodarics, tot acolo, îl pusese Rákosi[6] sub urmărire, de la mine puteau să-l tot ceară, vezi să nu-l predau, purta întotdeauna cască la foraj, abia își curățase păcura de pe mâini când a venit. Auzi la ei, spion, pe naiba, ăla care a spus asta despre el era spion, doar nu era să-i las să-l ia, să-i rămână soția singură, că ea toată ziua freca, făcea curățenie, și-apoi domnul Bodarics îi respecta pe oameni, de câte ori n-a stat în genunchi lângă mine când trebuia să aprindem focul la centrală, el m-a învățat cum să economisesc cărbunele, de la el știu secretul focului, pentru că toate lucrurile au un secret, până și tăciunele. Vine omul lui Rákosi, deschid poarta, îl caută, păi ăsta nu e aici, îi spun că l-au luat alții în zori, să-l caute, că și mie mi-e dator cu banii pentru borcanele cu dulceață. A trecut cu bine peste perioada grea, o vreme ascunzătoarea a rămas goală, dar pe urmă l-am ascuns acolo pe securistul care a leșinat în grădină, era un securist de treabă, îl cunoșteam, ar fi fost păcat de el, a venit la mine când aveam mâna ruptă și mi-a instalat uscătorul de rufe, de ce să nu-l fi ajutat. Pentru celălalt, pe care l-am primit la mine mai târziu, n-aș băga mâna în foc, dar și pe ăla l-am ținut ascuns câteva zile, pentru că era ca vai de el, acoperit de o sudoare rece, câinii sunt așa înainte să li se dea în cap.

Am ascultat-o, n-am făcut nicio observație, Sfânta Emerenc de Csabadul, smintita care împărțea milostenie fără osebire, cea care îi salva pe toți, pentru că cei urmăriți trebuiau salvați, pe Grossmann, la fel ca și pe cei care-l urmăresc pe Grossmann, drapelul ei are pe o parte un uscător de rufe, iar pe partea cealaltă casca domnului Bodarics. Bătrâna nu numai că nu avea conștiința apartenenței la o națiune, dar nu avea niciun fel de conștiință. Mintea ei strălucea, dar dintr-un nor de aburi. O

asemenea sete de viață, dar așa de împrăștiată; un talent imens, dar nicio realizare pe măsură.

— Spune-mi, am întrebat-o odată, dumitale îți place doar să salvezi oameni, sau ai și denunțat pe cineva?

S-a uitat scârbită la mine: drept cine o luam? Ea nu îl denunțase nici pe frizer, deși acela o înșelase, îi luase totul, ăla mințea și în somn, dar ea nu spusese nimic când o lăsase și plecase cu prada, dacă-i trebuia, să facă ce voia cu ea, de atunci, de câte ori se apropia de ea vreun bărbat, de fiecare dată avea impresia că toți sunt aidoma bărbierului și ea nu mai avea de gând să dea din mână încă o dată ceea ce reușise să strângă, mai ales banii. Își făcuse planuri de viitor, dar din ele nu făceau parte frizeri, Kennedy și câini zburători, acolo nu erau decât ea și morții cărora le rezervase un loc. A lăsat ceea ce tocmai făcea, trebuia să fugă, își adusese aminte de medicamentele pe care trebuia să le ia de la farmacie pentru cineva, m-a întrebat dacă vreau să-mi cumpere și mie ceva. Mă uitam după ea și mă întrebam de ce ținea la mine, când eram atât de diferită de ea, nu înțelegeam ce-i plăcea la mine. Scriam deja, eram încă foarte tânără, n-am stat să analizez până la capăt cât de ilogică, ce forță mortală, ce pasiune imprevizibilă este atracția, deși cunoșteam literatura greacă, care nici nu reprezenta nimic altceva în afara securii din mâinile împletite ale pasiunilor, morții, dragostei și iubirii.

---

[6] Conducător *de facto* al Ungariei în perioada 1945-1949 și oficial între 1949-1956, în calitate de secretar general al Partidului Comunist Ungar și apoi al Partidul Muncitorilor din Ungaria.

Nádori-Csabadul

Aproape niciodată nu mi-a vorbit de locul în care se născuse, aflat nu departe de locul meu de naștere. Eu niciodată nu eram mulțumită de apa și aerul din oraș. Primăvara devreme, când troienele de zăpadă nu erau încă topite, dar pământul începea deja să se dezgheațe și din el se ridicau aburi, mi se făcea dor de casă, dar ea niciodată nu reacționa la răbufnirile mele, deși putea să simtă și ea mirosurile care promiteau venirea primăverii și să vadă luminescența verzuie, abia vizibilă pe crengi, nu încă frunzulițe, nici măcar muguri, dar dând semnalul că oamenii au început munca câmpului și, pe tărâmurile natale, în refracția de primăvară a luminii renăscute, prisma arată încă copilul de odinioară care a alergat și a dansat acolo, lipsit de griji și de gânduri, în primăvara care am fost, care a fost. În după-amiaza unei astfel de zile de sfârșit de februarie am fost invitată la Csabadul de către bibliotecarul de acolo, m-am dus repede s-o întreb pe Emerenc, ar veni cu mine dacă aș accepta invitația? Nu trebuia să stea să asculte, doar să mă însoțească și, cât timp ținea prezentarea, ea putea să se ducă să viziteze cimitirul sau poate să-și caute rudele. A plecat, lăsându-mă fără răspuns, eram sigură că mă va refuza, oricum, am acceptat invitația. Mai erau opt săptămâni până la data stabilită. După o lună și ceva, Emerenc a adus în discuție călătoria. M-a întrebat dacă va trebui să petrecem noaptea

acolo, fiindcă de așa ceva nici nu putea fi vorba, dar în caz că plecam dimineața și ne întoarcem seara, era posibil să meargă. Sutu fusese de acord să mătură ea trotuarul, Adélka avea să se ocupe de gunoi, dacă o luam cu mine, ea venea. Decizia neobișnuită i-a adus un pic de culoare în obrajii mereu palizi, m-a rugat ca atunci când ajungem la Csabadul să nu spun nimănui ce relație există între noi. Rugămintea ei m-a enervat, păi cine o trata pe ea ca pe un angajat. Am întrebat-o dacă îi convine să fie prezentată ca rudă a soțului meu, nu puteam să zic că e ruda mea, pentru că cei din familie m-ar fi contrazis, dar cu un budapestan necunoscut putea fi rudă oricând. Niciodată nu m-a privit cu sarcasmul și indulgența cu care m-a privit atunci.

— Stăpânul o să fie încântat, a zis pe un ton sec. Nu te mai obosi, eram doar curioasă dacă mă accepți și văd că mă accepți. Dumneata mă accepți, pentru că dumneata ești nebună de-a binelea și nu-nțelegi nimic. Drept cine crezi că mă iau? Crezi că mă iau drept rege? M-au trimis să lucrez ca servitoare încă de când eram copil, oamenii din familia mea nu sunt niște visători. O să le zic că sunt portăreasă. E și asta o slujbă.

Deja mă înfuriasem, trânteam lucruri, din partea mea putea să se prezinte cum voia, drept hingher sau jupuitor de animale moarte, nu ar fi existat om care să nu aprecieze că ținea în ordine o vilă cu mai multe etaje și alte câteva case, iar la noi se ocupa de toate treburile gospodărești. Aveau să o aprecieze mai ales pentru ultimul aspect, fiindcă, deși nu credea, cei de la Csabadul mă invitaseră tocmai pentru ceea ce ea disprețuia atât de mult, pentru scrierile mele, și acolo unde se născuse existau oameni care nu credeau că scriitorii sunt niște trântori și nu dădeau din mână a lehamite când auzeau de Arany János sau de Petőfi. Nu mi-a răspuns, nici n-a mai menționat călătoria, n-am știut până în ultima zi dacă merge sau nu, n-am mai

deranjat-o, îmi era teamă că dacă o voi forța, va rămâne acasă.

Înainte de lectură am trăit ca și până atunci, Emerenc ștergea de praf rafturile cu cărți, prelua poșta, dacă aveam vreo emisiune la radio, o asculta fără remarci; n-o interesa. Lua la cunoștință ori de câte ori fugeam să ni se ia vreun interviu sau la vreo conferință, la vreun cenaclu literar, dacă eram invitați la vreo oră de literatură maghiară, văzuse cărțile semnate de noi, le punea înapoi pe raft după ce le ștergea ca pe niște cutii de chibrituri sau ca pe niște sfeșnice, îi era totuna, un handicap ce putea fi trecut cu vederea, ca voracitatea sau slăbiciunea pentru alcool. Cu o ambiție aproape copilărească, încercam s-o câștig de partea atracției irezistibile exercitate, credeam eu, de literatura maghiară; odată i-am recitat *Puiul mamii*[7], credeam că poezia aceea o să-i trezească interesul, deoarece ea iubea animalele. Mâna cu care ștergea praful s-a oprit, iar ea s-a uitat la mine și a început să râdă scârțâit. Mi-a spus că știu niște texte năstrușnice. Ei, care-i baiu'! Ce-ia aia „care-i baiu'"? Ce-i aia „mata"? Nimeni nu vorbește așa. Am ieșit din cameră simțind că mă sufoc.

Până la urmă nu a venit cu mine la Csabadul. Nimeni nu era de vină, Sutu fusese somată să se prezinte la consiliu în ziua aceea în legătură cu autorizația pentru chioșc, și cu o seară înainte trecuse pe la Emerenc să-i spună că îi pare rău, dar n-are ce să facă, nu poate să-i țină locul, nu se știe când va fi chemată și nici cât va trebui să stea acolo. Brutalitatea scenei aproape că nu poate fi redată, insultele lui Emerenc deveneau cu atât mai sălbatice cu cât îi devenea mai clară nevinovăția lui Sutu, nu știu dacă mai e cineva căruia să i se fi întâmplat mai des decât ei să-și facă planuri și totul să fie dat peste cap pentru că cineva, undeva decisese altfel. Știa că Sutu era la fel de captivă ca noi toți, din moment ce o chemaseră nu putea să le spună că are altceva de făcut, așa că n-avea niciun sens să se

certe și să o jignească pe Sutu, dar a făcut-o. Sutu a plecat precum Coriolan, a trecut ceva timp până s-au împăcat. Emerenc a scos câinele pe jumătate adormit la plimbare în zori, nu dimineața, așa cum obișnuia, și toată dimineața, cât timp m-am pregătit, n-a plecat de lângă mine, găsea cusur în toate, nu-i plăceau nici părul meu, nici hainele, simțeam că-mi explodează capul, ce se tot băga și de ce-mi tot dădea indicații, de parcă m-aș fi dus la balul imperial? În timp ce-mi comenta coafura, mi-a spus că nu mai fusese pe acasă din ’45, și atunci doar se dusese și se întorsese, pentru că nu erau trenuri, făcuse troc cu niște alimente, dar în ’44 stătuse o săptămână, nu fusese o mare plăcere, dar ce să-i faci, familia ei nu era formată pe atunci din oameni prea veseli, bunicul fusese dintotdeauna un mare tiran, iar restul rudelor din partea mamei erau îngrijorate din cauza circului. În vocabularul lui Emerenc, „circul“ semnala întotdeauna un dezastru național – în cazul acesta era vorba de Al Doilea Război Mondial, toate situațiile în care femeile devin isterice, hapsâne și proaste, iar bărbații tâlhăresc și se iau la cuțite, toate astea întâmplându-se desigur într-un cadru istoric. Dacă ar fi depins de ea, i-ar fi închis pe toți tinerii revoluționari din martie ’48 într-o pivniță și i-ar fi pus la punct, fără literatură și urlat pe stradă, să-și găsească o preocupare onestă, să n-audă texte revoluționare, că-i aranja ea pe toți, afară din cafenea, să se ducă să lucreze pe câmp sau să învețe o meserie.

Mi-a trasat sarcinile abia când a văzut mașina de la cultură intrând în curte și, scris pe ea, numele localității: Nádori-Csabadul. M-a rugat să mă uit, dacă am timp, să văd în ce stare sunt mormintele familiei și, dacă era posibil, și vechea casă în care se născuse, la marginea lui Nádori și, dacă aveam timp, m-ar mai fi rugat să mă duc la gara din Csabadul și să mă plimb dintr-un capăt în celălalt al peronului. Peronul era important. Dacă dădeam peste vreun membru al familiei – imposibil să nu-

i găsesc, pentru că nepotul ei coresponda cu ei, nu făceau parte din familia Szeredás, ăia nu mai erau, doar rudele din partea mamei mai trăiau, cei din familia Divék –, să nu le transmit nimic și să nu flecăresc prea mult cu ei, dacă întreabă ceva, să le spun adevărul, că e bine, sănătoasă. Nu i-am promis nimic, habar nu aveam dacă voi avea timp, durata întâlnirii putea să depindă de condițiile de drum și de evenimentele locale, aproape niciodată un asemenea eveniment nu începe la ora stabilită, fiindcă trebuie să aștepți să vină oamenii, iar dacă șeful bibliotecii mă aștepta la masă, nu se cădea să-l întreb unde este cimitirul, dar i-am promis că voi face tot ce-mi va sta în putință. Mașina venise cu mult înainte de ora pe care o stabilisem, poate dacă mă grăbeam aveam timp să fac tot ce mi-a cerut.

Sutu a apărut pe stradă în ultimul moment, a deschis foc de baraj, a început să-și bată joc de Emerenc, că rămânea acasă cu toate că își pusese o broască nouă la ușă, bănuia ea de ce, nu avea încredere nici măcar în ea, credea că în ziua aia, când știa deja toată lumea că mă însoțește la Csabadul, hoții o să-i spargă casa, și cine altcineva ar mai fi putut să facă asta decât ea, Sutu, care ar fi fost dispusă să aibă grijă și de câine.

— Crăpi! i-a spus Emerenc cu sânge rece.

Sutu a amuțit, dar nu s-a mișcat o iotă, înjurătura o luase prin surprindere și fusese la fel de nedreaptă ca bănuielile ei. Au rămas așa și după ce-am urcat în mașină, stând una lângă alta, Sutu privind-o cu capul înclinat într-o parte pe Emerenc, ca și cum ar fi fost doi karatiști și bătrâna i-ar fi aplicat o lovitură care o paralizase. Am strigat după Emerenc că o să mă grăbesc să ajung acasă, aș fi vrut să mă întorc înainte de miezul nopții, dar era posibil să nu mai am suficientă energie să trec pe la ea, probbail că aveam să fiu atât de obosită, încât n-o să mai fiu în stare să vorbesc.

— Obosită de la ce? Obosiți o să fie nenorociții ăia care o să vă asculte, până să-i mâne la casa de cultură vor fi făcut deja cinci milioane de lucruri despre care dumneata habar n-ai, dau de mâncare la animale, mulg vacile, aștern paie-n grajd, iar dumneata doar o să stai și o să îndrugi vrute și nevrute.

N-am stat să-i explic ce istovitor este să stai în zăpușeala dintr-o sală neaerisită, cu ferestrele închise pe motiv că e zgomot afară, și să te concentrezi câteva ore bune. L-am rugat pe șofer să pornim. Eram puțin dezamăgită, mă așteptam ca Emerenc să facă o excepție și să nu mă necăjească, credeam că o să-mi ceară ceva, să zicem o nuia din gardul de acasă sau mai știu eu ce, eu întotdeauna aduc o pâine de două kilograme când trec pe acasă, dar nu mi-a cerut nimic. Când am plecat, Viola a lătrat leneș, ca și cum ar fi vrut să mă liniștească, despărțirea va fi scurtă, vom rezista amândoi până diseară.

Pe drum n-au fost probleme, nu ne-am oprit nicăieri, mă obișnuisem să nu mănânc niciodată înainte de sosire, aproape întotdeauna mi se punea masa și nu e frumos să nu gust măcar din mâncare. Nádori era un sat frumos, n-a trebuit să mă interesez unde este cimitirul, l-am și zărit la intrarea în localitate, începea exact în dreptul indicatorului, dinspre mormintele vechi, părăsite venea un iz de flori sălbatice și de salvie. Am oprit mașina, am intrat. O femeie uda florile de lângă gard. Era destul de bătrână, ar fi trebuit să audă de familia Szeredás sau Divék, dar nu se născuse acolo, se mutase abia după ce se căsătorise, nu auzise de familia tâmplarului, se vedea că cimitirul nu mai era folosit, cei mai mulți își dormeau somnul de veci sub niște ridicături de pământ rămase fără cruce, cele mai multe fuseseră furate, iar dacă mortul fusese cineva important, familia îl exhumase. Nu erau multe morminte îngrijite ca cel în jurul căruia trebăluia bătrâna, vreo douăzeci doar, am căutat o vreme, împleticindu-mă printre

vizuini de iepure și mușuroaie de cârtiță, am făcut-o chiar cu plăcere – vara, un cimitir părăsit are un farmec care nu este deloc trist –, deci am continuat să mă plimb printre mormintele năpădite de buruieni, dar nu era nimic de văzut. N-am găsit numele pe care îl căutam printre inscripțiile șterse de vreme, greu de descifrat. La Csabadul, în schimb, am avut mai mult noroc, imediat ce-am coborât din mașină în piațeta din centru, am zărit, scris cu litere roșii pe firma unui magazin, numele de fată al mamei lui Emerenc: „Divék Csaba ceasuri tradiționale și de cuarț, Divékné Kapros Ildikó bijuterii.“ În magazin lucra un cuplu tânăr. Dacă inițial crezusem că voi provoca o senzație aducându-le vești despre ruda lor, Emerenc Szeredás, care trăia la Pesta, asta în cazul în care mă aflu unde trebuie și doamna Szeredás, pe numele ei de fată Divék Rozália, făcuse parte din familia lor, ei bine, m-am înșelat. Auziseră de ea, dar nu o întâlniseră niciodată. Ceasornicarul m-a rugat să o caut pe nașa lui, care, fiind din familia Divék era verișoara rudei din Pesta, cele două copiliăriseră împreună, ea s-ar fi bucurat mult să mă vadă, mai ales dacă ar fi reușit să afle, după atâta amar de vreme, ce se întâmplase cu fata lui tanti Emerenc, pe care nu o mai văzuse de când o dusese în capitală.

Trebuia să fiu foarte prudentă, să nu se afle că informațiile pe care le dețin sunt incomplete și abia acum aflam că Emerenc avea un copil. Ca răspuns la bâjbâielile mele, au evocat o amintire pe care și ei o știau de la înaintași, și anume că Emerenc apăruse în sat în ultimul an al războiului cu o fetiță în brațe, care stătuse cam un an la străbunicul. Despre mormintele familiei tinerii nu știau nimic, dar nașa ceasornicarului sigur avea să-și aducă aminte. Din prăvălie m-am dus la bibliotecă, mai aveam foarte mult timp până la masa de prânz, ca să nu mai zic de lectură, șeful bibliotecii era fericit că îi ofeream un program, a fost dispus să mă însoțească.

Verișoara era acasă, semăna cu Emerenc, același trup înalt și robust, mersul ei era la fel de mândru, avea aceeași ținută, diferența era că se vedea că se bucură de viață și la vârsta aceea. În casa ei, amenajată cu gust și în care bunăstarea materială era etalată cu mândrie, lumina năvălea prin ferestre mari. Ne-a oferit prăjituri, tava a scos-o dintr-un dulap vechi, minunat, mi-a spus că mobila fusese făcută chiar de tatăl lui Emerenc, care nu fusese doar dulgher, așa cum probabil știam deja, dar și tâmplar, bunicul adusese dulapul când TSZ-ul din Nádori confiscase atelierul de tâmplărie. Și ea a încercat să afle ce se întâmplase cu fetița după ce plecarea la Budapesta, „ăleia ori i s-a întâmplat un mare noroc, ori o mare nenorocire, pentru că de exemplu fiul fratelui lui Józsi n-a văzut-o niciodată“. Bunicul lor fusese un om dificil, ne povestea femeia în timp ce mâncam din prăjitura galbenă, înaltă și beam din atât de cunoscutul vin din viță-de-vie cultivată pe terenul nisipos al pustei maghiare, niciodată nu înțelesese că pentru o fată găsirea unei slujbe la Pesta nu era lipsită de pericole, și când Emerenc apăruse cu copilul, toată lumea crezuse că o s-o omoare în bătaie, dacă asta s-ar fi întâmplat înainte să fi avut atacul cerebral, probabil că ar fi făcut-o, dar nu mai era cel de odinioară. „Astăzi, desigur, lucrurile astea nu mai contează, chiar dacă familia nu se bucură, n-o arată, atât autoritățile cât și societatea îi protejează pe tineri, așa am observat.“ Toată lumea căutase să afle cine era tatăl, justificat, dar Emerenc nu le spusese nimic și nu adusese nici actele fetiței, dacă bunicul n-ar fi avut o reputație atât de bună și nu l-ar fi cadorisit pe notar când pentru una, când pentru alta, ar fi putut să fie probleme, dar notarul mușamalizase afacerea, se găsiseră până la urmă niște documente în locul celor uitate la Pesta, tatăl era oricum necunoscut, așa că îi puseseră și ei numele Divék. Până la urmă bătrânul se obișnuise cu ea și mai mult chiar decât cu

strănepoții legali, pentru că fetița nu avea nici mamă, nici nimic acolo, așa că se atașase de bătrân, se urca pe el, îl îmbrățișa, bătrânul Divék izbucnise în plâns când Emerenc o luase cu ea și regretase până în clipa morții că o lăsase pe fetița aceea dulce să plece. De altfel, Emerenc era oricând binevenită la ei, singură sau cu fata, care acum trebuia să fie o femeie în toată firea, bunicul, din păcate, la fel ca și soțul ei, se prăpădise, ei erau ultimii Divék din sat, familia se risipise.

Ruda era săritoare, s-a oferit, în ciuda căldurii toropitoare, să ne arate mormintele, atât bătrânul cât și părinții ei erau înmormântați acolo, familia lui Emerenc rămăsese în Nádori, în cimitirul părăsit. Acolo a început să vorbească mai încet, era încurcată, nu era un lucru cu care să se mândrească faptul că bunicul, care la început nu fusese de acord ca fata ei să se căsătorească cu Szeredás, deși nu știa nimeni de ce, pentru că tâmplarul câștigase bine toată viața, iar în legătură cu tragedia aceea oribilă chiar că nu avea nicio vină, nu voise să-i țină mai aproape de el nici pe tâmplar, nici pe gemeni, nici pe propria fiică. Înmormântarea fusese făcută tot la Nádori, acolo erau îngropați toți, lângă tatăl lor, de parcă ar fi cu toții victimele lui, sigur, se poate că interpretase ea totul greșit, în vremea aceea era abia un copil, se întâmplă uneori ca cineva să se țină departe de mormântul celui trecut la cele veșnice, tocmai pentru că l-a iubit foarte mult și nu-i face bine să-l vadă. De altfel, al doilea soț nici măcar nu avea mormânt, „probabil că v-a zis Emerenc că a ajuns într-o groapă comună din Galiția“. În orice caz, dacă ruda din Pesta voia să ia măsuri, să nu mai amâne, de anul trecut Nádori și Csabadul se uniseră din punct de vedere administrativ, vechiul cimitir avea să fie arat în curând, de altfel nici ea nu putea să-mi spună unde erau îngropați cei din familia Szeredás, pentru că nu mai fusese pe acolo de când era mică, dar mormintele de acolo ale membrilor

familiei Divék și Kopró putea să mi le arate, numele ei de fată fusese Divék, dar mai târziu devenise Kopró. Mai era timp destul, așa că m-am dus să văd obeliscul ce dădea dovadă de bun gust, era din granit, pe el, așa cum se cuvine, deasupra numelor, erau apele Babilonului, sălciile și viorile agățate de crengi. Ruda mi-a dat chiar și un cadou, două fotografii, le-a căutat mult timp până să le găsească într-un sertar: mama lui Emerenc fusese într-adevăr o mireasă frumoasă, dar nu acea fotografie mi-a provocat cu adevărat stupoare, ci fotografia antică, zimțată, care o arăta pe Emerenc ținând în brațe un copil, lumina era proastă, doar fetița se vedea clar, Emerenc purta și pe atunci broboadă, dar hainele ei erau ceva mai colorate, nici nu i se prea potriveau, probabil le primise de la vreo familie la care lucrase. Chipul nu i se schimbase în mod esențial, doar ochii transmiteau, în loc de malițiozitate, un fel de seninătate plăcută. De altfel, la lectura mea au venit toți cei din familia Divék și Kopró, probabil că inițial nici nu le trecuse prin cap, dar, dacă tot eram în vizită la ei, au considerat că așa s-ar cuveni. La întâlnire au fost neobișnuit de puțini oameni, cei prezenți m-au ascultat fără niciun interes, toți sufereau din cauza căldurii. Eu, în timp ce-mi țineam discursul spus de sute de ori, mă întrebam unde o fi dispărut copilul din brațele lui Emerenc.

Înainte de a pleca, nu am uitat să-l rog pe șeful bibliotecii să trecem pe la gară. Chiar dacă s-a mirat, n-a arătat-o, am traversat peronul, așa cum mă rugase Emerenc, era un peron ca oricare altul, înalt, din plăci de beton, pustiu. La întoarcere, când am trecut prin Nádori, șoferul a oprit în fața casei în care locuise Emerenc, am aflat că la fel i se spunea și în prezent: casa Szeredás. Se vedea bine, pentru că soarele abia asfințise, era una dintre acele seri ireale de vară, când soarele nu-și retrage una câte una razele, ci dispare brusc, iar în spatele cenușiului

mocnesc fâșii de toate culorile, portocalii, albastre și mov. Am găsit locul de odinioară și era exact așa cum ne povestise Emerenc, fațada, zidurile laterale, dimensiunile și înălțimea se potriveau descrierii, Emerenc nu prezentase nimic deformat și, ceea ce era și mai uimitor, își amintea exact și proporțiile, nu-și imagina că vechea și frumoasa ei casă ar fi fost un castel, era ea destul de frumoasă și așa cum o ridicase József Szeredás. Casa nu fusese proiectată cu iubire, ci cu pasiune, îți dădea impresia că e un jurământ ce va rămâne pentru totdeauna valid. Vechiul atelier de tâmplărie rămăsese tot atelier, doar că acum avea ferăstrău mecanic; mă lătrau niște câini mari, legați cu lanț. Grădinița era tot acolo, tufele de trandafir îmbătrâniseră și se făcuseră copaci, cineva plantase în dreptul platanilor câțiva arțari, nucul crescuse și el mare, un leagăn atârna de o creangă, iar câțiva copii se jucau sub el. Nu am găsit ograda, în locul ei era un lan de porumb care promitea o recoltă bogată, am stat și m-am uitat cum se înșiră tulpinile, asemenea soldaților, și mă întrebam cum o fi memoria pământului, de vreme ce în el se ascund atâta sânge și morți, vise îngropate și eșecuri. Cum de poate să crească ceva din el? Sau poate tocmai de aceea? Maistrul era un bărbat tânăr, a văzut că opresc mașina și cobor, a crezut că am venit pentru puii de câine, îi vindea, dar i-am zis că am deja câine, am venit să admir clădirea, pentru că acolo locuise pe vremuri o vecină de-a mea. Imediat ce a aflat că nu mă interesează puii, nu mi-a mai dat atenție. M-am gândit să-i cer un trandafir din vechea tufă, dar apoi m-am răzgândit. Ce știam eu ce adâncime avea fântâna memoriei lui Emerenc, dacă până acum nu îmi spusese nici măcar că are un copil, sau cel puțin l-a avut. Acolo, în spațiul imposibil de tăgăduit și ușor de verificat al vieții ei de odinioară, am încercat să-mi gravez în conștiință coordonatele reale ale existenței sale, dar n-am reușit. Acolo nu mai era acasă, acolo unde trăia acum încă nu

era, sau, dacă da, în condiții care izolau casa de lumea exterioară. În acea seară, a cărei luminescență albăstruie mai stăruia doar în spațiul dintre dungile ce colorau asfințitul, un singur lucru era clar: pentru ea, satul dispăruse, Emerenc ajunsese la oraș, acesta o primise, ea însă nu acceptase niciodată orașul, din moment ce adevăratul ei mediu era prezent doar în spatele unei uși închise, pe care însă nu avea de gând să-l arate nimănui. M-am întors la mașină, n-am luat cu mine ca amintire nici măcar o frunză, și am pornit spre casă.

Știam că n-o să mă aștepte, era mult prea arogantă, mai bine nu afla niciodată ce mai rămăsese din vechile ei amintiri, decât să arate că o interesează. L-am salutat pe soțul meu care mi-a spus că el și Viola avuseseră parte de o masă de sărbătoare splendidă, apoi am trecut pe la bătrână, câinele a venit în goană la gard să mă întâmpine, Emerenc nici nu s-a ridicat, stătea pe bancă, la aer. Mă gândeam, „Stai tu liniștită, c-o să cadă imediat bomba atomică, trebuie să-ți fi trecut prin cap că s-ar putea să apară în discuție detalii pe care ai uitat să mi le aduci la cunoștință.“ Prima oară i-am relatat despre atelierul de ceasornicărie, apoi sonda a pătruns mai adânc, i-am povestit ce condiții bune de trai avea verișoara ei și că bunicul ei trebuie să fi fost un om nemilos, de ce îi pedepsise pe cei morți, săracii erau oricum vai de capul lor. Logica bătrânului era greu de înțeles, de ce lăsase mormintele în paragină, fusese complet lipsit de bună cuviință. Emerenc privea în depărtare, ca cineva care vede în întuneric lucruri care nu au de-a face cu ea, iar pe mine m-a cuprins brusc, ca un val, rușinea, ce mă băgam eu în spațiul ei privat, ce așteptam de la ea, vreo confesiune? În atâția ani nu reușisem să mă apropii de ea nici măcar cu un centimetru, doar nu-mi doream să-mi povestească despre copilul ei ilegitim, care pe vremea aia trebuie să-i fi adus numai probleme și umilințe, necazuri cărora cu greu le putea face față.

Păi ce eram eu? O perversă, o sadică? Speram să se laude cu ceva ce, potrivit vechii ei mentalități, trebuia negat? Emerenc și-a întors spatele spre grădină și din acel moment m-a privit doar pe mine, în timp ce Viola își ținea capul lipit de genunchiul ei. E penibil să scriu asta, dar am simțit că Viola știuse dintotdeauna de fata lui Emerenc, pentru că bătrâna îi povestea lui tot ce m-ar fi interesat pe mine.

— Ți-am mai spus, a început, folosind un ton de conversației, că s-au strâns de mult banii, dar am hotărât să aștept cu cripta până când mor, fiul fratelui meu Józsi o să se ocupe de toate. Eu nu-l urăsc pe bunicul meu, a fost așa cum a fost, gelos, rigid, nu l-a iertat niciodată pe tata că a luat-o pe maică-mea de lângă el, nici pe mine nu m-a iubit, nu-i reproșez asta, dar dreptul câștigat prin moarte de cei răposați trebuie respectat. Eu o să-i dezgrop pe toți, o să avem o criptă cum nu s-a mai văzut la Budapesta, o să vezi, vreunul dintre prietenii dumitale, pictor sau sculptor, o s-o deseneze așa cum o să-i dictez eu. Nu s-ar fi ajuns aici, din cauză că bunicului i-ar fi fost teamă să nu fie vorbiți pe la spate în sat, dar i-am procopsit cu fetița, și bătrânul era deștept ca un diavol, știa că rușinea fusese oricum făcută și că mă rănea mai tare dacă îl durea în cot de morminte, așa că a lăsat crucile să putrezească, iar eu trăiam la Pesta, nu puteam să mă duc la cimitir.

Slavă Domnului, deschisese subiectul, puteam să-i dau fotografiile. S-a uitat mult la amândouă, pe chipul ei nu se citea nicio emoție, crezusem că o să se emoționeze sau o să se înroșească, deși nu știu de ce avusesem impresia asta, putea să aibă în casă un album întreg cu fotografiile copilului, ce știam eu despre obiectele din Orașul Interzis al lui Emerenc? Nu a privit fotografia ca o mamă, cu atât mai puțin ca o mamă tulburată, al cărei trecut tocmai a ieșit la iveală, mai degrabă ca un soldat care s-a obișnuit să câștige fiecare bătălie.

— Asta e Évike, mi-a explicat, pe ea am așteptat-o data trecută, ea e cea care trăiește în America și-mi trimite banii. Ea îmi trimite și pachetele din care mai dau la unu', la altu', din care dumneata obișnuiești să primești lucrurile inutile, cremele și fardurile. Așa arăta când am adus-o de la Csabadul la Pesta, dar acum nu vreau s-o mai văd sub nicio formă, pentru că n-a venit atunci când i-am spus. Dacă eu o chem, și data trecută am chemat-o, atunci e obligată să vină chiar dacă lumea se face țăndări, că dacă n-aș fi fost eu, ar fi dat-o cu capul de pereți sau ar fi dus-o la gaze.

A împins fotografia spre mine, îmi semnala că nu are nevoie de ea.

— Crezi că a fost ușor?

Simțeam că nici acum nu îi era ușor să vorbească despre asta.

— Până atunci toți mă respectaseră, Szeredás Emerenc era un exemplu, curată, de treabă, ducea o viață demnă, învățase pe propria piele cum sunt bărbații, și când omul acela a plecat, iar mai târziu frizerul a fugit cu banii ei și cu toate micile lucruri de valoare pe care reușise să le strângă și ea de-a lungul anilor, nu băuse leșie, ci se scuturase, ca și cum nu ei i s-ar fi întâmplat toate astea și își jurase că ea n-o să mai fie logodnica nimănui, că n-o să mai lase niciun bărbat să se apropie de ea, să tragă pe sfoară și să jefuiască pe altcineva. Nu se atinsese nimeni de mine niciodată, îți dai seama ce plăcere a fost să mă prezint la bunicul cu un copil în brațe și să-i spun ăsta-i al meu, ce-ar fi s-o țineți la voi până se termină războiul, pentru că eu nu pot să am grijă de ea, n-am nici timp s-o răsfăț, aș pierde-o pe undeva, nu-i vina mea că ticălosul ăla mi-a făcut felul și m-am procopsit cu o fetiță. Nu puteam s-o țin la Pesta, era periculos, nu puteam s-o țin închisă, un copil are nevoie de mișcare și aer.

Tufele foșneau, Viola adormise cu capul pe pantoful lui Emerenc.

— Îți aduceți aminte de legi, nu? Bătrânii au băut cianură, tinerii au dat bani ca să scape, dar nu puteau să pornească pe drumul de munte pe jos, în patru labe, cu un bebeluș după ei, mi l-au dat mie. Doamna Grossmann știa ce înseamnă Évi pentru mine și ce însemn eu pentru Évi, fetița plângea indiferent cine încerca să se apropie de ea și nu voia să stea la maică-sa în brațe, voia înapoi la mine. Nu toți nemții erau niște ticăloși, vila asta fusese a unui industriaș neamț, el le făcuse rost Grossmannilor de omul care să-i treacă peste graniță, tot el mă adusese aici ca portăreasă și îmi încredințase toate responsabilitățile înainte de a pleca înapoi la el în țară. Totul fusese stabilit, eu am rămas la vilă, tinerii soți Grossmann au plecat spre graniță, iar eu am dus-o pe fetiță la țară, era mai bine să se creadă că dispăruse odată cu părinții ei. Dar nu mă întreba de ce primire am avut parte când am ajuns, pentru că n-a fost o primire oarecare, am crezut că n-o să mai pot umbla. No, bate-mă, lovește-mă, i-am zis lui bunicu-meu, înjură-mă, dar lasă fetița-n pace, i-am dat banii și bijuteriile primite de la familia Grossmann să aibă grijă de fetiță, a crezut că m-am dedat și la furt în harababura războiului, că i-am furat pe Grossmanni, fiindcă nu era chiar puțin ce aveam la mine, le-a luat, cum să nu. A și avut grijă cum se cuvine de fetiță timp de un an bun, apoi familia Grossmann s-a întors, m-am dus s-o iau. Ei săracii ar fi vrut să-și reînceapă viața, dar până la urmă s-au întors în străinătate și tot ce mai aveau, inclusiv mobila, pe care reușisem deja s-o pun la adăpost aici, în vilă, mi-au dat-o mie în semn de recunoștință, apoi au dispărut, le era frică să rămână aici, pentru că Rákosi reîncepuse circul. Ai fost pe peron?

I-am zis că da.

— Am vrut să-l vezi, pentru că-mi apare adesea în vis și-

ntotdeauna e ca ultima oară, când animalul s-a aruncat după mine din vagon. Aveam noi o junincă de culoarea pâinicilor coapte, pe aia eu o crescusem de când era viței și, pe lângă cei doi gemeni, ea era pentru mine al treilea copil, avea același păr mătăsos ca al gemenilor, nasul moale și roz și mirosea a lapte ca și frații mei. Râdea lumea, că venea tot timpul după mine, dar apoi au trebuit s-o vândă, pe mine m-au închis în pod, au luat scara să nu pot să fug după ea, pe vremea aia la țară copilul nu ieșea din cuvântul părinților, iar dacă nu înțelegea de vorbă bună, părinții îi trăgeau o scatoalcă zdravănă, îi spuneau ce să facă și dacă tot nu-nțelegea îl băteau de-i suna apa-n cap. Poate că acum s-au mai schimbat lucrurile și pe acolo, nu știu. În orice caz, pe mine m-au bătut, au închis ușa, dar tot am reușit să cobor, știam că dacă juninca fusese vândută o să fie luată cu trenul, așa că am fugit pe peron, dar până să ajung eu acolo o înghesuiseră deja printre animalele vândute de ceilalți țărani. Mugea de-acolo de sus, iar eu îi strigam numele, încă nu trăseseră ușa peste ea, când m-a auzit a sărit de pe platformă. Copilul e prost, când am strigat-o n-am știut ce fac. Și-a rupt picioarele din față, pentru că a căzut peste ele, l-au chemat pe țigan să-i dea în cap, bunicul blestema, „Mai bine să mor eu, nu animalul, care face o avere, asta-i pagubă la casa omului“. Au tăiat-o și au porționat-o, m-au pus să mă uit cum o omoară și o taie, nu mă întreba ce-am simțit, dar ține minte, să nu chemi pe nimeni înapoi din moarte, fiindcă n-o să se termine cu bine. Dacă nu imediat, atunci mai târziu. Mai bine să nu iubești pe nimeni, fiindcă așa nicio ființă la care ții n-o să fie măcelărită și nici tu n-o să sari din vreun vagon. No, du-te acasă, am vorbit destul amândouă, a obosit și animalul, du-l acasă pe Viola. Viola... Juninca aia de acasă se numea Viola, așa a botezat-o mama. Mergeți odată, câinelui i s-a făcut somn.

Câinelui, nu ei, care fusese toată ziua în priză, nu ei, care

alergase în stânga și în dreapta, făcuse curățenie, măturase, imago-ul etern, Viola pe peron sau pe strada noastră, sub înfățișarea unui câine.

M-am conformat și m-am dus acasă, am simțit că vrea să rămână singură cu amintirile pe care le adusesem la suprafață. Probabil că în acel moment totul era acolo, în jurul ei, familia Grossmann și industriașul, care nu fusese un om rău, vila goală, în care la început trăise singură, apoi se perindaseră locatarii, întâi nemții în șuvoaie, apoi soldații unguri, dispăruseră și aceștia, veniseră fasciștii, fasciștii plecaseră, rușii ocupaseră casa, Emerenc le gătise și le spălase, casa fusese naționalizată, transformată în vila de apartamente, știută și de mine și printre, sub, în spatele a toate astea se ascunde jignirea fundamentală, brutarul omorât de mulțime, frizerul care era un ticălos, rușinea îndurată la Csabadul din cauza Evei Grossmann, juninca, pisica spânzurată de clanță și marea dragoste. Oare și pe pisică o botezase tot Viola?

---

[7] Poezie scrisă de Petőfi Sándor.

Filmări

Când eram la facultate nu-mi plăcea deloc Schopenhauer, dar mai târziu mi-am dat seama că ar trebui să accept din teoriile lui măcar atât, că fiecare legătură sentimentală este o posibilitate de atac și cu cât las mai mulți oameni să se apropie de mine, cu atât sunt mai expusă pericolului. Nu mi-a fost ușor să accept că de la un punct încolo va trebui să țin cont și de Emerenc, existența ei devenise unul dintre elementele vieții mele, și încă de pe atunci mă speria gândul că s-ar putea s-o pierd, iar dacă aveam să îi supraviețuiesc, că se va alătura celorlalte umbre, a căror natură atotprezentă, fluidă mă tulbură și mă aduce în pragul disperării.

Această acceptare nu era alterată nici de faptul că Emerenc avea un comportament dictat de un cod imprevizibil, câteodată mă trata cu atâta dispreț și asprime, încât până și străinii se întrebau de ce o tolerez. Nu conta, de mult nu mai dădeam atenție mișcărilor tectonice superficiale ale lui Emerenc, așa cum probabil și ea ajunsese la aceeași descoperire și nici ea nu dorea să-și mai pună încă o dată la bătaie inima, asemenea căpitanului Butler, nici ea nu putea să-i reziste afecțiunii pe care o trezeam în sufletul ei. Dacă eram bolnavă, ea era cea care avea grijă de mine până se întorcea soțul meu de la muncă, niciodată n-am avut ocazia să-i întorc serviciile, pentru că Emerenc n-a fost niciodată bolnavă, nu dădea prea mare

atenție nici accidentelor survenite în bucătărie sau în timp ce muncea, dacă oala cu untură topită i se vărsa pe picior, dacă se tăia cu cuțitul de tăiat carne, nici măcar nu înjura, își îngrijea rănile cu un unguent făcut în casă; Emerenc nu avea nicio considerație pentru oamenii care se plângeau. Mai târziu n-a mai avut nevoie de motive sau justificări ca să treacă pe la noi, nu trebuia să exprime în cuvinte, știam amândouă: ne plăcea să petrecem timpul împreună. Stăteam de vorbă ori de câte ori rămâneam singure în apartament și timpul ne permitea. Nu putea fi convinsă în niciun fel să citească ceva scris de mine, dar recenziile negative nu o mai lăsau indiferentă, înțelegea natura personală a valurilor de atacuri motivate politic îndreptate împotriva mea, criticile o înfuriau, devenea irascibilă, o dată m-a și întrebat dacă n-ar face bine să-l denunțe pe critic locotenent-colonelului. Degeaba încercam s-o liniștesc, când se întâmpla asta, se mânia și era plină de ură. Acum nu mai încerca să se opună nici ideii că munca mea nu avea niciun rezultat, niciodată n-a apreciat-o la justa ei valoare, dar a născocit o ideologie, ca să nu trebuiască s-o respingă complet: scrisul este o îndeletnicire care seamănă cu jocul, copilul îl ia în serios și, cu toate că nimic important nu depinde de ceea ce face el acolo cu o concentrare atât de mare, asta nu înseamnă că dacă e doar un joc nu-l obosește, ba din contră. Mă întreba lucruri la care scriitorul nu-i poate răspunde cum se cuvine nici jurnalistului, nici cititorului, de exemplu cum s-a născut din nimic, din cuvinte, romanul. Nu puteam să-i explic magia cotidiană a creației, nu putea fi pus în cuvinte cum și de unde ajung cuvintele pe pagină. Să-i explic felul în care se realizează un film s-a dovedit a fi o sarcină mai ușoară. Când a început să arate interes față de ce se poate realiza în studio sau în aer liber, ce înseamnă să filmezi, am sperat că voi reuși s-o atrag măcar până la marginea sferei mele de interes. Ocazia se ivise,

lucram la un film. Mașina ștabului venea în fiecare dimineață după mine, ne grăbeam să ajungem la fabrică. Când ajungeam acasă mă scotea din minți cu interogatoriile ei, ce se întâmplase, cine mai era de față, ce spusese, cum decursese ziua, ce făceam noi de fapt acolo. O dată i-am spus că a doua zi o voi duce la studio. Nu-mi făceam mari speranțe, din moment ce, în afară de vizitele la cimitir, nu se îndepărta niciodată de casă, dar a doua zi dimineața aștepta să vină mașina, îmbrăcată în haine de sărbătoare, ținând o batistă imaculată și un fir de măghiran între degete. Atunci mi s-a făcut rușine pentru toate remarcile cinice făcute în gând și pentru că se întâmplă să sărim uneori unul la gâtul celuilalt sau, ceea ce e și mai rău, punem furia la gheață, răzbunarea noastră hibernează până în momentul în care se ivește ocazia să înjunghiem din nou pe cineva, pentru că orele fug și în timpul filmărilor fiecare secundă înseamnă bani. Dar iat-o, îmbrăcată în haine de sărbătoare, așteptând să vadă ceva și luând totul extrem de în serios.

Pe Emerenc n-a întrebat-o nimeni ce caută pe platou, probabil că cei de la poartă au crezut că este o figurantă, se plimba cu un calm atât de firesc prin curtea fabricii, încât părea că face parte dintre scriitori sau actori. S-a așezat pe locul indicat, tăcută și atentă, nu punea întrebări, nu se foia, nu deranja pe nimeni. Urma o scenă grea, care trebuia să pară spontană, altfel efectul dorit se pierdea, toată lumea alerga de colo colo, se succedau cunoscutele operațiuni pregătitoare, machiajul, repetarea replicilor, măsurarea luminozității și a distanței, așezarea actorilor pe poziții, gata, clachetă, apoi ne-am luat catrafusele și am continuat munca pe Insulă, pe drum Emerenc s-a uitat tot timpul pe geam, cred că nu mai fusese la Grand Hotel de câteva decenii sau poate nu îl văzuse niciodată. Am filmat scena exterioară în fața hotelului, unul dintre

cameramani era în elicopter, Emerenc se uita când la el, când la macaraua cu celălalt operator, acolo treaba era făcută de tehnică și de mașinării în aceeași măsură în care marea scenă amoroasă era meritul actorilor care îi jucau pe îndrăgostiți. Ca și cum bărbatul și femeia ar fi fost amețiți de valurile pasiunii, pădurea părea să cadă peste ei, copacii, pământul, lumea fremătau, ne-am uitat la reluare pe monitor, scena era minunată, rar se întâmplă să iasă atât de bine. Am mâncat ceva, Emerenc nu era dispusă să intre în Grand Hotel, devenise ostilă, neprietenoasă, nu mai voia să vadă nimic. Îi cunoșteam expresiile, știam că îi ajunsese, nu mai voia să rămână, încerca să-mi sugereze că ar fi vrut să plece. Simțeam că ceva nu e în ordine și, ca de atâtea ori, n-am reușit nici de data aceea să aflu cauza, m-am gândit că o să-mi spună când o să ajungem acasă, din fericire terminasem și eu treaba, mi-am luat rămas-bun și am plecat. În mașină, Emerenc și-a desfăcut imediat doi nasturi la guler, ca și cum nu ar fi avut aer. Rar s-a întâmplat să simt o amărăciune mai mare în vocea ei decât atunci când mi-a mărturisit ce-o deranja: eram niște mincinoși, niște impostori, mi-a spus Emerenc. Nimic nu era adevărat, foloseam un truc ca să mișcăm copacul din care nu se vedea decât coroana, cineva făcea poze din elicopter, se învârtea pe acolo și plopul nici nu se clintea, în timp ce ea, spectatorul, credea că sare, dansează și se rotește toată pădurea. Nu era decât o înșelătorie respingătoare.

N-ai dreptate, m-am apărat eu, copacul pus să danseze chiar dansează, pentru că spectatorul îl percepe astfel, important este efectul pe care-l producem, nu dacă mișcarea plantei e reală sau dacă iluzia mișcării e provocată de un specialist, până la urmă cum ar putea fi pusă în mișcare pădurea, dacă arborii sunt înfipți în pământ? Să creezi iluzia realității nu e tot o artă?

— Artă, repeta cuvântul cu amărăciune în glas, dacă ați fi într-adevăr artiști, atunci totul ar fi adevărat, chiar și dansul,

atunci cuvintele voastre ar face copacii să se miște, n-ați avea nevoie de mașinăria aia sau ce-o fi, care face vântul, dar voi nu vă pricepeți la nimic, nici dumneata, nici ceilalți, sunteți niște clovni, niște căzături, sunteți mai răi decât bandiții!

Mă uitam înmărmurită cum coboară în adâncul unei gheene de neînțeles, ca cel căzut în fântână, căruia i se mai aud doar sudălmile și gâfâielile. La sfârșit a ajuns să șușotească în barbă, a spus că existaseră totuși niște momente în care tipul ăla, operatorul, n-ar fi trebuit nici măcar să-și miște mâna, nici de elicopter nu ar fi fost nevoie, pentru că vegetația dansează de la sine. Dumnezeule, care trebuie să fi fost momentul faustian al vieții ei, când strigase clipei să se oprească, pentru că în jurul ei copacii pluteau? N-o să aflu niciodată, deși e acolo în trecut, undeva. Când a înțeles structura magnetofonului și a învățat că textul sau melodia auzită poate fi repetată, s-a întrebat la un moment dat, ce-ar fi dacă viața omului ar fi înregistrată pe bandă și ar putea fi derulată înapoi și oprită sau reluată după chef. Ea și-ar fi acceptat-o pe a ei așa cum fusese, respectiv așa cum avea să fie ea până la moarte, dar cu condiția să poată da înapoi acolo unde voia ea. Nu am îndrăznit s-o întreb unde ar fi oprit magnetofonul, cu atât mai puțin de ce. M-am gândit că oricum nu mi-ar fi spus.

Momentul

Dar mi-a spus. Nu în condiții în care ar fi fost justificat sau logic, ci atunci când a considerat că a venit momentul. Dacă Emerenc credea în vreun factor, atunci acela era timpul, în mitologia ei personală Timpul măcina într-o moară infinită și, în funcție de al cui sac se nimerea la rând, din ulucul morii curgeau evenimentele. Conform credinței lui Emerenc, nimeni nu rămânea pe dinafară, eventual nu mai apuca, dar era convinsă că morarul măcina și grâul morților, doar că făina era luată în spate de alții care apoi își făceau pâinea din ea. Sacul meu a venit la rând peste mai bine de trei ani, când incandescența albă a sentimentelor ei nu mai însemna doar iubire, ci și încredere absolută. Toată lumea avea încredere în Emerenc, Emerenc nu avea încredere în nimeni, mai exact aleșilor le reveneau doar firimiturile încrederii ei, le dăduse locotenent-colonelului, mie, mai demult lui Polett, nepotului ei, mai multora, unii primiseră mai puțin, alții mai mult. Adélkăi i-a spus lucruri despre care credea că i se potrivesc și le poate înțelege, locotenent-colonelului i-a povestit alte lucruri, iarăși altele lui Sutu și omului bun la toate, mie la început mi-a dezvăluit cauza morții gemenilor, a trecut mult timp până să aflu că nepotului ei de exemplu nu îi povestise niciodată, îl lăsase să creadă că nu mai avusese decât un singur frate, pe tatăl lui. Ca și cum ar fi plănuit să-și bată joc de noi și după

moarte, nu-i spusese nimănui totul despre ea, trebuie să se fi distrat acolo, printre morți, văzând cum ne chinuim să punem cap la cap povestea și cum încearcă fiecare să potrivească fărâma lui de informație lângă a celuilalt. A luat cu ea în mormânt cel puțin trei date esențiale, probabil că era mulțumită când se uita în urmă și vedea că încă n-am găsit explicații pentru toate faptele ei și probabil nu aveam să găsim niciodată.

Îmi amintesc atât de bine de ziua în care mi-a venit rândul ca morarul să-mi umple sacul, pentru că era Duminica Floriilor și n-am fost deloc încântată că m-a oprit în drum spre biserică, îmi era teamă c-o să întârzii. Eu fac un drum lung ca să stau de vorbă cu Domnul, mă duc la biserica pe care am îndrăgit-o încă de pe vremea când eram domnișoară, la Fasor, loc ce păstrează încă bucuriile și îndoielile mele din vremea în care m-am mutat la Pesta. Emerenc tocmai mătura în fața porții noastre, știam că și ăsta e un mesaj, își organizase în așa fel sarcinile ca în drumul spre biserică s-o găsesc acolo, să ajungă la mine mesajul dintotdeauna, celui căruia i se pune mâncarea în față și găsește totul în ordine când ajunge acasă după venerație îi este ușor să fie credincios. Mi-a spus să trec pe la ea după prânz, dacă reușeam să scap de păcatele mele, avea ceva treabă cu mine. Nu eram prea încântată de idee, nu doar pentru că Duminica Floriilor este una dintre sărbătorile mele preferate, dar și din cauză că, de când mama își dormea somnul de veci la Farkasrét, îmi făcusem un program strict pentru după-amiezile de duminică. M-a rugat să trec pe la ea pe la patru. La trei, i-am răspuns. A dat din cap: la trei nu se putea, la trei trebuia să-i vină un prieten și nepotul ei. Atunci la două. Nu se putea la două. La două le invitase la masă pe Sutu și pe Adélka, să nu le deranjez, să vin la patru și gata. În acea duminică nu m-am împărtășit, pentru că îmi lipsea liniștea interioară, fără de care

nu poți să-ți mărturisești păcatele și nu poți fi absolvit de ele: Emerenc mă enervase, în loc să fiu împăcată, m-am întors acasă tensionată, iar când am ajuns, am descoperit că Viola nu era acasă, bătrâna îl luase cu ea sub pretextul că îl invitase și pe el la masă.

Uneori, Emerenc trezea în mine cele mai nobile intenții, iar alteori, gândindu-mă la ea, îmi veneau în minte cele mai vulgare expresii, pentru că țineam la ea deveneam și mai furioasă, într-o asemenea măsură, încât uneori mă șoca propria vehemență. Ar fi trebuit să mă obișnuiesc deja cu ideea că nu pot să-l consider pe câine ca fiind în întregime al meu, dar dacă nu mi-ar fi fost dat să aud o asemenea absurditate, că îl invitase la cină, poate că nu mi-aș fi ieșit din fire în halul acela, dar mă înfuriasem atât de tare, încât m-am dus glonț la Emerenc așa cum eram, îmbrăcată cu hainele în care mergeam la biserică. Odată, o conferință a uniunii scriitorilor a coincis cu cina unui ambasador din vest, la care am întârziat aproape o oră, nu ne-au mai invitat niciodată după aceea, ne ocoleau până și la sărbătorile oficiale de stat. Comportamentul de care a dat dovadă ambasadorul după cină a fost o îmbrățișare caldă, prietenească în comparație cu superioritatea cu care am fost primită de Emerenc, când am apărut la ea pe nepusă masă. Stătea la masa plină de bunătăți din curte, adâncită într-o conversație cu Sutu și cu Adélka. Când am trântit poarta de fier care dădea în grădină și Viola a venit în goană și a sărit pe mine, Emerenc nici nu s-a obosit să se ridice, doar a ridicat privirea și a început să împartă supa de găină. Sutu s-a tras un pic mai încolo să-mi facă loc, bătrâna îi făcea semne din ochi să nu facă asta, pentru că nu aveam să rămân. M-a întrebat de ce am venit. Eram atât de furioasă, încât n-am reușit să formulez toate motivele, i-am spus unul singur:

— Duc câinele acasă!

— Din partea mea, n-ai decât. Dar dă-i să mănânce, că încă n-a mâncat.

Viola sărea, dădea din coadă pe lângă masă, în aer plutea mirosul plăcut al supei, nu se mai simțea mirosul clorului și al soluției de împrospătat aerul.

— Mișcă-te! i-am poruncit câinelui.

Emerenc punea tacâmurile. Am crezut că totul e în regulă, pentru că Viola a pornit ascultător, nici nu s-a uitat în urmă, dar a venit cu mine doar până la poartă, acolo s-a oprit, a început să dea iar din coadă, de parcă ar fi spus „Nu mă necăji degeaba, vreau să mănânc“. Nu m-am umilit dându-i ordine, Emerenc era în stare să-l programeze mental, ca pe un aparat video. Nici n-a stat pe gânduri, mi-a întors spatele și s-a întors val-vârtej la masă. Comportamentul lui m-a enervat atât de tare, încât n-am fost în stare să mai mănânc nimic când am ajuns acasă, am luat o carte și m-am întins pe balcon, dar, chiar dacă nu voiam, vedeam ce se întâmplă dincolo. Gașca a mâncat, apoi și-au unit capetele, discutau, apoi musafirele au plecat, însă abia după ce a apărut nepotul lui Emerenc, urmat de sublocotenent-colonel. Pe aceștia Emerenc nu i-a servit cu mâncare, dar le-a adus vin și o tavă, probabil cu prăjituri. Nepotul s-a aplecat asupra unei hârtii, se uita la ea împreună cu sublocotenentul, apoi nu știu ce s-a mai întâmplat pentru că am părăsit balconul și m-am hotărât să nu merg la ea la patru, oricât m-ar fi rugat, cum își permite să-și bată joc de mine. A trecut de patru, patru și un sfert, patru jumătate, nu m-am uitat să văd ce face, apoi la cinci fără un sfert s-a auzit soneria, soțul meu s-a dus să deschidă ușa, când s-a întors mi-a spus că vecinul nostru de pe palier i-a zis că Viola stă lungit în fața porții și nu se mișcă, degeaba îl strigă, nu avea nici zgardă, nici botniță, fiind duminică era improbabil să vină hingherii, dar ar fi fost mai bine să luăm câinele sus.

Emerenc Metternich de la Csabadul, păpușarul ștabilor! Acum e acasă și râde, pentru că știe că n-am încotro, o să cobor, și asta din cauza lui Viola, care n-o să se miște până când nu mă vede sau până nu primește alte comenzi de la ea. Probabil că i-a poruncit să vină după mine și să mă ducă la ea. „În timp ce mergeam mi-a trecut iar prin minte: dacă nu ar fi fost așa de închisă în ea, oare unde ar fi ajuns, având în vedere combinația ei unică de abilități și logica de fier? O vedeam pe Emerenc în compania lui Golda Meir și a doamnei prim-ministru a Marii Britanii și imaginea aceea nu avea nimic ciudat, mai degrabă nu înțelegeam de ce încerca să se ascundă. Dacă s-ar fi dat peste cap de trei ori și și-ar fi dat jos broboada și hainele de lucru, și-ar fi schimbat apoi fața și ar fi declarat că totul nu fusese decât o costumație de bal mascat, o mască, aș fi crezut-o, de ce să n-o cred? Viola a început să danseze în jurul meu, el știa cel mai bine că de-acum totul va fi în regulă, doar că Emerenc învinsese din nou, ca de atâtea ori, iar eu nici nu mai eram supărată de fapt.

Pe masă era un ștrudel neînceput, acoperit cu o pânză, pe mine mă aștepta, Emerenc știa ce-mi place. Era cu aproape un cap și jumătate mai înaltă decât mine, m-a privit de sus și și-a scuturat capul și amândoi, și eu, și Viola, am înțeles că mă comportasem necorespunzător, nu fusesem nici prudentă, nici corectă, deși sunt destul de în vârstă, ar fi trebuit să știu că nimic nu se întâmplă fără motiv. Emerenc l-a trimis pe Viola în casă, mirosul dulce al ștrudelului a fost anihilat de mirosul de dezinfectant, chiar mai puternic decât cel de afară, ce s-a revărsat prin deschizătura ușii, iar mie mi-a arătat banca. În fața ei era o hârtie împăturită, fixată cu piatra mare și rotundă cu care se juca Viola. A împins hârtia spre mine. Dinspre casă nu se auzea niciun sunet, m-am gândit că Viola s-a culcat, aș fi vrut foarte tare să văd unde, pe ce doarme, însă doar el avea

acces la secretele de acolo, eu nu. Urma ca eu să fiu dojenită.

— Dumneata ai o fire îngrozitoare, a spus Emerenc, te umfli ca broasca, într-o bună zi s-ar putea să explodezi. Nu-nțelegi nimic, doar faci copacii să danseze împreună cu tovarășii tăi din elicopter, folosind trucuri. Dumneata nu pricepi lucrurile simple, întotdeauna vrei să intri prin spate, când colo ușa e-n față.

La asta nu puteam să răspund. Dacă avea într-adevăr dreptate? Nu știam.

— Ți-am stricat sărbătoarea, nu-i așa? Dar treburile astea se rezolvă în asemenea zile, de sărbători. Acum se cuvine să se vorbească despre ce-o să se întâmple după ce omul moare.

Știam deja ce e cu hârtia împăturită.

— Aș fi putut să-l chem și pe stăpân, dar noi doi nu ne-nțelegem întotdeauna, dumneata știi asta foarte bine. Nu că n-ar fi un om bun, este, doar că stăpânului nu-i place să împărtășească lucruri, nici mie nu-mi place. Noi nu ne iubim cu adevărat, pentru că fiecare l-ar pofti afară din viața lui pe celălalt. Nu mă întrerupe, acum eu vorbesc.

S-a schimbat iar la față, ca și cum ar fi stat în plin soare pe vârful unui munte și s-ar fi cutremurat, văzând ce drum lung și anevoios a lăsat în urmă; astfel privea spre valea din care pornise și oasele ei păstrau încă oboseala și pericolele drumului, râurile trecute cu piciorul, ghețarul. Printre celelalte sentimente se amesteca și compasiunea, ca și cum i-ar fi părut rău: o, săracii de voi, care încă nu știți cum este drumul, voi vedeți doar crestele roz la asfințit.

— Oricum, pe dumneata nu te-am chemat, pentru că ești implicată, nu puteam să-l chem nici pe fratele meu, decât după ce am discutat totul cu Adél și cu Sutu și după ce au semnat documentul. Am lucrat și la un avocat, știu cum se face un testament. Nu-i mare scofală, o să fie valid, o să vezi.

Avocat. Niciodată nu îmi spusese.

— Acum ce te uiți așa? Ți-am povestit că bunicul m-a trimis la treisprezece ani să fiu servitoare, atunci m-a luat avocatul. La familia Grossmann am ajuns mai târziu, când avocatul n-a mai vrut să mă țină, crescuserăm mari, și eu, și fii-său. Nu-mi era mie de mâncare, nu de aia nu v-am chemat încoace, știu și eu foarte bine, azi se cuvenea să fim toți împreună, atâta lucru mai țin și eu minte de la orele de religie, că Hristos a luat ultima oară prânzul împreună cu prietenii lui. Nu sări-n sus, știu c-a fost cină și că n-a fost în Duminica Floriilor, ci în Joia Patimilor, dar Hristos a avut întotdeauna timp berechet, eu nu. Nu puteam să te chem la prânz nici pe tine, nici pe nepotul meu, pentru că voi sunteți moștenitorii.

Hristos a luat ultima cină undeva în Betania, poate chiar în casa lui Lazăr, pe vremea aia Betania era socotită ca făcând parte din Ierusalim. Nu voiam s-o văd astfel, ținând testamentul în mâna-i binecuvântată, în dreapta ei stând Sutu și Adél, în dreapta, nepotul și locotenentul, iar eu și Viola, în fața ei. Nu voiam să văd, și totuși asta vedeam.

— No, fii atentă! M-am înțeles cu nepotul meu ca banii care rămân după ce mor să fie ai lui. Rudele nu primesc nimic, fiindcă, așa cum mi-ai povestit, nu le-a păsat de mormântul alor mei, și pe lângă asta au tot ce le trebuie. Fiul fratelui meu Józsi s-a dovedit a fi de încredere până acum în toate privințele, o să-mi dezgroape toți morții și când cripta o să fie gata o să mă mute și pe mine acolo, banii pentru lucrare și pentru dric îi găsiți în carnetul-cec, restul banilor sunt în conturi de economii, carnetele-s la mine. Tu o să moștenești tot ce e în casă, nepotul meu a semnat în fața locotenentului că e de acord cu hotărârea și că n-o să atace nimic din ce-am spus. Lui oricum nu-i trebuie lucrurile care o să-ți rămână ție, nici n-ar ști ce să facă cu ele, are alte gusturi, dar chiar dacă ar ști, să se mulțumească cu

ceea ce-i revine. O să moștenească o groază de bani. Să nu-mi mulțumești, că mă supăr!

Îmi țineam privirea în poală, încercam să ghicesc cât costa construirea unei cripte și cât exhumarea, dar nu cunoșteam decât prețul pietrelor de mormânt, familia mea nu avea criptă. Nici n-am încercat să-mi bat capul cu moștenirea mea, au fost minute atât de ireale, încât mi s-a părut că visez. Emerenc s-a ridicat de la masă și a pus ibricul pe foc, făcea întotdeauna o cafea mai bună decât mine. Oare unde învățase, la care dintre stăpânii despre care nu-mi spusese nimic?

— De ce te-ai gândit tocmai acum la moarte? am întrebat-o într-un târziu. Doar nu ești bolnavă!

— Nu. Doar c-am auzit la radio că a murit fiul avocatului, și asta m-a făcut să-mi amintesc din nou totul.

În copilărie urmărisem rotirea fluturilor cu aceeași voință nebună, sugestivă, să aterizeze, să aterizeze odată. Nu voiam să îi prind, doar să îi observ de aproape.

— De zile întregi îl jelește radioul, să te uiți seara la știri la filmul făcut la înmormântare, eu nu vreau să văd, n-o să mă duc nici la cimitir, asta-i clar. Păcat că nu m-au întrebat și pe mine când au luat interviuri, aș fi avut și eu ce povesti. Când spuneau al cui fusese și cine l-a cunoscut, m-am gândit că e bine că-l revendică atâta lume, eu n-o s-o fac, nici el nu m-a vrut așa cum aș fi vrut eu, am fost suficient de mult timp mortul lui, abia am reușit să înviu, a fost o distracție costisitoare. De-aia am scris testamentul, să fie al vostru tot ce am și să se-ntâmple așa cum vreau eu, să nu înșface nimeni nimic din ce-am adunat. M-au prădat o dată, n-o să-i las și a doua oară, mâța mea nu poate fi omorâtă decât de două ori, n-o să se mai atingă nimeni nici de banii, nici de sufletul meu.

Avea ochii reci și strălucitori ca diamantul. „Isuse“ m-am gândit, „Emerenc l-a ascuns și pe ăsta, nu doar pe domnul

Bodarics și pe securist, ci și pe el, dar când și cum? Toată presa scrie despre el, doliul e de proporții uriașe. Când să fi fost? Nu putea fi decât în anii treizeci.“

— Să te uiți cum e nevastă-sa în film. Când îl căutau peste tot și a venit la ușa mea, încă nu era soția lui, pe asta trebuie s-o fi cunoscut când nu-l mai amenința nimic. „La tine o voi scoate la capăt, o să mă dau la fund, tu o să mă ascunzi“, a spus, „eu am încredere în tine, ești curată ca apa.“ Să nu cumva să crezi că ne prosteam, sper că mă cunoști, deci poți să-ți faci o părere și despre el. Eu una nu l-am întrebat cine-l urmărește, l-am ascuns în camera mea, pe atunci bătrânii mă pasaseră deja tinerilor, iar tinerii Grossmann habar n-aveau de nimic, crezi că pe mama Evei o interesa ce se-ntâmplse în locuința servitoarei? Évike nu se născuse încă, ei erau plecați tot timpul în străinătate, se duceau să se distreze, în vilă exista o locuință separată pentru servitoare, acolo trăiam noi doi. Bea-ți cafeaua, nu te mai holba așa, au fost și alții îndrăgostiți! Când a fugit în străinătate, am crezut c-o să-mi pierd mințile, deși ar fi fost păcat, pentru că l-am revăzut în momentul cel mai inoportun. Era o noapte cu lună, luminoasă, l-am recunoscut imediat, cu toate că era îmbrăcat ciudat, poate că în astfel de momente omul simte cu inima. Vezi dumneata, atunci s-au mișcat copacii și tufele aici la vilă, când luna i-a luminat fața, am văzut cum sar brazii în spatele lui, am crezut că a revenit pentru altceva, poate că după atâta timp petrecut în străinătate își dăduse seama de ceva și se întorsese pentru totdeauna la mine sau poate avea să mă ia cu el, dacă tot reușise să afle unde am ajuns după ce am plecat din casa familiei Grossmann, alt motiv să mă caute nu putea să aibă, deși nu-mi promisese nimic. Nu mi-a promis el niciodată nimic, dar nici nu m-a mințit. M-a lămurit imediat de ce a venit: să-i dau din nou adăpost. Avea documente și cartelă alimentară falsă, îi trebuia doar cazare, temporar,

pentru că nimeni nu se pricepea mai bine decât mine să ascundă oamenii. A plecat imediat ce s-a ivit ocazia, m-a lăsat singură. Acum e mort.

N-am reușit să-nghit cafeaua, mă uitam fix la ea.

— Atunci, ca să mă răzbun, m-am combinat cu frizerul. Crezi că nu m-au bârfit? L-aș fi acceptat și pe dracu', dacă ar fi reușit să mă convingă că e adevărat că bărbații mă vor, dar cu mine trebuie să fi fost ceva în neregulă, pentru că ăsta nu numai că m-a părăsit, dar m-a și furat, deși nu eram urâtă. În fine! N-am murit.

A rămas tăcută, frământa o frunză de mentă între degete, o mirosea.

— Nu moare omul atât de ușor, să știi asta de la mine, dar cât pe ce, și mai încolo se face așa de deștept de la tot ce-a trebuit să suporte, că ajunge să-și dorească să poată să fie din nou prost, prost ca naiba. Eu m-am făcut deșteaptă, dar să nu te mire asta, fiindcă eu am fost instruită zi și noapte. A trăit timp de doi ani cu mine în locuința servitorilor, la familia Grossmann, după aia aici, o vreme, când aveam timp îmi explica și-mi tot explica tot ce știa. Crezi c-aș fi fost în stare să ascult vreodată până la capăt un educator popular?

Acum locul îi fusese luat și de anti-intelectualism și disprețul față de cultură.

— După ce a plecat și s-a terminat războiul, a apărut și el imediat, nu ca să locuiască aici, să trăiască cu mine, doar ca să-mi explice din nou, deși eu nu asta voiam. Altceva voiam. Ar fi fost loc și de asta în lumea nouă, în libertate. I-am spus că m-a educat destul, s-o lăsăm baltă, m-ar fi înscris și la școală, dar n-avea decât s-aștepte să mă duc, m-a propus pentru decorație, i-am spus c-o să fie așa un scandal în Parlament, cum n-a mai fost vreodată, dacă apar eu acolo, ce crede el, că pe mine mă interesează ce-a pus la cale și ce-a plănuit în mintea lui și

împreună cu prietenii, de vreme ce eu îl iubesc, iar el nu? L-am iubit. M-auzi? Nu i-am iubit capul, lucrurile pe care le știa, pentru că astea l-au despărțit de mine, capul lui deștept, plin de doctrine, i-am iubit trupul care poimâine o să fie înmormântat. Acum nu mai contează. N-ai crede, așa-i, dar mi-a spus că i-a vorbit de multe ori soției lui despre mine, voia să mi-o prezinte, mie să nu-mi prezinte pe nimeni, să rămână acolo cu ea, frumos, pe urmă să reconstruiască Budapesta și o să mă apuc și eu să-mi reconstruiesc viața. M-am combinat cu frizerul, a aflat, era furios. M-am bucurat.

Nu arăta ca cineva care se bucură. Fața ei era o mască, iar gura, o linie dreaptă.

— Știi ce fericită am fost când l-au luat în ’50 și l-au bătut, de era să stârpească viața în el, acuzându-l că ar fi fost spion englez? Mă gândeam, lasă să-l bată, să sufere ca un câine, așa ca mine! Nici nu vorbea engleza, la piariști, unde a crescut el, nu-i învățau decât franceza, germana și latina, am lucrat la ei, știu ce-a învățat la gimnaziu. Ce acuzație tâmpită! Dar eu m-am bucurat, pentru că sunt rea și proastă și invidioasă. Dar a trecut. Urmează înmormântarea. O să aibă și pernă de catifea, a primit deja toate decorațiile maghiare și străine posibile. Cred că pe mine nu m-a amintit în autobiografia lui, deși am făcut și eu parte din ea.

— Ba te-a amintit, Emerenc, i-am zis și am simțit o oboseală teribilă, ca și cum m-ar fi bătut cineva.

În clipa aceea înțelegeam mai bine istoria recentă decât oricând.

— Nu ți-a amintit numele, dar a zis că a fost ținut ascuns mult timp, în multe locuri, cel mai mult de un tovarăș foarte cinstit. Ieri am auzit asta, la al treilea telejurnal.

— A fost întotdeauna corect, a răspuns ea sec. No, am pălăvrăgit destul, dar e din cauza testamentului. Era atât de

curajos, de voios și de plin de viață, ai fi crezut că n-o să moară niciodată. Și toate cărțile alea și infinit de multe cunoștințe! Cine voia să-nvețe atâta, spune-mi? Eu în niciun caz. Dar să nu crezi c-a fost un impostor, îți mai spun o singură dată: nu mi-a promis niciodată nimic, ține minte asta! Că s-a ascuns la mine? Foarte bine a făcut! La cât de proastă eram, dacă i-ar fi trecut prin cap să m-atingă, l-aș fi dat afară din casă. No, pleacă de-aici odată, m-am săturat de dumneata!

A luat o farfurie și a umplut-o cu bucăți de ștrudel.

— Stăpânului îi plac dulciurile.

M-am ridicat să plec, dar m-a reținut, a crăpat din nou ușa și i-a dat drumul câinelui. Iar am simțit în nări mirosul acela specific. Am simțit că Emerenc mă fixează, mi-am întors și eu privirea spre ea.

— Încă ceva, verbal, a spus Emerenc. O să mai moștenești ceva, ar fi bine să știi și asta. Casa e plină de mâțe, pe alea ți le las ție. N-o să știi ce să faci cu ele, fiindcă ele, în afară de mine, nu cunosc pe nimeni, doar pe Viola, și dacă cumva o să ajungă în stradă, nu există scăpare, ele cred că toți câinii sunt prietenii lor. Dumneata îl cunoști bine pe doctorul care îi face injecții lui Viola, sărăcuțele ar trebui omorâte după ce eu n-o să mai fiu. Să scutești un om de suferință e maximul pe care i-l poți oferi. De aia nu deschid ușa, ce s-ar întâmpla în casa asta dacă s-ar afla că țin nouă mâțe, n-aș da nici măcar una, și atâta timp cât trăiesc n-o să mai fie spânzurată niciuna. Sunt în sclavie dar trăiesc. Asta-i familia mea, alta n-am. No, du-te, că am treabă! După-amiaza asta a fost lungă.

Post

Timp de câteva zile nu prea am putut să mă ocup de nimic altceva. În după-amiaza acelei duminici, Emerenc și-a convocat parlamentul și, fără să ne ceară părerea, fără să ne dea posibilitatea să intervenim și fără nicio explicație, și-a expus breviarul, ca Papa. Că nepotul ei fusese supus aceleiași furtuni o dovedea faptul că acesta m-a sunat și m-a rugat să ne întâlnim, avea să vină pe la mine, a rămas pe marțea următoare, era important și pentru mine. Era frământat de întrebarea dacă era bine ca Emerenc, care, după câte se părea, era proprietara unei averi considerabile, să țină două carnete de economii în casă, banii n-ar fi trebuit oare plasați undeva sub o altă formă, pentru că dacă cineva fura carnetele, atât banca cât și CEC-ul aveau să-i dea banii celui care se prezenta cu ele. Problema carnetelor de economii mă preocupa și pe mine, dar din alte motive. Dacă Emerenc le-ar fi pierdut, într-un fel sau altul, aș fi fost pusă într-o situație imposibilă, pentru că eu eram stăpâna singurei ființe pe care Emerenc o lăsa să intre în casa ei. Exact asta mai lipsea din viața mea, să am parte de suspiciunea nefondată, dar inevitabilă a nepotului lui Emerenc. Am încercat să stabilim ce e de făcut, tânărul era îngrijorat din cauza banilor, eu mă temeam de responsabilitatea care ar fi putut să-mi revină în mod neașteptat, și era ceva tragic în faptul că Viola ajunsese să aibă dintr-odată un rol atât de important,

în republica lui Emerenc el era comandantul gărzilor de corp, gardianul, trezorierul. Am încercat să-mi scot din cap ideea că mai erau și mâțele, nu numai numărul lor mă neliniștea, dar și dispoziția dată de Emerenc. Cine putea să-și asume așa ceva? Eu nu eram Irod. Emerenc să-și facă depozit la bancă, a sugerat nepotul, să discutăm din nou cu ea, de fapt, ideal ar fi fost dacă aș fi făcut doar eu și cu locotenent-colonelul, n-ar fi vrut ca Emerenc să creadă că el e ahtiat după bani și că vrea să-i știe în siguranță cu orice preț, dar se putea întâmpla orice. Ce avea să se întâmple dacă Emerenc uita gazul deschis sau dacă Viola murea sau dacă sistemul de încălzire convențional se strica și într-o zi de iarnă, când bătrâna ar fi fost plecată, izbucnea un incendiu? I-am promis că mă voi gândi și eu la asta, am stabilit că îl vom întreba și pe locotenent-colonel. Apoi totul s-a amânat – există în om o pudibonderie stupidă.

În primul rând aș fi vrut s-o previn pe Emerenc într-o formă oarecum deșteaptă și duioasă, dar după Duminica Floriilor mă ocolea vizibil. Știa să se ascundă foarte bine de noi în acel spațiu mic, asemenea omului invizibil, era una dintre multele ei abilități să dispară, ar fi fost partenerul ideal în orice conspirație. În Vinerea Mare, când am pornit spre biserică mai devreme decât de obicei, pentru că voiam să dau mai întâi pe la cimitir, am zărit-o în sfârșit, își făcea de treabă în fața porții noastre cu mătura ei uriașă de nuiele. M-a sfătuit să pun mulți bani în cutia milei, în zile ca acelea se socotea probabil dublu, să se bucure și femeile darnice de ceva. Am încercat să scap de ea, nu voiam să mă tulbure iar, ca data trecută, și să nu pot lua parte la împărtășanie, i-am și zis că i-aș fi fost recunoscătoare dacă măcar în Vinerea Mare m-ar fi scutit de cinismul ei, patimile lui Isus sunt o tragedie atât de mare, încât, dacă le-ar fi văzut puse în scenă, n-ar fi putut să-și reprime lacrimile, și încă ceva, dacă-mi cerea o favoare, eu nu așteptam nimic în schimb,

o îndeplineam, ar fi putut să mă lase în pace în schimb și, după ce termina, să fie atât de bună să prepare supa de prune, lăsasem fructele pe dulapul din bucătărie. Emerenc n-a scos o vorbă, apoi mi-a dat mătura, zicându-mi că are coada tare, n-aș fi vrut s-o ajut un pic la măturat, așa, de probă? Și așa mă duceam la biserică ca să-mi aduc aminte și să plâng, nu mi-ar fi stricat să mai și muncesc un pic, să mă chinui cu măturatul, pentru că mătura era grea, nici coada de lemn nu făcea bine la degete și ea era de părere că doar cei care cunosc munca fizică au dreptul să-L jelească pe Isus. Nici nu m-am uitat la ea, am fugit repede spre mașină, seninătatea tristă a dimineții se evaporase din mine, de ce mă necăjea mereu femeia aia? Cum de putea să respingă o congregație respectabilă cu tot trecutul și strădania ei de a face bine, din cauza unor cadouri care nu fuseseră împărțite cum trebuie?

„Cu remarcile astea meschine încearcă să compenseze...“ m-am gândit, dar gândul meu s-a împotmolit, pentru că am știut imediat că nu este adevărat, Emerenc nu încerca să compenseze, lucrurile erau mai complicate și mai interesante de atât, Emerenc era darnică, generoasă și bună, chiar dacă Îl nega pe Dumnezeu, prin faptele ei Îl cinstea, Emerenc era predispusă la sacrificii, toate lucrurile care pentru mine necesitau un efort sporit, pentru ea erau firești, și nu conta nici faptul că ea nu era conștientă de asta, bunătatea lui Emerenc era firească, pe mine trebuiseră să mă educe, iar mai târziu mi-am impus singură anumite norme etice. „Într-o bună zi, Emerenc o să poată să-mi demonstreze, fără să aducă subiectul în discuție, că ceea ce eu consider credință e un fel de budism și respect față de tradiții, că moralitatea mea e doar disciplină, iar casa mea, școlile mele și familia sunt rezultate ale călirii propriului eu.“ În Vinerea Mare, gândurile mele erau răvășite.

La prânz, nici vorbă de prune. Mă aștepta un gulaș de pui,

supă cremă de sparanghel și budincă de caramel, prunele nespălate și neprocesate erau pe dulapul din bucătărie, acolo unde le lăsasem. Vinerea Mare era singura zi în care tatăl meu voia ca noi să ținem post, așa cum învățase în casa bunicului, era ziua în care singurul nostru aliment era supa de prune la prânz, seara nici nu puneam masa, nu lua nimeni cina, în Sâmbăta Mare micul dejun era supa de legume cu chimion, fără pâine, dezlegarea se făcea doar la prânz, dar era doar o masă normală, fără carne, nicidecum de sărbătoare, mâncare cu adevărat sățioasă primeam doar la cină în microlumea familiei, dar buna creștere ne împiedica să mâncăm prea mult, iar în Joia Mare capacul pianului era închis cu cheia, ca nu cumva cineva să uite de sine și, în acea familie de melomani maniaci, să înceapă să cânte. Emerenc știa de ani de zile că respectăm obiceiurile învățate acasă, n-a spus niciodată nimic, doar stăpânului obișnuia să-i aducă din bunătățile ei, în astfel de momente se aliau întotdeauna împotriva mea și între ei se năștea o anume complicitate, menită să mă ridiculizeze. Eu n-am mâncat de prânz, iar seara am făcut o supă de legume cu chimion care avea un gust de nedescris, sărind direct la meniul de a doua zi, la ora aia abia mai vedeam de foame ce-mi era. Am mâncat în grabă și m-am dus la Emerenc. Primăvara venise devreme în acel an, Emerenc se așezase pe bancă, observând curtea, stătea acolo de parcă m-ar fi așteptat.

M-a ascultat fără să mă întrerupă, în timp ce-mi expuneam părerea despre ea, care mă îndemna să fac lucruri de neconceput, și apoi mă jignea în toate modurile posibile. Degeaba afișa expresia aceea triumfătoare, nici nu gustasem gulașul de pui și nici nu aveam de gând să-l plătesc, degeaba îl pregătise, n-avea decât să-l considere muncă voluntară, pentru că eu n-o rugasem. În ciuda întunericului care se lăsase, am văzut că Emerenc zâmbește. Am crezut că o să răstorn masa

peste ea.

— Ascultă-mă, a spus ea senină, fără o undă de emoție, ca și cum ar fi încercat să educe răbdătoare un copil greu de cap, îți dau una de nu te vezi, deși de-aia am ajuns să te-ndrăgesc, fiindcă știi să încasezi. Ți-am urmărit soarta îndeaproape. Pe mine nu mă interesează ce idei fixe ai dumneata și poți să mă crezi pe cuvânt, pentru mine e mult mai ușor să fac prunele decât să pregătesc puiul, până acum le-am tot fiert să le halești, dacă dumneata așa crezi, că asta contează acolo-n cer, dumneata ai un Dumnezeu nemaipomenit, El măsoară totul în prune, al meu, dacă există, e peste tot, pe fundul fântânii și-n sufletul lui Viola și deasupra patului doamnei Samu Böőr, pentru că a avut o moarte atât de frumoasă doamna Samu Böőr, cum nici n-ar fi meritat, doar cei foarte buni au parte de așa o moarte, dar ea așa a plecat, păcătoasa, fără durere și păstrându-și demnitatea. Ce te uiți așa? Ai văzut azi-dimineață când măturam că nepotul doamnei Samu Böőr alerga pe partea cealaltă a drumului, sau iar ai fost atentă doar la dumneata? Pe mine mă căuta băiatul, m-am și dus, cel pe care-l țin eu de mână când îi sună ceasul moare frumos, crede-mă pe cuvânt. Am și spălat-o cum se cuvine, am pregătit-o de drum, și țin să precizez că a fost destul de greu să găsesc timp să vă pregătesc masa de prânz, pentru care mi-ai mulțumit atât de frumos. Fii atentă, că acum o să dau! O meriți! Stăpânul n-o să trăiască mult, știi și dumneata asta. Crezi că de la prune prinde puteri? Păi ce-o să ducă cu el dincolo ca amintire, toți cei care pleacă iau ceva cu ei, nu? Samu Doamna Böőr o să ia cu dânsa onoarea de a-i fi stat alături chiar eu, Emerenc Szeredás, i-am promis c-o să am grijă de băiat așa cum și dumneata o să ai grijă, pot să garantez asta, pentru că altfel nu te las să trăiești, să nu dai tot timpul la societatea de binefacere, ăia nici nu știu că doamna Samu Böőr are un nepot de care n-are nimeni grijă, dar de-

acum încolo dumneata n-o să mai poți nega, pentru că o să-ți reamintesc asta în fiecare zi. Deci, să nu-l lași pe soțul tău să plece cu prunele, nici cu dieta aia subțire cu care-l ții, nici cu obiceiurile astea, dumneata ori alergi undeva, ori, dacă ești acasă, bați toată ziua la mașină, nici azi-dimineață n-ai stat cu el, ci te-ai dus să te rogi. Valorează cât un *Tatăl nostru* să reușești să-l faci să râdă ca lumea. Mă întreb ce crezi dumneata despre Hristos, despre Dumnezeu, vorbești despre Ei de parcă I-ai cunoaște personal, ce ușor primești dumneata mântuirea! Eu nu dau nici doi bani pe religiozitatea dumitale limitată, dumneata doar acasă ești dezordonată, în viață îți place ordinea, deja mi-e scârbă. Luni după-amiaza la trei, chiar dacă vine sfârșitul lumii, mergem la dentist, ne arătăm colții, înapoi cu taxiul, fiindcă nu mai avem timp să mergem pe jos. În fiecare joi, coafor, în fiecare miercuri spălăm, niciodată altădată, joi călcăm, indiferent dacă hainele sunt uscate sau nu. Când e sărbătoare, duminica mergem la biserică, marți vorbim doar în engleză, vineri în germană, ca să n-o uităm. În rest batem fără oprire la mașină. Stăpânul o să audă păcănitul mașinii și de pe lumea ailaltă.

Am izbucnit în plâns. N-aș mai putea să spun dacă plângeam din cauza a ceea ce era sau a ceea ce nu era adevărat. Emerenc era pretențioasă când venea vorba de hainele ei impecabile, de șorțurile ei cu mânecă, apretate. A scos din buzunarul șorțului, călcat până la limita casabilității, o batistă albă, imaculată și a pus-o în fața mea. Dacă am fi avut vreun martor, acesta ar fi avut impresia că un copil de grădiniță a luat bătaie, dar atât de tare, că de-acum își va jura să se facă bun, pentru că umilința pe care o îndurase fusese mult prea mare.

— Să nu-mi spui că ai venit din cauza gulașului? m-a întrebat Emerenc. Cât timp trăiește stăpânul, în casa aia n-o să fie post, eu cel puțin n-o să gătesc mâncare de post. Ce umbli

brambura pe aici în zi de sărbătoare, azi e vineri, du-te acasă să exersezi limba, la ora asta ar trebui să turui în germană. Deja râde de tine și câinele. Ce tot exersezi Dumnezeu știe ce limbi, dumneata ai face mai bine să înveți măcar o dată să uiți, zici că ai rășină în loc de creier, ce s-a lipit, lipit rămâne. Dumneata le-o plătești la toți ăia cu care ai avut probleme, până și mie. Și măcar de-ai țipa, dar zâmbești. Dumneata ești cea mai răzbunătoare ființă pe care am întâlnit-o vreodată, dormi cu cuțitu-n pat, aștepți momentul potrivit să poți înjunghia. Dumneata nu zgârii, dumneata, în caz că e ceva serios, ucizi.

Să i-o plătesc! Cum așa? Cu ce? Singurul lucru cu care aș fi putut să-i fac rău fusese de la bun început al ei – Viola era proprietatea ei, nu a noastră. Cel pe care îl iubise fusese înmormântat, făcuse așa cum zisese, nu se dusese la înmormântare. Mi-am tamponat fața, batista lui Emerenc era rece și parfumată. I-am spus ce-i cerea nepotul ei, mi-am dat seama după linia buzelor că s-a înfuriat. O văzusem în toate ipostazele în acea zi, dar mohorâtă a devenit abia atunci când a auzit cuvântul bani.

— Ia ascultă-mă! Să-i spui netrebnicului ăluia să nu-mi transmită mie sfaturi și să nu te încurce nici pe tine. Carnetele de economii rămân aici, nu schimbăm nimic, auzi la el, depozit la bancă, pentru ce mama naibii? Ăla de găsește carnetul la mine, ăla merită să rămână cu el. Până acum n-a avut niciunul motiv să creadă că sunt senilă, de ce să fie la mine incendiu, ce, eu nu-mi păzesc casa? Copchilul ăsta se gândește deja să mă-ngroape. Să-i zici, încă un sfat și-l scot din testament, îți rămâne dumitale totul, să te atace pe dumneata, dacă îndrăznește! Ai merita, fiind așa o mare sfântă, să alergi după morții mei și să le construiești criptă, să vezi ce bine ai putea să te rogi acolo. N-o fac, fiindcă nerecunoscătorul ăsta te-ar da în judecată, pentru bani ar fi în stare să se împace cu ăia de la Csabadul, mi-am

făcut deja o părere despre dumneata, dar la așa ceva n-aș vrea să te expun. Deși ai merita. Regina Prunelor. No, du-te acasă, e vineri, du-te să citești Biblia-n germană!

Mi-a dat voie să plec. Viola a ridicat ochii spre ea să primească comenzi, Emerenc și-a pus mâna pe fruntea animalului, el a închis ochii drept răspuns, de parcă n-ar fi știut să comunice în alt fel că era conștient de grația divină ce radia din degetele deformate de muncă. Le-am întors spatele, mergeam încet și cu dificultate, ca oameni foarte bătrâni, ziua, cu toate întâmplările și precedentele ei, mă apăsa ca plumbul. Am fost urmată nu doar de câine, ci și de Emerenc, dar nu mi-am dat seama de asta decât atunci când am ajuns la gard, la tufele de iasomie, pentru că nu aveam cum să-i aud pașii, ori de câte ori se ivea ocazia, purta încălțări de pânză cu talpă de fetru în picioarele varicoase. „De ce vine după mine“, m-am gândit cu amărăciune, „mi-a făcut portretul, mă consideră o ipocrită, o conformistă, o snoabă. N-a înțeles cum îi distrag eu atenția soțului meu ca să nu se mai gândească la moarte; și dacă într-adevăr ar avea ceva grav, probabil că nu m-aș așeza zi de zi la masa de scris atât de liniștită. Mă mustră pentru ceea ce e cel mai curat în mine, pentru războinicul care se luptă cu Domnul.“

— No, vino frumos înapoi! Stăpânul o să asculte radioul sau muzică între timp și o să se bucure că Viola n-a ajuns încă acasă. Vino înapoi, nu-ți fac niciun rău, de fapt niciodată nu ți-am vrut răul! Dumneata nu ești isteață, ești grea de cap. N-ar trebui să iei în seamă ce mormăi eu aici. Păi nu simți că acum n-ai mai rămas decât dumneata? Dumneata și animalele mele?

Stăteam amândouă tăcute, ferestrele închise filtrau zgomote slabe, deasupra casei lui Emerenc locuiau oameni liniștiți, care seara dădeau televizorul mai încet, dar am reușit să recunosc și așa mirajul negru bătând în auriu al recviemului lui Mozart. Nu aveam niciun răspuns, fiindcă nu-mi spunea ceva nou, ea nu

înțelegea că, în ciuda faptului că țineam una la cealaltă, mă putea lovi atât de tare, încât să mi se înmoaie genunchii. Tocmai pentru că mă iubea și pentru că și eu o iubeam. Doar cel care nu mi-era indiferent îmi putea provoca durere, ar fi trebuit să înțeleagă demult asta, dar înțelegea doar ce voia ea.

— Vino frumos înapoi, nu fi încăpățânată, ai o fire la fel de năbădăioasă ca mine, pentru că ești din pustă. Vino odată, nu te mai holba! Nu te chem fără motiv.

„De ce, ce mai vrea? Portretul e gata, mi-a ținut oglinda în față, dar, oricât ar fi de înțeleaptă, nu poate să vadă dincolo de amalgamul oglinzii, m-a lovit năprasnic cu oglinda aia în cap.“

— Vino, o să primești un cadou. L-a adus iepurașul, iepurașul de Paște.

Vorbea ca un magician, când o auzeam vorbind așa pe stradă, mă întorceam întotdeauna sau mă opream, copiii se duceau după ea precum Viola. Iepuraș de Paște în Vinerea Mare, prunele nu le fiersese, își bătuse joc de felul în care jeleam, dar asta nu o împiedicase să cumpere cadoul, ea putea să-mi dea, eu nu, eu nu aveam voie.

— Nu vin, Emerenc, ne-am spus tot ce era de spus. O să-l sun pe nepotul tău să-i spun tot ce m-ai rugat. Dacă vrei, îl las pe Viola aici peste noapte.

Nu i-am văzut chipul, pentru că cerul s-a întunecat brusc. Așteptasem ploaia toată ziua, până atunci cerul nu se îndurase, deși în Vinerea Mare de obicei bate vântul și plouă. A venit și ploaia care Îl jelește pe Hristos, dar târziu. N-am putut să ies pe poartă, deși cădeau picături mari, a început să bată și vântul în felul acela mitic, cum obișnuiește să-și facă simțită prezența înainte de furtună, de parcă universul ar gâfâi sau ar începe să respire atât de tare, încât urechea noastră reușește să-l perceapă. Știam că singurul lucru de care se temea Emerenc era furtuna, și mai știam că oricât de tare voi încerca să mă opun,

mă va târî înăuntru. Viola și-a ascuns coada între picioare, schelălăia, el era deja în curte și zgâria ușa închisă, voia să se ascundă. Cerul era crestat de primele fulgere, schelălăitul câinelui a fost înăbușit de tunet. Totul era încărcat de electricitate, și dintr-odată numai flăcări albastre și apă și întuneric total.

— Taci, Viola! Imediat, cățelul meu. Imediat.

Cerul a scânteiat albastru, argintiu, s-a auzit un tunet puternic. Fulgerul a făcut suficientă lumină cât să pot vedea că Emerenc bagă mâna în buzunarul bine apretat să scoată cheia de la casă. Câinele scheuna.

— Taci, Viola. Taci!

Cheia s-a rotit. Privirile noastre s-au întâlnit, luminate de fulger. Emerenc nu-și lua ochii de la mine. Eu credeam că mă înșel, *sigur* mă înșelam. Ușa aceea nu se deschisese niciodată. Nu avea cum să se deschidă atunci. Era imposibil.

— No, fii atentă! Dacă spui cuiva, te blestem, și toți ăia pe care i-am blestemat au sfârșit-o urât. Acum o să vezi ceva ce n-a văzut și n-o să mai vadă nimeni până n-oi muri. Dar altceva ce-ar putea să aibă valoare în ochii dumitale, n-am, iar azi te-am lovit mai tare decât ai fi meritat, așa c-o să-ți dau singurul lucru pe care-l am. Odată și odată tot o să-l vezi, pentru că până la urmă e al dumitale, dar o să-l vezi încă de-acum, când încă mai trăiesc. Vino înăuntru! Nu-ți fie frică. Hai, cu curaj!

Ea mergea în față, eu o urmam, Viola s-a strecurat cât ai clipi prin deschizătură. În primele clipe, în timp ce picioarele pipăiau bezna, n-a aprins lumina. Viola respira zgomotos, gâfâia, pe lângă vocea lui cunoscută se auzeau zgomote abia perceptibile, foarte fine, ca atunci când șoarecele se strecoară prin noapte. M-am oprit, pentru că nu îndrăzneam să pășesc și niciodată n-am umblat într-un asemenea întuneric. Mai târziu mi-am adus desigur aminte de obloane, pe care, de când locuim

acolo, nu le văzuse nimeni deschise.

Lumina care s-a revărsat apoi în jur a fost sălbatică, nu gălbuie, ci albă ca zăpada. Emerenc nu făcea economie, becul trebuie să fi avut cel puțin o sută de wați. Camera în care ne aflam era mare, încăpătoare, curată ca lacrima, văruită de curând, avea sobă cu gaz, chiuvetă, o masă, două scaune, două dulapuri mari, o canapea mică – un *loversit* atât de la modă pe vremuri, acoperit cu o cuvertură veche de catifea mov, cu franjuri. Casa era curată asemenea paharelor ce se ghiceau în spatele perdelei subțiri, aliniate în bufetul demodat al lui Emerenc, avea și un congelator, e adevărat că era un model vechi, încercam să-mi dau seama, în timp ce-l studiam, de unde cumpăra gheață pentru el, nu mai văzusem pe-acolo vânzători de gheață de ani de zile. Viola s-a ascuns sub canapea, asta însemna că furtuna abia urma să se dezlănțuie cu adevărat. Aerul din cameră era sufocant, cu obișnuitul miros de clor și de odorizant de cameră, altfel încăperea lăsa impresia unei bucătării aranjate cu dragoste și grijă, ascunsă de privirile curioșilor, deși nu era nimic de ascuns acolo, niciun element bizar care să sară în ochi, în afară de acea mobilă neobișnuită, care izola ermetic adevărata cameră de locuit de bucătărie: în fața ușii fusese tras un seif incredibil de mare, doar o echipă de spărgători ar fi putut să-l miște din loc. „Seiful de odinioară al familiei Grossmann, mi-a trecut prin minte“, iar „în încăpere se găsește probabil mobila pe care i-au lăsat-o, dar cine ar putea să intre vreodată acolo și în ce fel, fără ajutor nici măcar ea nu poate să intre.“ Afară tuna, ploua cu găleata, Emerenc era albă ca varul, dar se controla. Mai târziu am aflat că seiful era plin de căni.

M-am uitat încurcată în jur. În bucătărie erau și câteva flori, aranjate într-o vază, pe podeaua de piatră strălucitor de curată erau așternute bucățele de covor, de parcă cineva ar fi tăiat cu

grijă un covor persan mâncat de vreme și ar fi păstrat părțile ce mai puteau fi refolosite. Atunci am observat ce voia să ascundă Emerenc de ochii lumii, rândul de farfurii și tăvile cu nisip, accesoriile necesare întreținerii pisicilor. Sub chiuvetă, în colț și lângă dulap erau înșirate nouă farfurioare emailate, goale, care conțineau însă câteva rămășite de mâncare și nouă tăvițe, iar între cele două dulapuri, ca o statuie, manechinul mamei. Era ca un mareșal-femeie, gol, care nu purta altceva în afara decorațiilor: era plin de fotografii. Printre ele era și o fotografie decupată din ziar, o față plină de viață, tânără, de demult.

— Da, el a fost, a răspuns Emerenc, deși n-o întrebasem. Atunci am găsit motanul ăla tărcat, pe care l-au spânzurat. Nu mă compătimi, nu merit. Nu-i bine să iubești atât de mult nici oamenii, nici animalele.

Viola scheuna după fiecare bubuit, de parcă ar fi răspuns.

— Am găsit altă pisică, în zonă se găsesc întotdeauna, lumea le aruncă, le gonește, la început o țin ca să aibă copilul cu ce să se joace, pe urmă, după ce copilul se mărește o duc undeva și-o aruncă în vreo curte. Ți-am spus, am făcut rost de alta în locul celei spânzurate, pe aia au otrăvit-o, probabil tot ăla care a spânzurat-o pe prima. N-am mai zis nimic, mi-am dat seama că nu e bine să umble pe afară, o să le țin în casă, așa cum fac bogătanii cu pechinezii, eu nu pot să protejez viața decât aici, între cei patru pereți ai casei. La început n-am avut atâtea animale, că doar n-am înnebunit, n-am ținut să-l am decât pe primul, pe cel bătrân, pe ăla l-am și castrat imediat, să aibă pace, al doilea era foarte bolnav, după ce l-am vindecat n-am avut inimă să-l gonesc, erau drăguți și blânzi, se bucurau când ajungeam acasă, dacă nu mai ai pe nimeni care să se bucure de tine, mai bine nu mai trăiești. N-aș putea să-ți spun nici dacă mă omori cum am ajuns să am nouă. Pe una am găsit-o în Râpa Dracului, urla de undeva de jos de tot, încerca să iasă, dar tot

cădea înapoi, gunoierul mi-a mai adus două, știi, gunoierul ăla de treabă, le aruncaseră în pungi de nailon la gunoi, am crezut că n-o să trăiască, dar alea s-au făcut cele mai frumoase, după ce-a murit sobarul, cea gri a rămas fără stăpân, iar cele trei alb-negre sunt puii celei găsite în vale, sunt așa de ciudați, seamănă cu măscăricii de la circ. Omor toți puii, ce altceva aș putea face, pe măscăricii ăștia trei n-am putut. Au stele pe piept, pe cei de felul ăsta nu-i bine să-i omori.

Eram înmărmurită. Furtuna se îndepărta, tunetele slăbeau, aproape că nu mai fulgera, doar becul lui Emerenc lumina puternic.

— Știu că trebuie să se ascundă, pentru că știu cu toatele primejdia, simt și moartea, să nu crezi că atunci când dumneata o să vii cu injecția n-o să știe ce li se pregătește, dar să n-o cruți pe niciuna, moartea e oricând mai bună decât să n-ai casă și să hoinărești expus pericolelor. Să le hrănești bine cu carne înainte să termini cu ele, nu-s obișnuite cu carnea, dacă pui somnifere în mâncare nici nu mai trebuie s-alergi după ele. Și ține-ți gura, pentru că nu știe nimeni de ele, în afară de dumneata, astea toate au scăpat din ghearele morții și-mi sunt mai apropiate decât fiul fratelui meu Józsi. Dacă s-ar afla că țin atâtea pisici, m-ar obliga să scap de șapte, fiindcă legea nu te lasă să ții mai mult de două, sau i-ar chema pe ăia de la igienizare. Am avut încredere în dumneata și te-am lăsat să intri, mai mult de-atât nu pot să-ți dau. Uită-te la ele, dar nu te mișca, fiindcă sunt fricoase, nu cunosc pe nimeni în afară de mine și de Viola. Viola, unde ești? Nu te mai prosti, a trecut furtuna! Vino la locul tău!

Viola a ieșit din ascunzătoare și a sărit pe canapea. Observasem adâncitura pe care o făcuse de-a lungul timpului în tapițerie.

— La masă! a strigat Emerenc.

La început nu s-a întâmplat nimic, apoi a mai strigat o dată, de data asta foarte încet. Încăperea a prins viață și am auzit din nou zgomotele acelea specifice și am și zărit familia lui Emerenc, toate cele nouă pisici, apărând din spatele fotoliului, de sub dulapuri. Nici nu s-au uitat la mine, se auzea doar coada lui Viola, bătând un tact vioi. Pisicile s-au oprit în fața farfuriilor goale și s-au uitat cu ochii lor scânteietori spre Emerenc, care începuse să toarne cu polonicul un fel de terci dintr-un vas mare pus pe foc. În timp ce se apleca să-i împartă fiecăreia porția, cu un zâmbet care îi stăruia pe față, scena aceea ireală nu mi se mai părea ireală, ci mai degrabă un număr de circ, ăla chiar era dresaj! Viola, pofticiosul, nici nu se mișca, deși trebuie să-i fi fost foame, doar coada lui semnala că era și el acolo, pisicile nu se temeau de el, de mult nu se mai raportau la el ca la un câine. A fost ultimul care a primit, el avea o farfurie mare și, stând pe pervazul ferestrei, a halit tot terciul, a lins farfuria, ceea ce acasă nu făcea niciodată, apoi mi-a aruncat o privire provocatoare, să vadă dacă sunt atentă, ce băiat de treabă era el când era la Emerenc.

— Du-te la loc! i-a poruncit Emerenc.

Câinele a sărit pe lovesit, iar pisicile după el, l-au înconjurat, cele care nu mai aveau loc lângă el sau pe el, s-au cocoțat pe spătarul canapelei, adoptând poziția clasică, grațioasă a pisicilor urcate în copac, doar unele s-au cățărat pe manechin, tronau deasupra fotografiilor, deasupra fotografiei mele. Emerenc a spus că acum nu mai avea niciun minut liber, trebuia să se ducă să scoată apa, mai mult ca sigur pivnița era inundată, pe Viola l-a reținut însă, a zis să-l las să stea de vorbă cu ceilalți. Am ieșit împreună din casă, m-a însoțit câțiva pași, afară nu se mai simțea decât mirosul ploii și totul semăna din nou cu cântul al șaselea din *Eneida*, mergeam, învăluite în întuneric, trecând de umbre, dintre nori, luna își arunca asupra

noastră razele înșelătoare. Când am deschis ușa apartamentului, am început să lăcrimez. Pentru prima dată în viața mea, n-am știut și nici n-am vrut să-i explic soțului meu de ce plâng. A fost singura dată în tot timpul căsniciei noastre când nu i-am răspuns.

Surpriză de Crăciun

Viola e mort demult, am păstrat multe fotografii cu el, seara, pe stradă, se întâmplă de multe ori să fiu păcălită de jocul luminilor și al umbrelor, am impresia că aud un zgomot slab, ritmat, deși tăcerea este deplină, am impresia că aleargă în urma mea, că ghearele lui lovesc asfaltul sau că îi aud gâfâielile scurte și calde. Dar imaginea lui revine și în anumite duminici, vara, când din spatele borcanelor cu castraveți puse pe pervazul ferestrei deschise se simte mirosul supei de pui sau de prăjituri, nimeni nu era în stare să urmărească cu atâta evlavie ca el ce se întâmpla în bucătărie, să pândească transformarea materiilor prime, nu putea fi îndepărtat de mașina de gătit, dar nimeni nu încerca s-o facă, pentru că în timpul gătitului Viola era ca un sfânt și aștepta cuminte, poate-poate primea ceva deosebit. Pofta lui era exprimată printr-un sunet specific, ceva care semăna cu un suspin, oricine ar fi fost cel care stătea în fața mașinii de gătit, când auzea sunetul acela plin de jelanie, îi dădea câte ceva. Îmi aduc aminte des și de acel suspin.

Din negura timpului mă privește acea Emerenc care m-a întrebat odată, pe un ton neutru, dacă nu m-am săturat să tot umblu după ea, să mă ofer să fac lucruri și să mă uit la ea visătoare, ca și cum m-aș fi pregătit să-i cer mâna. Ce voiam de fapt, să mă împrietenesc cu ea, sau s-o alint ca pe o rudă?

— Dumneata ai altfel de noțiuni decât mine, pe dumneata

te-au învățat o mie de lucruri, dar tot nu vezi ce-ar trebui. Nu vezi că degeaba te ții după mine, că eu n-am nevoie de cineva care nu e în totalitate al meu? Dumneata i-ai pune pe toți într-o cutie și, pe urmă, când ai avea nevoie, i-ai scoate, asta e prietena mea, ăsta-i nepotul meu, asta-i nașa mea bătrână, ăsta-i iubitul meu, ăsta-i doctorul meu, floarea asta presată e de pe Insula Rhodos, no, lasă-mă pe mine-n pace. Când n-o să mai fiu, să mai treci din când în când pe la cimitir, mi-e de ajuns că nu l-am vrut pe bărbatul ăla de prieten, fiindcă-l voiam de bărbat, nici dumneata să nu te mai prefaci că ești copilul meu nenăscut. Eu ți-am propus ceva, dumneata ai fost de acord, ești îndreptățită să primești alea câteva lucruri, fiindcă ne-am avut bine, chiar dacă uneori ne-am mai și certat. Când n-o să mai fiu o să mai primești ceva, și nu e chiar orice, să-ți fie de ajuns și să nu uiți că te-am lăsat să intri acolo unde n-am mai lăsat pe nimeni. Mai mult de-atât n-am ce să-ți ofer, pentru că nu mai există nimic în mine. Ce-ai mai vrea? Gătesc, spăl, fac curățenie, ți l-am crescut pe Viola, eu nu-s mama dumitale moartă, nici doica dumitale, nici prietena dumitale. Pe mine să mă lași în pace!

În principiu avea dreptate, dar tot nu-mi pica prea bine. Favoarea pe care mi-o cerea, să desființez grădina zoologică după moartea ei, aș fi făcut-o pentru oricine, speram din toată inima ca menajeria să se împuțineze sau să dispară complet până să ajung eu să fac asta, doar n-o fi fost atât de nebună să mai primească în casă și alte pisici, și așa erau îngrozitor de multe. Nu era deloc ușor, dar nu puteam să schimb nimic: trebuia să accept că ea regla relația noastră, și termostatul ei era unul cumpătat și rațional. Doar cu familiile de diplomați mai aveam asemenea relații, primeam și radiam simpatie, și, înaintea fiecărei întâlniri, repetam paragraful nescris al afacerilor externe: sentimentele trebuie ținute în frâu,

diplomații se schimbă o dată la trei ani, nu-și pot permite să dezvolte o prietenie de o viață cu localnicii, și noi, la rândul nostru, dozăm simpatia cu moderație, dar atâta timp cât sunt aici ne bucurăm de prezența lor, de vreme ce ne simțim atât de bine în compania lor.

Doar noi trei țineam cont de legea diplomației, Viola, al patrulea membru al familiei, nu o făcea. S-a întâmplat odată să o muște pe bătrână și, drept răsplată, a încasat o lovitură cu lopata de s-a ales cu o coastă ruptă. Viola a urlat de mama focului când l-a castrat medicul, bătrâna l-a ținut imobilizat și îi explica în timpul procedurii:

— Așa-ți trebuie, taur comunal, nu-mi spune mie că e sezonul de împerechere, nu urla, nenorocitule, primești ce meriți! No, deschide-ți gura aia scârboasă!

Prăjiturica de consolare a și dispărut printre colții curajoși, scânteietori. Emerenc impusese condiția ca ea să fie personajul principal în viața celor care o iubeau, dintre cei pe care îi considera apropiații ei, doar câinele considera asta drept ceva firesc și accepta chiar și atunci când o mușca. De altfel, noi trăiam în cea mai mare armonie când aveam necazuri, și nu duceam lipsă de ele, unul dintre noi doi se îmbolnăvea mereu în acei ani care nu ne aduseseră sănătate în nicio privință, fie trupul nu făcea față vreunui atac, fie sistemul nostru nervos era cel care ne semnala: raportul de forțe al acelui joc îndreptat împotriva noastră nu era echilibrat. În momentele dificile, Emerenc ne aparținea în mod vizibil amândurora, degetele ei deformate aduceau alinare și vindecare, nu exista senzație de ușurare mai mare ca atunci când, după o boală grea, ne masa sau ne spăla și ne presăra pe piele vreo pudră parfumată primită de la Eva Grossmann. Soțul meu a și definit o dată relația noastră: noi ar fi trebuit să fim mereu pe moarte sau să ne înecăm în ape fără fund pentru ca ea să ne poată scoate,

Emerenc doar atunci ar fi fost împăcată și mulțumită, dar dacă s-ar fi întâmplat să avem parte de succes și de stabilitate pentru o perioadă mai îndelungată, și-ar fi pierdut interesul; când nu putea fi de folos, viața ei părea să nu aibă niciun sens. Era un fenomen neobișnuit, fiindcă, în ciuda faptului că niciodată nu citea, era la curent cu toate veștile rău prevestitoare din lumea literară, care ne dădeau uneori complet viața peste cap, când se întâmpla, ne aducea la cunoștință că știe ce se întâmplase și ne asigura că îi informase din proprie inițiativă pe toți vecinii care contau, că se activaseră din nou conspiratorii. De la membrii cercul ei intim aștepta declarații de solidaritate și denunțări ale dușmanilor noștri.

Astfel s-a sudat relația noastră de-a lungul anilor, Emerenc ne aparținea până la o anumită limită, impusă de ea, mă primea și pe mine în curte, ca pe ceilalți, niciodată nu m-a mai lăsat să intru în casă. Nici celelalte obiceiuri nu și le-a schimbat, își îndeplinea sarcinile în toate locurile în care se angaja și, cu toate că se vedea că nu mai e la fel de energică, nu a renunțat nici la curățatul zăpezii. Am încercat să ghicesc de câteva ori cât o fi fost averea ei reală și aveam bănuiala că nepotul ei ar fi putut să construiască și un bloc cu mai multe apartamente alături de criptă, pentru membrii familiei pe care urma să-i strângă. Emerenc ne răsplătea în mod diferit: pe locotenent-colonel îl stima, Viola primise inima ei, soțul meu, munca ei fără cusur – el respecta faptul că atitudinea ei reținută ținea în frâu tendința mea de socializare moștenită din provincie –, iar mie îmi încredințase o misiune ce trebuia îndeplinită în viitor, într-un moment crucial din viața ei, și avea pretenția să nu las tehnica și mașinăriile să miște crengile în ceea ce scriam, ci pasiunea adevărată. Era cel mai important dar al lui Emerenc, dar mie tot mi se părea puțin, îmi doream și altceva, de exemplu aș fi vrut uneori s-o îmbrățișez, așa cum odinioară o

îmbrățișam pe mama, să-i spun lucruri pe care nu le spuneam nimănui, pe care să le fi înțeles nu datorită minții și culturii ei, ci transmise prin senzorii iubirii ei. Dar așa, cu totul, nu-i trebuiam, cel puțin așa credeam. De mult nu mai existau nici ea, nici casa ei de odinioară, când, într-o împrejurare, m-a abordat soția omului bun la toate, văzuse brațul de flori de grădină, știa că mă duc la cimitir.

— Dumneata ai fost lumina ochilor ei, copila ei, a spus soția omului bun la toate, întreabă pe cine vrei în cartier, să știi că așa-ți spunea, „fetița“. Despre cine crezi că vorbea întruna, când apuca să se mai odihnească și ea săraca? Despre dumneata. Dar dumneata nu vedeai decât că ți-a luat câinele, n-ai mai avut ochi să vezi că pentru dumneata ea a devenit Viola.

Ne-a fost alături aproape douăzeci de ani, în acest timp am petrecut de multe ori săptămâni, chiar luni întregi în străinătate, ea avea grijă de casă, ridica corespondența, răspundea la telefon, semna pentru banii pe care îi primeam, pe Viola nu-l ținea la ea deloc, degeaba plângea, nu voia să lase casa nepăzită cât eram plecați. Când ne-am întors după un târg de carte de la Frankfurt, i-am adus un televizor portabil. Deși ne obișnuiserăm de mult timp că nu putem să-i dăm nimic, ne-am închipuit că obiectul care pe atunci încă nu se găsea pe la noi va aduce lumea în Orașul ei Interzis. La vremea aceea, asemenea lucruri nu se găseau în Ungaria, era probabil unul dintre puținele din țară, și, din moment ce ea părea să țintească spre exclusivitate în viața ei emoțională, ne gândiserăm că de data aceea va reacționa diferit. Avea să fie singura persoană de pe stradă cu televizor cu ecran mic. Ne-am întors de sărbători, era Ajunul Crăciunului, ca atunci când îl găsiserăm pe Viola, pe atunci la televizor nu se transmiteau atâtea emisiuni exclusiv religioase, erau axate mai mult pe obiceiuri tradiționale, copii cu bundiță și cușmă cântau colinde, iar seara se dădea un film

frumos, sentimental, realizat în timpul celui de Al Doilea Război Mondial. Ne închipuiam cât de mult se bucura acum Emerenc, care aranjase deja masa pentru cină, dar nu prea a părut să confirme că ar fi fost fericită, doar se uita la mine în chip enigmatic, cu ochi serioși ca și cum, dacă ar fi vrut, ar fi putut să spună ceva, dar nu o făcea. Trăiam o senzație copleșitoare de euforie: a acceptat cadoul. Ne-a mulțumit, ne-a urat sărbători fericite și a plecat. Crăciunul din acel an a fost unul frumos, ca în felicitările lucioase din copilărie, afară se roteau fulgi uriași și pufoși. Iarna a fost întotdeauna anotimpul meu preferat, stăteam în fața ferestrei, vrăjită de atmosfera Crăciunului și a casei mele, mă uitam afară și printre gândurile mele era și Emerenc, mândra proprietară de televizor, care acum stătea la ea în cameră și sărbătorea.

Cred că tot ce s-a întâmplat mai târziu a fost o urmare a celor întâmplate în acea seară, ca și cum cerul ne-ar fi aruncat în cap cadoul sau de parcă Dumnezeul lui Emerenc, pe care, deși ea Îl jignise și Îl negase mereu, dar care stătuse mereu în spatele ei și îi urmărise fiecare mișcare, ar fi acționat și mi-ar fi dat o ultimă șansă, poate de data asta voi reuși să și văd, nu doar să mă uit. Stăteam la fereastră, deasupra felinarului a cărui lumină ne inunda casa până și în cea mai sălbatică furtună de zăpadă, admiram dansul fulgilor și, deodată, în cadru a intrat Emerenc cu mătura ei de nuiele, broboada, umerii și spatele îi erau acoperite de un strat gros de zăpadă, mătura în seara sfântă de Crăciun, pentru că trotuarul nu putea să rămână necurățat.

Am simțit că-mi năvălește sângele în obraji, Emerenc arăta ca sperietoarea din *Vrăjitorul din Oz*. „Isuse Hristoase, care Te-ai născut în seara asta, ce fel de cadou i-am adus eu bătrânei ăsteia, păi de câte ori are ea ocazia să stea acasă liniștită, când treburile o presează de dimineața până seara?“ De-aia se uitase

deci la noi cu privirea aceea ciudată, rănită, dacă lumea ei emoțională n-ar fi fost urzită din fire mai sensibile și mai fine decât lumea mea, nici n-ar fi primit televizorul sau ne-ar fi întrebat dacă o să măturăm noi în locul ei zăpada sau dacă am accepta să avem grijă în locul ei de spălătorie, pentru că până avea ea timp să se așeze pe canapea, Budapesta nu mai transmitea nicio emisiune. N-am îndrăznit să ne spunem nimic, soțul meu și-a dat și el seama, ni s-a făcut rușine să stăm la fereastră, ne-am întors cu spatele la Emerenc, Viola a început să zgârie ușa de la balcon, voia să iasă, dar nu i-am dat voie. Nimeni n-a făcut nicio observație, ce rost avea, vorbele n-ar fi avut niciun sens, ar fi trebuit să facem ceva, dar noi ne-am întors în fața propriului televizor, nici azi nu-mi pot ierta că am ajuns să conștientizez ce-ar fi trebuit să fac, dar m-am mulțumit doar cu gândul. Întotdeauna m-am priceput să filosofez, nu-mi era rușine să-mi recunosc greșelile, un singur lucru nu mi-a trecut prin cap, că spre deosebire de ea, eu eram încă tânără și puternică, dar nu m-am dus să mătur zăpada, n-am trimis-o în casă să se uite la emisiune, cu toate că aș fi putut să țin în mână mătura, am măturat destul pe când stăteam la țară, eu făceam curat în fața casei când eram fată. Nu m-am dus, de ce să mă fi dus. Era Ajunul Crăciunului și mie îmi place diversitatea, să simt uneori un gust dulce pe papilele care preferă săratul și amarul, un film frumos și trist de dragoste după atâtea creații existențialiste, grotești.

Acțiunea

Da, cred că atunci s-a produs ruptura. Emerenc a contractat pe la sfârșitul lui februarie gripa care făcea victime încă din toamnă, n-a căzut la pat, nici nu i-a dat importanță, în acel an a fost o iarnă cu neobișnuit de multă zăpadă, și-a concentrat toată energia pe curățarea zăpezii, deși avea accese de tuse care îi tăiau respirația, oricine putea să observe asta. Sutu și Adélka alergau la ea cu vin fiert, condimentat, deghizat în ceai, Emerenc turna în ea alcool îndulcit cu zahăr și se oprea din când în când, se sprijinea de mătură și tușea mult, fără oprire. Adél a cocoloșit-o până a căzut și ea la pat, s-a îmbolnăvit atât de tare, încât a trebuit să fie internată, când a văzut că nu mai vine, lui Emerenc parcă i s-a luat o piatră de pe inimă, Sutu era solidară cu ea într-un mod mai discret, Adél însă nu reușea să-și pună lacăt la gură și asta nu prea era pe gustul lui Emerenc, de ce să vuiască toată strada că bătrâna nu dormea zile întregi pentru că nenorocita aia de ninsoare continua să cadă, abia apuca să treacă, alunecând ca pe patine, așa bolnavă cum era, prin fața caselor, că trebuia s-o ia de la capăt. Colegul de școală care mi-o recomandase pe vremuri pe Emerenc m-a oprit o dată și mi-a zis să încerc s-o conving pe bătrână să se ducă la doctor și să stea neapărat în pat, să mai lase măturatul zăpezii, că altfel o să moară, o auzise cum tușește, aia nu mai era gripă, ci pneumonie. Emerenc gâfâia, când am prins-o de braț ca să se

oprească odată, dar și pentru a-i câștiga atenția, a început să țipe, să n-o mai deranjez, dacă sunt atât de pornită să ajut pe cineva, atunci să-mi văd de propria gospodărie, să fac curățenie, să spăl cât timp ninsoarea aia blestemată nu se oprea, ea nu putea să plece de pe stradă și nici prin cap nu-i trecea să se odihnească, ce idee prostească, să stea în pat, din moment ce știam foarte bine că ea nici n-avea pat, și apoi cum să se culce dacă soneria putea să sune din moment în moment, locatarii aveau cheie, dar putea fi vorba de autorități sau de un străin neanunțat, în timpul nopții cel mai înțelept era să stai, atunci nu simțea că o doare spatele, să fiu bună și să nu-mi mai bat capul cu ea, că o plictiseam, nu era treaba altora dacă ea stătea în pat au ba sau ce făcea în general, nici ea nu mă întrebase niciodată de ce țineam atâtea cosmetice în baie din moment ce aveam vârsta pe care o aveam. Să se pună în pat colegul meu și doctorul, să dea Domnul ca nemernicii care vor să-i spună ei ce să facă nici să nu se mai ridice de acolo.

Obrajii lui Emerenc ardeau de febră și de furie, și-a reluat măturatul cu și mai mare avânt, ca și cum ar fi avut ceva personal de împărțit cu zăpada. Sutu și soția omului bun la toate îi aduceau destulă mâncare, a strigat după mine, le ajungea tuturor, să nu-mi mai bat capul cu nimic, că nu-i place să fie ținută sub observație. Dacă stătea să se gândească bine, în toată viața ei de până atunci nu își permisese să fie o isterică, dar dacă o mai frecam mult, putea să încerce să vadă cum e. N-a reușit să termine, a tușit de câteva ori, apoi s-a întors cu spatele. În ultimul timp, pe Viola nu-l ținea la ea, zice că n-are timp să alerge cu el și câinelui nu-i făcea bine să stea în frig, să-l duc acasă la căldură, să nu cumva să răcească și el. În orice caz a fost un an ieșit din comun, viața mea a început cu adevărat în perioada de după acel Crăciun în care i-am dăruit televizorul. De parcă o mână nevăzută ar fi rotit, imediat după Anul Nou,

robinetul enigmatic din care curge binele și răul ce-i este dat omului și care uneori se închide, alteori se deschide. Chiar atunci, robinetul a fost deschis. N-a fost ceva spectaculos, dar se simțea o schimbare considerabilă, niciodată în viața mea n-am avut atâtea treburi de făcut și de rezolvat ca atunci, și am sesizat aproape în ultimul moment cauza. Au fost atâția ani în care am fost ținută în afara unui cerc nevăzut, dar extrem de real, încât mi-a fost greu să accept că undeva se luase o altă decizie, bariera, care fusese ținută mereu închisă, începea să se ridice, poarta la care în ultimul timp nici nu mai bătusem, se deschidea singură, puteam să intru dacă pofteam. La început nici n-am încercat să înțeleg sensul acelor semne, Emerenc mătura, tușea, eu făceam cumpărăturile, găteam, făceam ordine în camere, îi dădeam de mâncare câinelui, îl scoteam la plimbare și mă întrebam ce s-o fi întâmplat cu un organ sau cu altul, de-mi solicita cu o asemenea vehemență atenția, ce bine ar fi fost dacă Emerenc m-ar fi ascultat și s-ar fi dus la doctor, dar imediat ce aduceam vorba de asta, începea să urle la mine să dispar, că toți avem dreptul să tușim. Cât timp ningea, ea avea treabă pe stradă, era suficient să am grijă de casa mea până va putea să se ocupe ea din nou, dar să n-o mai enervez cu doctorii și cu medicamentele, că n-are rost. Insectele aleargă așa când sunt fugărite, alergam de colo colo, se simțea absența mâinilor pricepute ale lui Emerenc, dar toate redacțiile mă solicitau în același timp, mă căutau reporterii, îmi făceau fotografii, atunci deja bănuiam că se pregătește ceva, dacă ar fi vrut să-mi facă rău, toată debandada aia ar fi avut alt ton, de obicei nu se scriau cronici atât de laudative despre mine, niciodată n-a fost lumea mai interesată de mine ca atunci. Trebuia tot timpul să mă duc undeva, mă sunau mereu jurnaliștii, de la radio, de la televiziune, toată lumea se dădea în spectacol în jurul meu. Când colegii au început să facă tot felul

de aluzii, tot n-am înțeles, dar într-o dimineață, după un telefon important, am auzit vestea chiar din gura soțului meu. Niciodată, nici înainte, nici după aceea, cu excepția orelor de după nuntă, n-am mai văzut lumina aceea pe fața lui. Premiul. Deci despre asta era vorba! Între timp se făcuse mijlocul lui martie, și toate semnele, mai ales ultimul – un telefon de la un prieten, pe un subiect total diferit –, nu puteau să însemne decât un lucru: premiul se îndrepta spre mine. Anunțul oficial avea să fie făcut mai târziu. Să mă bucur, să mă bucur, căci în acel moment se sfârșeau lupta și împotrivirea care ținuseră câteva decenii. Să mă bucur odată!

Eu am simțit doar că sunt istovită, că viața mea devenise publică fără nicio etapă pregătitoare, și că noua mea viață care se desfășura aproape în întregime în fața publicului mă epuiza. În plus, ordinea casei noastre fusese dată peste cap: Emerenc nu mai era. Era greu să împac viața care mă legăna în lumina din ce în ce mai puternică a reflectoarelor cu îngrijirea lui Viola, cu încălzirea, gătitul, cumpărăturile, făcutul curățeniei și fuga la curățătorie. Adél a ieșit în sfârșit din spital, speram să preia ea împreună cu Sutu munca făcută de Emerenc pe stradă, la început a fost refuzată cât se poate de dur, Emerenc a început să urle la ea cât o țineau plămânii ei bolnavi, să dispară din calea ei, apoi a tăcut brusc, ba mai mult, a dispărut de pe stradă. Sutu și-a închis chioșcul în care vindea cartofi prăjiți și castane, a pus un bilețel în geam că va ține închis pe motiv de boală și a preluat măturatul împreună cu Adélka. A fost suficientă o dimineață să ne dăm seama că ele două nu făceau nici jumătate din cât reușea Emerenc când era sănătoasă. De altfel, bătrâna s-a ascuns de ele, când a căutat-o domnul Bodarics și a întrebat-o dacă are nevoie de ceva, a țipat din ușă s-o lase în pace, să nu vină nimeni în vizită, oricum n-o să lase pe nimeni să intre, să nu-i aducă nici medicamente, pentru că n-o să le ia și să nu

vadă niciun doctor, ea avea nevoie doar de odihnă, un somn bun avea să o pună pe picioare. De Viola n-avea nevoie, o deranja, că țopăia întruna, nici prin cap să nu-mi treacă să mă duc pe la ea, pentru că nu voia nici să mă vadă, nici să mă audă. Pe nimeni, să înțelegem odată! Nici pe mine.

Emerenc a dispărut. Strada părea ireală în lipsa ei, pustie ca un deșert. În mod previzibil, ceea ce am simțit la vestea că bătrâna s-a retras și s-a închis în casă și nu mă primește nici măcar pe mine n-a fost milă, nici îngrijorare, ci furie simplă, sterilă. Nu voia să mă vadă, să n-o deranjez nici eu? Vai, cât de atentă era ea! Nu mai știam pe unde să scot cămașa, eram solicitată din minut în minut, situația se deteriora în loc să se îmbunătățească, toate greutățile erau pe capul meu, soțul meu nu avea voie să iasă în frig, câinele plângea toată ziua, în casă trebuia să mențin o ordine desăvârșită, căci vizitatorii nu încetau să vină, când să fac toate astea, bună întrebare, din moment ce telefonul suna încontinuu și eram înconjurată de ziariști. Când ieșeam, vedeam strada în dezordine, Sutu și Adél măturau, între timp mai jucau cărți, iar locatarii, care învățaseră de la bătrână cum se comportă un om onorabil când cineva este bolnav, călcau zăpada în drum spre curtea lui Emerenc, ducându-i sufertașe cu mâncare. De la mine nu a primit nimic, eu deschideam la masă două conserve, cu asta trăiam toți trei, așa ceva chiar nu puteam să-i duc, alții în schimb au dat dovadă de zel, nimeni n-a picat examenul în afară de mine, deși mă duceam de mai multe ori pe zi până la ușa ei și o strigam, o întrebam ce-aș putea face pentru ea, dar cu asta se și încheia asistența acordată bătrânei, dar e adevărat că bătrâna nu mi-a solicitat niciodată ajutorul. În timp ce o întrebam dacă are nevoie de ceva, tremuram la gândul că putea să spună că da, abia făceam față și așa, d-apăi dacă ar fi trebuit să fac ceva în plus, ninsoarea abundentă îngreuna traficul,

trebuia să mă duc până la magazin de patru, cinci ori pe zi, pentru că marfa nu sosea la timp, o trăgeam pe Viola după mine, nu găseam cele mai simple lucruri, aproape că nu mai aveam nimic în bucătărie, trebuia să mai cumpăr, să refac stocul, alunecam pe gheață cu sacoșele pline și niciodată nu era la zi cu nimic. Între timp, în casa noastră fotografii își făceau treaba, niciodată n-am ieșit atât de chinuită, urâtă și istovită în fotografii ca atunci, în perioada de dinaintea premierii.

Emerenc n-a deschis ușa, nu s-a arătat, dacă băteam la ușă se enerva, cerea să fie lăsată în pace. Vocea ei își pierduse forța, se schimbase, nu devenise voalată, ci străină și aspră. În continuare nu voia să fie văzută de niciun doctor, eu cunoșteam cel mai bine motivul. Mâncărurile care i se aduceau așteptau înșirate pe bancă, la început le lua în casă și punea vasele goale la loc, spălate, am început să mă sperii cu adevărat abia când am văzut că nu mai iese după mâncare și vasele vecinilor stau acolo, neatinse. Când am încercat s-o trag de limbă mi-a răspuns prin deschizătura ușii că nu are poftă de mâncare, plus că are congelatorul plin. Vorbea înfundat și sacadat, am crezut că se tratase cu prea mult alcool. Știam că nu era adevărat ce spunea, văzusem congelatorul, nu funcționa cu electricitate, iar pe stradă nu se mai vindea gheață de mult. Ca în scena măturatului de Crăciun, iarăși am înregistrat doar o parte din ceea ce percepeam: că minte. N-am mai stat să mă întreb din ce trăia ea și pisicile. Poate că din rămășițe puse deoparte, îmi făceam eu speranțe, pentru că la început primise multă mâncare, poate că toate vasele ei erau pline, între geamuri era destul de frig, acolo s-ar fi păstrat bine mâncarea. Nu mi-am bătut capul, eram tot timpul pe fugă, eram solicitată mereu, mă duceam în fiecare zi la ușa ei, îi făceam propuneri, dacă voia, puteam să-l chem pe profesorul din vecini, știam de la bun început că mă va refuza și mă înseninam când o făcea, pentru

că în viața mea pur și simplu nu mai era loc pentru încă o sarcină. Din fericire, conștiința îmi mai funcționa într-atât, încât să încerc să-l găsesc pe locotenent-colonel, măcar să știe că Emerenc e bolnavă, nu era la miliție, fusese internat undeva, n-aveau voie să-mi spună numele stațiunii, l-am înștiințat pe nepotul ei, a și venit, dar nici pe el nu l-a lăsat să intre, iar el i-a lăsat pe prag lămâi, portocale și o oală cu sarmale. Într-o seară, domnul Bodarics a venit la noi și m-a întrebat dacă îmi dau seama cât timp a trecut de când bătrâna n-a mai fost văzută prin curte, pentru că eram la sfârșitul lui martie și, dacă el calculase bine, ușa nu se mai deschisese de două săptămâni. Locuitorii vilei își făceau griji, dacă locatarii, chiar și împotriva voinței ei, nu vor aduce un medic să o vadă, s-ar putea întâmpla ceva rău. Domnul Bodarics mi-a atras atenția și asupra faptului că, așa cum bine știam, accesul la așa-zisa baie a lui Emerenc se făcea din curte, privata era închisă cu lacăt de obicei, dar în ultimul timp nu o folosise, viscolul suflase zăpada în curte, pe zăpadă nu se zăriseră de câteva zile bune urme de pași pornind dinspre casă, doar urme ce duceau spre casă, lăsate de cei care îi duceau de mâncare. Ce făcea Emerenc dacă trebuia să-și facă nevoile? Din spatele ușii de la bucătărie venea un miros greu, el avea presimțiri proaste, totuși, nu puteam să acceptăm la infinit izolarea aceea smintită, trebuiau luate măsuri, altfel bătrâna avea să moară. Dacă nu va lăsa în scurt timp vecinii sau doctorul să intre, vor fi nevoiți să spargă ușa. Medicul de la dispensar încercase deja să intre la ea, îl adusese Adélka în dimineața aceea, dar Emerenc îl alungase, Adélka spusese că Emerenc abia mai avea voce și cuvintele i se frângeau. Să fiu bună să mă alătur acțiunii de salvare și încă rapid, aici nu era vorba de Africa, trebuia făcut ceva, altfel Emerenc avea să moară.

Am simțit cum mă cuprinde disperarea. Nimeni nu va putea

să intre acolo cu voia lui Emerenc în afară de mine, dar nici pe mine nu mă lăsase decât o singură dată, iar dacă și-ar fi dat seama că vrem să intrăm, s-ar fi putut întâmpla lucruri neprevăzute. M-am speriat atât de tare, încât mi-am dat în sfârșit seama care ar putea fi soluția, i-am spus domnului Bodarics să așteptăm până a doua zi, va trebui să vorbesc singură, între patru ochi, cu Emerenc, le voi da de știre dacă voi reuși să fac ceea ce plănuiesc, dacă nu, voi duce tratativele mai departe. În după-amiaza aceea m-am dus la ea, am strigat-o prin crăpătura ușii, i-am promis că nu voi divulga și nu voi uita motivul pentru care nu voia să deschidă ușa, nu va intra nimeni acolo, eu voi fi singura care va intra în casă, mă voi ocupa eu de tot ce trebuie, iar ea să iasă afară, dacă nu vrea, nu trebuie să se ducă la spital, poate să stea la noi, în camera mamei, împreună cu Viola. Medicul o aștepta deja, se va însănătoși repede de la medicamente.

Ideea a înfuriat-o atât de tare, încât volumul vocii i-a crescut, nu se mai bâlbâia, a țipat că dacă nu o lăsăm în pace, imediat ce se va face bine, ne va denunța pentru intrare prin efracție, eram ultimii nesimțiți, niște indivizi băgăcioși cu toții, ea avea dreptul să stea în concediu de boală până se vindeca și să se culce sau să stea acolo unde avea chef, eu n-o să pun piciorul în casă la ea, nici ceilalți nemernici, și totuși dacă cineva ar fi reușit să intre, să țină cont că ea are o toporișcă și o să-l omoare. M-a alungat, m-am dus acasă îngrozită. Domnul Bodarics a venit la noi împreună cu omul bun la toate, a sosit și nepotul lui Emerenc, au hotărât să spargă ușa, medicul avea să o aștepte afară, nepotul ei nu voia s-o ia acasă la el, pentru că îi era frică să nu-i dea vreo boală copilului, dar avea să ne ajute s-o cărăm pe scări până la noi. Obiectivul meu era să deschidă puțin ușa, doar s-o fac să întoarcă cheia, restul avea să meargă de la sine.

Soțul meu nu s-a opus deloc, deși luam hotărâri și făceam planuri pe deasupra capului lui, singurul lucru pe care nu-l înțelegea era de ce mă tulbura pe mine atât de tare gândul că ușa lui Emerenc va fi spartă și-apoi pusă la loc, doar n-o fi fost ceva nou pentru mine că bătrâna refuza să deschidă ușa? Emerenc n-a fost niciodată perfectă, ce-i așa de exasperant în faptul că e încăpățânată și s-a retras precum Ahile? O salvam împotriva voinței ei. S-o aduc liniștită la noi dacă era dispusă să vină, era adevărat că lui nu-i plăcea să țină străini în casă, dar de data asta acea problemă nu se punea așa, bătrâna avea nevoie de îngrijire, trebuia ținută într-un loc bine încălzit, dacă am fi lăsat-o acum în voia sorții, s-ar fi putut să avem mustrări de conștiință toată viața, era o situație fără ieșire. Panica mea însă nu avea niciun sens, din moment ce o iubeam pe bătrână, de ce mă speria atât de tare ideea de a o aduce la noi pentru o perioadă, mai aveam un pic și izbucneam în plâns. Nu i-am răspuns, nu puteam să-i răspund. Doar eu cunoșteam Orașul Interzis al lui Emerenc.

Am hotărât, împreună cu domnul Bodarics și cu medicul, s-o lăsăm să petreacă acea ultimă noapte acasă, a doua zi, după ce scăpa medicul de la dispensar, urma să acționăm. Noaptea n-a fost ușoară, orele treceau greu, eu de fapt continuam să fiu indecisă, dar apoi m-am hotărât: nu aveam altă soluție, dacă nu primea îngrijire medicală, se termina, doar așa o voi putea salva, trădând-o. Emerenc era de fier, poate încă nu era prea târziu, dacă acționam cu grijă, poate reușeam să-i păstrez secretul intact, dar era nevoie de un efort inuman, o serie bine plasată de minciuni și multă energie. În zori m-am dus la ea, am bătut la ușă, am rugat-o să facă un singur lucru, să iasă după-amiază pentru o clipă în fața ușii, să se liniștească vecinii, nu era înțelept să dispară așa, lumea credea ce era mai rău, nimeni nu accepta să se prefacă că e indiferent, doar știa cât de mult o

iubea lumea. Planul meu era s-o fac să crape ușa, medicul să vină repede în spatele meu, s-o prindă de braț și s-o tragă afară și, cu ajutorul omului bun la toate, al domnului Bodarics, al nepotului ei și al meu s-o ducem la noi acasă. Mi-a răspuns că tocmai voia să-mi transmită un mesaj, nu va ieși în fața ușii, dar eu puteam să mă apropii și să aduc o cutie mare și lungă, motanul cel bătrân murise, cel castrat, să-l îngrop. Medic nu-i trebuia, nimeni nu avea voie să se apropie de casa ei, dacă nu voiau să creadă că trăiește, să se spânzure cu toții și atunci o să creadă, dacă îmi va înmâna ceva, să spun că sunt rufele ei murdare, poate voi fi nevoită să mă justific în fața haimanalelor ălora curioase. Abia am reușit să înțeleg șoaptele ei articulate cu greutate, dar imediat ce am înțeles, am simțit din nou că înnebunesc. Niciodată nu păstram cutiile, de unde să-i fac rost pe nepusă masă de un coșciug pentru pisică și ce era să fac, așa ocupată cum eram, cu hoitul unui animal? Sigur, i-am promis, am găsit în pivniță un cufăr pe care nu-l mai foloseam, până la urmă am început să mă simt mai bine, moartea motanului ne ușura treaba. Emerenc va fi nevoită să deschidă ușa ca să-mi dea hoitul, medicul va avea posibilitatea să o prindă și să o tragă afară, numai de s-ar fi întâmplat toate cum plănuisem, medicul nu avea timp decât cu puțin înainte ca eu să trebuiască să plec la televiziune pentru realizarea emisiunii, la patru trebuia să fiu acolo, mașina avea să vină după mine la fără un sfert, medicul nu avea cum să ajungă nici măcar cu un minut mai devreme acasă, dar la patru fără un sfert avea să fie în fața ușii lui Emerenc. „Eu o strig, bătrâna deschide ușa, îi dau cutia, preiau pisica, aici intervin medicul, nepotul lui Emerenc împreună cu domnul Bodarics și cu omul bun la toate, o trag afară prin crăpătura ușii, bărbații o duc la noi, iar eu o să pot să plec la televiziune.“ Eram verde din cauza nervilor, mâncam calmantele ca pe praline; deși dimineața și înaintea prânzului

totul mi se păruse simplu, m-am simțit prost că nu îmi venise mai repede soluția aceea simplă.

Am schimbat lenjeria în camera mamei, am făcut focul, din când în când mai apărea câte un jurnalist, erau ușor surprinși de agitație, de curățenia pe care o făceam tocmai în acea zi într-o cameră care nu fusese încălzită toată iarna, Viola lătra fără oprire. Acum știu deja de ce n-am ținut cont de posibilitatea unui eșec, pentru prima oară în viață eram înconjurată de o lumină mare, eram preocupată în primul rând de flacăra acesteia, toate celelalte mă atingeau doar superficial. De fapt, niciun om întreg la minte nu s-ar fi îndoit de faptul că planul meu era realizabil toată lumea știa că Emerenc ținea la noi, că nu foloseam camera mamei, Viola se va bucura, iar bătrâna ar fi trebuit să mă cunoască deja și să știe, chiar și în momentele ei de îndoială, că dacă am promis să nu las pe nimeni să intre în casa ei și că voi închide imediat ușa și voi avea grijă de pisici, mă voi ține de cuvânt. Cel mai mult mă temeam de momentul în care avea să își dea seama că în dreptul ușii nu eram doar eu, singura de pe lumea asta pentru care era dispusă să deschidă ușa, ci încă cineva, inamicul numărul unu, medicul. Îmi era mai frică de momentul acela decât de emisiunea televizată, deși eram atât de stresată la gândul că va trebui să stau în fața camerelor, încât mă treceau sudori reci.

Stabilisem cu medicul să ne întâlnim în curtea lui Emerenc, am mai avut timp să servesc masa de prânz. Viola n-a fost normal în ziua aia, în primul rând pentru că nu se mai oprea din urlat, mai apoi pentru că a amuțit. Îl scosesem afară, dar voise să se întoarcă imediat, n-a schițat niciun gest când a sunat soneria, n-a ridicat nici capul, deși nu dormea, se uita în direcția ușii. Ar fi trebuit să-i înțeleg totala deznădejde, dar eu nu eram Emerenc, n-am înțeles nici de ce s-a înfuriat când a văzut că plec de acasă fără el. Am luat coșciugul improvizat,

celor care luau parte la acțiune le-am dat o explicație vagă, aveam nevoie de cufăr pentru a transporta lucrurile lui Emerenc până la apartamentul nostru. Odată cu mașina televiziunii a sosit și nepotul lui Emerenc, șoferul mi-a transmis că echipa își cere scuze, așa se nimerise, cei de la cabina de machiaj mă așteptau acum și mai trebuiau stabilite anumite detalii cu regizorul, din păcate nu estimaseră bine timpul, va trebui să plecăm imediat, să urc în mașină. I-am spus că nu se putea chiar în acel moment, eu am o treabă ce nu suferea amânare, n-o să țină mult, să aștepte, șoferul a zis că mă așteaptă cinci minute, teoretic ar fi fost de ajuns, că doar nu trebuia decât să mă duc până la Emerenc, să scot prin deschizătura ușii pisica pusă în cufăr, ceilalți o prindeau, o târau până la noi, iar în timp ce ei încercau s-o convingă eu închideam ușa, urcam la noi în apartament, îi dădeam cheia lui Emerenc, o linișteam, totul va fi în regulă, nimeni nu putea să intre la ea în casă, iar după emisiune mă voi așeza lângă ea și o voi convinge că ne vom descurca împreună, cât timp ea era bolnavă eu voi avea grijă și de pisici. S-o conving pe Emerenc! Cum de îmi trecuse prin cap așa ceva? Probabil că mintea îmi juca feste, credeam ceea ce voiam să cred, și, între timp, pe lângă lucrurile reale pe care trebuia să le fac, încercam să-mi închipui ce fel de întrebări mi se vor pune în studio. Când a sosit timpul, am alergat la Emerenc, era fix patru fără un sfert, șoferul și-a ridicat mâna stângă să-mi arate ceasul, iar mâna dreaptă, cu degetele răsfirate, indica cinci minute. Bine, i-am promis doar cinci minute, nu mai mult. Era sfârșitul lui martie, aerul era rece, dar parfumat, grădina lui Emerenc era plină de toporași, iarba de sub fereastra ei era mov. I-am bătut la ușă, medicul și domnul Bodarics, împreună cu omul bun la toate și cu nepotul lui Emerenc stăteau la pândă, îi prevenisem în prealabil să nu facă nicio mișcare până nu preiau pachetul de la

Emerenc. De altfel, toată strada știa deja ce va urma, nu doar cei implicați; așteptau în grupuri pestrițe, precum în tablourile lui Breugel, toată lumea cunoștea pe toată lumea și erau mulțumiți de soluția pe care o găsisem. Omul bun la toate m-a prevenit când am ajuns la poartă că mirosul care deja de ieri devenise insuportabil, în ziua aceea era și mai înțepător și mai greu, dacă n-ar fi știut că era imposibil, ar fi crezut că era vorba de un cadavru, după asediu mai simțise asemenea miros îngrozitor.

I-am rugat să se tragă toți de-o parte, va trebui să rămân complet singură la ușă, atunci s-au retras chiar și cei care așteptau în stradă, deși ar fi plătit bani frumoși să vadă cum se opune Emerenc și cum o salvăm. Când curtea s-a golit complet și medicul s-a postat după colț în așteptarea semnului, am ciocănit la ușă. Emerenc m-a rugat să nu intru, să-i dau doar cutia, dar să nu mă mișc, să aștept. Șoferul a claxonat, nu i-am răspuns, mă concentram la cadrul ușii și la mâna lui Emerenc, apărută prin deschizătură, nu reușeam deloc să-i văd fața, pentru că în spatele deschizăturii era întuneric beznă. Mirosul care a năvălit din casă era atât de puternic, încât aș fi vrut să-mi duc repede mâna la nas, dar așteptam cu nervii întinși la maximum, cu atenția încordată, asemenea câinilor de vânătoare. Într-adevăr, din casă venea miros de putrefacție ca după asediu, miros de excremente umane și animale, dar cine ar fi fost în stare să-și bată capul cu detaliile. I-am dat cufărul, șoferul a claxonat din nou, Emerenc a închis ușa, am auzit declicul comutatorului. Medicul a aruncat o privire de după colț, i-am făcut semn să rămână acolo. Când șoferul a claxonat încă o dată, ușa s-a deschis, Emerenc mi-a dat cadavrul în loc de cufăr, era învelit într-o geacă ponosită, cufărul se dovedise a fi prea mic, animalul înțepenit nu încăpuse în el, îl țineam în brațe ca pe un prunc ucis. Ar fi vrut să închidă imediat ușa, dar

medicul își vârâse deja piciorul în deschizătură, a venit repede și nepotul, dacă au intrat sau au tras-o împreună cu domnul Bodarics afară, așa cum stabiliserăm, asta nu mai aveam cum să verific, alergam cu pisica în direcția vilei, afară, printre figurile coborâte din Breughel mi s-a făcut greață, am aruncat cadavrul în pubelă. Claxonul suna încontinuu, am alergat ca scoasă din minți în sus pe scări, am simțit că dacă nu-mi bag mâinile sub apă fierbinte imediat nu voi putea scoate niciun sunet la televiziune, degeaba îmi vor pune întrebări. De ce era totul atât de haotic, atât de încâlcit? Emerenc trebuia să fie în drum spre noi, probabil că se opunea, era trasă, târâtă, ar fi trebuit să fiu lângă ea, dar era imposibil, nu era vina mea că nu puteam fi acolo.

— Faci ceva pentru mine? l-am întrebat pe soțul meu, care mai târziu mi-a mărturisit că vocea mea, dar și fața erau de nerecunoscut.

— Nu aștepta să ajungă ei aici, fugi și închide ușa casei lui Emerenc cu cheia, înainte să apuce lumea să intre! Nici tu să nu intri, și imediat ce o aduceți aici să-i dai cheia și să-i transmiți că o să am eu grijă de casă. Șoferul claxonează încontinuu, nu mai pot să rămân, n-am timp să-i explic personal.

Mi-a promis, eu am fugit să ajung la mașină, iar el spre casa lui Emerenc. Bătrâna nu se vedea nicăieri, nici cei implicați în acțiunea de salvare, s-a auzit doar un zgomot, un bufnet, m-am prefăcut că sunt surdă, m-am aruncat în mașină și am demarat.

Fără broboadă

Când omul face ceva de neiertat, nu își dă seama întotdeauna, dar există în el bănuiala că a făcut-o. Mi-am zis că nu mă simt bine din cauza tracului, deși era doar senzația de vinovăție. Când am ajuns, am aflat că cei de la televiziune calculaseră greșit ora la care trebuia să ajung, depășisem deja timpul, am pășit în studio fără machiaj, aveam emoții, nu arătam prea bine, simțeam că reporterul ar fi vrut să obțină mai mult din partea mea, idei mai originale, dar în timp ce-i răspundeam eram cu mintea altundeva, la problemele mele de acasă. Cu medicul ne înțeleseserăm că în cazul în care boala nu era foarte gravă și nu se preconiza un final tragic, Emerenc avea să rămână la noi, dacă era grav și viața îi era pusă în pericol, va chema salvarea, în orice caz, până voi ajunge eu acasă, totul va fi deja decis. Emisiunea avea mulți invitați, a și ținut mult, iar apoi, după terminarea discuției, m-au mai ținut acolo, încă nu se terminase. Deși abia așteptam să plec, mă simțeam grozav să fiu ridicată în slăvi, era prima oară când mă aflam într-un studio de televiziune. Dacă aș fi insistat mai mult, probabil că aș fi putut să plec, dar era o experiență deosebită să-i cunosc pe cei pe care îi vedeam zi de zi la televizor, știam bine că ar fi trebuit să mă grăbesc, dar tot n-am făcut-o. Până la urmă mi-a trecut prin minte să mă uit la ceas, când am văzut cât de târziu se făcuse m-am speriat, atunci însă nimic nu mi se

mai părea suficient de rapid, am chemat un taxi și am plecat. Era aproape întuneric când am coborât din mașină, strada era liniștită, inexplicabil de goală, doar casa noastră reverbera: Viola își exprima amărăciunea. Asta însemna că Emerenc nu era la noi, m-a străfulgerat o presimțire, dacă ar fost fi, Viola n-ar fi plâns. Ca și cum mi s-ar fi spus, știam că e mai grav decât mă așteptam, ar fi trebuit să simt asta cu mult timp în urmă, imediat, din ziua în care Emerenc renunțase brusc la muncă și ne zisese să ne descurcăm singuri, dar eu la nimic nu sunt mai atentă decât la propria persoană. Am coborât din taxi în fața casei noastre, pubela era la doi pași, am ridicat capacul să văd dacă a dispărut grozăvia aceea, dar era încă acolo, am trântit dezgustată capacul, nu am urcat în apartament, m-am dus să verific dacă soțul meu închisese ușa.

Omul bun la toate tocmai își cobora jaluzelele cu grijă, așa cum se purta cu fiecare obiect, s-a întâmplat ceva la care nu mă așteptam, mi-a făcut semn să-l aștept afară că vrea să-mi vorbească, avea să-mi relateze grozăvia la care fusese martor, în timp ce eu eram la televiziune și debitam clișee. A lăsat jaluzeaua să cadă, fețele noastre au fost separate brusc de șipcile de lemn căzute una peste alta. Am simțit că de fapt omul acela nu voia să vorbească cu mine, atunci m-am speriat și am traversat grădina în fugă. Mi-a fost dat să mai trăiesc așa ceva, asistentele medicale au asemenea expresie pe față, ca cea pe care o văzusem la omul bun la toate, luminat din spate, când intri în salon să-ți vizitezi bolnavul, dar în pat este altcineva și asistenta te roagă pe un ton egal, neutru, să-l cauți pe medicul primar, pentru că are să-ți comunice ceva. Pentru numele lui Dumnezeu, ce se întâmplase acolo altfel față de cum plănuiserăm? Doar n-o fi rămas totuși ușa deschisă, doar n-or fi zbughit-o pisicile lui Emerenc? Ăsta a fost primul moment, urmat apoi de nenumărate altele, când am conștientizat că

orice fel de premiu aș fi primit – și nu un rol secundar într-o emisiune cu mai mulți invitați –, chiar dacă televiziunea ar fi fost pusă în întregime la dispoziția mea și chiar dacă aș fi fost consolată și alinată de toți membrii guvernului, în timp ce aș fi trâmbițat în toate cele patru colțuri ale lumii toate umilirile la care fusesem supusă în trecut, nici atunci n-ar fi trebuit să o las singură pe Emerenc în mijlocul acelei incertitudini. Imaginația mea atât de lăudată nu ținuse cont decât de curățenia pe care s-ar fi putut să fiu nevoită s-o fac la Emerenc în seara aceea ca să scap de miros, indiferent de sursă, să nu aibă locatarii vilei motive să se plângă, dar să fiu lângă ea în clipa în care suveranitatea ei va fi subminată și ușa îi va fi forțată, chiar dacă doar atât cât să încapă un medic, și în care va fi scoasă din casă în ciuda protestelor sale, toate astea n-au mai avut loc în capul meu. Premiul – m-am gândit cu amărăciune – a și început să strălucească, am gonit cu mașina televiziunii în urma lui, departe de boală, de bătrânețe, singurătate și neputință.

Odată ajunsă în curte, am uitat pur și simplu să merg, pantofii mei de sărbătoare s-au lipit de pământ. Știam deja că mă pot aștepta la ceva rău, dar nu chiar atât de rău, însă ceea ce mi s-a arătat a fost peste orice închipuire. Ușa lui Emerenc nu rămăsese întredeschisă sau neîncuiată: nu mai avea ușă deloc. Era sprijinită de ușa băii închise în continuare cu lacătul, fusese smulsă din țâțâni, partea de mijloc lipsea, fusese spartă cu ceva, doar partea de sus era întreagă, în tablourile flamande mai vezi așa ceva, partea de sus a ușii împărțite în două e deschisă, o femeie zâmbitoare stă sprijinită în coate pe scândura despărțitoare, e propriul ei portret, pe care între timp l-au și înrămat. Mi-am imaginat chipul lui Emerenc, cum se uita în jur de sub broboadă, evaluând situația, dându-și seama că eu nici nu sunt acolo, în locul meu stă medicul, o prinde de braț, până aici am reușit să reconstruiesc scena, mai departe însă nu,

dintr-odată am simțit așa o slăbiciune în trup, că am fost nevoită să mă așez pe bancă, să-mi revin. Știam că nu există altă soluție, trebuia să intru în putoarea aia, m-am odihnit câteva minute și am pornit. Ținusem minte locul din care auzisem în noaptea aceea declicul comutatorului, am pipăit peretele, am aprins lumina, de data aceasta gestul meu n-a fost urmat de zgomotul și foiala aceea ciudată, asemănătoare celei făcute de șoareci, era o liniște desăvârșită, dacă pisicile erau în continuare acolo, probabil că se piteau pe undeva îngrozite, în stare de șoc.

Lumina, despre care am amintit cu prima ocazie că era deosebit de puternică, dezvăluia acum totul. Mi-am dat seama că stau în mijlocul excrementelor umane și animale în camera ce strălucise cândva ca un pahar curat, pe jos, direct pe pardoseală, sau pe foi de ziar erau grămezi de mâncare stricate care puțeau, conținutul vaselor aduse de vecini era năpădit de viermi, era acolo și o jumătate de pește crud și o rață eviscerată, plină și ea de viermi. Dumnezeu știe de când nu mai spălase sau făcuse curățenie nimeni, mâncarea adusă de musafiri fusese pur și simplu aruncată pe jos, erau și gândaci, tot morți, iar peste grozăvia pe care-mi era dat s-o văd se așezase un strat gros de praf, ca și cum cineva ar fi presărat zahăr pudră peste fața oribilă, de Ev Mediu, plină de viermi a morții, și dinții rânjiți s-ar fi ivit de sub stratul albicios. Emerenc nu era nicăieri, nici pisicile, în cameră era un miros înțepător de dezinfectant, nu obișnuitul mirosul de clor sau odorizant, ci unul mai brutal. Cadrele ferestrelor nu erau la locul lor, obloanele și ferestrele fuseseră scoase din țâțâni. Pe acolo trecuseră nu doar medicul și salvarea, ci și cei de la igienizare, praf de felul acela și încă în asemenea cantități nu exista nici în magazine, nici în case.

Când am ajuns acasă, mâna îmi înțepenise atât de tare din

cauza groazei și a senzației de vinovăție, că n-am fost în stare să rotesc cheia în broască, a trebuit să sun, mi-a deschis soțul meu. Niciodată nu m-a certat pentru nimic, nici atunci n-a făcut-o, doar a dat din cap, ca un om care a rămas pur și simplu fără cuvinte. A intrat în bucătărie, a făcut un ceai, Viola a venit să mă întâmpine târându-se pe burtă. În timp ce beam ceaiul, dinții îmi clănțăneau pe buza cești. N-am îndrăznit să întreb nimic, cheia de la casa lui Emerenc era pe masă. Nu am vorbit despre ce se întâmplase la televiziune, soțul meu a așteptat până am băut cu chiu cu vai ceaiul, apoi a chemat un taxi, am plecat înconjurați de aceeași mutenie spre spital. Am deschis gura abia când am aflat că medicul comunicase deja numărul salonului, îi și pregătiseră un pat, dar Emerenc încă nu sosise. Cum era posibil așa ceva? Nu o aduseseră acolo?

— Aici o s-o aducă, a spus asistenta, doar că încă n-a ajuns. Au dus-o mai întâi s-o spele, fiindcă nu putea fi adusă în salon în starea în care au găsit-o.

La început nici n-am înțeles ce spune, mă uitam la ea ca proasta, refuzam lumea exterioară, pe lângă noi treceau asistente de treabă, m-au întrebat dacă n-am nevoie de ceva, fiindcă nu arăt prea bine, poate o cafea. Nu voiam nimic. Am așteptat, am stat, n-am mai rezistat, l-am rugat pe soțul meu să-mi dea detalii, iar el mi-a povestit ce văzuse. Când ajunsese el la Emerenc, medicul reușise s-o imobilizeze deja pe bătrâna care încerca să se apere, dar nu putea să opună prea multă rezistență, pentru că, așa cum descoperiseră mai târziu medicul nostru și cel de la urgențe, suferise un ușor atac cerebral, sângele se resorbise deja în mare parte, avea dificultăți în a-și folosi mâna stângă, piciorul stâng nu putea să și-l miște deloc, probabil că zăcuse mai multe zile paralizată, deși organismul ei uimitor începuse încă de pe atunci să se refacă. Reușise totuși să-și elibereze cumva mâna dreaptă și trăsese piedica de la ușă,

nu voia să răspundă la întrebări, până atunci curtea se umpluse deja de gură-cască. Un timp rezistase în tăcere rugăminților, dar când medicul zisese că o să cheme miliția, strigase că dacă n-o lasă în pace, îi dă în cap celui care ar fi îndrăznit să se atingă de ușă. Respectul față de Emerenc era atât de mare, încât nimeni nu era dispus să recurgă la violență, un străin care trecea pe acolo auzise din stradă hărmălaia și venise să vadă ce se întâmplă, când înțelesese despre ce era vorba se oferise să smulgă ușa, dar când zăvorul se mișcase, o scândură se crăpase în mod neașteptat dinspre interior, nu dinspre exterior, și, în crăpătură, ca în filmele de groază, se înfipse o toporișcă, Emerenc o agita în stânga și în dreapta, așa că nimeni nu mai încercase să se apropie de ușa dinspre care venea un miros greu, pentru care exista o explicație. Vreo săptămână de zile, Emerenc nu mai putuse să se deplaseze din cauza atacului cerebral, zăcuse acolo, sprijinindu-se într-un cot, trebuia să se descurce cumva fără să iasă din casă și probabil că se gândise că dacă nu spune nimănui în ce stare e, n-o să se afle nimic, n-o să vină nici medicul, nici salvarea, prin urmare, dacă trebuia să aleagă între acele atrocități, mai bine rămânea la decizia pe care o luase: dacă pisicile își puteau face nevoile unde aveau chef, nici ea n-o să se târască în patru labe până în curte și atunci secretul ei rămânea secret. Dacă își revenea, imediat ce va putea să stea în picioare avea să pună totul în ordine, iar dacă murea, nu mai conta, nu va mai ști nimic, Emerenc subliniase de nenumărate ori că, pe lângă multe altele, nu credea nici în lumea de dincolo.

Înăuntru, dejecțiile umane se descompuneau și se evaporau alături de legumele și mâncărurile mucegăite și fermentate, până la urmă străinul fusese cel care găsise soluția pentru îmblânzirea lui Emerenc, care continua să-și fluture toporișca, se ghemuise lângă partea de jos a ușii și lovise atât de tare yala

cu toporișca omului bun la toate, că aceasta ieșise cu totul din ușă; în încercarea disperată de a se apăra, Emerenc se prăvălise afară în curte și căzuse în fața lor. Catastrofa nu mai putea fi negată, hainele ei, pe care nu le schimbase de cine știe când avuseseră și ele de suferit din cauza a ceea ce se întâmplase, la picioarele celor care stăteau acolo căzuseră bucăți uscate de jeg și excremente de sub lenjeria ei curată. Domnul Bodarics sunase după ambulanță, care răspunsese prompt apelului, Emerenc leșinase, imediat ce se prăbușise își pierduse cunoștința, cei doi medici, cel de la dispensar și cel de la urgențe stabiliseră cum să procedeze în continuare, îi făcuseră o injecție, dar ambulanța nu o luase, medicul de la urgențe zisese că momentan e în afara pericolului de moarte, o va duce la spital, dar întâi îi va chema pe cei de la secția de igienizare, pentru că se impune nu numai tratarea bolnavului, dar și casa trebuia luată în primire. Cei de la igienizare veniseră, întâi împrăștiaseră un fel de praf și stropiseră totul cu un lichid, o împachetaseră pe Emerenc și o duseseră la secția lor de tratament, spuseseră că după ce se vor ocupa ei de ea va putea fi internată, trebuia să-i curețe întâi tot trupul, altfel nu o puteau transporta cu ambulanța. În timp ce oamenii autorității stropeau și presărau insecticide peste grămezile de mâncare împuțită, din casă ieșiseră tot felul de animale care o luaseră la sănătoasa, pisici uriașe, Ministerul Sănătății va decide ce se va întâmpla cu locuința, pentru că așa nu putea să rămână, mai ales că trebuia să se țină cont și de ceilalți locatari. Casa n-a putut fi sigilată, de altfel ar fi fost inutil, cât timp mâncarea stricată era acolo, nu va fi vizitată de hoți. După cei de la igienizare își vor fi încheiat treaba, ușa va fi bătută în cuie.

Asta mai lipsea din viața mea, imaginea aceea, bătrâna zăcând în propria dejecție, înconjurată de ciorbe fermentate și cărnuri putrede, începând să-și revină după paralizie, dar

neputând încă să meargă. Nepotul ei se frământa alături de noi pe bancă și prezența lui mi-a trezit o temere foarte îndreptățită: poate că nu va veni niciun hoț al cărui stomac să facă față imperiului lui Emerenc, și totuși carnetele de economii deveniseră o pradă ușoară, ar fi trebuit luate de acolo. I-am spus să se ducă, să caute nenorocitele alea de carnete – le-a și găsit imediat ce-a început să le caute, amândouă erau băgate în spătarul canapelei în locul în care plesnise tapițeria. Nepotul își amintise că ascunzătoarea lui taică-său era în același loc, în crăpătura aceea frecvent întâlnită la mobilele tapițate. Eu aveam să o aștept pe Emerenc. Soțul meu avea întotdeauna o carte la el, avea ce să citească, eu doar stăteam, îmi masam degetele, simțeam că îmi paralizase și mie brațul stâng. Când au adus-o în sfârșit pe bătrână, abia am recunoscut-o fără hainele ei obișnuite. Îi lăsa pe infirmieri să facă ce vor cu ea, ținea ochii închiși, i se contractau din când în când mușchii din jurul gurii, nu era conștientă. Au legat-o la perfuzii, au acoperit-o, rușinea și tristețea m-au secat atât de tare de puteri, că am simțit nevoia să mă întind și eu lângă ea. Medicul ne-a rugat să plecăm acasă, nu aveam cum s-o ajutăm, trebuia s-o lăsăm să respire, oricum nu ne va recunoaște, era în stare de șoc, de altfel momentan nici nu știa cu ce ar fi putut să ne încurajeze, paralizia era în retragere, radiografia arăta că, în mare, pneumonia se vindecase și ea, dar inima îi era atât de slăbită, încât deocamdată nu se știa la ce va rezista sau – și a ezitat o clipă – la ce voia să reziste. Nu era sigur că însănătoșirea va rezolva problema, pentru că boala și împrejurările în care ajunsese acolo o umiliseră într-o măsură foarte mare. Știința medicală făcuse deja câteva minuni, dar acolo va fi nevoie de eforturi mari, pentru că el nu prea mai avusese ocazia să consulte o inimă atât de epuizată.

Atunci am văzut-o pentru prima dată, de când s-au

intersectat viețile noastre, fără broboadă pe Emerenc. Spălată și mirosind a curat, în fața mea strălucea, albă ca zăpada, podoaba capilară care m-a dus imediat cu gândul la părul mamei ei, puteam să reconstitui din conturul capului lui Emerenc armonia perfectă a celuilalt craniu, devenit cu mult timp în urmă praf și pulbere. Emerenc, mai aproape de moarte decât de viață, fără să fi știut nimic despre asta, redevenise propria ei mamă. Dacă cineva mi-ar fi spus atunci, în timpul primei, celei dintâi întâlniri, când mă întrebam ce floare ar fi fost ea, că bătrâna era un leandru alb, zambilă de Paște, aș fi râs de el, dar acum nu mai putea să se ascundă, frumusețea ei radia din spatele bătrâneții călcate în picioare, fruntea ei boltită, isteață nu era acoperită de nimic. Trupul ei întins pe pat nu era gol sau îmbrăcat sumar, ci ni se arăta în sfârșit fără costumație, avea îmbrăcămintea ce i se cuvenea unui domnitor atins de o boală cutremurătoare. Da, în fața noastră zăcea o mare suverană, curată precum stelele. Atunci am înțeles cu adevărat cât rău îi făcusem nerămânând lângă ea, dacă aș fi rămas acasă, aș fi putut să-l conving pe medic cu reputația mea prospătă și deja folosită în scopuri rele să nu țină cont de nimic și s-o aducă la noi, eu o acceptam și fără dezinfecție, Sutu și Adélka m-ar fi ajutat să îi fac baie, să o aranjez, iar televiziunea și-ar fi făcut emisiunea fără mine, ar fi fost mai important pentru ea să împiedic să se întâmple rușinea ca niște străini să-i umble prin casă, pe care nimeni în afară de mine nu o văzuse în starea nealterată. Când voi sta în Parlament, toată lumea va crede că am ajuns ceva în viață, doar eu voi ști că am pierdut încă de la prima turnantă. Măcar la sfârșit, pe ultima sută să îndrept lucrurile, pentru că altfel voi fi pierdută pentru totdeauna. Acum va trebui să recurg la magie, va trebui să mă ridic deasupra mea, s-o fac să creadă că după-amiaza aceea fusese doar un vis, visase totul.

Premierea

În decursul nopții am mai telefonat de două ori, starea lui Emerenc nu se îmbunătățise, nu-i era mai rău, dar nici nu se simțea mai bine. Când am ajuns acasă, am mărunțit câțiva pumni de carne într-o farfurie și m-am întors în casa ororii, e adevărat că medicul îmi zisese că animalele fugiseră, dar asta nu însemna că nu se puteau întoarce, fiindcă altă casă nu avuseseră niciodată, acum era noapte și liniște, chiar dacă se speriaseră de moarte, poate că de atunci se întorseseră. Mai aveam un pic și mă sufocam din cauza mirosurilor până m-am uitat pe sub și pe după toate mobilele, dar casa era goală, nu se auzea niciun zgomot. În zori, când m-am dus din nou, farfuria cu carne era neatinsă, nici în timpul nopții nu apăruseră pisicile, deși sperasem din toată inima să reapară, cu toate că era mai bine că dispăruseră, că nu mai erau, dar eu atunci trecusem peste orice pragmatism și realism, până și peste propriul interes, mă rugam să se întoarcă măcar una sau două, că voi face curat și ordine și se va externa Emerenc, să aibă pe cineva alături dintre cei pe care îi iubise. Dar așa cum oamenii de la igienizare nu găsiseră nici animale moarte, nici vii, nici eu n-am mai dat peste niciuna dintre pisici, când ușa fusese ruptă, când trebuie să fi simțit că lumea le cade în cap, se întorseseră toate în mediul imprevizibil, saturat de primejdie și de moarte, din care Emerenc le salvase cândva. Niciodată n-am mai văzut

vreo pisică în jurul casei lui Emerenc, de parcă un mesaj secret le-ar fi ținut la distanță. Nici Viola nu se apropia din proprie inițiativă de casa distrusă, deși el cunoștea mai bine decât oricine drumul, după moartea lui Emerenc casa renovată și-a găsit repede alt locatar, dar câinele nu era interesat, degeaba era aprinsă lumina din curte, ca odinioară, degeaba înfloreau în fiecare primăvară toporașii lui Emerenc. O căuta peste tot, în toate locurile în care se plimbaseră vreodată, dar niciodată acasă. Viola a recunoscut scena bătăliei unde Emerenc fusese înfrântă, chiar dacă nu fusese de față când a avut loc. De altfel, în acea zi strada era deosebit de tăcută, ca atunci când un șef de stat este grav bolnav și poporul cutremurat îl jelește deja, nu la comandă, ci din inimă. Câinele stătea în culcușul său ca și cum cineva i-ar fi tăiat gâtul, n-a scos niciun sunet când l-am dus jos, în timpul plimbării a mers cu capul în jos, nici nu-i băga în seamă pe ceilalți câini.

În tinerețe am făcut multe fotografii cu aparatul meu primitiv, n-aveam talent, dacă îmi amintesc de ziua premierii, amintirea reînvie în mine precum fotografia aceea pe care un proces optic neprevăzut surprinsese două mișcări contrarii ale aceleiași persoane. Îi făcusem mamei o fotografie și, când am adus de la fotograf pelicula developată, nu-mi venea să cred că așa ceva se poate întâmpla: mama, pe care încercasem s-o fotografiez, venea și pleca, silueta ei, dedublându-se, mișcându-se în două sensuri contrarii, ba creștea, ba se micșora treptat. Familia mea obișnuia să le arate străinilor acea clipă fantomatică, care se petrecuse în același timp și același spațiu, incapabilă de a se rupe de sine, dar contrazicându-se pe sine. Așa trebuie să fi fost și eu în timpul premierii, și orice s-ar fi întâmplat în acele ore, toate acțiunile și gândurile se oglindeau în mine și în spatele meu și în jurul meu, dar invers. A fost o zi plină, a început cu tăierea cubulețelor de carne în farfurie și

verificarea pisicilor dispărute, iar din casa lui Emerenc am fugit direct la spital. Nu eram singură, Sutu mi-o luase înainte, Adélka la fel. Emerenc își recăpătase cunoștința și ne făcea să simțim pe propria piele ceea ce devenise deja evident pentru toată lumea: mutenia implacabilă, ce excludea posibilitatea iertării. Sutu încerca să se facă utilă cu termosul, Emerenc nu voia nici cafea, nici răcoritoare, nimic, Adélka cărase în sacoșă încă două vase în afară de al ei, erau din partea prietenilor, soția omului bun la toate făcuse supă, iar familia Bodarics îi trimisese lapte de pasăre. Emerenc nici măcar nu s-a sinchisit să ne privească, n-o interesau urările, nici cadourile, asistenta mi-a povestit mai târziu că toată dimineața și după-amiaza o deranjaseră vizitatorii, a doua zi era sărbătoare națională, oamenii voiau să scape de obligații, dar, indiferent cine o căuta, o căuta degeaba, vecinii de pe stradă plecau ușor jigniți, bătrâna nici nu voia să-i vadă. Eu nu i-am dus nimic, mă uitam la ceas, să văd cât mai pot să stau lângă ea, nu i-am vorbit ca să n-o necăjesc, doar o atingeam din când în când pe sub cearceaf, atunci tresărea, prin altceva nu intenționa să-mi dea de înțeles că mi-a simțit atingerea. Mai târziu medicul s-a enervat, a început să strige la Sutu și la Adélka, tot nu se știa sigur dacă bătrâna va reuși să-și revină, dar, dacă reușea, un lucru era cât se poate de clar: nu avea nevoie de martori la proces. Nu avea niciun sens ca lumea să încerce s-o hrănească, s-o bombardeze cu delicatese, nici nu le băga în seamă, nu mânca, i se administra intravenos tot ce avea nevoie pentru a supraviețui, dacă voiau într-adevăr s-o ajute, s-o lase să se odihnească. Avea dreptate, pentru că lui Emerenc putea să-i șușotească orișicine, proceda cu toți la fel, își strângea pleoapele ca să nu trebuiască să vadă pe nimeni, când am fugit acasă, înainte de premiere, să-mi îmbrac rochia de seară neagră și să-mi aranjez cât de cât fața răvășită, care mă privea din oglindă, am luat cu mine

imaginea chipului ei care semăna cu o mască mortuară fără pupile. Plicul mare în care era anunțul conținea toate cele necesare, până și vignetă de pus pe parbrizul taxiului, ca să fim lăsați în fața intrării principale unde fusese așternut un covor, din fericire, pentru că abia mă mai țineam pe picioare. N-am scos nicio vorbă pe drum, nici în timpul premierii n-am fost prea vorbăreață. Nu se întâmpla pentru prima oară ca ceea ce primeam să-mi parvină în forme sau circumstanțe care aproape că mă frângeau, asta s-a întâmplat și atunci, fotografiile din acea seară sunt grăitoare. Înainte să înceapă ceremonia decernării, m-au luat pe sus și m-au dus într-o sală unde mi-au făcut fotografii în cinstea acelei zile, am simțit, chiar și în acele momente chinuitoare, cât de tragic și de comic este totul în același timp: fotografia, pe care vreun organ oficial o va păstra, punând-o într-un album, va imortaliza un chip ireal, cea a unui erou antic care o văzuse pe Meduza și pe ale cărui trăsături era încă tipărită groaza. Plecasem de lângă patul unui muribund ca să mă duc la serbare, știam prea bine că Emerenc nu se va face bine, n-aveam nevoie de un doctor ca să-mi spună asta și nici ca să înțeleg că, într-un fel, eu eram cea vinovată pentru asta. „Emerenc nu de aia n-o să se facă bine, mă gândeam, în timp ce spuneam mulțumesc, în timp ce spuneam da, cum să nu, foarte, într-adevăr, pentru că organismul ei formidabil n-ar fi în stare s-o ducă de partea cealaltă a acestui șanț cu apă, fiindcă medicii au grijă de ea și-și primește medicația, aici e vorba de altceva, ceva căruia știința nu poate să-i facă față, pentru că n-are legătură cu terapia. Emerenc nu mai vrea să trăiască pentru că am distrus legenda numelui ei și cadrul care-i ținea viața la un loc. A fost un exemplu pentru toată lumea, i-a ajutat pe toți, ea a fost modelul, din buzunarul șorțului apretat ieșeau batiste, fălfâind precum porumbeii, bomboane învelite în hârtie, ea a fost crăiasa

zăpezii, senzația de siguranță, vara ea era prima cireașă coaptă, toamna prima castană căzută pe pământ, iarna bostanul, primăvara primul mugur apărut pe gardul viu. Emerenc era curată și invulnerabilă, ea era noi toți la un loc, cel mai bun sine al nostru, așa cum am fi vrut întotdeauna să fim. Emerenc, cu fruntea ei ascunsă mereu sub broboadă, cu fața ei limpede ca lacul n-a cerut nimănui nimic, n-a avut nevoie de nimeni, a luat asupra ei poverile altora și a tăcut o viață întreagă în legătură cu propriile poveri, și, când să deschidă gura să vorbească, eu m-am dus să mă arăt la televiziune și am lăsat-o să fie dată în vileag în singurul moment rușinos, mânjit de boală din viața ei. Cum ar putea fi explicată ea vreodată, anatomia milosteniei ei, care a populat casa cu animale? Emerenc era de o bunătate fără rețineri, de o mărinimie inconștientă, și-a dezvăluit singurătatea doar în fața altor orfani, niciodată n-a zis cât de singură se simte, în timp ce, asemenea olandezului zburător, și-a condus singură nava misterioasă, pe ape mereu necunoscute, bătută de vânturile mereu schimbătoare ale împrejurărilor. Știam de mult, cu cât ceva este mai simplu, cu atât mai greu îl observi, de acum încolo Emerenc nu va mai putea să se facă înțeleasă, nici povestea pisicilor n-o va putea justifica în fața nimănui, orice ar spune, putoarea și gunoiul care n-a fost încă îndepărtat îi anulează credibilitatea, și cadavrele de pui și de rață și peștii și mâncărurile aflate în descompunere dovedesc același lucru, că e nebună, nu faptul că trupul s-a dezis de voința ei de fier, cum ar fi putut să se ducă să se spele sau să adune resturile și să le arunce la gunoi, e o minune că a reușit totuși să se târască până afară sau că la început a mai transferat în casă mâncarea care i se aducea. Emerenc și-a pierdut credibilitatea în fața unei întregi comunități, embolia politicos de ușoară, care a început imediat să se vindece, i-a distrus munca de-o viață, smulgându-i din mână mătura mare de

nuiele.“

În sala festivă și-au făcut apariția atâtea rude și atâția prieteni, încât eu nici n-am mai avut unde să stau, asta m-a bucurat în mod special, pentru că nu aveam stare, așteptam să-mi aud odată numele, să trec prin fața juriului ca să pot primi cutia și să mă retrag în bufet, ca să mă prefac că mănânc ceva, aș fi vrut să mă grăbesc, credeam că dacă Sutu sau Adélka sau oricine altcineva, care ar fi înțeles ce era de făcut, ar fi dus la bun sfârșit acel lucru fără de care nu voi mai îndrăzni s-o privesc în ochi pe Emerenc, nu doar el sau ea s-ar fi contrazis pe sine, m-aș fi contrazis și eu. Am stat mult, acesta a fost cel mai mare protocol la care am asistat, doar primirea oficială a fost mai strălucitoare, dar și aceea a fost ciudată, și ea a rimat cu o veche fantasmă din copilărie. Întotdeauna îmi dorisem să urc foarte multe scări într-o rochie foarte lungă, în așa fel încât să fiu văzută de mulți oameni, sunt mândră, merit să fiu privită. Dacă există mers fals, așa cum există glas fals, atunci mersul meu din acea seară a fost unul fals, am urcat scările gârbovită, nefericită, am dat mâna cu cine trebuie, apoi am ieșit din Parlament pe o scară laterală, fiind sigură că mă vor lăsa să intru în spital, fără să-mi facă nicio observație legată de haine, dar puteam să mă ivesc și goală sau în mantia împrumutată de la un rege, Emerenc nu mă va privi, indiferent de costumație.

Când mă gândesc la acea zi, la ziua premierii, simt un singur lucru în afară de amintirea vie a amărăciunii neputincioase, că în tot acel timp am fost foarte obosită. Într-o oră am terminat, imediat ce am ajuns acasă m-am schimbat și am pornit, înarmată cu ustensilele de făcut curățenie, spre casa lui Emerenc. „Voi spăla rușinea asta, nu va fi nevoie aici de cei de la igienizare, până să apară ei, eu voi scoate din casă tot ce nu-și are locul acolo. Azi e zi liberă, sâmbătă, mai mult ca sigur îmi voi putea face treaba liniștită, pentru că la ora asta angajații

Ministerului Sănătății și-au început deja sfârșitul de săptămână, și-apoi, când vor veni, vor găsi ordine și curățenie.“ Când i-am găsit pe angajații de la igienizare în curte, fumând, am scăpat găleata din mână. Medicul uitase să-mi comunice că cei de la Minister hotărâseră să acționeze imediat, și asta includea și distrugerea mobilei, motivul invocat fiind igiena și siguranța orașului, urmând ca proprietarul să fie despăgubit în totalitate. Stăteam înmărmurită în fața lor, trebuie să fi arătat asemenea unui clovn trist de la circ, fiindcă îmi schimbasem doar hainele, fața mea istovită era în continuare machiată, părul rămăsese ondulat. Dar cine putea să ia asupra sa, cine ar fi putut să ia asupra sa responsabilitatea pentru ceea ce se pregătea acolo, doar nu-și închipuiau că puteau să distrugă casa cuiva ca niște vandali? Nici nu putea fi vorba de așa ceva, m-a asigurat șeful secției de igienizare, întâi vor curăța totul temeinic, vor scăpa de jeg, vor spăla podelele, mobila, pereții, apoi vor arde ceea ce era murdar sau infectat.

— Vă rog să nu mai legănați găleata aia și nu încercați să faceți experimente, situația nu e de așa natură, nu puteți să faceți nimic de capul dumneavoastră, aici e nevoie de intervenția autorității, de munca unor profesioniști! În calitate de reprezentant al familiei, doamna poate să semneze pentru a adeveri că procedura a fost îndeplinită prin respectarea regulilor, bolnavul ar trebui s-o facă de fapt, dar mi s-a spus că nu e la dumneavoastră, așa că fiți bună, doamnă, în calitate de reprezentant legal temporar, verificați vă rog dacă inventarul este corect, pentru că proprietarul va primi despăgubiri de la primărie pentru bunurile distruse. Nu puteți contesta nimic, nu vă certați cu noi, asta e decizia!

Am făcut stânga împrejur, am fugit acasă să dau un telefon, de data asta l-am găsit pe locotenent-colonel, teoretic, fiindcă se întorsese cu ocazia sărbătorii din stațiune, dar n-am reușit să

vorbesc cu el, pentru că la ora la care am sunat era deja în drum spre casa lui Emerenc. Am ajuns amândoi în același timp, angajații făceau deja curățenie, erau sârguincioși, toți șase purtau mănuși de cauciuc, șorț și mască. Materia aceea stricată, lichidă au adunat-o cu lopata, au aruncat-o în cisterna unui vehicul sanitar cu miros de clor, au spălat totul cu o stropitoare umplută cu soluție chimică, apoi au spălat și pe jos, au scos mobilele în grădină, scaunele lipicioase și canapeaua deteriorată zăceau pe gazonul îngrijit al lui Emerenc, dulapurile și obiectele relativ întregi sau deja dezinfectate le-au despărțit de celelalte, am zărit și manechinul mamei, cu fotografiile prinse de el, fusese pus în fața tufelor de liliac, era ca o viziune. Toate hârtiile și hainele murdare le-au îngrămădit pe canapea împreună cu calendarele, ziarele, cutiile vechi și cărțile mele, pe care i le dădusem cu dedicație lui Emerenc, pe care nici măcar nu le deschisese, dar se simțise îndreptățită să le primească. Când casa s-a golit complet și mobilele și obiectele puse deoparte au fost separate de cele menite să fie distruse, au întocmit un proces verbal, în care le-au trecut, sub forma unei liste, apoi au stropit canapeaua și scaunele cu benzină și le-au dat foc. În timp ce priveam focul, mi-am adus aminte de Viola, care practic crescuse pe canapeaua aceea, și bătrâna se odihnea tot timpul pe ea, din moment ce acela îi fusese patul și acolo stătuseră – niciodată – întotdeauna pisicile, ca rândunelele pe sârmă. Ardeau pantofii, ciorapii și basmalele lui Emerenc.

Locotenent-colonelul se comporta pentru prima dată ca un milițian, ca un detectiv, înainte să contribuie și el la distrugerea bunurilor, le-a verificat pe fiecare, le-a evaluat, ce mai putea fi totuși salvat, le trăgea deoparte personal dacă considera că nu trebuie arse, au golit sertarele, bucătăria era deja goală, cu excepția unui singur obiect, au frecat fiecare perete și l-au dezinfectat, o parte a mobilei de odinioară aștepta rușinată pe

iarbă, cealaltă parte ardea, cei care treceau pe stradă se opreau și se uitau la focul din grădină, a trebuit să-i alungăm pe curioși. Nu mai rămăsese nimic în bucătărie în afară de seif, care bloca intrarea în camera din fund, ușa îi fusese forțată în timpul regimului fascist, inscripția de pe tăblița de metal ne informa că fusese produs în fabrica lui Imre Grossmann senior, înăuntru nu se găsise nimic, doar niște căni, acelea fuseseră deja scoase. Dacă Emerenc avusese bani sau bijuterii, acestea se topiseră în foc, pentru că în sertare nu s-a găsit nimic, iar în adânciturile tapițeriei scaunelor n-a căutat niciunul dintre noi, pe acelea le verificase la vremea respectivă nepotul lui Emerenc. Când, în jurul prânzului, oamenii au considerat că scăpaseră de toate obiectele infectate și se pregăteau să se ocupe și de camera din fund, locotenent-colonelul a preluat conducerea. Cei de la igienizare au fost imediat de acord cu raționamentul lui, cealaltă încăpere nu avea cum să fie periculoasă nici în ceea ce-l privea pe proprietar, nici pe ceilalți locatari, pentru simplul fapt că seiful o ținuse departe chiar și pe Emerenc de obiectele rămase acolo și în spatele uriașului obiect, ce închidea etanș camera, n-aveau cum să se furișeze acolo animale sau paraziți.

Weekendul prelungit din cauza sărbătorii era pe punctul de a începe, brigada a înțeles din prima că până atunci făcuseră o treabă bună și folositoare, dar orice acțiune în plus ar fi fost inutilă: locotenent-colonelul lucra la miliția locală, o cunoștea pe Emerenc, era de părere că cealaltă cameră trebuia lăsată cu orice preț neatinsă, pentru proprietar avea să fie oricum un șoc faptul că mare parte a bucătăriei și a obiectelor personale fuseseră aruncate pe foc, se va convinge personal dacă mai era ceva de făcut acolo, iar dacă era, va telefona la Spitalul de Boli Infecțioase și va cere să fie luate măsuri, iar dacă n-o va face, va fi semn că găsiseră totul în ordine, până una alta și-a trecut semnătura lângă a mea, pentru a atesta preluarea

responsabilității în numele secției de miliție din cartier. Toată lumea s-a bucurat, șeful brigăzii a decis că locul era într-adevăr lipsit de pericole, punctul de vedere al locotenent-colonelului se susținea. Au mai mutat cu mare avânt seiful din cadrul ușii ca să poată spune cu inima împăcată că n-au neglijat nimic, ușa n-avea cheie, le era milă s-o spargă, starea lemnului și lacul alb, care nu se deteriorase deloc, întăreau faptul că seiful nu mai fusese mutat de la prima vizită a locotenent-colonelului, nu mai umblase nimeni de atunci în cameră, puteau să plece, acolo nu era posibil să fie mâncare sau viermi, nu mai stătuse nimeni acolo de câteva decenii. Și-au luat la revedere și au plecat, între timp a venit nepotul lui Emerenc de la spital, a privit îngrozit rugul care încă nu se stinsese, ne-a spus că starea lui Emerenc e neschimbată, cea mai mare problemă acum nu era inima, ci pasivitatea ei, nu voia deloc să coopereze cu medicii dându-le tuturor de înțeles că pentru ea nimic nu mai contează, putea să se întâmple orice, de altfel discursul meu de la Parlament ajunsese și la urechile ei și medicul era neliniștit, pentru că Emerenc nu avusese nicio reacție la el, deși se vedea că înțelege, dar nu se arătase interesată.

Discursul de la Parlament? A trebuit să stau să mă gândesc, îmi era greu să mă concentrez în curtea mirosind a dezinfectant a unei case distruse aproape în întregime, în timp ce la doar câțiva pași fumega trecutul lui Emerenc, perne ce păstrau atâtea amintiri, linguri de lemn, obiecte casnice naive și de modă veche, aruncate în foc. Pe moment nici nu mai știam dacă am luat sau nu cutia cu premiul, dată fiind starea sufletească în care trăisem evenimentele de dinaintea prânzului, ceea ce știam sigur era că după sesiunea de fotografii mai existase un moment ireal, mă duseseră împreună cu un coleg într-o sală separată și un angajat de la televiziune mă întrebase cui îi sunt recunoscătoare pentru faptul că îmi fusese

dat să trăiesc această zi, eu îi răspunsesem că de exemplu și lui Emerenc, care se ocupase de toate treburile care m-ar fi împiedicat să scriu, fiindcă în spatele fiecărui rezultat palpabil stă o persoană invizibilă, fără de care opera nu poate exista. Nepotul lui Emerenc mi-a povestit că asistentele de la spital auziseră reportajul, una dintre ele se dusese repede la bătrână, îi spusese că se vorbea despre ea la radio, ba îi și lipise micul aparat de ureche să audă măcar sfârșitul, Emerenc avusese o privire impasibilă, nu avusese nimic de spus, bine, era și sedată, poate că de aia nu reacționase. Eu credeam altceva, Emerenc înțelesese foarte bine ce auzise, dar n-o interesa nici cât negru sub unghie, toată viața urâse notorietatea și cuvintele frumoase. Să fi fost lângă ea atunci, în gura leului, pe muntele de cranii, dar nu fusesem, acela fusese momentul în care trebuise să înfrunte totul singură, așa că acum n-o interesa flecăreala mea, era ușor să flecărești, eu aș fi fost în stare să ridic capul și de pe catafalc, în timpul înmormântării, ca să-i număr, să văd câți au venit. Emerenc mă cunoștea ca pe propria palmă, știa că nu exista pe lumea asta dezastru în timpul căruia eu să nu-mi găsesc cuvintele. Nepotul și-a luat rămas-bun, se grăbea să ajungă acasă la familie, înainte să plece m-a consolat neîndemânatic, dând însă dovadă de compasiune pentru bucătăria distrusă, pentru pierderea viitoarei mele moșteniri. Din păcate, tot ce arsese ar fi urmat să fie al meu. Nici nu îmi trecuse prin cap până atunci, nu eram deloc în toane bune, dar am izbucnit în râs. Se dusese jumătate din moștenire, ghinion. Pe bancă am rămas doar eu și locotenent-colonelul, iar soția tânără și frumoasă a omului bun la toate, care era atentă și drăguță cu toată lumea, ne-a adus cafea. Niciunul dintre noi n-a băut-o, doar ne uitam la ea, o amestecam.

— Cum s-a ajuns la asta? a întrebat până la urmă

locotenent-colonelul.

Ei bine, din cauza mea. O dădusem în bară. Chiar am simțit o eliberare când i-am turnat toate detaliile, ce și cum se întâmplase, cât timp el cutreierase pădurile de la Visegrad. Dacă l-aș fi găsit la timp, multe dintre acele lucruri ar fi putut fi evitate, sau cel puțin s-ar fi întâmplat altfel, dacă eu tot o trădasem pe Emerenc, el cu siguranță ar fi stat alături de ea în acel ceas, când ar fi avut într-adevăr nevoie de ajutor. N-a spus nimic, avea foarte mult tact, nu m-a acuzat, nici nu m-a consolat, m-a întrebat doar ce planuri am; niciunul, dacă supraviețuiește, o voi aduce pe bătrână să stea la noi și voi renunța la deplasările în străinătate, noi ar fi trebuit să plecăm spre Atena peste trei zile în calitate de membri ai delegației maghiare, care lua parte la congresul de pace al uniunii scriitorilor din Grecia, și plănuiserăm să mai rămânem câteva zile la mare, ăsta ar fi fost concediul, dar evenimentele ne dăduseră planurile peste cap. Nu-mi puteam permite să mai dau greș o dată, nici dacă nu aveam să apuc să văd vreodată Atena.

S-a înfuriat, a început să țipe la mine. Făcusem destule greșeli, acum voiam să creez și dificultăți? Oficialitățile străine nu s-ar fi bucurat dacă o delegație străină nu ar fi venit. S-ar fi gândit la multe, inclusiv că ni se dăduse interdicție de a călători – să nu amestec țara în treburile mele personale, să fac bine și să mă duc, nu avea niciun sens să rămân. Dacă bătrâna va muri mâine, nu voi mai avea nimic pentru care să lupt, iar dacă mâine va mai trăi, medicii spuneau că era aproape sigur că va rămâne în viață și mă va aștepta. O săptămână era o nimica toată, în acest răstimp se va ocupa el de caz, trebuia înlocuită ușa, va recupera daunele de la autorități, de o plângere oficială depusă împotriva lui Emerenc nici nu putea fi vorba, nu-i vina omului dacă e paralizat și nu poate să se miște și nu poate să

facă ordine, fusese un accident, bătrâna nu pusese de bună voie în pericol sănătatea publică. Va face rost și de mobilă, va alege din depozitul de stat ceva mai frumos și mai confortabil decât cele de dinainte, acolo erau adunate toate mobilele din casele scoase la vânzare ale celor care nu avuseseră moștenitori. Să nu încerc să mă târguiesc cu el, relațiile cu străinătatea erau importante, va avea el grijă de Emerenc, iar eu și soțul să facem ce ne dicta meseria și ne impunea țara. Până ne vom întoarce, organismul lui Emerenc va lua o decizie definitivă, dacă într-adevăr era capabil de însănătoșire, va fi în convalescență, dacă nu, vor amâna înmormântarea până când ne vom întoarce. Vom avea timp să deschidem cealaltă cameră după ce ne vom întoarce, va bate în scânduri încă din ziua aceea intrarea în bucătăria rămasă goală, iar după sărbătoare va trimite un om de la secție să deschidă ușa camerei și o va acoperi și pe aceea până una-alta cu scânduri; când vom intra, vom decide dacă e nevoie și acolo de o curățenie temeinică. Dar el credea că nu, Emerenc nu folosise niciodată camera aceea. În sfârșit puteam să mă duc acasă, unde mi-am smuls hainele de pe mine de parcă le-ar fi cuprins flăcările. Nici n-am mâncat, voiam să am grijă întâi de câine, dar soțul meu încercase deja să-l hrănească. Viola intrase în greva foamei, abia se târa după noi pe stradă, imediat ce-și făcea nevoile lângă vreun copac voia să se întoarcă acasă, nu lătra, nu bea, criza se dezlănțuise, nu mai puteam să-i facem nimic, Viola reacționa în felul lui la cele întâmplate. De altfel, nici eu n-am mâncat, la Parlament îmi puseseră destulă mâncare în farfurie, dar eu nu putusem să înghit nimic și dădusem răspunsuri incoerente la întrebări al căror sens îmi scăpase. O vreme am zăcut pe canapea, apoi am sărit în picioare, simțeam că dacă nu stau la căpătâiul lui Emerenc, va muri, eu eram singura care o putea apăra de grozăvia în care ne zbăteam amândouă. Am fugit la spital,

Emerenc era conștientă, medicul a zâmbit, a zis că își mai recăpătase forțele, începuse să vorbească, îi spusese asistentei să o acopere cum trebuie, pentru că nu suporta goliciunea, mai târziu ceruse să i se aducă o basma, îi dăduseră o bonetă medicală, arata cu totul special în ea, dar era mulțumită. Era de părere că începea să-și revină, să nu uităm să-i aducem lenjerie de pat și alte obiecte personale, pentru că n-avea nimic la ea când o aduseseră. Abia am îndrăznit să mă uit la ea, nu doar din cauza celor întâmplate, dar și din cauza ei, era un adevărat spectacol cu boneta aceea pe cap, nu din cauză că nu i se potrivea, din contră, i se potrivea prea bine, o și vedeam mare profesor, dezvoltându-și în sfârșit adevăratele capacități pe care până atunci nu le folosise. Tăceam, ce-aș fi putut să zic, nu era vina medicului că ea n-avea prosop, pijamale, nimic din ce ținuse în dulap. Ce mai rămăsese era îmbibat cu soluție dezinfectantă și se usca în iarbă. Dacă i-aș fi dus ceva din propria lenjerie, pe care o considera impudică, ar fi intrat la bănuieli, îmi cunoaștea prosoapele foarte bine, eu nu aveam prosoape de in, ca ale ei. Voi găsi eu o soluție. Imediat ce am intrat și m-a recunoscut, și-a acoperit fața cu un prosop de mână, ca regii care, potrivit învățăturilor, își ascund agonia de ochii Curții cu ajutorul lințoliului, când de fapt nici nu era pe moarte, părea mai plină de viață decât de dimineață, doar că nu dorea să mă vadă. Bun, era bine și așa. M-am dus acasă, dar întâi am trecut pe la chioșcul lui Sutu, am rugat-o să-i ducă lui Emerenc niște lucruri, prosop, articole de igienă personală, să inventeze ceva dacă întreba de ce nu le adusese pe ale ei. La Sutu se adunaseră vecinii, încercau să se pună de acord când să se ducă fiecare în vizită și ce să-i gătească bolnavei. Am ajuns acasă, îl pândeam pe omul care trebuia să vină să bată în scânduri intrarea în bucătărie, știam că putea să sosească oricând, trebuia să aștept până când voi putea verifica măcar

acest detaliu. Simțeam că voi claca în curând, în fața ochilor îmi pulsau cercuri și liniuțe, mi-aș fi dat și sufletul, doar să vină cineva și să mă zgâlțâie – ce tot țipi, ai visat urât –, aveam în mod constant senzația că ceea ce ni se întâmpla nu era adevărat, omul nu poate fi bombardat de atâtea evenimente de asemenea natură. Milițianul în civil a venit destul de repede cu scândurile, de când mă știu, coșciugele nu se mai bat în cuie, ci se închid, totuși, când omul a prins câte patru scânduri în diagonală peste cadrul ușii, am avut senzația că bate cuie într-un coșciug. Loviturile de ciocan evocau îngroparea multor lucruri, sfârșitul unui mod de viață și al unui cămin, sfârșitul sagăi lui Emerenc.

Ar fi trebuit s-o pornesc încetișor spre festivitatea ce urma să aibă loc la Parlament, mă simțeam de parcă aș fi fost mărunțită într-un mojar, abia am reușit să mă îmbrac. Înainte să plec am mai sunat o dată la spital, starea lui Emerenc se mai îmbunătățise puțin, îi administraseră un calmant puternic, dormea deja, ia și antibiotice, să sperăm că se va face bine. Când era trează abia scotea o vorbă, iar când venea cineva s-o vadă, își acoperea fața cu prosopul. Avea mulți vizitatori, poate chiar prea mulți, se tot împiedica de stativul cu perfuzia.

Emerenc trăia, se refăcea, prin urmare puteam să mă pregătesc pentru frumoasa și strălucitoarea seară a vieții mele. Am scos hainele potrivite ocaziei, nu exista niciun specialist în machiaj care ar fi putut să-mi înfrumusețeze fața în acea zi. Când am ajuns la Parlament și i-am zis primului cunoscut pe care l-am întâlnit că nu mă simt prea bine, n-a trebuit să-i ofer explicații, m-a crezut imediat pe cuvânt. N-a surprins pe nimeni că am dispărut din sala cea mare, care în acea seară era ca cerul înstelat de vară, străluceau medaliile, bijuteriile, lumina lustrelor mă învăluia din toate părțile și se răsfrângea în oglinda podelei. Balurile de odinioară trebuie să fi fost așa, dar

eu nu voiam decât să plec, să ajung acasă cât mai repede și să mă bag în pat. Mâine deja voi ști mai multe, voi afla verdictul. Dacă Emerenc murea, atunci nu exista scăpare, iar dacă trăia, acea forță, care până atunci nu mă lăsase niciodată să mă scufund, avea să mă ridice încă o dată, pentru ultima oară, deasupra vârtejurilor pe care le iscasem.

Amnezie

Noaptea a fost grea, dar lipsită din fericire de vise, m-am mai trezit din când în când, crezând că sună telefonul – le rugasem pe asistente să mă anunțe cu orice preț dacă se întâmpla ceva, dar aparatul a rămas mut. Dimineața l-am scos la plimbare pe apaticul Viola, care refuza în continuare să mănânce, apoi am fugit la spital. Emerenc era acum vizibil mai bine, tocmai o spălau și o asistentă îi aducea micul dejun pe un cărucior, imediat ce m-a observat prin ușa întredeschisă a început să caute pe lângă pat și și-a aruncat pe față prosopul. Am bătut cu amărăciune în suflet la ușa medicului de gardă care stătuse lângă ea în acea noapte, avea doar vești bune: dacă starea sănătății ei va continua să se îmbunătățească în același ritm, puteam să plecăm fără griji, bătrâna va trăi și se va face bine. Nu voi putea s-o iau acasă decât peste câteva săptămâni și nici atunci în orice condiții, de exemplu nu va avea voie să muncească. Are o casă unde să stea? „Cum să nu aibă!“ m-am gândit. „De-ați vedea-o!“ I-am răspuns că noi hotărâserăm să stea la noi, până când își va recăpăta echilibrul sufletesc.

Soțul meu alerga de colo colo pentru documentele necesare plecării, se părea că vom putea pleca, deși eu nu aveam niciun chef să călătoresc. Mi-am făcut bagajele cu chiu cu vai, speram, în mod nefiresc, să nu trebuiască să mergem, speram ca organizatorii să amâne întregul congres. Ultima oară când

fuseserăm la spital vorbiserăm cu medicul primar, ne dăduse asigurări depline în ceea ce privea starea fizică a lui Emerenc, dar ce se petrecea în sufletul ei, doar un psiholog ar fi putut să spună, pentru că embolia care se retrăsese aproape complet nu pusese în pericol centrii vorbirii, ci doar pe cei ai mișcării, un picior îi era în continuare paralizat, tăcerea ei avea motive lăuntrice. Când am ajuns în fața salonului și ea și-a aruncat din nou pe față prosopul ăla nenorocit, ca să nu mă vadă, m-am gândit să n-o mai deranjez, oricum Viola era singurul în fața căruia nu s-ar fi ascuns, doar pe el nu l-ar fi privit cu ură. Am făcut stânga împrejur, nici măcar n-am salutat-o, în drum spre casă am văzut doi vecini de pe stradă, care urcau panta cu sufertașele în mână. Acasă câinele își continua greva, acum nu mă mai interesa nici asta, eram atât de amărâtă, mă simțeam atât de vinovată și de obosită, încât nu mai conta, am strâns lucrurile lui Viola, perna pe care stătea, vasele, conservele cu mâncare de câine și i le-am dus lui Sutu, am rugat-o să-l țină la ea câteva zile, până ne întorceam, Viola s-a instalat cu totală pasivitate în micul apartament al lui Sutu, nici nu s-a uitat la mine când am plecat, de parcă nici n-ar fi fost câinele nostru. Mi-am făcut bagajele, devenisem un automat lipsit de sentimente, cred că singurul lucru pe care l-am simțit a fost că nimic nu era important, nici măcar eu însămi. După cină am telefonat din nou la spital, dar nu m-am mai dus până acolo, ce rost ar fi avut. Emerenc era bine, mânca regulat, am spus politicoasă că îi doresc însănătoșire grabnică și îi transmit multe salutări, mesajul meu devenise oficial, ca o transcripție. Deocamdată să nu-și facă griji în legătură cu treburile rămase nerezolvate, i-am mai transmis prin asistentă, totul era în regulă, prietenul ei, locotenent-colonelul, luase măsuri, locuința ei, reabilitată de acesta, o aștepta și era curată lună, avea el grijă de tot. M-am gândit că avea suficient timp să afle mai

târziu cele întâmplate după plecarea ei. I-am mai transmis: să nu mă aștepte câteva zile. (Să nu mă aștepte? Nici nu se uita la mine.) Ei nu i-am zis că vom pleca în străinătate, l-am sunat doar pe nepotul ei ca să știe, în caz că mă va căuta, de ce nu sunt de găsit, și am zburat spre Atena cu avionul de noapte.

Dimineața m-a trezit un apel de la uniunea scriitorilor din Grecia, eram atât de sleită că n-am înțeles ce mi se spune, nu doar din punct de vedere lingvistic, ci și acustic. Probabil că suferisem și eu un mic șoc, pentru că nu mai înțelegeam nicio limbă, n-aș fi putut să cer nici măcar un pahar cu apă, dar să port discuții despre posibilitatea realizării păcii mondiale. La conferință am stat în prima bancă, m-a furat somnul instantaneu, atunci soțul meu m-a dus la hotel, și-a cerut scuze în numele meu, îi adusese în prealabil la cunoștință președintelui cele întâmplate, fără să intre în detalii, a doua zi ar fi trebuit să conduc una dintre sesiuni, am bâlbâit ceva lipsit de coerență, atunci li s-a făcut milă de mine, m-au ajutat să urc în mașină și m-au dus la un hotel din Glifada, m-au lăsat acolo, n-aveau ce să facă cu un delegat vizibil bolnav. Marea Egee strălucea în fața mea în nori de mirt, hibiscus, iasomie și lămâiță, dar nu prea ajungeau până la mine, eram în pragul unui colaps, doar soțul meu îmi mai spunea uneori ce vedeam. Când am ajuns, apa era albastră ca safirul, la apus a căpătat culoarea chihlimbarului, iar când soarele a dispărut în mare, a devenit roșie – de la el știu, eu n-am văzut. Am dormit aproape o zi întreagă. După ce mi-am revenit din starea aceea ca de leșin, ne-am plimbat fără rost prin Glifada, nu-mi mai aduc aminte de nicio clădire, nici măcar de numele hotelului, singurul lucru pe care îl simțeam era multitudinea de mirosuri care mă învăluiau și că pe valuri plutea cadavrul unui câine. Atunci mi-am adus aminte, așa, în treacăt, de Viola, de parcă l-aș fi visat și pe el, și pe mine, tot ce se întâmplase cu mine,

premiul, Emerenc, angajații de la igienizare, ușa crăpată cu toporișca.

În acel an, Paștele a picat devreme, la începutul lui aprilie, a fost Vinerea Mare ultima zi în care am stat acolo. Îmi aduc aminte că ne-am dus la biserică, trupul lui Isus era expus în fața altarului, în ușa bisericii ne aștepta un coș aurit, plin cu petale de trandafiri, cei care intrau presărau petale peste trupul Fiului Domnului, până când L-a acoperit giulgiul trandafiriu. Mai târziu au tras micul clopot, bătrânii satului stăteau în jurul clopotniței de lemn și, când ne-au văzut în pragul bisericii, aruncând un pumn de petale peste Trupul Sfânt, au venit după soțul meu și i-au indicat prin gesturi să-L plângă și el pe Mântuitor. Și asta mi-a rămas în amintire, soțul meu trăgând clopotul, în timp ce vântul marin îi răvășea părul des și blond, care începuse deja să albească, apoi dându-mi mie funia clopotului, bătrânul satului trebuie să fi fost mulțumit de mine, pentru că în timp ce trăgeam clopotul au început să-mi curgă lacrimile, dar plânsul avea legătură doar cu mine, nu cu sărbătoarea. A doua zi ne-am întors la Atena și ne-am îmbarcat pe aeroportul Hellenikon. Călătoria n-a fost cu nimic mai reală sau ireală decât alte călătorii cu avionul, uniunea scriitorilor din Grecia dăduse dovadă de o bunătate supraumană față de mine, colegii se comportaseră ca cei care și-au dat seama că i-au dat cadouri de rămas-bun unui om pe care l-a călcat trenul. Ne conduseseră chiar până la aeroport, dacă nu vor mai invita niciodată scriitori unguri, va fi vina mea.

În avion ne-am înțeles ca soțul meu să se ducă acasă cu bagajele, iar eu să merg la spital. Gemeam când am urcat în lift, îmi imaginam toate variantele posibile, căci între timp se putea să se fi întâmplat orice, ce ne făceam dacă lucrurile luaseră dintr-odată o întorsătură proastă și Emerenc aștepta, pusă la gheață undeva în subsol, să fie îngropată, sau era încă în viață,

dar ar fi fost mai bine să nu fie, pentru că nu putea fi vindecată, poate că cineva o dusese la altă secție fără aprobarea mea, din punct de vedere legal, toate măsurile trebuiau luate de nepotul lui Emerenc. Am uitat o singură variantă, cea care mă aștepta: râsul acela care m-a întâmpinat pe coridor, pe care l-aș fi recunoscut oricând, râsul ei, auzit atât de rar. Asistentele se uitau după mine zâmbitoare când am început să alerg, cineva a și strigat ceva, dar cine avea timp să audă, alergam spre ușa deschisă, dincolo de care îi răsunase vocea. Salonul era plin de vizitatori, se vedea că Emerenc vrăjise și acolo pe toată lumea, pentru că nici nu aveau voie să vină atâția oameni deodată, era curtată de cel puțin șase persoane, Sutu tocmai curăța resturile de mâncare, nu era mâncarea de la spital, ci cea adusă de către vecini, pe pervaz se înșirau farfurii, vase și oale necunoscute. Emerenc stătea cu spatele la ușă, cu spatele proptit în perne, și-a dat seama după reacția de pe fețele celorlalți că în salon trebuie să fi sosit un oaspete nou și interesant, s-a întors, râzând încă, probabil că crezuse că era medicul. Când m-a recunoscut, sângele care i-a năvălit în obraji i-a netezit trăsăturile și, asemenea fluxului, i-a șters toată seninătatea. Acum își folosea deja ambele mâini, cu câteva zile în urmă doar dreapta neîndemânatică pipăia după prosop, în fața celorlalți stătea cu capul descoperit, imediat ce m-a văzut, și-a acoperit fața. Vizitatorii au amuțit, fusese un gest dur, cu forța aceea ar fi putut să mă și lovească. Dintr-odată, toată lumea și-a amintit că are lucruri urgente de făcut, femeile au strâns repede farfuriile, i-au spălat lingura lui Emerenc, și-au luat în grabă rămas-bun, Sutu se grăbea atât de tare că a uitat să aducă vorba și despre câine, doar din ușă mi-a făcut semn, își flutura degetele, am și înțeles, la șase să trec eu pe la ea sau trece ea, discutăm atunci. Niciodată n-am crezut că există atâta bun simț în oameni și că pot simți atât de precis, asemenea unui radar,

că, în lipsa mea, Emerenc mă cântărise și mă găsise prea ușoară, nu înțelegea nimeni din ce motiv, dar nici nu avea rost să despice firul în patru, orice s-ar fi întâmplat, era mai bine să se țină departe de caz, ar fi fost mai indicat să nu se bage.

A fost pentru prima dată de când se pornise avalanșa evenimentelor când m-a cuprins o emoție negativă, învinuirile pe care mi le aduceam au început să se ridice la suprafață. Pentru Dumnezeu, dar ce anume îmi reproșa în halul ăla? Că nu o lăsasem să moară? Dacă n-ar fi primit perfuzii și medicamente, ar fi murit demult. Nu rămăsesem alături de ea pentru că nu putusem, nu plecasem cu inima ușoară, să mă distrez, plecasem să lucrez, dacă era cineva care să înțeleagă, atunci ea ar fi trebuit să înțeleagă că pentru mine și televiziunea însemna muncă. Dacă nu voia să mă vadă, să nu mă vadă. Vor veni s-o vadă nepotul ei, vor veni locotenent-colonelul, Sutu și Adélka, eu nu aveam ce căuta acolo. Nici n-am încercat să-i vorbesc sau să încep să-i ofer explicații, o cunoșteam mai bine de atât pe Emerenc. Să rămână deci până în vecii vecilor ascunsă sub prosopul ăla, nu meritase să alerg până la spital așa obosită cum eram pentru spectacolul ăla, în loc să stau acasă, întinsă în cadă. Am ieșit din salon și am pornit în direcția liftului când m-a oprit una dintre asistente.

— Doamna scriitoare, vă rog, a început și se vedea că își caută cuvintele. Tanti nu se simte bine, chiar dacă așa cred toți. Tanti... Tanti e așa vioaie doar când vine lumea în vizită. În rest, nu scoate o vorbă toată ziua. Ascultați-mă!

A văzut pe fața mea că trebuie să-mi spună mai multe.

— Însănătoșirea e spectaculoasă, dar superficială, a încercat ea să-mi explice mai departe. Data trecută încă n-aveam toate datele, dar astăzi le avem, poate să-și miște membrele, dar nu poate să meargă. Domnul locotenent-colonel trece în fiecare zi pe aici, ne batem capul împreună cu el ce să facem mai departe.

„Păi dacă domnul locotenent-colonel trece zilnic, atunci eu chiar că pot să mă duc acasă. Poate o să vină și fanfara miliției, eventual și pionierii. Mă spetesc degeaba, vecinii de pe stradă o aprovizionează cu mâncare și cu bârfe, locotenent-colonelul îi asigură siguranța necesară traiului. Dacă n-are nevoie de mine, n-are nevoie de mine. M-am săturat să-mi tot ofer ajutorul.“

— Ar fi bine dacă…

Asistenta s-a blocat. Am înțeles imediat ce ar fi vrut să spună, unitatea mea de măsură este cuvântul. „N-aveți voie să luați nimic drept jignire, trebuie să înghițiți totul, toate gesturile nedrepte ale lui Emerenc, toate bizareriile, pentru că nu numai că va rămâne paralizată, dar s-ar putea ca nici să nu mai trăiască mult. Ei, ei! Va trăi o veșnicie, nu-mi fac eu griji pentru asta.“ Acum, când bat la mașină rândurile astea, am senzația că atunci i-am decis a doua oară și pentru totdeauna soarta, pentru că în sinea mea atunci i-am dat drumul la mână.

— În orice caz, eu o să vă telefonez, dacă o să fie nevoie de dumneavoastră.

Nu, să nu se obosească, n-o să aibă nevoie de mine, nu avea nevoie de mine nici din punct de vedere emoțional, nici din punct de vedere tehnic. M-am dus acasă, soțul meu n-a spus nimic când i-am povestit ce-am găsit la spital. Nu mi-a răspuns mult timp, apoi am auzit altceva de la el decât ce aș fi vrut să aud, ceva cu totul neașteptat. A suspinat și a spus:

— Biata Emerenc.

Biata Emerenc! În acel moment am fost cel mai aproape de preotul nostru, cu care m-am certat atât din cauza ecuației umane a lui Emerenc.

— Câteodată ești incredibil de nedreaptă, a spus soțul meu. Cum adică nu-nțelegi ceva atât de clar? Toți ceilalți înțeleg, și vecinii de pe stradă, și locotenent-colonelul. Păi, din ce mi-ai povestit, este evident.

Ce era evident? Mă uitam la el ca Viola, când ceea ce-i spuneam nu-i era clar și încerca să pună cap la cap indiciile comenzii mele inexacte. Ce mai făcusem în plus față de cele săvârșite în acea zi nefericită? De atunci, viața mea era o continuă mustrare de conștiință, nu aveam un moment de tihnă, premierea și serata le petrecusem într-un tremur inconștient, Atena fusese iadul pe pământ, ba dormeam, ba roiau în jurul meu gândurile, ca niște lupi.

— Lui Emerenc îi e rușine față de tine și față de vecini, deci se preface că e amnezică, pentru că așa îi e mai ușor să suporte că am văzut-o cu toții zăcând în murdărie, cu demnitatea făcută țăndări. Pe tine să te învăț ce înseamnă rușinea, când tu ai fost cea care a declanșat totul, ai uitat că întreaga acțiune a fost opera ta? Ai trădat-o pe cea mai curată ființă, cu tot cu secretele ei, când de fapt ar fi trebuit s-o aperi cu orice preț, fiindcă tu ești singura persoană de pe lumea asta care ar fi reușit s-o convingă să deschidă ușa. Ești o Iudă, ai vândut-o!

Mai eram și Iuda? Nu era suficient că eram moartă de oboseală, că voiam să mă odihnesc? Mă săturasem până peste cap, nici ora nu mi se părea una potrivită pentru lecții de morală, voiam să mă culc. Sutu promisese că va veni la șase, l-am rugat pe soțul meu să mă trezească în caz că nu mă voi trezi până atunci, m-am ascuns de mine și de Emerenc sub plapumă. Am crezut că epuizarea mă va doborî, dar până la urmă n-am reușit să mă relaxez cu totul, așa că eu am fost cea care a deschis ușa, lătratul și zgâriatul ușii erau un semn că aduseseră câinele. Viola era slab, dar fericit, era prima dată când se bucura cu adevărat de noi, asta putea însemna sfârșitul cataclismului, era posibil ca Emerenc să revină și ea printre noi. I-am mulțumit lui Sutu că avuse grijă de el, am întrebat-o cât îi datorez, mi-a zis o sumă fixă, i-am dat banii. Nici prin cap nu-i trecea să plece.

— Doamna scriitoare, vă rog, a început, trebuie să aflați ceva, în caz că medicul și asistentele nu v-au spus. Emerenc se vindecă, dar într-un fel foarte interesant, fiindcă își aduce aminte doar frânturi din ce se întâmplase. Nu știe nimic despre ce-a fost înainte, nici de toporișcă, nici de ambulanță, nici că s-a opus, ne-a întrebat pe noi cum au dus-o la spital, i-am spus că au adus-o imediat și că cheia e la doamna scriitoare. Emerenc știe ce ne-a sfătuit domnul locotenent-colonel să-i povestim: într-o bună zi, când am bătut la ușă, n-a răspuns, atunci ne-am speriat, am venit repede la dumneavoastră, nu v-a răspuns nici dumneavoastră, atunci ne-am zis că se întâmplase ceva grav, domnul doctor a forțat ușa – vecinii de pe stradă îi spuneau soțului meu „domnul doctor“, am încercat să mi-l imaginez cu ranga în mână, dar nu am prea reușit –, am găsit-o leșinată în prag, omul bun la toate a luat-o în brațe, am adus-o aici la spital cu mașina domnului Bodarics, de atunci o îngrijesc medicii. Despre ăia de la igienizare n-a zis nimeni nimic, nici despre pisici, despre nimic, nu i-a spus nimeni nici că dumneavoastră ați plecat între timp la Atena. Când mai vorbiți cu ea să țineți cont că ea crede că nu-i lipsește nimic, doamna scriitoare a închis imediat casa, dar trece în fiecare zi și are grijă de toate, nu-i nicio grabă să afle că nu mai are cameră și toate grozăviile care s-au întâmplat acolo. Toată lumea se comportă foarte frumos cu ea, domnul locotenent-colonel minte de îngheață apele și nepotul ei la fel, dacă lucrurile rămân așa, Emerenc ar putea să se vindece, dar nu știu cum o să facă dacă o să afle adevărul.

Tăceam, deși voia să fie lăudată și ar fi meritat-o, strada trecuse cu bine examenul la capitolul corectitudine și tact, și totuși tăceam, pentru că doar eu o cunoșteam cu adevărat pe Emerenc. Înțelegerea a luminat o clipă întunericul compact, am început din nou să mă orientez. Amnezia lui Emerenc, ce

absurditate! Cum putea fi sincronizată cu prosopul cu care își acoperea fața? Toată viața ei, Emerenc fusese ca un domnitor și își reglase memoria în funcție de ceea ce convenea politicii momentului. Ceea ce conștientizasem nu m-a surprins, ci m-a îngrozit. Când, la plecare, a dat mâna cu mine, Sutu a observat că am degetele reci, doar nu mă păștea și pe mine ceva.

Soțul meu ajunsese la aceeași concluzie ca mine, n-avea rost să discutăm despre asta. M-am aruncat pe scaun, am început să mângâi blana lui Viola, trebuia să mă gândesc ce să fac. L-am sunat pe locotenent-colonel, n-a putut răspunde la telefon, dar mi s-a promis că-i vor transmite să mă caute, l-am sunat pe nepot, pe el l-am găsit, el trăia în vraja optimismului lui Sutu, câtă grație divină, a spus, că mătușa nu-și aducea aminte de nimic, mai târziu, când o va aștepta camera remobilată, văruită, curată și o ușă nouă, o vom putea consola cumva. Nu mă pricepeam la medicină, dar pe Emerenc o cunoșteam bine: o văzusem când distrusese cina festivă, pregătită degeaba, eu fusesem cea care urmase pe coridoarele sinuoase ale memoriei. Emerenc, să-și uite pisicile? Era imposibil, altfel nu s-ar fi interesat de locuința ei, nu uitase absolut nimic, doar că nu avea curajul să întrebe direct. Poate că la început amorțirea produsă de medicamente estompase cele întâmplate, dar, pe măsură ce trecuseră zilele, șirul de imagini împins într-o zonă neclară căpătase din ce în ce mai multă culoare, și, dacă îi recunoscuse pe Sutu și pe ceilalți vecini de pe stradă, probabil că și căminul și animalele erau la locul lor în conștiința ei, împreună cu rața neeviscerată, peștele putrezit, cu tot ce-o înconjurase în ultimele zile, când paralizase, dar ținuse totul secret, pentru că spera să răzbată și de data aceea, așa cum reușise să iasă din adâncul tuturor prăpastiilor în care o aruncase viața. Sărmana Emerenc, căreia nu i se spunea și nici nu îndrăznea să afle adevărul, bâjbâind printre umbre. De ce

făceam pe mironosița, acum nu era momentul să țin cont de cine mă rănise și în ce fel, asta dacă un om bolnav e în stare să rănească. Repede, la spital, în piesa aceea nu exista decât un singur personaj principal, și nu eu eram acela, ci Emerenc. Aia era o monodramă.

Nu era singură, venise în vizită soția profesorului, Emerenc îi răspundea cu vioiciune, am aflat că și femeia aceea făcuse demersuri pe lângă ea, cei de la spital trebuie să se fi mirat, când văzuseră câți oameni o considerau importantă pe bătrână. Vizita frumoasei tinere era o onoare și o surpriză, în prezența ei n-a îndrăznit să-și facă exercițiul de acoperire a feței, dar, imediat ce tânăra a plecat, a dus mâna la prosop. Nu mă înșelasem, aș fi putut să mă înșel, creierul îi funcționa perfect, soția profesorului nu era vinovată, probabil că nici nu știa nimic, deci în prezența ei nu trebuia să-și acopere fața, dar în prezența mea, da, imediat ce mă apropiam și-o și punea, ca preotul patrafirul, și se separa astfel de mine și de propria rușine. M-am uitat în jur, plăcuța informativă era încă pe masă, printre celelalte accesorii medicale, pe care, atâta timp cât situația a fost critică, o ținuseră expusă pe ușă: „Bolnavul nu poate fi vizitat.“ Am atârnat-o pe exterior, de clanță, apoi am smuls prosopul de pe capul lui Emerenc și l-am aruncat pe patul gol de lângă ea. N-a reușit să ajungă până la el, a fost nevoită să mă privească. În ochii ei se citeau furia și ura.

— Să lăsăm asta! am apostrofat-o. Pot să accept că ai ajuns să mă urăști într-atât pentru că nu te-am lăsat să mori, dar nu-ți mai ascunde fața întruna, spune-mi direct, fiindcă așa nu se mai poate! Ți-am vrut binele, nu se întâmplase așa cum am vrut eu, dar ți-am vrut binele, chiar dacă nu mă crezi.

Nu-și mai lua ochii de la mine, era ca judecătorul și detectivul într-o singură persoană, și, într-un final, în mod neașteptat, din ochi i-au țâșnit lacrimile. Știam că plânge după

propriul secret, care nu mai era secret, își plângea animalele, de a căror soartă nici nu îndrăznea să se intereseze, imaginea deformată a propriului comportament, plin de demnitate, plângea după toporișcă, deplângea moartea unei legende și trădarea mea. Nu mi-a zis, dar am înțeles, Emerenc ar fi simțit că o iubesc dacă aș fi acceptat că se condamnase la moarte când își dăduse seama că va deveni neputincioasă, și dacă nu i-aș fi dezvăluit în timpul vieții rușinea în fața întregii străzi, care până atunci o privise mereu cu atâta respect. Emerenc nu credea în rai, Emerenc credea în clipă. Când o făcusem să deschidă ușa, ordinea lumii se prăbușise și o îngropase. De ce o făcusem? Cum de fusesem în stare de așa ceva? Din toate astea nu s-a rostit nicio vorbă, dar frazele nerostite erau acolo, între noi.

— Emerenc, am început din nou, dacă s-ar fi întâmplat invers, m-ai fi lăsat să mor?

— Sigur, a răspuns ea sec.

Lacrimile i se uscaseră deja.

— Și nu ți-ar fi fost milă de mine?

— Nu.

— Dar dacă nu te-aș fi salvat, toate astea s-ar fi aflat oricum. Peștele, pisicile, murdăria.

— Și ce dacă? Dacă mă lăsai să mă prăpădesc, atunci nu mai conta dacă se afla. Păi ce știe, ce vede, ce simte un mort? Doar dumneata îți închipui că te așteaptă ceva acolo sus, și, dacă Viola o să moară, o să ajungă și el tot acolo, și casa și totul o să fie la fel ca acum, îngerul o să ia cu el și mașina de scris și biroul bunicului dumitale și se continuă totul. Ce proastă ești dumneata! Mortului totul îi e indiferent, mortul e zero. Cum de nu ți-ai dat seama de asta? Ești destul de în vârstă.

Deci nu doar rușine, ci și furie și ură. Era bine și așa, dar atunci să nu se aștepte să-mi cer iertare, eu nu eram Adélka.

— Atunci la ce-ți mai trebuie cripta, Emerenc? De ce să-ți aduni acolo tatăl, mama și pe gemeni, în cripta aia ca din poveste? Atunci ar trebui să-ți ajungă și nalba de pe marginea drumului. Buruienile.

— Pentru dumneata, dar nu pentru mine și nu pentru morții mei, să se odihnească familia dumitale printre flori de nalbă! Mortul nu simte, dar trebuie tratat cu respect, merită și el atâta, dar ce știi dumneata despre respect? Crezi că dacă-mi arunci un os din Parlament, îmi duc și eu mâna la piept și mă ridic în două picioare, ca Viola? N-ai decât să aștepți! Să dai interviuri ești în stare, dar să stai lângă mine când am nevoie, dacă tot m-ai salvat cu forța, și să nu lași lumea să-mi vadă nenorocirea, pentru așa ceva nu mai ai timp. Pleacă de aici, du-te să mai dai un interviu! Ai avut obrazul să spui că-mi datorezi mie premiul?

Știa ce face când mi-a spus toate astea în față, ne cunoșteam prea bine. M-am ridicat. Încă nu ieșisem din salon, când a rupt din nou tăcerea.

— Ai strâns măcar gunoiul? Ai grijă cum trebuie de animale? Ai încropit ușa?

Timp de o clipă am fost tentată să-i spun că din locuința ei nu mai rămăsese decât jumătate, ușa dispăruse, animalele se pierduseră. Dacă aș fi cedat, poate că niciodată nu mi-aș mai fi revenit după acea seară, dar, din fericire, de data aceea nu am dat greș. I-am spus că în casa ei nu intrase nimeni în afară de mine, imediat ce medicul reușise s-o târască afară, soțul meu și cu domnul Bodarics reparaseră ușa, bătuseră cuie peste scândura de întins aluatul ca să acopere spărtura, să nu iasă animalele. Și imediat ce o internaseră, încă din acea noapte, avusesem eu grijă de toate, lăsasem pe a doua zi doar ultimele ajustări, frecatul podelei mersese ceva mai greu, dar până la urmă terminasem, resturile nu le aruncasem în lada ei de

gunoi, ci le împărțisem în containerele de pe stradă, cele de pe celălalt trotuar, să nu bănuiască nimeni nimic. Turuiam cu mare ușurință, de parcă i-aș fi citit dintr-un roman. Pisicile erau bine mersi, în afară de acela, desigur, pe care îl îngropasem sub tufa de trandafir sălbatic. Acum le dădeam carne, pentru că nu aveam timp să gătesc. De altfel mă grăbeam să ajung acasă, pentru că nici noi nu mâncaserăm în ziua aceea, doar pisicile, și mi-era teamă să nu mă prindă ploaia.

Am și plecat, era arhisuficient pentru ziua aceea. Vocea lui Emerenc m-a oprit în ușă. Mi-a zis: „Magduska“.

Doar părinții îmi ziceau așa, nimeni altcineva în afară de ei, am așteptat, să văd ce urmează. Îmi bătea inima, am simțit că în mine se ciocnesc tot felul de simțăminte, rușinea minciunii, speranță, remușcare, ușurare. Și-a ridicat un pic mâna, mi-a făcut semn să vin până la pat. Mi-a rostit încă o dată numele, de data aceasta mai era ceva, ceva mai mult în acel cuvânt, un fel de mister, o vibrație nelămurită, ca energia electrică, cuvântul a pocnit, dar nu în mod neplăcut, mai degrabă ca și cum un înveliș delicat ar fi crăpat sau ca și cum cineva ar fi tras o draperie. M-am așezat pe marginea patului, m-a luat de mână. În timp ce vorbea, îmi examina degetele cu atenție.

— Toată împuțiciunea aia... Toată murdăria aia putredă? Cu mâna asta neîndemânatică? Și singură, să nu fii văzută? Noaptea?

Am întors capul, nu puteam s-o privesc în ochi. A fost momentul cel mai cutremurător, cel mai șocant al vieții mele de până atunci, când brusc și-a deschis gura și mi-a prins degetele cu gingia lipsită de dinți. Dacă ne-ar fi văzut cineva, ar fi crezut că suntem perverse sau nebune, dar eu știam ce vrea să-mi transmită și cum era când Viola nu mai putea să exprime ceva cu niciun sunet, cunoșteam foarte bine acea mică mușcătură, încântarea și fericirea fără margini, pe limbă câinească.

Emerenc s-a bucurat că se înșelase, nu o trădasem, chiar o salvasem, nu devenise ținta batjocurii, într-adevăr, strada nu aflase nimic, nu văzuse murdăria, onoarea ei era intactă, putea să se ducă acasă. Nu sunt multe momente în viață la care să mă gândesc astfel, care mă cutremură cu adevărat, ori de câte ori se întâmplă ca refluxul timpului să mi le scoată în cale. Dar acesta da. Niciodată n-am simțit ca atunci, nici înainte, nici după, atât de palpabil, dualitatea groazei și a extazului. Totul era în regulă, pisicile lui Emerenc se jucau în jurul nostru, obloanele păstrau siguranța oferită de întuneric, canapeaua, tot imperiul transformat în cenușă al lui Emerenc. Mi-am retras degetele, am simțit că e mai mult decât pot îndura. Am înțeles că îmi curg lacrimile când am simțit că degetele lui Emerenc îmi umblă în jurul ochilor și m-a întrebat ce am, din moment ce de acum era mai mult ca sigur că se putea întoarce acasă fără rușine și promitea să se însănătoșească repede. Mi-am refăcut machiajul și, înainte să plec, Emerenc a strâns biscuiții și ciocolatele și mi-a spus să-i dau dulciurile lui Viola.

Sutu

Era pe zi ce trece mai bine, șuvițele scurtate încă de când o dezinfectaseră crescuseră lungi în jurul feței cu trăsături minunate, lipsite de riduri. A observat toată lumea că, dintr-un motiv sau altul, i s-a ridicat piatra de pe inimă, medicii, vecinii, locotenent-colonelul, pe măsură ce ea devenea mai liniștită și mai senină, eu deveneam tot mai nervoasă, pentru că mă încurcasem ireversibil în minciuna care nu putuse fi evitată. Am vorbit din nou cu medicul curant, nu era prea încântat de întorsătura pe care o luaseră lucrurile, dar nici el n-a putut să-mi dea alt sfat, să așteptăm cât se poate de mult cu dezvăluirea adevărului, până când locotenent-colonelul văruia bucătăria, aducea mobilă nouă, iar noua ușă era montată. Nici n-am încercat să-i explic că și dacă ar fi transformat locuința lui Emerenc într-unul dintre apartamentele din castelul regelui Angliei, nici atunci nu i-ar fi convenit lui Emerenc, pur și simplu pentru că ceea ce iubise nu putea fi înlocuit cu nimic, dacă ar fi vrut să-și schimbe mobila, ar fi făcut-o demult, dar Dumnezeu știe ce fel de amintiri o legau de bucătăria în care nu existaseră nici măcar două mobile la fel. Există și o altă problemă, nu numai că nu-i va conveni nimic, dar sănătatea ei putea fi pusă din nou în pericol, pentru că va înțelege imediat că, dacă avusese nevoie de mobilă nouă, se întâmplase ceva cu cea veche și, dacă era așa, atunci însemna că se întâmplase

întocmai contrariul celor spuse de mine.

Trebuie să înțelegeți, i-am spus medicului, bătrâna asta trăiește într-o iluzie, crede că i-am păstrat secretul, că totul este în ordine, că nu s-a făcut de rușine în fața vecinilor, că poate să se întoarcă liniștită acasă, și nici măcar nu va fi singură, pentru că o așteaptă pisicile.

— Va supraviețui, m-a consolat medicul.

M-am uitat la el deznădăjduită. Nu mă înțelesese. Nici pe Emerenc n-o înțelegea.

Tot cartierul a căutat pisicile, ca măcar pe acelea să le primească înapoi. Nici eu nu puteam să le furnizez vreo descriere, că doar le văzusem o singură dată, țineam minte că printre ele erau și unele alb-negre și tărcate, am și găsit cadavrul unei pisici cenușii pe care n-o revendicase nimeni pe strada principală, fusese călcată de mașină, teoretic ar fi putut fi unul dintre animalele lui Emerenc. Pe celelalte nu le-am găsit. Deja ne temeam cu toții de ceea ce odată și odată va deveni inevitabil, curtea lui Emerenc era din nou plină ochi de oameni și, pentru că cercul preocupat de cazul ei era mai numeros decât locurile disponibile, fiecare a adus cu el câte un scaun sau taburet și așa se desfășurau discuțiile despre problema lui Emerenc. Președintele a devenit Sutu, ei îi aduceau la inspecție pisicile vagabonde, Adélka asista entuziasmată, deși nici ea nu văzuse mai mult de o clipă animalele. Singurul care n-avea de gând să intre în curte era Viola, simțea miros străin, vapori neprietenoși, nu-i plăcea. În acele zile a început în el procesul care a ținut câteva luni și care, din fericire, nu s-a terminat în mod tragic, și asta mulțumită locotenent-colonelului, care a trimis o circulară către toate posturile, către hingheri și persoanele competente din consiliu, în care le atrăgea atenția, dându-le o descriere a animalului, că prin arondisment hoinărea un câine care asculta de numele Viola, își căuta

stăpânul, cine îl găsea să-l ducă la adresa mea, pentru că, la doar câteva zile după ce ne-am întors din Grecia, câinele a fugit de mai multe ori de acasă, a cercetat zona, s-a dus până la pădure în căutarea lui Emerenc. O dată a venit după mine, mă chema, voia să-mi arate ceva, era peste măsură de încordat și agitat, am alergat după el preț de două străzi, m-a condus până la un gard, apoi mi-a aruncat o privire vinovată, de parcă m-ar fi implorat să nu fiu supărată, nu mai era actuală treaba pentru care mă mobilizase, dar el chiar văzuse ceva. Mi-am dat seama imediat de ce mă adusese până aici, probabil că o găsise pe una dintre pisicile lui Emerenc în grădina aceea și pisica nu se speriase de el, pentru că-l cunoștea, doar că până se întorsese el împreună cu mine, se ascunsese pe undeva. Mai târziu, când vecinele au găsit lângă piață cadavrul unei alte pisici, am bănuit că ar putea să facă parte tot din lotul lui Emerenc, pisica fusese sfâșiată de un câine, avea blana neagră, cu pete albe, avea o stea albă pe piept, era lesne de închipuit cum îi venise sfârșitul, Emerenc le băgase în cap pisicilor că n-au voie să se teamă de vechiul lor dușman, câinele, nu le făcea nimic rău, deci nu încercaseră să se ferească. Toate celelalte au dispărut, de parcă nici n-ar fi existat.

Nu mă mai duceam în fiecare zi la spital, nici n-aveam timp, dar nici nu mă simțeam motivată, la început m-am ascuns de griji și de gânduri, dar n-a mers. Aș fi vrut să scriu, dar actul creației este o stare de grație, îți trebuie atât de multe lucruri ca să-ți reușească, liniște și neliniște, calm sufletesc și emoții puternice, dulci și amare în același timp, care să dea pe dinafară, dar la mine nu se întruneau aceste condiții. Dacă îmi venea în minte Emerenc, nu aveam un sentiment de ușurare când mă gândeam că e în viață, ci simțeam o tulburare confuză și o stânjeneală care nu mai treceau. Într-o zi Adélka a venit pe la mine, m-a rugat să vin în curte, se strânseseră vecinii, trebuia

să discutăm din nou.

Sutu a trecut direct la subiect, m-a întrebat ce părere am, ce-o să se întâmple cu Emerenc când își va recăpăta într-atâta puterile încât să se întoarcă acasă. I-am spus ce știam, la ce decizie ajunseserăm: deocamdată nu avea voie să muncească, o să stea la noi până o să se refacă complet. Capul și brațul se însănătoșiseră complet, dar încă nu putea să meargă fără sprijin, dar medicii erau optimiști, era o chestiune de timp. Țineam discurs, ca un actor prost care joacă mai prost decât de obicei într-o piesă proastă. Sutu s-a abținut să dea a lehamite din mână.

— Dar n-o să mai fie niciodată bună de muncă, nici nu poate fi vorba de recuperare completă, a spus aproape veselă, de parcă ar fi vrut să ne convingă fix de contrariu, s-a terminat cu Emerenc, dragă doamnă scriitoare, dacă nu acum, atunci peste un an, asta e o locuință de serviciu, cineva trebuie să se ocupe de vilă, să facă curat pe trotuar și pe casa scărilor, sarcinile ei nu pot fi împărțite la nesfârșit între locatari, nu s-ar fi putut nici în cazul în care Emerenc n-ar fi acceptat să facă o muncă pe care n-o pot face nici cinci oameni.

Soția omului bun la toate a sărit în sus, de parcă ar fi fost jignită propria ei onoare. Ce mai era și asta, a strigat, ea declara în numele locatarilor că n-o vor lăsa pe bătrână la greu, vor împărți în continuare sarcinile, vor aștepta, oricât ar dura, până se va însănătoși, toată lumea va face câte ceva, așa făcuseră până atunci, așa vor face și de-atunci încolo. Ce-și închipuia Sutu? Doar n-o s-o arunce pe Emerenc în stradă!

— Cine a spus ceva de stradă? s-a uitat Sutu la ea, și era ca o ursitoare din mitologia greacă, deși era realistă, acum știu asta, Sutu era singura dintre noi care analizase cu luciditate posibilitățile și doar ea avusese curajul să se gândească. Pe stradă n-o să ajungă, dacă locotenent-colonelul o ajută, poate o

primesc la un sanatoriu, poate și la un azil mai bun, sau poate o ține fratele ei sau, dacă nu se răzgândește, o poate ține doamna scriitoare. Însă vila trebuie întreținută, zăpada, curățată, nu doar aici, pe trotuarul ăsta, dar și în fața celorlalte case, are înțelegere cu cei de acolo. Nici pe doamna scriitoare n-are cine s-o ajute, singură nu se descurcă, ce-o să facă pe viitor?

S-a lăsat liniștea, apoi am început să vorbim toți odată, scena aceea era ca pogorârea unor limbi de foc întoarse cu susul în jos, nu ne mai înțelegeam deloc. Eu am luat prima cuvântul, Emerenc putea să stea la noi, se va găsi cineva și pentru postul de administrator. O să-i fie bine la noi, Emerenc ținea la toată lumea. Sutu a izbucnit în râs, dar râsul ei nu era senin.

— Ei na, a zis, doar nu vă-nchipuiți c-o să fie de acord cu asta? Emerenc o să trăiască doar atâta timp cât o să creadă că are o casă a ei. Poate că în primul rând ar trebui să ne gândim ce-o să se întâmple când o să afle adevărul, pentru că încă nu i l-a spus nimeni. Dumneavoastră faceți pe bunii samariteni aici, vă împărțiți între voi munca. Dar ați întrebat-o dacă vrea să fie întreținută? Doamna scriitoare o primește. Bun. Îi dă tot ce-i trebuie. Dar ei o să-i convină soluția asta? Își dorește Emerenc să fie întreținută? Și-a dat acordul?

Adél își ștergea ochii, se smiorcăia, în rest toată lumea tăcea. Mai ales eu, pentru că îmi fusese teamă de la bun început de cele puse în cuvinte de Sutu.

— De ce vă prefaceți, a continuat Sutu, doar o cunoașteți bine, nu se duce ea la nimeni, nicăieri. În ziua în care o s-o aducă acasă și o să afle totul, să vă temeți, e destul de puternică deja, să ascundeți bine toporul ăla, fiindcă dacă a fost în stare să-i atace pe cei care încercau s-o salveze, e clar că urmăm noi sau medicul sau doamna scriitoare sau locotenent-colonelul, care i-a lăsat pe cei de la igienizare să-i dea foc la mobilă.

Emerenc nu se mulțumește cu orice fel de viață. Emerenc își dorește propria viață, iar aia nu mai există.

Întrunirea s-a împrăștiat într-o atmosferă apăsătoare, Adélka era atât de mișcată, încât n-a mai fost în stare să protesteze. Sutu și-a strâns catrafusele și a plecat, m-am dus și eu, nu reușiserăm să ajungem la nicio concluzie. Soția domnului Bodarics i-a rugat pe locatari să mai rămână și a pus pe hârtie împreună cu soția omului bun la toate planul de înlocuire a lui Emerenc. M-am simțit prost toată ziua, am și dormit prost ca cel care e îngrozit de faptul că lucrurile ar putea lua o întorsătură imprevizibilă, de rău augur. Așteptam o nenorocire, una nouă sau una care să rezulte din cea veche – nu fără motiv, pentru că, după o săptămână, m-a sunat domnul Bodarics, care, în lipsa lui Emerenc, fusese numit temporar în funcția de administrator de către asociația de locatari și mi-a spus, cu o ușoară tulburare în voce, că îl căutase Sutu, care declarase că dacă ar veni vreodată rândul ei sau dacă locatarii ar dori asta, ea ar lăsa în plata Domnului chioșcul, ar renunța la autorizație și ar prelua în totalitate sarcinile de lucru ale lui Emerenc, tot ce ținea de acel post. Cum mă pronunțam, ce părere aveam despre asta?

Eu am analizat întotdeauna noaptea din Grădina Ghetsimani din punctul de vedere al lui Isus, a fost prima oară când m-am gândit la ce trebuie să fi simțit Ioan sau Filip, când au înțeles că Cel care îi însoțise pe toate drumurile, căruia Îi cunoșteau mai bine decât oricine abilitățile, căci îi văzuseră pe Lazăr și pe fiica lui Iair înviind, și de la care primiseră, până în ultima clipă, o forță imposibil de conceput și asigurarea că vor primi viața veșnică, fusese vândut de cineva. Ce părere aveam despre asta, mă întreba domnul Bodarics? Niciuna. Ce rușine! Am pus receptorul în furcă. Cum putea să aibă Sutu curajul să se ofere pentru post, când ea nu avusese nicio sursă de venit

până când Emerenc nu îi făcuse rost, cu ajutorul locotenent-colonelului, de autorizația pentru chioșc, Sutu, pe care Emerenc o hrănise, îi dăduse haine, când văzuse că i se golise dulapul? În cazul acesta, orice era posibil! Nu doar că m-am indignat, dar m-am și speriat, deocamdată domnul Bodarics îi respinsese oferta, dar dacă Emerenc va veni acasă, mai devreme sau mai târziu, locatarii vor fi nevoiți să ia o decizie, nu putea să-i țină cineva locul lui Emerenc până în ziua în care va muri, locatarii din vila aceea erau ori foarte bătrâni, ori foarte ocupați cu munca, aproape toți aveau câte două slujbe, nu era nimeni acolo care să poată fi disponibil la orice oră, zăpada, țevile sparte, coșarul și autoritățile nu se vor adapta la orarul altuia.

Emerenc ori își revenea complet și își relua activitatea, ori trebuia să plece din vilă și să rămână, să zicem, pentru totdeauna la noi, căci, dacă renunța la muncă, își pierdea și locuința. „Ce o să mă fac eu cu ea, Doamne Dumnezeule, dacă nu mai merge, nu se mai ocupă de nimic, nu mai face cumpărături, curățenie, nu mai gătește, nu le mai duce de pomană celor nevoiași, ce mă fac eu cu ea, ce?“

A doua zi, când m-am dus la spital, mi-au spus că mă căutase medicul primar, mă ruga să trec pe la el. Știam de la bun început ce vrea, mai bine nu-mi spunea. O parte a criticilor sunt la fel, dacă vor să păstreze regulile necodificate ale meseriei, îi aruncă autorului o laudă moderată, care nu obligă la nimic, să mestece la ea ca un câine bătrân, care este împușcat în timp ce roade osul. A ridicat în slăvi, radiind, capacitatea de însănătoșire a lui Emerenc, forța cu care începuse să lupte pentru viață după prima criză de depresie, rezultatele pozitive, kilogramele pe care le pusese pe trupul numai piele și os. Știam că avea început de cataractă la ambii ochi? Nu? Nu-i nimic, era o boală specifică bătrâneții, deocamdată nu va avea probleme, oricum nu citea, iar la televizor se va putea uita și așa.

Așteptam lovitura, care a și venit.

— Vă rog să începeți s-o obișnuiți cu gândul că va trebui să plece acasă, de altfel îi este deja dor, vorbește des despre casa ei, vrea să fie la ea în grădină, spune că începutul verii a trecut pe lângă ea, e perioada ei preferată din an. Știu că nu i-ați spus adevărul, a fost o decizie deșteaptă, nu s-ar fi vindecat dacă ar fi știut de la bun început. Dar și-a recăpătat puterile, cred c-o să suporte adevărul, vă rog să-i spuneți locotenent-colonelului să pună la punct casa, pentru că bătrâna va fi trimisă acasă.

— Încă nu! am zis repede. Deocamdată e imposibil. Încă nu ne-am decis asupra viitorului ei, locuința e la fel cum a rămas după igienizare, încă nu s-a făcut nimic, trebuie să ne gândim. Nu putem să facem ce ne cereți, e imposibil.

— Nu e deloc imposibil, a răspuns medicul primar, nici nu merită să discutăm despre asta. O mai țin o săptămână, până atunci o să reușiți să puneți totul la punct. Țineți cont de faptul că va avea nevoie de asistență permanentă, iar de mers nu va putea încă, pentru o perioadă nedeterminată, asta dacă se va întâmpla vreodată să mai meargă, dar va avea în permanență un asistent social, am stabilit cu Consiliul. Va trebui să vă organizați, cine face cumpărăturile în locul ei, cine-i gătește, pentru că nu poate să se ridice din pat, va avea nevoie de oală de noapte, în schimb asistenta îi va face injecții, o va spăla și îi va schimba lenjeria. Dacă membrii familiei și prietenii nu vor putea face față, domnul sublocotenent-colonel îi va găsi cu siguranță un loc adecvat unde să stea, dar din felul în care se raportează lumea la ea, am tras concluzia că va avea unde să stea.

De parcă aș fi auzit-o pe Sutu. Aceeași senzație a inevitabilului.

— Domnule doctor, ce se va întâmpla dacă Emerenc nu va fi dispusă să stea la nimeni? l-am întrebat, dar, imediat ce mi-a

ieșit pe gură, mi-am dat seama ce prostie am zis.

Nu vrea, nu dorește, nu va sta, se va împotrivi. Cum? Toată lumea știa că de-acum încolo lui Emerenc i se vor întâmpla lucruri, că nimic nu va mai depinde de ea în afara morții.

Medicul primar mă privea cu blândețe, a lăsat fraza mea neîndemânatică să-i treacă pe lângă ureche. S-a ridicat și mi-a strâns mâna cu căldură.

— Deci atunci ne-am înțeles. Nu-i dau drumul cu inima ușoară, pentru că toată lumea aici a ajuns s-o îndrăgească, și eu, fizicul ei este o minune a gerontologiei, la fel și spiritul ei, e o raritate. Dar nu mai pot ține patul ocupat în detrimentul unor persoane pe care le putem pune pe picioare, bătrâna, din păcate, va rămâne probabil paralizată și nu putem s-o ținem aici până-n ultima zi. Și așa am făcut mai multe pentru ea decât pentru oricine altcineva, credeți-mă! Și încă ceva. Poate cel mai important lucru.

Așteptam a doua lovitură, animalului îi scăpase osul din gură, dar încă mai trăia. Ceea ce am auzit a fost într-adevăr cel mai important aspect.

— Să n-o expuneți experienței de-a o duce cu ambulanța într-o cameră nemaivăzută, proaspăt vopsită, cu mobilă nou-nouță și de-acolo, pentru că nu poate să stea singură, imediat altundeva. Acum va rezista, spuneți-i adevărul! Povestea cu toporișca, igienizarea, totul. Spuneți-i dumneavoastră, spuneți-i aici, unde pot să-i fac rapid o injecție, să nu afle când va ajunge acasă, când își va căuta în zadar mobila și pisicile. Cu vecinii de pe stradă ne-am sfătuit deja, ei spun că la dumneavoastră ține cel mai mult, deci spuneți-i dumneavoastră, până la urmă dumneavoastră ați declanșat evenimentele. E în viață datorită dumneavoastră, fiindcă dacă n-ați fi convins-o să deschidă ușa, în nici patruzeci și opt de ore bătrâna ar fi murit.

„Într-adevăr, ar trebui să fie recunoscătoare pentru viața

asta de acum, singurătatea ei s-a risipit, pisicile ei au ajuns vagaboande sau au murit, lucrurile dragi ei s-au transformat în fum, propunerea locatarilor vilei în legătură cu diviziunea muncii n-o să rămână în picioare prea mult timp, iar Emerenc n-o să se ducă la azil, nici dacă ar fi să moară, doar acasă, dar unde o să-i fie casa de-acum încolo, dacă o să stea la mine tot n-o să-i placă, ea vrea casa ei, și cum să integrez eu în viața noastră o bolnavă paralizată, care are nevoie de îngrijire, iar m-a luat gura pe dinainte, când o să am eu timp să-i curăț murdăria, să spăl și să gătesc pentru ea, s-o ajut să stea în capul oaselor, îngrijitoarea n-o să vină în fiecare zi, și eu ce-o să mă fac, atunci când o să trebuiască să plec de acasă și soțul meu cum o să se descurce? Dar există vreo șansă să vină, dacă o chem? O să-mi refuze imediat oferta, dar atunci unde să se ducă, altundeva n-are unde să stea, nepotul ei n-o poate ține la el, locotenent-colonelul s-a însurat pentru a doua oară recent, n-are ce să facă, va trebui să stea la noi.“

Am pornit-o spre casă, întrebându-mă ce voi face dacă se opune atunci când o voi chema. Nici nu am vizitat-o pe Emerenc, mă grăbeam să ajung acasă, să vorbesc cu soțul meu. În fața vilei se întâmpla ceva, era forfotă, tocmai parca un camion, m-am dus să văd ce se întâmplă. Am aflat că se renova curtea lui Emerenc, vopseau pereții bucătăriei, scândurile fuseseră îndepărtate, cineva potrivea o ușă nouă în balamale, femeile spălau podeaua, tot felul de necunoscuți, probabil că brigada de deținuți a locotenent-colonelului. Am urcat în apartament să dau un telefon, locotenent-colonelul nu înțelegea ce nu-mi convine. Ușa fusese pusă la loc, zugrăveala era gata, podeaua fusese spălată din nou, în câteva zile va sosi și mobila, era cald, varul se usca repede. Care era problema, de ce eram atât de disperată?

Care era problema, păi nu înțelegea? I-am povestit de

trădarea lui Sutu, i-a pierit cheful, dar mi-a răspuns imediat că legea o apără pe Emerenc, că n-au voie s-o dea afară din locuință și nici n-o pot obliga să se mute, pentru că era doar o presupunere că nu va mai fi niciodată aptă de muncă. Oricum, va trebui ca locatarii să aștepte doi ani, așa scria în decretul privind persoanele aflate în concediu de boală, iar în doi ani se puteau întâmpla multe lucruri, se putea foarte bine să se însănătoșească sau să moară săraca, deocamdată vecinii o să aibă grijă de ea ca și până atunci, de îngrijitoare va face rost el, de ce nu stăteam liniștită, de fapt totul era în regulă. Trecuserăm cu bine de perioada critică, oricine avea dreptul să fie bolnav, de altfel acum mă ruga și el să duc la bun sfârșit ceea ce începusem, Emerenc rămăsese în viață, după ce întărisem și eu minciuna atât de emoționantă a vecinilor, acum era timpul s-o abandonăm, să încununez demersul pe care îl începusem și să îndulcesc vestea proastă, zicându-i că tot ceea ce pierise căpătase o formă nouă și că vechiul, adică noul, adică același cămin își aștepta proprietara.

Nici el nu m-a înțeles și poate că nici n-avea cum să mă înțeleagă, eram pe lungimi de undă diferite. În dicționarul lui Emerenc erau următorii termeni: jeg, spectacol, scandal, comedie de stradă, rușine, iar în cel al locotenent-colonelului: lege, ordine, soluție, solidaritate umană, măsuri eficiente. Conținutul ambelor minidicționare era adevărat, doar că nu erau pe aceeași limbă. Să facă măcar atât, să-i spună el lui Emerenc ce se întâmplase în realitate, eu nici nu fusesem de față, eu mă dusesem la televiziune, doar știa foarte bine cine rămăsese la locul faptei.

— Mie nu mi-e frică de ea, a răspuns locotenent-colonelul, Emerenc e o femeie înțeleaptă, o subestimezi când ți-e teamă să-i spui că salvarea ei n-a fost un eșec jalnic și, chiar dacă este un happy-end ciudat, tot happy-end este. Îi spun eu, îi spun

chiar în după-amiaza asta. Cu Sutu să nu mai stai de vorbă, nici să-i dai bună-ziua nu merită, o să-i povestesc lui Emerenc și despre trădarea lui Sutu, nu te teme, asta o va remonta mai bine decât o pot face medicamentele, poate de nervi se va pune imediat pe picioare, dacă Sutu va îndrăzni să intre la ea, va păți ceva ieșit din comun. O să rezolv eu, dar trebuie să-ți spun că am rămas dezamăgit de dumneata. Noroc că ți-ai pierdut stăpânirea de sine abia acum, în ultimă fază.

Final

Mi-a mai fost dat să trec prin astfel de momente, ca cele din după-amiaza aceea, într-o încordare asemănătoare a trecut și perioada când soțul meu a fost operat de plămâni, la fel a trecut și noaptea de dinaintea înmormântării părinților mei. Stăteam întinsă pe patul mamei cu Viola alături, era în jur de ora șase când a sunat Adélka la ușă și mi-a spus cu o expresie tulburată pe față: n-o să-mi vină să cred, dar nu o lăsaseră să intre la Emerenc, nu știa ce se întâmplase. Agățaseră pe ușă tabla care anunță că bolnavul nu poate fi vizitat și când o rugase pe asistentă să-i dea ea ciorba, aceasta îi zisese s-o ducă înapoi, Emerenc nu dorea nimic, deocamdată nu putea fi vizitată. Nici pe soția omului bun la toate nu o lăsaseră să intre, și ea plecase cu sacoșa plină. Înseamnă că securea căzuse deja, trebuia să pornesc. M-am pregătit. Sutu mătura somnoroasă pe stradă, în fața casei noastre – probabil din exces de zel – când m-a văzut, fața ei nu părea chinuită de remușcări, era mai degrabă meditativă, poate că aflase ceva de la Adélka despre noile dispoziții și acum se întreba, ca atunci când ne ghicise tuturor în cărți pe masa din curtea lui Emerenc, dacă ceea ce se întâmplase era în favoarea sau în defavoarea ei.

În drum spre spital m-am întâlnit cu doi vecini de pe stradă care se întorceau cu sufertașele. Femeile erau îngrijorate, probabil că starea lui Emerenc se înrăutățise, cerul era înnorat,

de culoarea oțelului, venise un front de aer rece, vântul răvășea crengile copacilor de pe alee, poate că se resimțea din cauza vremii, poate de aia nu lăsau asistentele pe nimeni să intre. Nu o păziseră atât de strict nici atunci când părea că o să moară, săraca. Să mă duc totuși până acolo, poate că mie îmi vor spune adevărul.

Am ajuns, am ridicat tăblița care interzicea accesul, asistenta m-a văzut, dar mi-a făcut semn, probabil că primise indicații. Când am intrat în salonul lui Emerenc, m-am gândit că de fapt locotenent-colonelul avea dreptate, eu mă băgasem în viața ei și, dacă avusesem îndrăzneala să iau foarfeca din mâna lui Atropos, să am curaj să arunc o privire și-n atelierul Parcelor. Emerenc era culcată cu spatele la ușă, nu s-a întors când am intrat, dar mi-a recunoscut imediat pașii, ca un câine. Diferența dintre cea de ieri și cea de azi era că acum avea din nou fața acoperită, dar știam că știe că sunt acolo.

Tăceam amândouă. Niciodată n-am văzut o față mai misterioasă, mai tăcută și mai insondabilă decât a ei în acea după-amiază, când întunericul se întețea și crengile loveau obloanele închise ale ferestrelor. M-am așezat lângă ea. Țineam în mână tăblița.

— Câte pisici au rămas? s-a auzit în sfârșit vocea ei de sub prosop.

Vocea ei era la fel de ireală ca trăsăturile ei nedeslușite.

Oricum nu mai conta nimic.

— Niciuna, Emerenc. Noi credem c-am găsit cadavrele a trei dintre ele, celelalte s-au pierdut.

— Să le mai căutați. Cele care trăiesc trebuie să se fi ascuns în vreo grădină.

— Bine. O să le mai căutăm.

Liniște. Crengile se loveau de geam.

— Mi-ai mințit c-ai făcut curat.

— Nu mai aveam ce să curăț, Emerenc. Au rezolvat cei de la igienizare.

— Și dumneata n-ai zis nimic?

— Nu pot să mă opun unei dispoziții date de autorități. Nici locotenent-colonelul nu poate. A fost o tragedie, o nenorocire.

— O tragedie! Mai bine te duceai la Parlament în ziua aia sau în ziua următoare.

— Chiar dacă aș fi fost acasă, degeaba îi băteam la cap. Ți-am spus că există dispoziții în astfel de cazuri, măsuri de igienă. Nu sunt în măsură să le anulez.

— N-ai fost acasă? Pe unde ai umblat?

— Am fost la Atena, Emerenc. A fost un congres, dar dumneata ai uitat, deși ți-am povestit mai demult, acasă la mine. Făceam parte din delegație, a trebuit să mergem.

— Ai plecat, când nici nu știai dacă o să rămân în viață?

La asta n-am știut ce să-i răspund. Mă uitam la picăturile care se prelingeau încet pe geam. Așa a fost. Am plecat. Și-a smuls brusc prosopul de pe față și s-a holbat la mine. Era albă ca varul.

— Păi ce fel de oameni sunteți voi? Dumneata și cu locotenent-colonelul. Până la urmă stăpânul e cel mai onorabil dintre toți, el măcar n-a mințit niciodată.

La asta iar n-aveam ce să răspund. Era adevărat că soțul meu nu mințise niciodată, dar locotenent-colonelul era unul dintre cei mai onorabili oameni din câți cunoșteam, iar eu eram așa. Așa sunt. Plecasem la Atena, aș fi plecat chiar dacă cel aflat într-o situație critică ar fi fost tatăl meu, pentru că Ministerul de externe al Greciei ar fi interpretat greșit neprezentarea reprezentanților oficiali maghiari, pentru că participarea la delegație, după primirea premiului, fusese un gest pe care nu puteam să i-l refuz Ungariei, pentru că eram scriitoare și nu aveam viață privată și lucrurile mi se întâmplau la fel ca unui

actor, trebuia să joc, chiar dacă-mi ardea casa.

— Hai, pleacă de aici, a spus Emerenc încet. Nu ți-ai cumpărat nici casă, deși cât te-am rugat, și ce comori voiam să-ți ofer pentru ea, n-ai făcut nici copii, deși ți-am promis c-o să ți-i cresc. Pune tăblița înapoi pe ușă, pentru că nu vreau să văd pe nimeni dintre cei care au fost martori la rușinea mea. Dacă m-ai fi lăsat să mor, așa cum hotărâsem, când am înțeles că n-o să mai fiu niciodată în stare să muncesc cu adevărat, aș fi avut grijă de dumneata și din mormânt, dar acum nu mai suport să te văd. Pleacă!

Credea totuși în lumea de dincolo, dar îi plăcea să-l necăjească pe preot și pe noi.

— De-acum încolo faci ce vrei. Dumneata nu ești în stare să iubești, deși cât de mult am crezut că poate totuși... Să mă salvezi ca să trăiesc așa? Și m-ai mai și ține la dumneata, m-ai ascunde? Tâmpito!

— Emerenc!

— Pleacă de aici, du-te să dai declarații la televiziune, scrie un roman sau du-te din nou la Atena! Să nu-ncerce careva dintre voi să se apropie de mine, să mă duceți acasă, Adél a lăsat aici o foarfecă, o înfig în primul care vine. De ce vă agitați voi pentru soarta mea? Pe lumea asta există case sociale, iar statul nostru e cel mai bun dintre toate statele lumii, și am dreptul să zac bolnavă doi ani. Mi-a spus prietenul dumitale. Hai, du-te! Am multă treabă.

— Emerenc, la noi...

— La voi! Dumneata în calitate de gospodină, dumneata, susținător! Dumneata și cu stăpânul! No, du-te naibii! Acasă la dumneata e o singură ființă normală, Viola.

Mâncarea de seară stătea lângă pat, neatinsă, când a făcut o mișcare pripită, aproape că și-a dărâmat farfuria, n-am îndrăznit să mă apropii de ea, îmi era teamă că o să înfigă

foarfeca în mine. S-a întins pe spate, se uita în tavan, abia mai vedeam ceva din ea când am ieșit pe ușă, fără a-mi lua rămas-bun. Am alergat prin ploaie până acasă și mă întrebam ce-ar fi trebuit să formulez altfel, dar nu mi-a venit nimic în minte.

După o oră mă mai liniștisem, cred că în subconștient eram pregătită pentru ce era mai rău, dar iluzia calmului n-a ținut mult, comportamentul soțului meu m-a speriat. Se plimba în sus și în jos prin casă, a zis că nu-i plăcea atmosfera aceea reținută, liniștea aceea, nu-i era caracteristică lui Emerenc, o izbucnire violentă ar fi fost mai normală. N-am mai putut să analizez starea sufletească a lui Emerenc, pentru că deodată, în sensul cel mai strict al cuvântului, câinele nostru a înnebunit. Viola schelălăia, scărmăna, a strâns toate covoarele sub el, s-a aruncat pe podea, a făcut spume la gură, arăta așa de rău că am crezut că o să moară. L-am sunat pe veterinar, să vină imediat, a și venit, ca în acea noapte de Crăciun memorabilă, Viola îl adora, își prezenta numărul chiar dacă tocmai îi făcuse o injecție. Acum zăcea pe podea, nici nu s-a ridicat când l-a chemat, medicul a îngenuncheat lângă el și a început să-i vorbească, în timp ce degetele lui subțiri, grijulii, i-au palpat corpul. Și-a scuturat pantalonii, a dat din umeri: nu era ceva ce putea fi detectat, avuse un fel de șoc, se speriase de ceva care îi dăduse sistemul nervos peste cap. A încercat să-i dea comenzi, dar Viola nu-l asculta, nu voia să șadă, nu mergea, dacă îl ridica în picioare cădea într-o parte, de parcă ar fi fost paralizat. A zis că o să vină să-l vadă și a doua zi, seara să-i dau dextroză și un calmant, în doza care se administrează bebelușilor. Nu știa ce are. A plecat.

Am pus masa pentru cină, Viola continua să zacă. L-am rugat să-mi arate că mă iubește, nici nu s-a uitat la mine, mi-a căzut platoul din mână, pentru că dintr-odată s-a auzit un urlet de nedescris, atât de înfricoșător, că am rămas stană de piatră și

n-am îndrăznit să mă apropii de el, am crezut că a turbat sau că o să mă muște. Nu-mi venea să cred nici când soțul meu a venit în bucătărie și s-a oprit lângă mine, printre resturile cinei. S-a uitat la ceas și a zis, pe o voce scăzută:

— Opt și un sfert.

— Opt și un sfert, am zis după el, ca și cum din gâtlejul meu un nebun ar fi anunțat ora exactă.

Opt și un sfert, opt și un sfert. Când am repetat pentru a treia oară, soțul meu mi-a adus pelerina de ploaie, atunci am amuțit, dintr-odată am simțit că tot ce se întâmplă în jurul meu este anormal. Ca un papagal, anunțasem ora de trei ori. Ce era cu mine, înnebunisem? Mă mințeam cu îndârjire, de parcă viața mea ar fi depins de asta, ca nu cumva să-mi iasă pe gură ceea ce spusese Viola. Deși știam, și soțul meu știa și el. Câinele a fost primul care a știut, el ne-a dat de veste. Plângea ca un copil. La spital, coridorul era plin de medici, din cameră se auzea vocea asistentei-șefe, vorbea la telefon. Nu a trebuit să întrebăm, ne-a spus medicul curant, imediat ce ne-a văzut, abia aștepta să scape de corvoadă. După ce plecasem, Emerenc stătuse o vreme liniștită, își trăgea basmaua, nu răspundea celor care i se adresau, asta nu era ceva neobișnuit, dăduse și altă dată de înțeles că vrea să fie lăsată în pace. Cândva după ora opt, când trecuse asistenta să stingă luminile, ceruse să fie transportată imediat acasă, chiar în seara aceea, trebuia să arunce o privire prin casele și grădinile din jur, unde o așteptau pisicile ei, de care nu avea grijă și pe care nu le hrănea nimeni. Îi spuseseră că din mai multe motive, era imposibil, în primul rând pentru că era seară, nici nu o puseseră pe lista de externări și, în plus, acasă nici nu avea unde să doarmă, atunci se enervase, devenise poruncitoare, strigase, foarte bine, să n-o ducă, avea destulă putere să-și învingă nenorocita aia de slăbiciune, ea trebuia să plece neapărat de acolo, nu putea să

mai rămână, era nevoie de ea și încercase într-adevăr să plece, se aruncase din pat. Nu putea să meargă, nici să stea în picioare, probabil că încă în timpul căderii suferise o nouă embolie, care de data asta îi atacase inima, nu creierul, pregătită corespunzător de relatarea locotenent-colonelului și de vizita mea. De altfel, deși n-aș fi crezut niciodată asta, chiar și-n acea clipă ireală, când mi s-a comunicat faptul împlinit, semnalat de Viola cu urletul lui dezarticulat, am găsit ceva de care s-o pot lipsi: i-am luat și ultimul lucru cu care Emerenc ar fi putut să se mândrească, aplauzele ce se cuvin unui final demn. Nimeni nu se mai ocupase de ea, deși era încă în pat, unde o puseseră, pentru că, de cum am văzut-o, am leșinat pe prag, de parcă cineva m-ar fi lovit în cap, și, începând din acel moment, întreaga secție s-a ocupat doar de mine, a ținut mult până m-au resuscitat. Nu mi-au dat voie să plec acasă, m-au ținut în spital o săptămână, de atunci vecinii au început să-mi aducă mie de mâncare. Emerenc a dispărut ca în romanele cavalerești de pe ecranul atenției publice. M-au dus într-un salon unde aveam telefon, televizor, mă îngrijeau, mă consolau, stăteam în lumina simpatiei generale, ca un Toldi[8] sprijinit de o cazma invizibilă, care primise deja frumosul mesaj al regelui Ludovic, în care acesta își cerea scuze, la picioarele mele zăcea cadavrul servitorului meu, Bence, deasupra mea norii sfâșiați ai romantismului și legenda unei legende. Soțul meu venea în fiecare zi după ora nouă seara, când putea fi sigur că nu se va întâlni cu niciun străin. Toți cei care veneau în vizită mă întâmpinau cu un zâmbet reconfortant, dar fața lui exprima mereu mila și o tristețe fără leac.

---

[8] Nobil maghiar din secolul al XIV-lea, care a trăit în timpul domniei regelui Ludovic,

erou a numeroase legende.

Moștenirea

Îmi aduc aminte adesea cât de simplu s-au întâmplat de fapt toate. Emerenc, asemenea marilor comandanți de oști, nu și-a mai necăjit puținele rude și prieteni cu problemele ei de nerezolvat, și-a încheiat toate socotelile cu un gest impozant. Dacă nu-și mai vedea rostul, pentru că nu mai avea niciun rost, atunci se cuvenea să pună punct, pentru că omenirea va ajunge să călătorească printre stele și cei care vor trăi în viitor nu își vor putea imaginea zilele barbarice de demult, în care ne luptam cu toții, în grupuri sau de unii singuri, pentru o amărâtă de ceașcă de lapte cu cacao, dar nici atunci nu va avea nimeni dreptul să se opună sorții unui om care nu-și găsește locul în viața nimănui. Dacă noi n-am fost suficient de curajoși să punem asta în cuvinte, atunci a făcut-o ea și și-a luat politicos la revedere. Chiar și instituțiile și birourile străine, năpădite de sarcini s-au comportat ca și cum ar fi primit ordinul lui Emerenc de a nu pierde timpul. Locotenent-colonelul a rezolvat ca înmormântarea să poată fi făcută fără niciun act – actul de proprietate arsese împreună cu alte documente de nerecunoscut de pe canapea –, celor de la spital li se păruse normal ca un bolnav neliniștit, în jur de optzeci de ani, să fie răpus de paralizie cardiacă, data discuțiilor referitoare la moștenire și a înmormântării au fost stabilite imediat: ceremonia așezării în urnă a fost considerată doar un act

premergător înmormântării, locul de veci al lui Emerenc urmând a fi Taj Mahalul care avea să fie construit conform testamentului, nepotul lui Emerenc mi-a arătat factura doveditoare a faptului că se dăduse comanda pentru criptă și m-a rugat să discut eu cu preotul detaliile înmormântării. Nu am fost imediat de acord, la început am vrut să-l refuz, măcar în privința asta să respect dorința lui Emerenc, care nu voia să aibă parte de înmormântare religioasă, dar nepotul ei se gândise că vecinii vor fi indignați și vina va cădea pe capul lui, ce se cuvenea, se cuvenea. Am decis să nu-i scriem necrolog, să anunțăm în ziar data și ora înmormântării, nepotul a anunțat în scris rudele din Csabadul, de unde a primit imediat răspuns, i-au transmis condoleanțe, din păcate treburile nu le permiteau să fie de față, de altfel li se părea just faptul că Emerenc îi lăsase totul moștenire nepotului ei, ei nu o sprijiniseră deloc – nu era ca și cum le-ar fi cerut-o –, în orice caz, legătura se rupsese de mult. Nu numai că nu vor avea nimic împotrivă dacă nepotul va vrea să adune rămășițele morților din cimitirul de la Nádori, dar îi vor fi și recunoscători. În timp ce discutam ce-ar mai fi de făcut – stăteam acolo unde odinioară Emerenc își ținuse recepțiile, în curtea Orașului Interzis –, Viola zăcea total indiferent la picioarele noastre, acum puteam să-l duc fără probleme în fosta locuință a bătrânei, se comporta ca și cum niciodată n-ar fi umblat pe acolo. Soțul meu a fost nevoit să-i suporte trei zile la rând plânsetele, apoi acestea s-au transformat în scâncete, iar într-un final a amuțit. Într-o bună zi n-a mai pozat drept cârpă de șters praful, s-a ridicat în picioare, s-a scuturat, s-a întins, l-a privit pe soțul meu așa cum îl privea când se trezea din somn și de atunci n-a mai avut voce, dar în sensul strict al cuvântului: Viola nu ne-a mai prevenit în legătură cu nimic. A renunțat și la scurtele pufăituri de bucurie, nu s-a mai plâns, când se îmbolnăvea mârâia, dar n-a mai lătrat

cât a trăit.

Locotenent-colonelul a stabilit data negocierilor privind moștenirea în aceeași zi în care a avut loc și înmormântarea, ne-am dus la nouă la Consiliul Local, eu, nepotul lui Emerenc și locotenent-colonelul, nu se făcuse inspecție la fața locului, locotenent-colonelul a depus constatarea Secției de Igienizare, a declarat că mai rămăsese o încăpere mobilată, pe care el o examinase la vremea respectivă, era vorba de obiecte de mobilier vechi și frumoase, dar în afară de ele nu mai exista nimic, bucătăria fusese în mare parte distrusă, deși decedata avea tot ce se putea regăsi într-o gospodărie bine utilată, dacă doreau, să trimită pe cineva să verifice, dar Consiliul n-a dorit să verifice nimic. Nepotul lui Emerenc a declarat că mătușa îi dăduse deja, sub formă de bani, partea lui de moștenire, când era în viață, mobilele îmi reveneau mie, în zece minute am terminat, femeia tânără care s-a ocupat de caz a zâmbit, m-a rugat ca în cazul în care decedata ascunsese vreo comoară, să vin să declar, pentru că trebuia perceput impozit. I-am promis. Demersul a fost rapid, politicos, ne-au oferit și cafea, eram toți îmbrăcați în haine de doliu, iar locotenent-colonelul, în costumul pe care îl purta la vizita șefilor de stat, dacă se întâmpla să îi fie solicitată prezența. Ne-am dus cu mașina lui la cimitirul Farkasrét, am aflat de la nepotul lui Emerenc că adevăratul loc de veci al lui Emerenc va fi gata de ziua Sfântului Ștefan, atunci va avea loc și exhumarea în cimitirul din Nádori, în 25 august ne aștepta din nou, de data aceea la criptă, pentru depunerea definitivă a urnei lui Emerenc.

În fața locului unde se aducea ultimul omagiu era plin de lume. Eu n-am văzut, dar mi s-a povestit mai târziu că pe străzile din jur fuseseră închise toate prăvăliile, la cizmărie, la chioșcul lui Sutu, la sifoane, la atelierul de brodat basmale, la remaiere, la croitor, la cel care făcea ostii, la pedichiurist și la

blănar. Pe uși erau afișate bilețele cu diferite mesaje: „Închis până la două din cauza unor chestiuni familiale. Sunt la înmormântare.“ Blănarul a formulat cel mai scurt mesaj, lângă tăblița cu orarul, el a scris doar atât: „E-m-e-r-e-n-c“. Încă de când eram departe, a ajuns până la noi zvonul unei muzici triste, urna era înconjurată de nenumărate floricele, nici nu puteam să-mi îndrept privirea într-acolo, nepotul lui Emerenc m-a condus împreună cu locotenent-colonelul la locurile rezervate membrilor familiei. Mă întrebam dacă preotul venise fiindcă purtasem o discuție chinuitoare cu el, care ținuse o jumătate de oră, am fi putut s-o publicăm într-o revistă teologică, fusese ca un dialog purtat pe fondul unei probleme actuale, pe vremea întemeietorilor Bisericii. Teza preotului era de ce ar fi solicitat înmormântare religioasă o persoană care dăduse de înțeles în nenumărate rânduri că își întorsese fața de la Dumnezeu, niciodată nu frecventase Casa Domnului și declarațiile ei scandalizaseră în mod constant credincioșii. Când am încercat să-l fac să înțeleagă ce fel de om fusese Emerenc, îmi aruncase o privire rece și îmi răspunsese că el trebuia să țină cont de punctele de vedere impuse de Dumnezeu și de legea Bisericii, ce drept avea o persoană care nu practicase credința și cauzase mereu scandaluri în comunitate, prin stilul ei de viață nepotrivit pentru un membru al comunității, și care nu se împărtășise niciodată, să beneficieze de serviciile Bisericii? Nu ea își dorea, îi răspunsesem, eu îmi doream și toți oamenii cu intenții bune, așa se cuvenea, așa era demn, pentru că printre pioșii membri ai congregației sale cunoscusem puțini creștini pur-sânge ca bătrâna aceea, care vorbea într-adevăr colorat despre instituția Bisericii și declarase în legătură cu predestinarea că ea nu crede că Dumnezeu ar fi mai presus decât ea, care lua în considerare, ori de câte ori se întâmpla ca Viola să facă vreo mârșăvie, că el nu era om și de aceea

pedeapsa ei nu se aplica pe vecie, păi atunci cum ar putea fi Dumnezeu atât de nedrept încât s-o condamne de la bun început la pierzanie, când încă nu apucase să-i judece faptele și viața? Femeia aceea nu practicase religia duminica între orele nouă și zece dimineața, ci pe parcursul întregii sale vieți, în anturajul său, dar cu o iubire atât de pură de oameni ca cei din Biblie, și, dacă nu mă credea, însemna că era orb, pentru că avusese ocazia s-o vadă de destule ori, ducând de mâncare celor nevoiași și celor bolnavi. Bărbatul tânăr, bine educat și sever nu zisese nici da, nici ba, mă întrebase când va fi înmormântarea, mă condusese până la ușă politicos, dar fără să dea semne că m-ar fi simpatizat în vreun fel, și îmi dăduse de înțeles că Emerenc nu îi dăduse niciodată ocazia să-i cunoască părțile bune.

M-am emoționat când i-am văzut silueta îmbrăcată în odăjdii, a ținut un discurs deștept cu logică cristalină, în care a recunoscut munca valoroasă făcută de muncitor cu mâna lui, dar i-a prevenit pe cei prezenți să nu se gândească doar la pâinea de zi cu zi și să nu-și închipuie că religia este doar o problemă între ei și Dumnezeu sau că viața întru cuvântul Domnului poate fi trăită între patru ochi, cu excluderea Bisericii. A petrecut-o pe ultimul drum cu un discurs rece, corect, de efect, cuvintele lui erau golite într-atâta de sentiment și era atât de greu s-o reconstruiești din ele pe Emerenc, încât a avut un efect asemănător cloroformului, cât l-am ascultat am simțit mai degrabă o amorțire surdă, nu durerea aceea primordială, greu de suportat, pe care o simt cei care stau față în față cu cel pe care l-au iubit și acela e în fața lor într-un fel de vas, sub formă de cenușă, și trebuie să te convingi că e același care ți-a zâmbit. Mulțimea îndurerată era atât de mare, de parcă Emerenc ar fi avut doisprezece copii și aceștia la rândul lor ar fi avut descendenți și loc de muncă stabil, să spunem într-

o fabrică, aleea principală și cele care se intersectau cu aceasta erau pline ochi de „oameni buni“. Cei care stăteau aproape de preot se agățau de discursul său corect, cu efect analgezic, ca să nu fie cuprinși de durere, cei care stăteau mai deoparte erau mai norocoși, au plâns. Ne-am dus încetișor până la zidul mausoleului și am așezat lângă urnă un buchet făcut din florile din grădina ei. S-a mai auzit o rugăciune, apoi au zidit deschizătura cu o placă, Sutu plângea cu sughițuri, Adél o privea fix, Adélka a privit-o tot timpul pe Sutu, nu pe Emerenc, închisă în urnă.

Când inima omului este străpunsă de un cuțit foarte ascuțit, nu moare imediat. Știam cu toții, conștiința pierderii lui Emerenc nu se va activa în noi pe loc, ne vom pierde echilibrul mai târziu, vom cădea la pământ mai târziu și asta nu se va întâmpla acolo unde o mai puteam regăsi, chiar dacă într-o formă atât de greu de acceptat cum era urna, ci pe stradă, unde n-o vom mai vedea niciodată măturând, sau în grădină, unde degeaba se vor furișa pisici cu tălpi catifelate și câini vagabonzi, nu le va mai arunca nimeni ceva de mâncare. Emerenc luase ceva din viața fiecăruia dintre noi, locotenent-colonelul a asistat la înmormântare de parcă ar fi fost în garda de onoare, nepotul lui Emerenc și soția lui plângeau din inimă, eu oricum nu puteam să plâng, dar am și simțit că vremea lacrimilor încă nu sosise, mai era până atunci, nu veneau ele așa ușor.

Când totul s-a terminat, majoritatea celor îndoliați au rămas împreună, Adél, care de la moartea lui Emerenc devenise mai zgomotoasă, mai hotărâtă, cumva mai stridentă, ca și cum personalitatea foarte puternică a lui Emerenc n-ar fi lăsat-o să se desfășoare, s-a agitat în stânga și în dreapta, a organizat un fel de praznic, cafea și bere parcă, pentru că clienții nu se clinteau, stăteau de vorbă. Sutu a rămas singură, a și plecat repede, de când făcuse propunerea, o puseseră pe lista neagră.

Noi ne-am dus acasă. Locotenent-colonelul l-a întrebat pe nepotul lui Emerenc dacă vrea să fie de față când îmi va deschide camera din spate, pentru că în după-amiaza aceea venea brigada, trebuia să golim locuința, ar fi vrut să rezolve și cu inspecția promisă celor de la secția de igienizare. Nepotul lui Emerenc a zis că ei vor pleca, că, potrivit testamentului, asta nu-l mai privea, să dăm înapoi locuința lui Emerenc asociației de locatari, iar eu să duc la noi tot ce se putea folosi și să fac cadou ce nu-mi trebuia. Soția lui ar fi fost dispusă să vină să vadă măcar ce moștenisem, dar nepotul a întrerupt-o, să nu fie ea așa de curioasă, dacă ar fi fost lucruri care să le folosească la ceva, Emerenc nu i-ar fi omis, să se mulțumească cu ce primiseră, și așa îi erau mai mult decât recunoscători bătrânei. Au plecat acasă cu propria mașină, pe noi ne-a dus locotenent-colonelul, la fel cum veniserăm. Soțul meu a urcat în apartament, noi ne-am dus la Emerenc. Strada era pustie, intuisem bine, probabil că Adélka organizase praznicul undeva în apropierea cimitirului.

Toporișca era în curte, sprijinită într-un colț, locotenent-colonelul a îndepărtat scândurile care fuseseră montate la ordinul lui în locul ușii distruse de la intrare și peste ușa interioară a cărei cheie nu mai fusese găsită de către milițienii în civil. M-a întrebat dacă e nevoie să vină cu mine, i-am zis că da. Emerenc fusese o ființă mitologică, moștenirea mea putea fi absolut orice. Acum preotul nu mai era acolo ca să-mi dizolve încordarea cu frazele lui lucide.

— De ce ți-e frică? m-a întrebat locotenent-colonelul. Emerenc te-a iubit, nimic rău nu poate să vină din partea ei. Eu am fost înăuntru pe vremuri, totul era acoperit cu cearșafuri. Păzea o garnitură și avea și o oglindă frumoasă. Vino!

Am pășit înăuntru amândoi deodată și la început nu am văzut nimic, era beznă completă. Obloanele, desigur.

Locotenent-colonelul a bâjbâit de-a lungul peretelui, mirosul substanțelor folosite de cei de la secția de igienizare pătrunsese prin fanta dintre cadrul ușii și ușă, pentru că nu am simțit doar aerul greu al încăperii neaerisite de Dumnezeu știe când, dar atmosfera sufocantă ne-a provocat și un acces de tuse. Într-un final a găsit întrerupătorul, m-a împins înapoi în prima încăpere, care era deja aranjată, pentru că de cum a aprins lumina a văzut că mi se face rău, de parcă aș fi fost otrăvită cu gaze. M-a lăsat să intru din nou doar după ce a deschis toate ferestrele, atunci am putut să văd ceea ce ar fi trebuit să văd încă de când am citit testamentul. M-am sprijinit de perete.

Doar în filme mai vezi așa ceva – dar ochiului îi vine greu să creadă și atunci, praful de o palmă care acoperea mobilele și țesătura firelor de păianjen care se încurcau în părul și se lipeau de fața personajelor la cea mai mică mișcare. Dacă era adevărat că își protejase lucrurile acoperindu-le cu cearșafuri, după inspecția miliției trebuie să le fi dat jos, pentru că nu mai era nici urmă de ele. Stăteam în încăperea cel mai frumos mobilată dintre toate încăperile pe care le văzusem în viața mea. Am măturat cu mâna unul dintre fotoliile *bergère*, de sub cadrul aurit al piese de mobilier rococo s-a ivit o tapițerie de catifea roz: aveam în fața ochilor un salon de la sfârșitul secolului al optsprezecelea, capodopera unui tâmplar de odinioară care onorase probabil comenzile unor castelani, o comoară demnă de un muzeu. Pe tăblia de porțelan a mesei din salonul casei pe care n-am apucat s-o cumpăr niciodată alergau păstori și miei, iar piciorușele de aur ale micuței canapele erau atât de subțiri, ca membrele unor pui de pisică. Când am lovit tapițeria, s-a ridicat un nor de praf, apoi s-a așezat la loc, dar, din cauza loviturii ușoare, pânza s-a desfăcut în două, a crăpat, de parcă atâta duritate i-ar fi pricinuit moartea, oglinda consolei ajungea până în tavan, pe măsuță erau două figurine

de porțelan și, între ele, în sfârșit ceva viu, un ceas astronomic, cu soare, lună și stele, mai mergea și acum. Am vrut să-l șterg, dar locotenent-colonelul m-a oprit.

— Nu te atinge de nimic, m-a prevenit, e periculos să-l miști. A murit învelitoarea, mobila, aici a murit totul, în afară de ceas. O să-l iau eu.

Aș fi vrut să iau în mână măcar figurinele sau să văd ce era, dacă era ceva, în sertarul consolei. M-am hotărât să nu-l ascult. Am prins mânerul sertarului, nu voia să se deschidă, am încercat în toate felurile, poate voi descoperi mișcarea știută doar de familie, care permitea deschiderea sertarului, dar s-a întâmplat altceva: dintr-odată, în jurul meu totul s-a transformat într-o halucinație demnă de Kafka, într-un film de groază – consola s-a prăbușit. Nu cu o viteză brutală, a început să se topească încetișor, era ca un rumeguș de aur, s-a năruit, figurinele și ceasul au căzut, consola cu oglindă și rama au dispărut pur și simplu, la fel și sertarul, până și picioarele s-au făcut praf.

— Cari, a spus locotenent-colonelul. De aici n-o să poți să iei nimic, s-a dus totul, Emerenc n-a deschis ușa de când am venit eu în inspecție. Deci asta a fost recompensa pentru salvarea Evei Grossmann. Dacă ar fi întreagă, ar valora o avere, dar așa nici nu-ți vine să te uiți la ea. Uite.

Și-a apăsat palma de un fotoliu, s-a prăbușit și acela. Era o asociere smintită: nu știu de ce, dar mi-a venit în minte bătălia tancurilor din pustă. Scaunele erau prăbușite și catifeaua crăpase peste tot și, odată scăpată din cadrul de lemn, se încrețise, iar picioarele mobilelor începuseră să se topească sub ochii noștri, de parcă o substanță misterioasă de conservare le-ar fi menținut în viață până în momentul în care să fie văzute din nou de un ochi uman, am văzut din nou ceea ce văzusem când eram doar o copilă, cireada de vite secerată de

mitralierele avioanelor nemțești, cerul se agățase de coarnele ca niște furci, și, așa cum pânza se dezintegrase pe mobile, tot așa moartea își începuse acțiunea asupra leșurilor vitelor.

— Aici nu mai e nimic din ce-ai putea folosi, a spus locotenent-colonelul. O să dau ordin să se facă curățenie. Nu iei ceasul? Încă mai ticăie. Din păcate, figurinele s-au spart.

Nu-mi trebuia ceasul, a rămas pe podea, nu-mi trebuia nimic. Am ieșit din casa lui Emerenc fără să privesc în urmă, tot nu reușeam încă să plâng. Locotenent-colonelul și-a luat la revedere, n-a închis ușa în urma lui când a plecat. Adél mi-a povestit că atunci când au venit și ele să arunce o privire, când a venit brigada să facă curățenie, nu mai era nici porțelan spart, nici ceas, nimic, doar mobilele transformate în rumeguș. Nu mă interesa.

Dezlegarea

Acasă Viola era pasiv, aproape letargic. L-am scos la plimbare, a trecut prin fața porții lui Emerenc, locatarul care era la rând mătura trotuarul, ne-am salutat zgomotos, am văzut-o și pe Sutu, era din nou în chioșcul ei cu fructe, nu părea nici zdrobită, nici tristă din cauză că nimeni nu cumpăra de la ea, mânca un fruct dintre cele scoase la vânzare, m-a salutat politicoasă. Pe stradă era liniște, doar în câteva case mergea televizorul. Nu știam ce să fac, am trecut pe la preot să-i dau banii pentru înmormântare. Stătea în grădină și citea, la birou nu era nimeni, dar asta nu l-a împiedicat să ia banii. I-am mulțumit pentru ce făcuse, mi-a respins cu răceală recunoștința. Mi-a spus că fusese de datoria lui. Acum eram ceva mai apropiați decât fuseserăm până atunci, s-a uitat la mine de parcă tocmai și-ar fi dat seama de ceva care nu îi dăduse pace toată ziua.

— Aproape nicăieri nu se aude televizorul, a spus.

— E doliu, i-am răspuns, aici sunt mulți oameni veniți din provincie, acolo așa se obișnuiește. Ca și în Vinerea Mare, nici în ziua înmormântării nu se cuvine să asculți muzică.

— Dar a fost doar o singură rudă de-ale ei la înmormântare, și aceea nu locuiește aici. Cine ține doliu?

— Toată lumea, am răspuns. Catolicii. Evreii. Toți se simt îndatorați față de Emerenc.

N-aș fi crezut că o să facă asta, dar m-a condus până la colț, de acolo putea să vadă casa lui Emerenc. Soția inginerului mătura tăcută strada. În duminica de după înmormântare m-am dus la biserică, întotdeauna existase un auditoriu numeros, dar în ziua aceea au fost deosebit de mulți. Au venit și oameni care de obicei nu mergeau la biserică, domnul Elemér de la alimentară, îmbrăcat în negru, de la care nu auzeai altceva decât înjurături, medicul evanghelic, profesorul catolic, evreul de la spălătoria chimică, blănarul unitarian, liturghia a fost asemenea unui recviem ecumenic, de la care era păcat să lipsești. Doar omul bun la toate lipsea, deși el se ducea până și la studiu biblic, dar el urma la rând la făcut curățenie, noaptea trecută suflase un vânt puternic, frunzele erau împrăștiate peste tot. Preotul m-a privit în ochi când mi-a dat cuminecătura și eu i-am întors privirea, în loc să mă concentrez la cele trei degete care reprezentau Sfânta Treime, dar și-a dat seama că acum îi salutam gestul de a-i fi tratat cu respect pe cei adunați la înmormântarea lui Emerenc.

Un singur om lipsea din biserică: Sutu. Noi ne-am dus acasă știind că suntem fără de păcat, nu am vorbit despre asta, dar simțeam cu toții că o păcăliserăm, iată, nu avea nimeni nevoie de ea, își dăduse și ea seama până la urmă, locatarii vilei se descurcau, vecinii de pe stradă se organizaseră, venise și rândul meu odată, dar Adélka îmi smulsese mătura din mână, eram atât de neîndemânatică, plecasem tiptil de acolo, îmi era rușine că nu mă pricepeam la nimic, poate nici la ceea ce mă pricepeam. Doar Sutu nu participa la munca în comun, nu o prea vedeam, închisese și chioșcul, din ce trăia, nu se știa, dar aveam presimțirea că era acasă și aștepta ceva, acum nu putea să-și marcheze prin nimic absența sau prezența, era vară, hornul nu avea cum să fumege. Mai târziu s-a aflat ce voia, ce aștepta.

Vestea o adusese omul bun la toate, vechiul prieten al lui Viola. Îl scărpina după ureche, se simțea stânjenit. La început mi-a spus că domnul Bodarics îmi transmite un mesaj, că se pare că până la urmă vila nu face față fără Emerenc. Acum mai mergea cumva, pentru că era vreme frumoasă, dar când o să vină toamna și o să înceapă să cadă frunzele, n-o să facă față, la ei abia sunt câțiva tineri, și aceia lucrează de dimineața până seara.

— Nu-i nevoie să continuați! l-am întrerupt. Mesajul domnului Bodarics este că nu vă puteți descurca fără un administrator, deci o să angajați pe cineva sau deja ați și făcut-o. Am înțeles. S-a dat anunț?

— De fapt nu s-a dat.

Nu se uita la mine, pleoapele îi tremurau, Viola a devenit încordat. Nu voiam să-i fac rău, dar din greșeală i-am strâns gâtul din cauza nervozității.

— Uitați, a zis omul bun la toate, o cunoaștem de o sută de ani. E curată, de treabă, sârguincioasă, nu numai că nu bea, dar n-o mai interesează nici bărbații. Când s-a oferit Sutu, totul era cumva prea din scurt, ne-am indignat cu toții. Dar apoi spiritele s-au liniștit, am început să ne gândim. Până la urmă ne-am înțeles.

— Cu Sutu, am zis cu amărăciune.

— Ei, cu Sutu! Cu Adélka. Domnul Bodarics s-a gândit că ar fi bine să vă spunem, să nu fie o surpriză.

Pe mine nu mă mai surprindea nimic. După ce omul bun la toate a plecat, am ieșit pe balcon, de unde se vedea curtea lui Emerenc, Adélka stătea lângă masă, o aranjase așa cum îi plăcea lui Emerenc, și nu era singură, poate curățau ceva, pentru că ea și cu soția blănarului erau aplecate asupra unui vas. Acolo nu mă mai vedea niciun străin, puteam să plâng. Soțul meu n-a încercat să mă liniștească, deși privirea lui era

plină de compasiune.

— Nici casa, nici strada nu se descurcă fără Emerenc, l-am auzit. Adél nu e o persoană rea și e adevărat că toată lumea o cunoaște. A fost deșteaptă c-a așteptat momentul potrivit, Sutu s-a grăbit. Acum după ce plângi? După Emerenc nu poți să plângi, mortul învinge mereu. Doar cei în viață pierd.

— Plâng pentru noi, am răspuns. Toți sunt niște trădători.

— Nu sunt trădători. Au multă treabă.

S-a ridicat, câinele l-a copiat imediat, s-a dus lângă el, și-a împins capul în genunchii lui. De când murise Emerenc, locul ei fusese luat de soțul meu, eu rămăsesem din nou pe dinafară. Toate minunile săvârșite de Emerenc au fost strâmbe, nu orizontale.

— Îți faci sânge rău și iarăși nu scrii, o să rămâi în urmă cu toate. De ce nu te așezi la masa de scris?

— Nu pot, i-am răspuns. Sunt obosită. Sunt tristă. Urăsc pe toată lumea. O urăsc pe Adél.

— Ești obosită pentru că faci curat și cumpărături, și găsești și nu găsești pe nimeni pe care să-l poți suporta în preajma ta, pentru că tu nu cauți pe oricine, ci pe aceea care nu va mai veni niciodată, pe Emerenc. Emerenc nu mai e, înțelege odată, iar tu ai niște termene, trebuie să lucrezi, trebuie să te ocupi de propriile lucruri și, dacă n-ai fi atât de istovită, ai ști de mult cum ar trebui să procedezi. Toată lumea de pe stradă și-a dat seama, Bodarics, omul bun la toate, doar tu nu. Fă ceva, pentru numele lui Dumnezeu, fiindcă, în felul lor indirect, cei din vilă ți-au transmis deja mesajul!

Mi-am dus mâinile la urechi, să nu-l mai aud. A așteptat până m-am liniștit cât de cât, apoi a luat lesa lui Viola de pe cuier.

— Omul bun la toate a venit pentru că aici toată lumea te iubește și vor să înlesnească pentru tine acel lucru pe care l-ai și

decis în sinea ta, dar n-ai curajul să-l spui. Cât o să mai eziți? N-are niciun sens! Pe Emerenc ai învățat-o deja că creația n-are rival, de ce te-ai sinchisi în fața urmașei sale? O să învețe și ea.

Viola a suportat indiferent să-i pună lesa. Nu s-a bucurat, nu s-a opus, era pregătit pentru plimbare.

— Scoate câinele afară, plimbați-vă un pic și, înainte să apuce s-o facă alții, înțelege-te cu ea!

— Nu fac nicio înțelegere, n-am nevoie de ea! Nici Emerenc n-a avut nevoie cu adevărat, dar îi era milă de Adélka.

— Cine a spus că e vorba de Adél? Adélka e o smiorcăită, n-are putere și e prostuță. Cu Sutu. A avut grijă de casă într-un mod exemplar cât am fost plecați la Atena. Sutu e o persoană verticală, curajoasă, nu se smiorcăie și nu ezită și, dacă-i vorba de muncă, e la fel de conștiincioasă ca tine.

— Emerenc, i-am rostit numele, iar amplitudinea vocii mele părea să știe și singură că nu voi mai putea să rostesc în fața nimănui acel cuvânt.

— Emerenc a murit, Sutu trăiește și nu te iubește nici pe tine, nici pe altcineva, îi lipsește această aptitudine, dar ea e compensată de multe alte calități. Dacă o s-o respecți pe Sutu, o să te ajute până la moarte, pentru că n-o s-o poți pune vreodată în primejdie. N-are nici secrete, nici ușă și, dacă o să aibă vreodată, nici sirenele n-o s-o poată vrăji s-o deschidă în fața oricui.

Ușa

Visele mele sunt identice, viziuni recurente. Întotdeauna visez unul și același lucru. Stau la intrare, la baza scărilor, în fața ușii noastre cu geam incasabil și ramă de fier și încerc să deschid ușa. Afară, în stradă, e parcată o ambulanță, siluetele infirmierilor, care se văd irizate prin sticlă, sunt neobișnuit de mari, fețele lor umflate sunt înconjurate de un halou, asemănător cu cel al lunii.

Cheia se învârte.

Degeaba mă lupt.

Postfață

Magda Szabó este unul dintre acei scriitori care au trăit pe propria piele schimbările brutale ale realităților economice, politice și sociale ale secolului XX. S-a născut în 1917 la Debrețin. În anii ’40 predă la un liceu de fete, iar începând din 1945 lucrează la Ministerul Învățământului. În 1949 i se decernează Premiul Baumgarten pentru volumul de poezii *Bárány*, dar i se retrage distincția și își pierde și locul de muncă, din considerente politice. Timp de zece ani i se interzice publicarea. În această perioadă predă la o școală generală din Budapesta. După revoluția din 1956, Ministerul Învățământului pune în practică politica cunoscută sub numele de „cei trei T“ (*támogatás*, *tűrés*, *tiltás*), care împarte artiștii în trei categorii: artiști sprijiniți de partid, artiști tolerați și artiști interziși. Unii scriitori importanți ajung la închisoare, alții fug în străinătate. Porțile literaturii rămân deschise pentru cei care înțeleg despre ce este permis să scrii și despre ce nu. Magda Szabó învață această lecție și se întoarce în literatură cu trei romane din care transpare faptul că trecutul e murdar și neclar, că lumea fățarnică a burgheziei nu mai există. Puterea îi îngăduie scriitoarei care nu avea origini „sănătoase“ să ia parte la operațiunea de ștergere a trecutului. I se acordă imediat un premiu important, de acum este oficial acceptată ca scriitoare.

Dar, dincolo de aparențe, dincolo de succesul de public,

Magda Szabó își face numărul de magie, pentru că, în ciuda tăcerii care i se impusese timp de zece ani, prin opera ei se naște continuitatea de care ducea lipsă literatura maghiară de după cel de-Al Doilea Război Mondial, un spațiu fictiv în care se mișcă de parcă ar fi o realitate socială credibilă. Și tocmai din această poziție reușește romanciera să o critice, așa cum fac toți marii scriitori cu societatea în care trăiesc. Romanele Magdei Szabó nu sunt închise în tiparele literaturii proletcultiste, ci reușesc să construiască o versiune mai bună a realității, dar în așa fel încât să includă în structura lor și critica acestei versiuni. Scriitoarea se detașează de istorie, îi examinează evenimentele în așa fel încât reușește să scoată în evidență fenomenele care se repetă. La prima citire, romanele ei dau impresia de improvizație, și asta nu din cauza structurii, ci din cauza exaltării pe care scriitoarea o arată față de problematica aleasă, de parcă ar avea de-a face pentru prima dată cu ea și ar vrea s-o pună cât mai repede pe hârtie, s-o înțeleagă și s-o rezolve.

Romanele ei sunt dările de seamă ale unor oameni desfigurați: în jurul ei, pe vremea dictaturilor de diferită natură, generații întregi au fost nevoite să facă alte alegeri decât cele firești, dictate de necesitățile interioare și de structura sufletească. Iată de ce în romanele ei Magda Szabó încearcă să sublimeze răni profunde și forțe autodistructive: se hrănește din ce în ce mai mult din simbolurile inconștientului colectiv și la un nivel din ce în ce mai impersonal.

Romanele Magdei Szabó sunt descrieri ale cruzimii pe care o arătăm unii față de ceilalți. Personajelor din ficțiunile ei le e frică unul de altul, se pândesc și se suspectează reciproc, adună în ei toate jignirile, pregătindu-se să rănească la rândul lor (*Freskó*, 1958), iar într-un moment imprevizibil se deschid: confesiunile curg ca un șuvoi fierbinte, încercând să repare

ceea ce nu mai poate fi reparat, să dizolve anii de tăcere (*Az őz*, 1959), sau să se răzbune pentru umilirile îndurate timp de mai multe decenii (*Disznótor*, 1960). Relațiile nu pot fi programate în mod rațional și nici nu poate să-ți pese de celălalt doar pentru că îți propui asta (*A Danaida*, 1964). Dar romanele ei vorbesc și despre necesitatea relațiilor, tocmai lipsa acestora având drept consecință tragedia. Simpatia și atracția sexuală nu au suficientă putere, de aceea se despart diplomatul occidental și fata educată în spirit umanist dintr-o țară central-europeană (*A szemlélők*, 1973). Este o adevărată minune când doi oameni reușesc să spargă zidul, să pătrundă în lumea celuilalt, cum se întâmplă în *Régimódi történet* (1977), *Ușa* (*Az ajtó*, 1987) și *Für Elise* (2002). Momentul tragic survine când ne dăm seama că protagoniștii nu sunt în stare să se ajute nici măcar astfel. Indiferent dacă este vorba de cauze externe sau de diferențe lăuntrice, mâinile care ar putea oferi ajutorul sunt paralizate.

Autoarea a fost, alături de Péter Eszterházy, unul dintre cei mai populari scriitori din Ungaria. Cel puțin asta arată statisticile și sondajele, chiar dacă critica afiliată partidului i-a creat o imagine deformată în Ungaria, iar mai apoi a renunțat să-i urmărească activitatea scriitoricească. Dacă nu ar fi avut un succes răsunător în străinătate, critica autohtonă ar fi amuțit cu totul în ceea ce o privește. După ce au eșuat în încercarea lor de „a o pune la punct“, criticii au preferat să-i uite numele. Reușitele ei târzii, printre care și romanul *Ușa*, au fost întâmpinate de o tăcere înghețată. Imaginea ei a fost restabilită abia după 1990. În 2012, regizorul de renume mondial István Szabó a adaptat romanul *Ușa* pentru marile ecrane, iar succesul filmului a atras după sine un nou val de interes pentru această carte tradusă în peste patruzeci de limbi.

Ușa are o istorie interesantă. Este un roman semiautobiografic care face parte din ultima perioadă de

creație a autoarei, dominată de autoreflexivitate și anamneză. Personajul principal al romanului, Emerenc, are un corespondent real în cea care a fost mult timp menajera scriitoarei. Într-un interviu, întrebată fiind cum era Emerenc, scriitoarea mărturisește: „Era un om atât de curat, încât în preajma ei noi și prietenii noștri trăiam un neîntrerupt sentiment de rușine.“

Dacă am încerca să concentrăm în câteva fraze romanul, povestea ei ne-ar apărea ca fiind una banală, așa cum se întâmplă cu multe dintre cărțile bune. Relația dintre menajera din poveste modelată după chipul și asemănarea menajerei reale și scriitoare este dezechilibrată. Emerenc speră cu aviditate ca scriitoarea să aibă suficientă demnitate umană astfel încât ea să îi poată dezvălui din ce în ce mai multe detalii legate de prezentul și trecutul ei, iar scriitoarea se apără, încearcă să nu se implice, deși până la urmă curiozitatea învinge. La prima vedere, secretul lui Emerenc este locuința ei, în care nimeni nu poate intra. Acolo, departe de ochii lumii, își crește pisicile salvate de la moarte. Dar ce se întâmplă dacă sănătatea ei de fier cedează și se îmbolnăvește atât de tare încât devine neajutorată? Ea vrea să moară în singurătate, în ascunzătoarea ei obsesiv de curată. Mai degrabă ar putrezi de vie, pentru că, atâta timp cât trăiește, nimeni nu are voie să-i descopere secretul. Dovada încrederii ei absolute: o lasă pe scriitoare să pătrundă dincolo de ușă.

Drept lămurire, Emerenc îi oferă scriitoarei un exemplu. O lasă pe deprimata fată bătrână, protejata ei, să moară, pregătind-o chiar ea pentru actul sinuciderii. Așa vrea să se întâmple și cu ea: vrea să trăiască doar atâta timp cât viața ei are sens. Adevăratul ei secret este că vrea să existe pentru ceilalți doar atâta timp cât își poate duce viața cu demnitate. Nu vrea să ajungă o muribundă care să depindă de cei din jur.

Legătura cu lumea exterioară e menținută atâta timp cât rarele ei cuvinte și gesturi de afecțiune merg drept la țintă, atâta timp cât toate manifestările existenței ei se coagulează într-o prezență inteligibilă și utilă pentru cei din jur. Apoi, pentru ea adevărata grijă pe care i-o pot oferi ceilalți înseamnă s-o lase singură. Asta e ceea ce o roagă pe scriitoare. Dar atunci când se produce nenorocirea și Emerenc se îmbolnăvește, vecinii vor să o salveze, iar până la urmă scriitoarea decide să li se alăture. Emerenc deschide ușa la rugămințile scriitoarei, și vecinii se năpustesc înăuntru. Degeaba a dat dovadă scriitoarea de un comportament exemplar în celelalte situații, dacă eșuează exact atunci când este pusă în fața adevăratei încercări. Toate victoriile ei se preschimbă în praf, pentru că i-a fost frică să o lase pe Emerenc să trăiască și să moară după propria lege. Ușa care se deschide devine visul ei recurent – pedeapsa și penitența fără de sfârșit. Soarta trădătorului.

În roman se întâlnesc două caractere diferite. Primul este scriitoarea, impulsivă, pasională, care caută în permanență să fie înțeleasă, iar al doilea este menajera, cea care măsoară lucrurile în sinea ei și nu se abate niciodată de la deciziile pe care le ia. Și două inteligențe opuse: sunt puși față în față omul educat în principiile umanismului și omul străvechi, arhaic.

Emerenc este un geniu al eticii în accepțiune kantiană, care trăiește în fiecare dintre noi: omul care a traversat infernul și își aduce aminte de destinul său umilitor, omul capabil doar de gesturi esențiale, gata oricând să sară în ajutor, omul care își apără și încearcă să își păstreze demnitatea în fiecare relație.

Până la urmă romanul este mai mult decât lupta dată de două tipuri umane pentru înțelegerea reciprocă. Adevărata confruntare ascunsă în acțiunea cărții este una interioară. Emerenc și scriitoarea sunt două laturi ale aceluiași om. Omul scindat în mai multe identități încearcă să se regăsească, să o

regăsească pe acea Emerenc care trăiește în fiecare dintre noi. De câte ori nu spargem acea ușă dincolo de care fiecare individ trăiește într-o libertate totală, deși există o formulă magică prin care am putea ajunge acolo fără să ne umilim și să-i umilim și pe ceilalți. Pentru că demnitatea noastră și a celorlalți sunt strâns condiționate una de alta.

Andrei Dósa